HAZİRAN 1990 SAYI 1 FİYATI: 4000 T.L. (KDV DAHİL)

Demokrat!

MUHALEFET

TÜRKİYE NEREYE?

SYALİSTLER
SIL
RLEŞECEK?

N YÜCEL "HÂL-İ PÜR
LÂLİMİZ"İ YAZDI

RTADOĞU'DA KÖŞE
APMACA

YAMETE GİDEN YOL:
KNOLOJİ

t Somay
kik dalgalara

ık

a
ıcımidyat vs.

laylarından Ke
Manço...

s: Otomobil
iği olarak

İÇİNDEKİLER

Demokrat!

Haziran 1990
Yıl:1 Sayı:1 Fiyatı:4000 TL.

BASSAN A.Ş. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Engin GÜNAY

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Mehmet Tanju AKAD, Orhan ALKAYA, Ergin ATASÜ, Ayhan ATİK, Yılmaz AYSAN, Enis BAKIŞKAN, Oktay BAŞARA, Adnan BOSTANCIOĞLU, Tanıl BORA, Kemal BULUŞ, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Ayşegül DEVECİOĞLU, Tansel EMANET, Ziya GÜL, Cihan GÜLÇE, M. Cengiz GÜLEÇ, Ragıp İNCESAĞIR, Arslan Başer KAFAOĞLU, Sevda KILIÇ, Önder KIZILKAYA, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Haldun ÖZEN, Kaan ÖZSARAÇ, Melih PEKDEMİR, İskender SAVAŞIR, Emre SENAN, Bülent SOMAY, Hayati SOYDAN, Ali ŞAHVERDİ, Bülent TANIK, Ülfet TAYLI, Lütfü Doğan TILIÇ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Ercan YAŞA, Şükrü YAVUZ, Ahmet YILDIZ, Levent YURDAKUL, Can YÜCEL, Hakkı ZABCI, Ragıp ZARAKOLU

Ofset Hazırlık:
Pano Grafik, Boyut Dizgi Ünitesi

Basıldığı Yer:
Ilıcak Matbaası

Dağıtım:
Hürriyet Holding A.Ş.

Adres:
Çatalçeşme sokak 50/3 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 528 15 90-91
Faks: 528 62 32

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 40.000 TL
Altı Aylık: 20.000 TL

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 40 DM
Avrupa Altı Aylık: 20 DM
Amerika Yıllık: 24 $
Amerika Altı Aylık: 12 $

Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/01
Döviz Hs. No:Akbank Türbe Şb. 0007333-8/BU6/01
Posta Çeki Hs. No: 650004

Demokrat!

Geçtiğimiz on yıl dünyada yoğun ve hızlı değişmelerin yaşandığı bir dönem oldu. Doğu Avrupa'da, kendi içinde tam bir çıkmaza giren bürokratik yönetimler birbiri peşisıra yıkıldılar. Bu ülkelerde sonu bugünden bütünüyle kestirilemeyen değişim rüzgarları esmeye devam ediyor. Kapitalist dünyada, başta Batı Avrupa'da 'alternatif toplumsal hareketler'in etkinlikleri özellikle işçi sınıfı mücadelesine göre önemli boyutlara ulaşmıştır. Savaş sonrası kurulan dengeler gerek ulusal düzeylerde, gerekse uluslararası planda ciddi sarsıntılar geçiriyor. Dünya belki de insanlık tarihinde yeni bir döneme doğru evriliyor.

Türkiye'de ise 1980'le birlikte başlayan dönemin hesaplaşması hala sürüyor. Açıkça ifade etmek gerekir ki, bu hesaplaşmada bugün etkin olan taraf 12 Eylül cephesidir. 12 Eylül yönetiminin siyasi ekonomik programı halen yürürlüktedir ve bugün ANAP iktidarı eliyle yarı başkanlık sistemine ya da sivil diktatörlüğe dönüştürülmeye çalışılmaktadır.(Son olarak 413 sayılı KHK ile bu diktatörlüğün adı konmuştur.)

Yaşadığımız son on yıl ülkemiz için hemen her bakımdan tam bir kayıp olmuştur. Ülkenin 1980'lere girerken karşı karşıya olduğu sorunların hiçbiri çözülmediği gibi bu sorunlar birçok bakımdan derinleşmiştir. Ekonomik sorunların çözümü adına emeğiyle geçinen kesimler üzerinde ekonomik baskılardan başka birşey getirilmemiş, ama sonuçta Türkiye yüksek enflasyonun gelir dağılımındaki adaletsizliği utanç verici boyutlara ulaştırdığı, işsizliğin ve yoksulluğun kol gezdiği, dış borçları her geçen yıl katlanarak büyüyen ve bu borçlara karşılık ulusal değerleri çokuluslu tekellere yok pahasına satılan bir ülke haline gelmiştir.

Diğer yandan en temel demokratik hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan Türkiye toplumunun geleceğe dönük umutları büyük ölçüde zayıflamış ve asıl önemlisi moral değerleri alabildiğine yıpranmıştır.. Kuşkusuz bunda 12 Eylül'ün 'solu etkisizleştirme' programının bir parçası olarak bütün bir toplumun depolitize edilmeye çalışılmasının payı büyüktür. Ortaya çıkan sonuç ise, söz konusu programın 12 Eylül açısından başarısız olduğunu söylememize imkan vermemektedir. Önemle vurgulanması gereken bir başka husus da, 12 Eylül'le birlikte Türk-İslam Sentezi adıyla bilinen faşist gerici ideolojik zeminde, oluşturulan yeni yapılanmaların siyasal dinsel geriçiliğin gelişmesine imkan sağlamış olmasıdır.

On yıldır yaşanan olumsuzluklara rağmen hiç kimse Türkiye'nin geleceğinin umutsuz olduğunu söyleyemez. Çünkü bugün toplumsal muhalefet kıpırdanmaya, 12 Eylül'ün üzerine serptiği ölü toprağını silkelemeye başlamıştır.

Özellikle işçilerin Türk-İş'in uzlaşmacı yönetimini aşan '89 bahar eylemleri' ve yeni toplu sözleşme dönemi öncesinde ekonomik-demokratik hakları için mücadelede kararlı tutumları, 1 Mayıs 1990'da izlenen yaygın iş bırakma eylemleri, [redacted] lerin haklı-meşru mücadelesi ve yine bu mücadeleyi zulüm ile bastırmaya yönelik devlet politikası karşısında giderek yaygınlaşan [redacted]uhalefeti ve köylü hareketi, öğrencilerin politikleşen özerk-demokratik üniversite mücadelesi, öğretmenlerin sendikalaşma çabaları, toplumun değişik kesimlerinde gelişen insan hakları mücadelesi, kadın hareketinin ulaşmış olduğu etkin boyutlar demokrasiden yana güçlerin geleceğe umutla bakması için yeterli nedenlerdir. Ancak burada açık yüreklilikle ifade etmek gerekir ki, söz konusu muhalefet hareketleri ortak bir mücadele platformundan uzak olduğu gibi son derece dağınık bir görünüm arzetmektedir. Toplumsal harekete önderlik etmek iddiasındaki sosyal demokrat partiler, iyiden iyiye gerici-sağ bir çizgiye oturmuş ve varolan yönetimleri parti tabanının hayli gerisinde kalmışlardır. Kronik iç çekişmelerden kurtulamayan bu partilerin demokratik muhalefet hareketi karşısındaki tedirgin ve dışlayıcı tutumlarıyla kaderlerini büyük ölçüde ANAP'ın başarısızlığına bağladıkları görülmektedir. Öte yandan varolan sosyalist gruplar ise geniş bir muhalefet hareketini kucaklayabilecek güçten ve herşeyden önemlisi birçoğu bunu sağlayacak anlayıştan maalesef uzaktırlar.

Türkiye'deki sol muhalefet adına umut beslenen gelişmelerden biri de sosyalistlerin birliğine dönük çabalardır. Bu çabaların somutlandığı toplantılar, birarada bulunma eğilimi son derece zayıf olan ülkemiz sosyalistleri için olumlu yönde atılmış adımlardan biri sayılabilir. Ancak, burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta şudur: Söz konusu girişimlerin işlevsel ve etkili olabilmesinin yolu, genel toplumsal muhalefetin bir parçası olarak, tartışma eksenine toplumsal muhalefetin eyleme dönüştüğü konularda ve alanlarda varolma sorununu koymaktan geçmektedir.

Ülkenin içine girmekte olduğu siyasal süreç, özellikle son dönemde sosyalizm ve demokrasiden yana güçlerin birliğini ve etkin mücadelesini kaçınılmaz kılmaktadır. Toplumun terörize edilmesine ve buna bağlı olarak devlet terörünü yaygınlaştırmaya yönelik siyasal koşullar, Emeç ve Ak-

Bugün

soy'a yönelik suikastlar ve benzeri eylemlerle dayatılmaya çalışılmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler, toplumsal muhalefeti ezmeyi hedefleyen kapsamlı bir saldırının hazırlıkları olarak değerlendirilmelidir. Kuşkusuz, bu tür senaryoların boşa çıkarılabilmesi muhalefet güçlerinin etkin ve birleşik mücadelesiyle mümkün olacaktır.

Özetle ifade etmek gerekirse, bugün Türkiye'de demokrasiden ve sosyalizmden yana güçlerin önündeki acil sorun toplumsal muhalefet hareketinin dağınıklıktan kurtarılması ve onun eyleminin birliğini temsil edecek bir sözcülüğe kavuşturulmasıdır. DEMOKRAT dergisi bu ihtiyaca cevap vermek, yani toplumsal muhalefete birleştirici bir zemin sunmak ve onun sözcülerinden biri olmak amacı ile yola çıkacaktır.

DEMOKRAT, ülkemizde toplumsal muhalefetin birliğinin yaratılması sorununa bugünün nesnel ve öznel gerçeklikleri çerçevesinde bakmak durumundadır.

Demokratik muhalefetin birliği hayatın içinde, yani somut-açık siyasal hedefler doğrultusunda yürütülecek meşru-haklı bir mücadele anlayışı içinde sağlanabilir. Türkiye solu kendini sınırlayıcı kısır tartışmalarla, uzak ve soyut hedefleri öne çıkaran anlayışlarla marjinalleşme tehlikesini aşamaz. Oysa sol hareket bugün çoğalmak, özgürlük, demokrasi ve sosyalizmden yana tüm toplumsal kesimlerle bütünleşmek zorundadır. Bunun yolu ise 12 Eylül rejimini geriletecek 12 Eylül'ün toplumda açtığı yaraları saracak politikalardan, kısacası gaspedilen demokratik hakların kazanılmasına hizmet edecek yakın ve somut hedeflerden geçmektedir. Bu anlayışla oluşacak demokratik muhalefet hareketinin birliği aynı zamanda, uzun dönemde gerçekleşecek etkin siyasal girişimlerin yeşereceği toprak olacaktır.

Türkiye'de sol hareketin ve emekçilerin artık "siyasi tekerlemelere" ihtiyacı yoktur ve siyaseti bu çerçevede kavrayan anlayışların itibarı da kalmamıştır. Bu anlamda siyaseti sağlıklı bir zeminde yürütecek olanların önündeki önemli sorunlardan biri de, başta kısaca değindiğimiz değişen dünya dengelerinin ve değişmek zorunda olan Türkiye'nin gereklerine cevap verecek yeni düşüncelerdir. Kuşkusuz Türkiye'de devrimci-demokratik mücadele geleneğinin yeni açılımlara yönelebileceği düşünsel bir birikim vardır. Yeni açılımlar bu zemin üzerinde çok sesli ve demokratik bir tartışma ortamında gelişebilir. DEMOKRAT, ülkemizin karşı karşıya olduğu sorunlara pozitif çözümler üretecek her türlü düşünsel çabanın ifade edileceği bir platform olacaktır, olmalıdır.

Demokratik muhalefet hareketinin birleştirici zeminini oluşturma ve sözcülerinden biri olma iddiasıyla yola çıkan bir yayın organı için aylık periyod, kuşkusuz gerekli dinamizmin önünde bir engeldir. Ancak bugünkü konumumuz aylık bir yayın organını olanaklı kılabilmektedir. Ama bu eksikliğin demokratik çevrelerin destek ve katılımıyla kısa sürede aşılacağı ve daha etkin yayın faaliyetlerine yönelinebileceği inancı korunmaktadır.

Türkiye toplumu bugünkü siyasal yönetime katlanmak zorunda değildir. Ülkemizin köklü değişmelere yönelmesi zorunludur. Bu değişimin demokrasi ve sosyalizm yönünde olması için mücadele edecek tüm demokratları, sosyalistleri ve sol hareket içindeki çevreleri demokratik muhalefet hareketinin birliğini yaratmak için DEMOKRAT 'ta yer almaya çağırıyoruz.■

Mehmet Tanju AKAD
Ahmet ATAK
Akın ATAUZ
Mehdi BEKTAŞ
Tanıl BORA
Adnan BOSTANCIOĞLU
Cüneyt CANVER
Murat ÇELİKKAN
İbrahim ÇEŞMECİOĞLU
Hasan Basri ÇIPLAK
Mustafa DEMİRKANLI
Ayşegül DEVECİOĞLU
Veli DEVECİOĞLU
Osman GÖLCÜK
Ziya GÜL
Arslan Başer KAFAOĞLU
Hikmet KOÇAK
Kemal KELEŞOĞLU
Akif KURTULUŞ
Ertuğrul KÜRKÇÜ
Nadire MATER
Yavuz ÖNEN
Haldun ÖZEN
Sedef ÖZTÜRK
Mustafa ÖZTÜRK
Melih PEKDEMİR
İskender SAVAŞIR
Bülent SOMAY
Semih SÖKMEN
Bülent TANIK
Zeki TAVŞANCIL
Saime Ülfet TAYLI
Lütfü Doğan TILIÇ
Çetin UYGUR
Ercan YAŞA
Ahmet YILDIZ
Levent YURDAKUL
Can YÜCEL
Hakkı ZABCI
Ragıp ZARAKOLU

Bugün

Melih PEKDEMİR

Türkiye bir tuhaf ülke! Sosyalistler "Demokrat" adında bir dergi yayınlıyorlar... Yoksa giriş cümlesi yanlış mı oldu?.. Belki Türkiye tuhaf bir ülke değil, Türkiye'nin sosyalistleri bir tuhaf; ya da her ikisi de doğru..

Neden "Demokrat"?

Hayır, neden "Demokrat!"?

Demokrat, bir muhalefet dergisidir. Bu biliniyor. Sosyalist ve demokrat kavramları ayrılaştı mı? Düzene muhalefet eden kişileri, akımları ve politikaları niteleyen sol içerikli, devrimci, marksist, sosyalist vb. kavramlar dururken neden bu kavram seçildi?

Kolay ve kestirme yanıt, bilinen gerçeklerin altının çizilerek yinelenmesinde yatıyor: "Demokrat" kavramı, demokrasi isteyen herkesi kucaklıyor. Önce demokrasi isteyelim, sonra bunun nasıl bir demokrasi olduğunu mu tartışalım? Ama önce demokrasi isteyelim mi? Yine de bu demokrasinin Evren'in, Özal'ın,İnönü'nün, Demirel'in sözünü ettiği demokrasiden başka bir demokrasi olduğunu bilerek, bunun ayrımına vararak isteyelim.

Evet, herkes gibi biz de biliyoruz ki, burjuva demokrasisi denilince başka bir demokrasi, sosyalist demokrasi denilince başka bir demokrasi anlaşılıyor. Bugün sosyalistlere düşen görev, bu farklılığı unutmadan, unutturmadan demokrat kavramının demokrasi isteyen herkesi kucaklaması ,ama gerçekten kucaklaması yönünde çaba sarfetmektir. Çünkü bugün burjuva demokratı diye bilinenlerin çoğu burjuva demokrasisini de savunmuyorlar.

Eski demokratlar bugün demokrat olamıyorlar. Bugün dünyada demokrat olmak/kalmak çok zor bir iş. Türkiye'de üç kere zor bir iş.

Birincisi, bugünlerde önce devletin [redacted] politikasına karşı çıkabileceksin ve bu konuda kesin bir tavır alabileceksin. İkincisi, 12 Eylül rejiminin her türlü uzantısına karşı kesin tavır alacaksın. Üçüncüsü, sosyalizm düşmanlığı yapmayacaksın.(Elbette dördüncüsü, beşincisi diye sıralama uzatılabilir: Dış politikada resmi devlet politikasını alkışlamayacaksın; Kıbrıs konusunda susuvermeyeceksin; militarizm karşısında sinmeyeceksin; emperyalizme tanzimat kafasıyla hayranlık duymayacaksın; kadın sorununu küçümsemeyeceksin...vb.)

Çünkü, insan hakları boyutunda ufak tefek itirazlarla yetinerek devlet terörüne verilen tam destek demokratlığı iptal ediyor. Çünkü, 12 Eylül'ü, demokrasinin şurasına dokundu, burasına dokunmadı diye kıyısından eleştirmek, yani kısmen de olsa onaylamak, 12 Eylül'ü 1990'lardaki terörizm edebiyatına ortak olarak yaşatmak, demokratlığı iptal ediyor. Çünkü, "işte tam fırsatı!" deyip sosyalizme küfür etmek, emeğe düşman olmak anlamına geldiği için, bu küfür de demokratlığı iptal ediyor.

Eski demokratların bir kısmı artık yeni şovenlerdir. Devlet terörünün azmettiricileridir. Devlet teröristleridir. Eski demokratlar, emperyalizme karşı Türk milliyetçiliğini demokrat bir içerikle, devrimci bir anlayışla savunmaya çalışırlardı; sosyalist değillerdi, milliyetçiliği severlerdi ama devrimciliği de severlerdi; "ideolojik" (!)tiler, duygusaldılar. Elbette "[redacted] meselesi" karşısında hiçbir zaman gerçek demokrat olamadılar, hep eksik kaldılar; ama şimdi milliyetçiliklerini, yalnızca ideolojik-duygusal bir bakış açısıyla değil, çirkin bir politik tavırla ve devlet terörüyle karakterize ediyor, milliyetçiliklerini şovenleştirerek dile getiriyorlar. Hem milliyetçi hem demokrat olamıyorlar.

Hükümete muhalefet etmek de demokratlık için yeterli görülmüyor. Bugün her muhalif bir demokrat gibi davranamıyor. 12 Eylül döneminde, 12 Eylülcülerden zarar gören herkes demokrat sayılırdı. Demirel bile demokrat sayılmıştı.

Ve şimdi herkes yine demokrat... Bush ve Gorbaçov, Demirel ve "komünist"ler, ama herkes demokrat... Demokrasinin içeriği boşaltılınca demokratlık kolay bir iş mi sanılıyor? Demokrat olmak zor iş ve bunun gibi neden demokrat adını seçtiğimizi açıklamak da zor bir iş...

Aslında, dergimizin logosunu hazırlayan Emre Senan ve Yılmaz Aysan arkadaşlar, sanatçı sezgisiyle, Demokrat'ın sonuna bir ünlem koyunca bu açıklamayı bir çırpıda kolaylaştırdı. Bizim Demokrat "ünlemli Demokrat"tır; sadece "Demokrat" değil, "Demokrat!"

Ünlem işareti dikkat işaretidir.

Ünlem işareti bir çağrıdır.

Demokrasi çağrısıdır.

Demokrat olma çağrısıdır.

Çünkü artık demokratlar bile demokrat gibi davranamıyorlarsa, artık demokrat olmak/kalmak eskisine göre üç kere zor bir işse, şimdi sosyalistlerin önce ve mutlaka "Demokrat!" olmaları gerekiyor.

Dikkat demokrasi!

Dikkat demokrat!

Bugün "komünist" bile olabiliyorsun, ama demokrat olmana izin vermiyorlar; "bölücü" damgasını alnının ortasına yiyorsun. Bugün 1 Mayıs'ı bile salonlarda "İşçi Bayramı" olarak kutlamana izin veriyorlar, ama meydanlara çıktın mı "terörist" sayılarak("dur" ihtarından sonra) yaylım ateşine tutuluyorsun.

Dikkat demokrasi!

Dikkat demokrat!

Demokrasi kavramının içi boşaltılınca, sınıfsal göstergeli bir demokrasi yerine "evrensel bir demokrasi" hayaleti peşine düşüldü. Dünyada Gorbaçov ile başlayan dönem ve Türkiye'de yaşanan 12 Eylül şoku, "demokrasi" kavramını adeta tılsımlı bir sözcük haline getirdi. Sosyalizm, demokrasi olmadığı için çökmüştü, çözüm "evrensel bir demokrasi" olarak ilan edildi; 12 Eylül de demokrasi olmadığı için geldiğine, demokrasi gelmediği için de bir türlü gidemediğine göre, çözüm yine "demokrasi" diye gösteriliyordu. Belki bu nedenle, "bugün herkese demok-

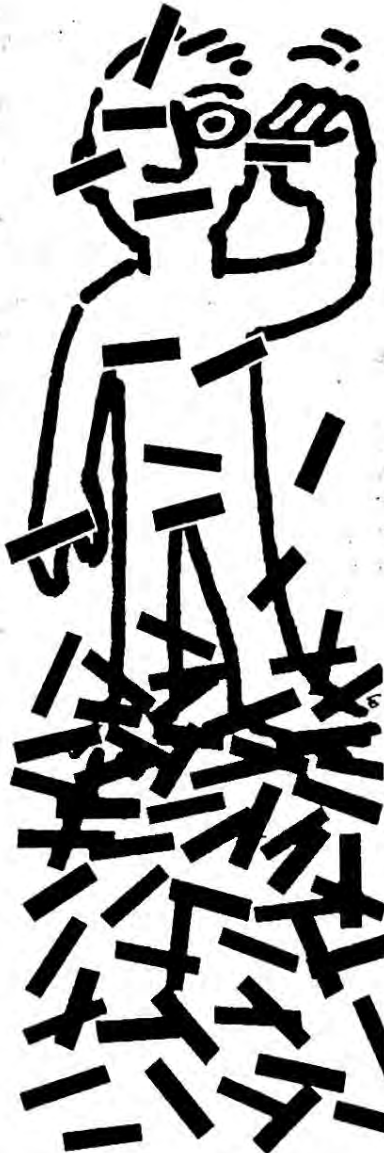
Demokrat Olmak Zor!

rat" diyebiliyoruz! Evet, demokrasi dünyanın ve Türkiye'nin aspirini oldu. Ama aspirin gibi kullanılan demokrasi yaşanan bunalımlara çare olamadı.

Sınıfsal göstergeden yoksun demokrasi arayışlarındaki böyle bir "gelişme"nin tarih çizgisinde izdüşümleri var. İkinci Enternasyonal'den başlanabilir; Avrupa Komünizmi'nde mola verildikten sonra günümüzdeki "son nokta"ya dek ulaşılabilir. Bu "nokta"da, her sonun bir başlangıç olduğunu unutmadan şunu söyleyebiliyoruz: Sosyalizm sürecinde iradi olarak tercih edilen bir dönem sona erdi. Gorbaçov reformlarıyla devrimci süreç tercihinden vazgeçildiği ilan edildi, ya da yıllardır gözler önünde oluşmakta olan bir malumun ilanı oldu. Böylece dünyanın devrim ile iktidara gelen (Komün deneyi sayılmazsa) ilk Komünist Partisi geriye dönüş sürecinde keskin bir dönemeci de alarak" reform yoluna" girdiğini kendisi de kabul etti.

Bütün bunlar çok mu önemli? Elbette... Bernstein-Kautsky ile Gorbaçov artık aynı kavramlarla mı konuşuyorlar? Devrim dalgasının yükseldiği bir dünyanın gürültüsünde Kautsky'nin sosyalizm yerine burjuva demokrasisi çağrısının yanıtsız kalmasına karşılık, devrim dalgasının düştüğü bir dünyada Gorbaçov'un "convergence" çağrısı yanıt bulabilecek mi?

Farklı bir düzlemde fakat benzer çağrılar Türkiye'de yapılmıştı. 12 Eylül döneminde ve sonrasında bir kısım sosyalistlerimiz tarafından sınıfsal göstergeli bir demokrasi yerine içi boşaltılmış bir demokrasi çağrısında bulunulmuştu, çağrı halen yürürlüktedir. Çağrı yürürlükte ama yanıt yok... Çünkü demokrasi çağrısı, kolay demokratlık yolunu seçmek ve ulusal mutabakatı önkoşul göstermek yerine, emekçilerin doğrudan ve etkin katılımını gözeterek, yani taraf tutarak yapıldığı zaman anlamlı sayılacak ve yanıt bulacaktır. İşte böyle bir çağrıya verilecek yanıtta istenilen demokrasinin kazanılacağını görebilmek gerekiyor. Kazancın kendisi, bugün sıkça dayatılan "demokrasi mi, sosyalizm mi" ikilemini (daha doğrusu saçmalığını) ortadan kaldırıyor.

Her kavramın bir tarihi vardır ve sosyalist-demokrat kavramlarının tarihi, iki farklı tarihtir. Farklı sınıflardan kaynaklanan, kimi zaman örtüşen kimi zaman uzaklaşan bu iki kavramın bugünkü politik içerikleri, "ortaya çıktıklarındaki kapsamlarıyla kıyaslandığında, dünyada ve Türkiye'de oldukça farklılaşmıştır. Demokrat, ait olduğu sınıfa, burjuvaziye, bütünüyle yabancılaşmıştır; çünkü burjuvazi bu kavramı sınıf sözlüğünde başka karşılıklarla tanımlamaya yönelmiştir. Sosyalist kavramı da, bilindiği gibi, epey yara bere almış, yıpranmıştır.

Kavramlar yıpranırlar ya da ölürler; reddedilebilirler. Olgular ölmez, yaşar, yeniden ürer-üretilirler; reddedilemezler. Lenin, sosyal demokrat adından vazgeçip komünist adını tercih etmişti. Bugün bir çok parti bu adlandırmadan vazgeçiyor, lanetli hale getirdikleri bu adlandırmayı üzerlerinden atarlarsa emekçilerin lanetinden kurtulacaklarını umuyorlar; sosyal demokrat oluyorlar. Devrim isteyen Bolşeviklerin reform ile yetinenlerden kendilerini ayırdetmek için başvurduğu bu adlandırma, yıllar var ki ayırdediciliğini yitiriyordu. Belki de devrim isteyenlerin kendilerine komünist adından başka bir ad bulmaları gerekecek!..

Öyleyse, eski "komünist"lerin yeniden sosyal demokrat oldukları bir dünyada, demokratların geriye çekildiği bir Türkiye'de, demokratlık'ı da sosyalistlerin üstlenmesi şaşırtıcı bulunmamalı. Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeler sosyalist ve demokrat olmayı bir ikilemden kurtarıyor. Dolayısıyla bugün demokrat kavramının içeriğini sosyalist anlayışla doldurmaktan başka çıkış yolu yok. Kavramların eski kapsamlarına ilişkin olgular icat etmek mümkün olmadığına göre, olguları yeniden kavramlaştırmak gerekiyor.

Kavramlar üzerinde biraz fazla mı durduk? Evet, farkındayız. Sanki "kavram tartışması" yapıyormuşuz gibi bir izlenime

"Demokrat!" muhalefetin özellikle somut sorunlarda buluşmasını sağlayabildiği ve muhalefetin birliğinin bu buluşmalar sayesinde gerçekleşebilmesine hizmet edebildiği ölçüde görevini yerine getirmiş sayılmalıdır.

yol açmış olabiliriz. Kuşkusuz burada felsefi bir tartışma başlatmaya niyetimiz/cüretimiz yok! Bunun yerine, olguların yeniden kavramlaştırılması derken, yeni politik tutumların kendini dayattığı bir süreçte, politik kimliklerin netleştirilmesine olan bir ihtiyaçtan söz ettiğimizi, demokrat ve sosyalist kimliklerinin örtüşmekte olduğu bir dünyada-ülkede yaşamaya başladığımızı vurgulamak istiyoruz; hepsi bu kadar.

Ama dahası var: bugün demokrat adını da almak sosyalistler bakımından kendilerine ait olmayan bir kimliği taşımak değildir, demokratlığı da kendi nüfuslarına kaydetmiş olmalarıdır. "Komünist"lerin sosyal demokrat olduğu bir dünyada, demokratların şovenleşebildiği bir Türkiye'de, övünmek gibi olmasın,gerçek demokratlar artık sosyalistlerdir. Demokrasinin reform ile değil, devrim ile kazanılacağı biliniyorsa, gerçek demokratlar devrimcilerdir. Ve demokrasiyi asıl olarak devrimden yana olan sosyalistler savunabiliyorsa, demokrasiyi devrimcilik kazanacaksa, onlar artık demokrattır.

Çünkü, artık demokrat olabilmek için düşünce özgürlüğünden, insan haklarından dem vurmak yetmiyor; tam da sosyalizmin çöktüğünün ilan edildiği bir dünyada, asıl olarak sosyalizmi savunabilmek gerekiyor; bütün bunların gerçekleşebilmesi için ise, devrimden yana olmak gerekiyor.

Herkes bilir mi, bilmiyoruz, sosyalistler arasında demokrat sözü bazen övgü, bazen yergi dolu içeriklerle kullanılır. ("Demokrat adam, canım" ya da "demokrat işte" gibi...) Ülkemiz sosyalistleri sadece kendilerini sosyalist, diğer sosyalistleri de (bir lütuf olarak!) demokrat nitelikle tanımlarlar. İçimizde kendisini yalnızca "demokrat" niteliğiyle ifade eden alçakgönüllü arkadaşlarımızın sayısı çok az. Bu bizim gerçeğimiz! Çoğunlukla her birimiz kendimizi "sosyalist" diğerlerini "demokrat" olarak kabul ettiğimize göre, bu öznel tercih nesnel düzlemde hepimizin demokrat bir zeminde buluşmasını da sağlamış oluyor. Böylece muhalefet eyleminde içeriğinin sosyalist bir anlayışla doldurulması gerektiğine inandığımız demokratik talepleri kazanmak konusunda somut bir mutabakata varılabiliyor. Yine bu mutabakat sayesinde,her küme ya da tek tek herbirimiz kendi dışımızdakileri de sosyalist "sayabileceğimiz" bir sürece hep birlikte girme imkanı yaratabiliyoruz! Tanıtma yazısında da vurgulandığı gibi, toplumsal muhalefet hareketinin birleşmesini istiyor ve "Demokrat!" ile bunun zeminlerinden birisinde yer alabileceğimize inanıyoruz.

Peki nasıl bir "Demokrat!"?

Ya da bugün bu dergide "demokrat"lardan ve "demokrat!"lardan beklenen nedir?

Sosyalizm düşmanlığı yapılmamalı; sosyalizmden yana bir tavır beklenebilmelidir. Devrim düşmanlığı yapılmamalı; devrimciler de eleştirilebilmelidir.Halktan yana reformlar desteklenmeli, ancak reformizm devrim perspektifinin önüne konulmamalıdır. [redacted] sorununda devlet terörizminden yana tavır alınmaması bir yana, devlet terörüne(çözümüne) karşı çıkmak beklenebilmelidir. [redacted] hareketi hakkında da eleştirel olabilmeli ama devlet retoriği kullanılmamalıdır. Mevcut düzene karşı politik, ideolojik, kültürel vb. her düzeyde ve her alanda alternatif bir muhalefet hareketinin devrimci bir anlayışla yaratılması için çaba gösterilmelidir. Toplumsal muhalefet sürecinde "provokasyon mantığı" savunulmamalı; kitlelerin depolitizasyonu etkisizleştirilmeli, kitlelerin aktif-katılımcı-doğrudan militan mücadelesinden yana tavır alınmalı ve direnme savunulmalıdır. Ve muhalefetin birliğinin bu çizgide sağlanması beklenebilmelidir. Sol içi çekişmeleri ve ideolojik polemikleri dergiye taşımamalı, bunun yerine asıl olarak burjuvaziyle kıyasıya bir ideolojik mücadele tercih edilmelidir. Emperyalizme her düzeyde karşı çıkan bir yayın çizgisi izlenmelidir. Kısacası, umuyoruz ki, böyle bir anlayışla, 12 Eylül sürecine her düzeyde direnme eğilimi geliştirilebilecek, bu eğilim ile birleşmenin yollarını arayabilmek; sistemi onarmak değil, onu aşacak yönde pozitif önerileri ortaya çıkarmak olanaklı hale gelebilecektir. "Demokrat!" muhalefetin özellikle somut sorunlarda buluşmasını sağlayabildiği ve muhalefetin birliğinin bu buluşmalar sayesinde gerçekleşebilmesine hizmet edebildiği ölçüde görevini yerine getirmiş sayılmalıdır.

Demokrat! Şimdi, yeniden...

Bu sözcükler, sadece 1980'deki Demokrat'ın yeniden yayınlanacağını anlatmıyor. Elbette, bu da doğru. Ama 10 yılda köprülerin altından çok sular aktı. Dergimiz hem 10 yıl önçeki gibi olacak/olmaya çalışacak, ama bu bütünüyle mümkün ve gerekli olmadığı için, elbette yeni ve bir başka dergi olacak.

Demokrat! Şimdi, yeniden...

Bu sözcükler, aynı zamanda ve asıl olarak, şimdi yeniden demokrat (Demokrat!) olmak/olabilmek, demokrasi kavgası için "iman tazelemek" çağrısı anlamını taşıyor.

Bu çağrı demokrasi çağrısıdır.

Herkesin "ben gerçekten demokrat mıyım, değil miyim" sorusunu sorması için yapılmış bir çağrıdır. Söylemiştik: bugün sosyalistlere düşen görev, burjuva demokrasisi ve sosyalist demokrasi arasındaki farkı unutmadan-unutturmadan, demokrat kavramının demokrasi isteyen herkesi kucaklaması yönünde çaba sarfetmek ise, önce "Demokrat!" olunması gerekmektedir ve bu gereklilik muhalefet hareketinin birleştirici zemini olacaktır. Artık demokrat olmak hiç kolay değil...

Bugün demokrat olmak zor! ■

TÜRKİYE'nin HAL-İ PURMELALİ

Can YÜCEL

Hindiyi (ki İngilizcesi "Turkey") sallayıp sarsıp, tepe sersemi ettikten sonra, tavuk yumurtalarının üstüne oturturlarmış kuluçkaya. Vak't erişip, yumurtalar çatlamaya koyulunca, hindi altından çıkan, cinsine, cibilliyetine benzemeyen tavuk civcivlerinin ardından baka kalırmış... Türkiye de, 83'den beri böylesine bir şaşkınlık içinde... "Sivilliği" kendini "üryan" bırakmaktan ibaret olan bu civcivleme düzeni afal afal seyrediyor... 12 Eylül horozuysa, tünemiş doruktaki bir "General Motors" dalına, askercil ibibiğini yana yıkmış, kasım'kasım kasılıyor ordan...

Çünkü, o "Eylül" romanı, daha doğrusu filmi, anasıyla, danasıyla, olanca yasasıyla hala vizyonda. Cumhurbaşkanlığı sistemine, usulden zumlama çeşidinden bazı teknik rötuşlarıyla tabiy... Öyle ki, ünlü diskcokeyi, Sezen Cumbur Önal kendisini eleştirmeye kalkanlara cevaben geçende: "İstedikleri kadar konuşsunlar aleyhimde, ben bugüne bugün, Cumhurbaşkanından fazla dinlenen bir şahsiyetim" demiş. Haklı adam! Bir kere daha başarılı bir diskcokey, üstelik adı da "Cumbur"... Hani zaman zaman dünyaya bir kuyruklu yıldızın çarpacağı hesapları yayılır ya, o hesap işte, yurdumuza da öyle bir kuyruklu yalan çarptı ki, o kadar olur...

"Liberalleşme", "Demokratikleşme", "Özgürleşme", "Sivilleşme", "Özelleşme", mavralarının altından çıkan "Özallaşma" süreci içinde, yurttaş sarımsakla soğan sağında mı, solunda mı şaştı. Gözlerinin içine baka baka, ekrandan, radyodan, yayın organlarından, kürsülerden atılan uyduruklar yüzünden şaşılaştı... Sabah-akşam, TÖ'nün açtığı "Alis Harikalar Diyarında" adlı masal kitabından Humpti-Dumpti'nin tekerlemelerini dinliyoruz! Tüh-tüh-tüh!...

Bu toz-duman içinde, bu yalancı dünyada, gerçekleri anlatmak güç iş, güç!... Sonrası var, sansürü var bi de bu belalı uğraşın... Hele Muhalefetin önünde, Erdal Eminönü gibi bir Cicero varsa, iktidarın sözcüsü de Kayseri'den Mehmet Yazar'sa... Yine de idam cezalarını biz vermedik ki, kalemimizi kıralım!

Onun için de, bu köşe yazılarına, Humpti-Dumpti tekerlemelerini bastırmaya yarar belki diye, şu çocuk şarkısıyla başlayalım:

Evvel zaman içinde, Kalbur zaman içinde
Bir bodur çoban varmış, yalancılık yaparmış.
Yalancı, yalancı sana kimse inanmaz, sözüne kimse kanmaz!

Bir gün çıkmış kırlara, dikenli kayınlara,
Kurt var diye bağırmış, köylüler sahi sanmış.
Yalancı, yalancı sana kimse inanmaz, sözüne kimse kanmaz!

Böyle gidiyor şarkı. Yalnız, bir yanlışlık olmasın diye vurguluyorum: Beşinci mısranın başındaki sözcüğün ikinci harfi "ü" değil, "u"!...

K[redacted] sorunu bugün her düzeyde tayin edici faktör durumuna yükseldı. Türkiye'deki politik dönemeç bu sorunun içerdiği unsurlardaki gelişmelere göre yönleniyor. [redacted] sorunu bu nedenle de herkesin ve her kurumun ortak sorununa dönüşmüş bir nitelik taşıyor. Devlet yönetimini bütün kurumlarıyla yakından meşgul ediyor. İşadamlarının gündemini etkiliyor. Grev yapmak isteyen işçilerin önüne engel olarak milli güvenlik konuluyor. Politikacılar herşey bir yana [redacted] sorununda anlaşıp el sıkışıyorlar. Sokaktaki insan bu sorunu artık hayatının bir çok anını belirleyen önemli bir "memleket meselesi" olarak hissediyor.

Zirveler bu nedenle toplandı. Türkiye'nin siyasi atmosferi "bir anda" bu nedenle değişti. Yeni siyasi iklim, bu sorunun taraflarının hararetine, esen/estirilen rüzgarların yönüne göre belirginleşiyor...

1990'lar Türkiyesi...

Türkiye nereye gidiyor?

Bu sorunun yanıtındaki önemli veriler arasında yer alan olgular, sondan başa doğru sıralandığında, Kararname, zirve...ve 1990'ın ilk aylarında başlatılan terörizm edebiyatı şeklinde karşımıza çıkıyor. Mümkün olan en yakın tarih olarak Aksoy cinayetini başlangıç olarak kabul ettiğimizde, Türkiye'nin nereye gittiğini/götürülmek istendiğini kestirebilmek daha kolay olabilir.

Bu günler, aynı zamanda Türkiye'nin 1990'lara bir çok çevre bakımından umulan-

Zirveler... kararnameler... Özal'ın deyişiyle, henüz bir başlangıçmış, devamı varmış, kısa sürede sonuç alınamazmış... Tünel daha mı kararıyor? Mücadelede çare tükenmez!

dan farklı bir çehre ile girdiği tarihe denk düşmektedir. AT'ye katılma umutlarının körüklediği ekonomik ferahlama ve siyasal yumuşama (iç barış!) beklentileri, bir kaç ay gibi kısa bir sürede yerini koyu karamsarlıklara bıraktı. Doğu Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı bir şekilde AT kapısının kapanması, Türkiye'yi yeniden Ortadoğu gerçeği ile yüzyüze getirdi. Ekonomik-politik "liberalizm" militarizme bir kez daha yenik düştü. İşte Aksoy cinayeti ile (yeniden) başlatılan terörizm edebiyatı, Kuzey sınırları (komünizm) yerine bu kez [redacted] ve Arap "düşmanlar" nedeniyle Güneydoğu sınırlarının artmış olarak gösterilen önemi, zirve, kararname... derken, iç barış düşleri karabasan oldu.

Geçenlerde İnönü, yurtdışı gezilerinin birinde, dışardan bakıldığında Türkiye'nin tablosu pek parlak görünmüyor deyiverdi. Tabloyu algılamak için illa dışarı çıkmaya gerek yok. İçi de bizi yakıyor, dışı da. Ekonomik göstergeler perişan. Özellikle geçen yıl hızlanan tepe aşağı gidişin nerede duracağını kimse bilemiyor. Ekonomik mucizeler, çağ atlıyoruz palavraları sanki daha dün söylenmemiş gibi, hükümet bile büyümenin yüzde 6'dan yüzde 1.1'e düştüğünü kabul ediyor; ekonomistler bunun gerçekte sıfır olduğunu söylüyorlar. İşbaşındaki hükümetin altı tümüyle boşaldı. ANAP artık bir garip parti. Politikada ya da ekonomide düze varma, ANAP'a ait kanıksanmış yalanlar oldu. [redacted] sorunu, her sorunun üzerine çıktı. İrtica bile kanıksandı. Topluma yayılan terör korkusu, önce bu korkuyu yayanları etkiledi. Bir yabancı gazeteci Newsweek'te, İstanbul'da gazetecilerin ve politikacıların yanlarında Bodyguard'larla gezdiklerini yazdı...

Terörizm edebiyatının [redacted] sorunuyla bağlantılı Ortadoğu çeşitlemeleri var. Ortadoğu kıskacındaki Türkiye, bu sayımızdaki bir başka yazıda inceleniyor. Burada kısaca şu belirlemeleri hatırlatmakla yetinelim. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Eagleburger Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolünün altını hiç de diplomatik olmayan bir dille, 32. Gün programında çizdi: Türkiye'nin işbölümündeki görevi, önce Ortadoğu'dadır! Ortadoğu denilince, dünyadaki değişim rüzgarlarıyla birlikte düşünmek gerekiyor. Diğer bütün nedenler bir yana bırakılabildiği ölçüde, Do-

ğu Avrupa'daki ani çöküşün, bu ülkelere Sovyet desteğinin kesilmesiyle birlikte oluştuğunu söyleyebilmemiz mümkündür. Sovyet desteği sayesinde ayakta kalabilen yönetimler yalnızca Doğu Avrupa'da yer almıyordu. Burnumuzun dibinde, Suriye ve Irak'taki Baas diktatörlüklerinin de büyük ölçüde Sovyet desteğine muhtaç oldukları bilinen bir gerçek. Her iki ülkedeki Baas diktatalarının eskisi kadar "rahat" olamayacaklarını söyleyebilmek zor değil.

Böyle bir değişim/dönüşüm, hangi yönde olursa olsun, Türkiye'yi elbette doğrudan etkileyecek bir içerik taşıyacaktır.

Bu nedenle, terörizm edebiyatı ve kararname furyasını değerlendirirken, tüm yakın-dış faktörleri de hesaba katmak yararlı; ama öncelikle iç faktörler...

Kimin Bu Terör?

Terörizm edebiyatının peşinden zirveler toplandı. 413 Sayılı Kanun (ya da Darbe) Hükmünde Kararname bu nedenle zuhur etti. Basın'da önce MİT "bölge" toplantısına ilişkin haberler yer aldı. Devlet [redacted] sorununda çözüm hesapları yapıyordu. Peşinden, Teoman Erel, Güneş Gazetesi'nde İzmir'de paşalar ile ABD elçisi Abromowitz'in görüştüğünü yazdı. Ne konuştukları "bilinmez". (Bu arada Güneydoğu'da meydana gelen olaylar bilinir, ancak bunları "şimdi" yazmak kararname kapsamındadır, yazılamaz!) Sonra, efendim, MGK toplandı; Cumhurbaşkanı'nın parti liderleri ile "milli maç" ruhu ile biraraya gelmeleri kararlaştırıldı. Adına zirve dendi. Üçbuçuk saat sürdü. Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım, bu zirvede ya da öncesinde parti yöneticilerine tehdit yöneltilip yöneltilmediğini sordu. Sonra, gazete patronları devletin zirvesine çıktı. Bu, ikinci zirve oldu. Kanun -Darbe Hükmünde Kararname böyle yayınlandı. Çorlu'da yapılan bir başka sivil- olmayan zirveden sözedildi. Akabinde Kararnameye ek yapıldı. Basın acilen Kararnameye uyum sağladı, Hürriyet 2000'e Doğru'yu basmayı reddederken, manşetlere "Hande-Hasan vak'ası" yerleştiriliyordu. Özal TV'de konuştu. Konuşması çeşitli yorumlara yolaçtı; Özal, "hala işbaşındayım" mı demek istiyordu, başka bir mesaj mı veriyordu? Erken seçim olmayacak mıydı? Yine Özal, TÜSİAD'da iftar yemeğinde konuştu, "bu kararname henüz bir başlangıç, devamı var, kısa sürede sonuç alınamaz" dedi...

Bir kez daha soralım:

Türkiye nereye gidiyor?

Yanıt:

Bir kaç haftaya sığdırılan bu çok önemli gelişmeler, Özal'ın deyişiyle, henüz bir başlangıçmış, devamı varmış, kısa sürede sonuç alınamazmış...

Tünel daha mı kararıyor? Mücadelede çare tükenmez!

O halde yeniden sormakta yarar var:

Her şey gerçekten de Aksoy'un öldürülmesiyle mi başladı?

Türkiye nereye gidiyor?

Kimin bu terör?

Toplumun terörize edilmesinin bugün için taşıdığı somut anlamı kavrayabilmekte

Çok Bildik Bir Kâbus: Terör

Türkiye toplumunun ortak hafızasının bir yerlerinde epeydir saklı duran terör kavramı bahar aylarına girerken yeniden gündemin ön sıralarına yükseldi.Önce Prof.Muammer Aksoy ,ardından gazeteci Çetin Emeç "fail-i meçhul" cinayetlerin kurbanı oldular.

Başta günlük basın olmak üzere kamuoyunun olaylar karşısındaki ilk tepkisi "biz bu oyunu daha önce de görmüştük" sözleriyle dile getirildi.Belli ki, önceden görülen oyundan kasıt,kimilerinin açıkça da ifade ettiği gibi 12 Eylül öncesidir.Yaşanan olayların sözkonusu dönemi en azından çağrıştırmadığı iddia edilemez.Gerek seçilen hedefler gerekse izlenen yöntem itibariyla benzer cinayetler 1980 öncesinde de yaşanmıştı.Ancak o dönemde yapılan sansasyonel suikastler iç savaşı andırır bir toplumsal çatışmaya paralel ve onun bir parçası olarak gelişirken,bugün herhangi bir ciddi toplumsal çatışmadan bahsetmek mümkün değildir.Burada akla Güneydoğu gelebilir.Ancak bu bölgedeki gelişmeler de 80 öncesinde tüm Türkiye'de yaşanan toplumsal olaylardan nitelik itibarıyla farklıdır.İşin bu yanı gelişmelerin analizinde dikkate alınması gereken bir özellik olmakla birlikte,bizim üzerinde durmak istediğimiz konu sorunun farklı bir yanıdır.

Türkiye'de kamuoyunun oluşmasında öncelikle etkisi olan çevrelerin ,yaşanan gelişmeler karşısında sergilediği az çok ortak yargı kendi içinde önemli yanılgılar taşımaktadır.Gelişmeler karşısında duyarlı olması beklenecek bir çok kesim,12 Eylül öncesinde yaşanan süreci doğru kavrayamamış ,olayları kendi içinde ciddi belirsizlikler taşıyan "terör" kavramıyla açıklamaya çalışmıştır. Nitekim bugün de olup-bitenlerin başlıca açıklayıcısı olarak aynı belirsiz kavram kullanılmaktadır. Ülkenin geleceği üzerinde son derece önemli etkileri olabilecek gelişmeleri,"karanlık güçlerin kötü niyetleri" gibi boş ve esrarengiz laflarla açıklamanın imkanı yoktur.Terör olarak isimlendirilen silahlı eylemler sonuçta bir tür siyasi yöntemidir ve yönlendiricilerinin anlaşılması çok da zor olmayan siyasi beklentileri ve amaçları vardır.Sorunun bu yönünün doğru değerlendirilmesi tetiği çekenlerin kim olduğundan daha önemlidir.Daha önemlidir; çünkü, İstanbul Barosu Başkanı Turgut Kazan'ın çok veciz biçimde belirttiği gibi tahkikatları "haklarında yapılması gerekenler" yürütmektedir ve sözgelimi Kartal Demirağ'ın yakalanmış olması Özal'a suikast girişiminin aydınlanmasına yetmemiştir.

Konuya bu çerçeveden bakıldığında,eylemleri gerçekleştirenlerin kimliğinden ve amaçlarından bağımsız bile olsa (ki bu küçük bir olasılıktır) ortaya çıkan nesnel sonuçlar,yani yaşananların toplumda yarattığı etkiler üzerinde dikkatle durulması gereken hususların başında gelmektedir.

Kuşkusuz olayların yol açtığı en belirgin sonuç,toplumun terörize olmasıdır.Hemen herkesin günlük yaşam pratiği içinde kolayca gözleyebileceği bu sonuç bir toplumun geleceği açısından önemli eğilimlere yol açabilir.Terörize edilen toplumların içgüdüsel eğilimleri "huzur ve güveni tesis etme kabiliyetinde bir otoritenin "arayışı ve beklentisi haline dönüşebilmektedir.Özellikle "tarihin tekerrürden ibaret olduğu" inancının oldukça yaygın olduğu ve demokratik geleneklerin yeterince yerleşmediği bizim toplulumuzda bu beklentinin ne denli güçlü olabileceğini kestirmek zor değildir.

Toplumun terörize edildiği dönemlerde,demokrasi mücadelesi verenler için hayatın alabildiğine zorlaşacağı açıktır.Öncelikle özgürlük ve demokrasi mücadelesinden rahatsızlık duyan, başta devlet olmak üzere tüm resmi ve sivil çevreler muhtemelen geniş bir hareket alanı bulacaklar,dolayısıyla varolan hakları gaspetmeye dönük çabalarını yoğunlaştıracaklardır. Nitekim hükümetin "terör olaylarını önleme" adına öne sürdüğü ilk teklif gözaltı süresinin uzatılmasıdır.Hemen belirtmeliyiz ki,ülkenin demokratik hak ve özgürlükler bakımından içinde bulunduğu yoksulluk düşünüldüğünde ,demokrasi güçleri açısından geriye atılacak tek bir adımın bile göze alınamayacağı ortadadır.

Öte yandan,toplumsal bilincin bulandığı,korku ve güvensizliğin giderek egemen olmaya başladığı koşullarda,en temel demokratik haklar için yola çıkan,tavır alan kesimlerin haklı ve meşru eylemi genel kamuoyu nezdinde (ve kuşkusuz devlet ve devlet tarafından yönlendirilen çevrelerin yoğun bombardımanı altında) kuşkuyla açıklanabilecek, daha kötüsü terör eylemleri ile aynı kategori içinde mütalaa edilebilecektir.

Ekonomik hakları için mücadele eden işçiler,özerk-demokratik üniversite talebiyle örgütlenen gençlik ve emeğiyle geçinen tüm toplum kesimlerinin mücadeleleri "terör" kabına doldurulmak istenecektir.

Bu konuda altı çizilmesi gereken bir başka husus daha var.ülkenin bugün içine girmekte olduğu muhtemel siyasal konjonktür özellikle sol çevreler açısından izlenecek politikalar konusunda her zamankinden daha dikkatli davranmayı gerektirmektedir.Fakat görülen o ki,yaşanan sürecin özelliklerine gözleri kapalı kimi çevrelerin siyaset anlayışları,ezberledikleri replikleri izleyicilerine sunan aktörlerden farksızdır.Bu tür çevreler,söz konusu siyasi tavrın sonuçları üzerine fazla düşünmeksizin harekete geçmekte yazık ki beis görmemektedirler.Ancak, ülkenin oldukça kritik bir döneme girmekte olduğu bir süreçte gerçekleştirilen her işin sonuçlarının sadece yapanları değil özellikle bütün bir demokratik muhalefeti doğrudan etkileyeceği ve böyle bir sorumluluğun ne denli ağır olduğu unutulmamalıdır. ■

Adnan BOSTANCIOĞLU

Celal Başlangıç'tan Tanıklıklar:

Güneydoğu'da Gazeteci Olmak

Her yeni olum suzluk zorlukları beraberinde getiriyor; pekiştiriyor. Bu olumsuzluklar ülkedeyse, zorlukları da insanlar yaşıyor, en çok da gazeteciler. S.S. Kararnamesi 413 ve eklentilerinden sonra, zorlukları yaşayan gazetecilerden Celal Başlangıç ile görüştük. Başlangıç uzun süre Cumhuriyet Gazetesi Adana Bürosu şefliği yaptı, Güneydoğu'yu içinde yaşadı, hâlâ da sık sık giderek yaşıyor.

Sayın Başlangıç Güneydoğu'daydı-nız. Bölge'de gazetecilik yapmanın koşulları farklı mıydı? 413 ve eklentilerinden sonra nelerle karşılaştınız?

Türkiye genelinde olduğu gibi Güneydoğu'da çalışma koşullarında değişimler yaşandı. Biz bu süreci 413 ve devamı kararnameye kadar olansureci üçe ayırabiliriz.12 Eylül'den sonra eylemlerde de belirli bir artış yaşandı. fakat bu süreçte haber kaynaklarına ulaşmak, geniş açıklamalar almak mümkündü ama hiç bir zaman bunları yayınlayamıyordunuz. 12 Eylül yönetiminin sansürü bu haberleri sadece arşivinizde bulundurmanıza izin veriyordu. Hatta bu dönemde yetkililer açıklamalarının sonuna "..bunları sizlere anlatıyorum ama nasıl olsa yazamıyacaksınız." diyerek dönemin karekteristiğini de belirtiyorlardı.

12 Eylül sonrasında resmi kaynakların dışındaki haber kaynaklarına ulaşmada ne tür zorluklar yaşadınız ? Haber kaynaklarında belirli bir çekinme var mıydı?

12 Eylül sonrası dönemde baskılı bir süreç yaşandı, insanların büyük bir kısmı gözaltına alındı. sorgulamalardan geçti. Tabii bu koşullarda insanların size ulaşması rahat ve korkusuz olamıyordu. Zaten aldığınız haberleri de yazmanız mümkün değildi.

İkinci dönem...

Bu dönemde vetolu seçimlerle birlikte şu ya da bu şekilde bir rahatlama oldu. Artık haberler daha rahat yazılabiliyordu. Bu süreçte eylemlerin ivmesinde belirli bir artış oldu, eylemlerle birlikte güvenlik güçlerinin aramaları, köy baskınlarında artmıştı. Bu dönemde köy meydenına toplanmış, elleri başının üzerinde köylüleri görüntülemeniz mümkündü. Bu dönem çok kısa sürdü. Artık bu tür fotoğraflar alabilmeniz çok kolay olmamaktaydı, olsa bile yayınlanmamaktaydı. Kısacası bu dönemde kısıtlı da olsa haber alabilmeniz ve kısmen yayınlamanız mümkündü.

Yani bu dönemde de kısmen rahatlamış olsa bile yine de haberleri bizlere tam olarak aktaramıyor muydunuz?

Bir anlamda öyle diyebiliriz. Bu dönemde de haberler resmi bildirilerle kısıtlı kalmak zorundaydı.

S.S. Kararnamesinden önceki dönemi üçüncü dönem diye adlandırıyorsunuz. Bu dönemin ayırdedici özellikleri nelerdi?

Bu dönemde çalışma koşullarında kısmen de olsa belirli bir rahatlama gözlemlemek mümkün: fakat tüm dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de gerek izleyenlerin, yazanların gerekse gazete yönetimlerinin kafasında oluşmuş olan otosansür ve Türkiye geneline yönelik kısıtlamalar dışında haberlerinizi özgürce yazmanız mümkündü. Fakat bu dönemde hemen hemen tüm haberleri resmi makamlardan doğrulatmanız pek kolay olmuyordu, tam tersine haberiniz yayınlandıktan kısa bir süre sonra çürütme, yalanlama. başka görüntüler yaratma yoluna gidiyorlardı.

Bu tür yalanlama ve açıklamaların kaynağa güvensizlik yarattığı, gazete haberinin ise güveni artırdığından sözetmek mümkün mü?

Evet, böylesi bir durum, bu soruyu akla getiriyor. Fakat bölgedeki olayı gazeteler zaten ısrarlı bir şekilde izlemiyorlardı. Kamuoyu da olayların üzerinde ısrarlı bir şekilde durmuyordu. İnsan hakları ihlalleri yeteri kadar izlenmedi, izleyenlerde olaya fikri takip boyutunda gerekli önemi vermediler.

Güneydoğu'da bir gazeteci ne zorluklar yaşar, nelerle karşılaşır?

Son dönemde Cizre ve Nusaybin olaylarıyla birlikte gazeteciler için ciddi tehlikeler başgöstermeye başladı. Örneğin bu olaylar sırasında birçok arkadaşımız tartaklandı, engellendi ve hatta makinaları ellerinden alındı. Bu dönemde güvenlik güçleri ile halk karşı karşıya geldi, bir anlamda olaylar nicelik ve nitelik değişimine uğradı.

Özel Tim'in statüsü hakkında konuşalım mı biraz?

Eee, bu konuda şu anda söyleyebileceğim pek fazla bir şey yok.

Galiba bu soruyu geçiniz diyorsunuz?

Evet, bu soruyu geçelim.

O halde, kararnameler dönemine geçelim mi?

Bu dönemin en ayırdedici özelliği sansürün çok ötesinde (sansür zaten her dönemin ayırdedici özelliğiydi) otosansüre dayalı bir,dönemin başlamış olmasıdır. Kararnamenin gereği olarak nelerin serbest nelerin yasak olduğu hiç bir şekilde ayırt etmek mümkün olmadığı için gazeteler Güneydoğu haberlerini hangi sayfadan, kaç sütuna vermeleri gerektiğini bile tartışır duruma geldiler. Çok iyi hatırlıyorum, PKK tarafından 5 öğretmenin öldürülmesi olayı da gazetelerin biri dışında diğerleri ya birinci sayfalarından küçük bir haber olarak verdi, ya da iç sayfalarda geçiştirdi. Öldürülen 9 mühendis olayı da bu döneme raslasaydı benzer bir uygulamayla karşılaşacaktı. Bu örnekler kararnameye bağlı olarak otosansürün gelmiş olduğu noktayı sanıyorum yeteri kadar açıklıyor. Tabii, bu durum fısıltı gazetesinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Fısıltı gazetesinin haberleri çok hızlı bir şekilde ürer, üreyen bu haberlerin önü-

bu noktalar çok önemli... Türkiye'nin insanları 12 Eylül öncesine dönmek istemiyor, ama bundan daha çok 12 Eylül gibi bir dönemi yeniden yaşamak istemiyor. Bu, toplumu terörize etmeye dönük girişimler, bir yönüyle toplumun bir "otorite" arayışı içine itilmesini, topluma yeniden 12 Eylül gibi bir rejimin dayatılmasını yansıtırken, diğer yönüyle toplumun hiç de istemediği 12 Eylül gibi bir dönemi yeniden yaşaması tehditi altında tutularak teslim alınması anlamını taşıyor. Bu şekilde her tür muhalif eylem, öğrenci taleplerinden işçi grevlerine dek, topluma kolayca "terör" başlığı ile sunulabiliyor!

Terörizm kavramı bugün devlet terörünü perdelemek için kullanılıyor. Toplum bugün devlet eliyle doğrudan terörize ediliyor. Yükselen terör, devlet terörüdür. Zirvede alınan kararlar, devlet politikasının devlet terörü biçiminde yükseltilmesini öngörüyor. Alınan kararları, gerçekçi düşünüldüğünde öyle "olağanüstü" filan olarak değerlendirmemek gerekiyor. Devlet, devletliğini yapıyor. Ama açmazı şurada: Bilindiği gibi [redacted] sorununun kaynağı yine devletin bilinen politikaları, [redacted]-[redacted] kısacası bir [redacted] varlığını sistemli olarak inkar eden politikaları. Bu nedenle ortaya çıkmış olan [redacted] sorunu yine bu yöntemlerle "çözülmek" isteniyor. Orta yerde, totolojik bir mantıksal saçmalık var. [redacted] kazandığı fiili mevziler, devlet başkanının bile yakın bir zamanda [redacted]-den sözedebilmesi, [redacted] varlığını (Dağ Türkü zırvasını bir kenara bırakarak) kabule zorlanmış olması ve nihayet [redacted] hareketinin giderek kitleselleşmeye yönelmesi devleti bir ikilemle karşı karşıya bıraktı: [redacted] karşısında kontr[redacted] etkisizliği kabul edilecek ve bu nedenle politik çözüm arayışına gidilecekti ya da yine bu nedenle etkisizliği anlaşılan kontr[redacted]yöntemleri yerine düzenli [redacted] savaşa sokularak [redacted] uzanacak bir [redacted] çözüm tercih edilecekti. Zirvede alınan kararları her iki yönde de değerlendirmek mümkün olabilir.

Devlet Politikaları/İhtimal Hesapları

Peki, devletin "taviz" vermesi ihtimalinden hiç mi söz edilemez? Çoğu kez, devletin üst kademelerinde sorunun çözümü bakımından ağırlık verilecek politik-askeri yöntemlerin, tavizkar ve tavizkar olmayan ayrımına göre anlamlandırıldığı bilinmektedir. Ancak bunları kategorik olarak ayırdedebilmek, devlet kademelerinde buna uygun belirgin bir saflaşmadan söz etmek pek doğru değildir. Doğru olan, devletin, "taviz" vermeyi kabul ettiği noktada bile, bütün hesabını mümkün olduğunca sınırlı bir tavize

ne geçmek de mümkün değildir. Bence seçilebilecek yolların, alınabilecek önlemlerin en kötüsü seçilmiş, otosansür ile tüm basın kuruluşlarının yerine fısıltı gazetesi ikame edilmiştir.

Kısa bir süre önce gazetelerden birinde birinci, diğerinde iç sayfada olmak üzere, PKK arasında bir iç çatışma haberi yayınlandı, ertesi gün gazetelerden biri haberin tamamen yanlış olduğunu belirtti. Bu durum nereden kaynaklandı?

Bölgede açıklık politikası uygulamadığınız sürece böylesi yanlışların her zaman yapılması mümkündür. Bahsettiğiniz örnekte olay iki arkadaşın şakalaşmasından kaynaklanmaktadır. Fakat bu yanlışları S.S. Kararnamesine bağlamak mümkün değildir, daha önceleri de böylesi yanlış ve şakalaşmalar ciddi haberler olarak gazete sütunlarına yansıyabiliyordu. Bu istenmeyen durumların bence gerçek nedeni açıklık politikasının olmamasıdır. Çağdaş devlet anlayışında gazetecilerin yazdıklarına kuşku ile bakmanın yerine doğrulukları araştırılarak devlet politikasının aksine bireysel kötü davranışlar varsa onları açığa çıkarmak ve gereğini yapmak mümkündür. Aksi takdirde bölgede en küçük görevlinin de, en büyük görevlinin de sorumluluğundan yönetenlerin kurtulması pek mümkün olmayacaktır. Bu kararnamenin çıktığı andan itibaren kararnameyi çıkaranlar bu sorumluluğu üstlerine almışlardır.

Son kararnameden sonra Güneydoğu muhabirliğinde aksamalar olacak gibi görünüyor. Peki, kamuoyu, geç de olsa, ileride bugünlerin nasıl yaşandığı hakkında bilgi sahibi olabilecek mi?

- Her koşulda gazeteciler asli görevlerine devam edecek. Yayınlayamasalar bile izlemeye tarihe bırakmak üzere belgelemeye devam edeceklerdir. Bu olayların sağlıklı bir şekilde izlenebilmesi, notlanmasının sağlıklı olabilmesi için bireysel çabaların yanısıra komiteler, çalışma grupları oluşturularak kolektif ürünler ortaya çıkarılmalıdır. ■

Mustafa DEMİRKANLI

yönelik olarak yapmaya çalışmasıdır. Sınırlı taviz, başlangıçta, umulandan çok sert yöntemleri öne çıkarabilir. Zaten 413 Sayılı KHK de bu durumun açık bir deklarasyonudur. TC, sorunu "ne pahasına" olursa olsun çözmeye "kararlı" olduğunu ortaya koymaya kendini adeta mecbur hissetmiştir. Böyle bir mecburiyetten yola çıkarak, "çözüm" şeklinin, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da askeri düzeyde tırmandırılacağından söz edilebilir mi? Kararnamelerde somutlaşan girişimler kuşkusuz elde tutulan askeri çözümün bir üst boyuta sıçratılması çabasının açık göstergelerini de yansıtmaktadır. Söz konusu üst boyutun derecesini ise [redacted] muhalefetinin etkinliği başta olmak üze[redacted]r dizi faktör belirleyecektir. Bu anlamda Kararnameli gelişmelerin önünde tam bir [redacted] ve [redacted] harekatından, bugüne dek atılmış olan [redacted]ların politik yöntemlerle pekiştirildiği sınırlı tavizler dönemine dek uzanabilen geniş bir manevra alanı ya-ratılması umulmuş olabilir. İşte tam bu noktada akıldan çıkarılmaması gereken önemli husus, bu ihtimallerin TC açısından ancak "evdeki hesap" olabilmesidir; "çarşı"da (yani ora'da) kimi neyin beklediğini şimdiden tam olarak kestirebilmek mümkün görülmemektedir.

Sertleşme kaçınılmazdır. Bu sertleşme, eldeki çözümün tırmandırılması şeklinde devam edebileceği gibi, verilmek zorunda kalınacak tavizlerin elverdiğince sınırlı tutulabilmesi için başlangıçta zorunlu olan bir askeri-politik taktik anlamında da yorumlanabilir. Kararname ile olağanüstü halin bir anlamda her yere yaygınlaştırılması ise "çözüm" esnasında çıkabilecek çatlak seslere karşı alınmış bir başka önlem niteliğini taşımaktadır.

Sertleşmenin kaçınılmaz olması, taviz politikasına mecbur kalındığında dahi bunun ancak sınırlı bir taviz biçiminde geçerli görülebilmesi, bu nedenle başlangıçta her halükarda kararlı-kararnameli bir sertlik gösterisi ve uygulaması yoluna girilmesi, yine başlangıçta sadece [redacted] karşı değil Türklere karşı da çok sert olmayı beraberinde getirmektedir. Hesap açıktır: Devletin bu sert yöntemlerden geri adım attığı her nokta, yumuşak "muhalefet"de belli bir ferahlamaya yol açacaktır/açmaktadır. Bu şekilde eşeğini kaybedip üzülen ve bulunca sevinen insanın psikolojisiyle, en azından bugünkü koşullara yeniden dönüş, devletin "muhalefete" verdiği bir taviz olarak algılanacak ve "demokrasi" yönünde atılmış bir adım(!) herkesin yatışmasını sağlayacaktır. En fazlası ise, görülebildiği kadarıyla, [redacted] kaset satışının serbest bırakılması vb. tavizlerin ötesinde örneğin [redacted] yayınların serbest bırakılması sınırını aşamayacaktır; Türkler de 141-142 kaldırılmasa da bunların hafifletilmiş maddeleriyle ve belki de bu günlerde olduğu gibi iki fikir suçlusunun serbest bırakılmış olmasıyla memnun kılınacaktır!... Sertleşmenin yanıbaşında vitrine konulan bu tür "yumuşama"lar elbette aynı zamanda TC'nin uluslararası planda zaman kazanmasına da yardımcı olacaktır.

Bütün bu gelişmeler, Kıbrıs [redacted] dünyayı karşısına alma cüretini gösterebilen [redacted]nın, uygun bir konjonktürü yakaladığı anda, olağanüstü hal bölgesine aynı [redacted] ruhuyla bugünkünden çok daha kapsamlı ve topyekün bir [redacted] düzenleme ihtimalinin de hesaba katılmasını hatırlatmaktadır elbette...

Bu ihtimallerin gerçekleşebilirliği çeşitli etmenlere bağlıdır. Anlamlı çözümlemelere ulaşabilmek için ilk elde akla gelen pek çok sorunun yanıtının netleşmesi beklenebilir. Söz gelimi, sertleşmenin boyutu hangi düzeyde olursa olsun, mevcut gelişmelerin yeni bir Vietnam (ya da bölgesel konuşursak, yeni bir Filistin) yaratmasına yol açmasından kaçınılması mümkün müdür? (Eldeki veriler -ve son Kıbrıs [redacted] göstermektedir ki, politik faktörler dışta tutulsa bile, salt [redacted]-teknik bakımdan bile [redacted]nın başarılı bir [redacted] harekatı düzenleyebileceği ve girdiği bölgeden "zafer"le çıkabileceğini söyleyebilmek için yalnızca bin yıllık [redacted] dolu mazisine bel bağ-

Peki ya Özal nereye?

lamak gerekir, başka şeye değil...) Yine söz gelimi, "laik" egemenlerimizin "bölücülük" tehditini bertaraf etmek için başvurdukları yöntemler, "şeriatçılık" tehlikesinin ön plana çıkmasına yardımcı olmaz mı? Şu anda etkisi tartışılsa bile [redacted]nun "laik [redacted]nın yaptıkları işleri rasyonalize edecek tarihsel örneklere başvurmaları mümkündür. Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'ndaki yaklaşımını esas alan bir rasyonalizasyon, dış dünyanın [redacted] sorununun çok sert biçimlerdeki çözümüne göstereceği tepki karşısında, devletin [redacted] ağa ve şeyhlerinden aldıkları yardımı artırmalarını istemeleri düzeyinde gerçekleşebilir. Mustafa Kemal'in [redacted] aşiret reisleriyle cuma namazı kılmasını hatırlayan [redacted], bölgede [redacted]'dan attıkları bildirilerle yaptıkları cihad çağrılarını yeni biçimlerde sürdürerek, devlet yanlısı aşiret reisleriyle işbirliği sayesinde [redacted] İslami hareketinin [redacted] direniş hareketinin yerine geçebileceğini umabilirler. (Şimdi görüldüğü kadarıyla, FKÖ taktiğini gütmeye çalışan [redacted] direniş hareketi, bu yaklaşımı "ters yönden" sergilemekte, bu sayede [redacted] İslamcıları "dinsiz TC'ye karşı yine dinsiz ama hiç olmazsa [redacted] olan" direniş hareketini desteklemeye teşvik edilebilmektedir.) Özal ise [redacted]nın bu yaklaşımını elbette "inanç" ile destekleyecek, dinsel motivasyona gönüllü katkıda bulunacak bir konumdadır. (Son günlerde devlet yanlısı "ilerici" basının, Alevilik tartışmasını ön plana çıkarmasına bakıldığında, devletin, hiç olmazsa Alevi-[redacted] aşiretlerini yanına alarak bu doğrultuda "yatırım" yapmaya yöneldiği ileri sürülmektedir.) Özal, bunların yanısıra, özellikle GAP pastasından [redacted] ağa ve şeyhlerine biraz daha kalın dilimleri rüşvet ola-

rak vermeyi şimdi daha çok gözetmek durumundadır.

Sözünü ettiğimiz bu ihtimaller belki bugün için biraz fazla abartılı görülebilir. Belki bu yönde çarpıcı gelişmeler de yaşanmayabilir. Burada işaret etmek istediğimiz, sorunun çözümünde demokrasi dışında atılacak her adımın yüzyüze geldiği açmazdır. Örneğin böyle bir gelişmede de laik [redacted]nun ve tekelci burjuvazinin açmazı, [redacted] İslam hareketine verdikleri her desteği Türk İslam hareketine de vermiş sayılmaktan kurtulamamalarıdır. Bu ise, şeriatın laik devlete galebe çalması ve fundamentalist İslami hareketin yükselmesidir. Böylece [redacted] ve tekelci burjuvazi "bölücülük" yağmurundan kaçarken pekala şeriatçılık dolusuna tutulabilecekleri ihtimalinin de hesabını yapmak durumundadır.

Bütün bunların yanısıra yukarda sözünü ettiğimiz ihtimallerin hepsinde, boyutu azdan çoğa değişen ölçüde kendini dayatan [redacted]-Türk çatışması tehlikesini de unutmamak gerekiyor. Bugün devletin aldığı son tedbirler Türkleri adeta [redacted]re düşman etmeye mecbur kılmaktadır. [redacted]da '[redacted] görevini' yapmakta olanlara ilave olarak, kanunlara ve kararnamelere uymakla yükümlü her sivil Türk vatandaşı her[redacted]ü potansiyel bir düşman olarak görmeye zorlanmaktadır. Geçmişteki iç savaş politikaları gereğince devletin kontrgerillası tarafından Alevilerin ve Sünnilerin birbirlerine kurşun sıkar duruma geldikleri bir zeminin oluşturulduğu hatırlandığında ve bundan daha vahim bir şekilde, [redacted]erin ve Türklerin birbirine kurşun sıkacağı bir zeminin hazırlanmasının büyük felaketlere yol açabileceğini öngörmek için fazla kötümser olmaya ihtiyaç yoktur...

Son günlerde gündemin zirvesine oturan "zirve" olayını ve zirvenin tepesine dikilen kararname [redacted]sını işte bu ihtimaller ışığında ele almak gerekecektir.

Kararname [redacted]sı

Zirve, kamuoyunu, önceden hazırlanmış olduğu aşikar olan "413 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname"ye alıştırmak için sahneye konmuştu. Peşinden gazete patronlarıyla yapılan görüşme, Türkiye'nin politik yaşantısında önemli bir dönemecin alınmasında basına verilen bir emirname olarak gerçekleşti. Özal'dan çok [redacted] konuştuğu, daha doğrusu basın patronlarını azarladığı bildirilen bu toplantıdan ilgili şahıslar adeta "emir ve görüşlere hazır oldukları" tekmilini vererek ayrıldılar ve gereğini bihakkın yerine getirmeye giriştiler. Kararnameleri kararnameler izledi. Son numara 424.

Türkiye'de meşruiyetini "zirve"den alan, iktidar ve muhalefet partilerinin generallerle kucaklaşması ve basın patronlarınca desteklenmesi ile sahneye konan yeni bir KARARNAME [redacted]I dönemi başlamış bulunmaktadır. Bu yeni politik[redacted]lüğe meşruiyet kazandıran "muhalif"lerin ve basının bir kaç gün sonra bu[redacted]dan yakınmaya başlamış olmaları bu gerçeği değiştirmemektedir.

Oranın Valisi

Kararname hakkında daha şimdiden çok şey yazıldı ve söylendi. Ama yalnızca söylendi. Hiç bir şey yapılmadı. Çünkü söylenenlere göre hiç bir şey yapılamazdı; elden bir şey gelmezdi. Anayasal yollar bile kapanmıştı. Hiç olmazsa bunun farkına varıldı! Ve yine bütün bu yakınmalarda, bu kararname karşısında hiç bir şey yapılamayacağı konusunda yeni bir "milli mutabakat" yakalanmış oldu.

En çok da, sanırız, bunun bir kanun değil de kanun hükmünde kararname olması üzerinde duruldu. Sanki bu bir kararname değil de kanun olarak çıksaydı, herşey çok daha güzel olacaktı. (Aynı yasakları meclis koysaydı, bütün itiraz noktaları geçersiz mi olacaktı, sansür-sürgün ve serbest ateş meclisin onayıyla meşru mu olacaktı?!) Ama şurası, kabul edelim ki, açık bir gerçek: Meclis bütünüyle devre dışı bırakıldı... Her neyse, hukuk devleti filan zaten yoktu, ama galiba şimdi hukuk da bütünüyle yok edildi. Bunun da farkına varıldı! Şimdi artık yurttaş yok, yurttaşlık hakkı da kalmadı.Şimdi artık güvenlik kuvvetlerinin serbest ateşi karşısında hedef kılınmış bir çaresiz tebaa var; yazması, çizmesi konuşması, yani muhalefet etmesi yasaklanmış bulunan, İçişleri Bakanı ve MGK sekreteri ve Olağanüstü Hal Bölge Valisinin her sözünü tek doğru ve gerçek olarak sindirmek zorunda bırakılan, aksi halde "düşmanla işbirliği yapan hain" tehditi altında tutulacak olan bir "kararnameli vatandaşlık görevi" var...

Bilindiği gibi, yeni Kararname ile TRT ve basın İçişleri Bakanı, MGK Genel Sekreteri ve Bölge Valisine bağlandı. Bölge Valisi eski umumi müfettişlikten alınan [redacted] valilik yetkilerini tüm haşmetiyle uhdesinde toplayarak savcı-yargıç-[redacted] ve yasamacı-yürütmeci bir [redacted] kılındı.

Günün Sözcüğü: Yasak

Yasaklar ülkesi Türkiye, Kararname'nin yeni yasak çıbanlarıyla delik deşik hale geldi. Şimdi günün sözcüğü: YASAK! Yasaklar Kararnamesi'nin anahtar sözcükleri ise şunlar: "Doğru-gerçek", "halkın heyecanlanması", "kamu düzeni", "güvenlik kuvvetlerinin görevini gereği gibi yapması"... Bölgedeki faaliyetleri *yanlış* aksettirmeyeceksin! *Gerçekdışı* haber ve yorum yapmayacaksın! Çünkü aksi taktirde bölgedeki *kamu düzenini* ciddi şekilde bozmuş olursun! Bölge halkının *heyecanlanmasına* yol açarsın! Güvenlik kuvvetlerinin görevini *gereği gibi* yerine getirmelerini engellersin! Bunları yaptığın zaman ise sayın bakan, sayın sekreter ve sayın vali matbaanı kapatır, seni sürgün eder ya da güvenlik kuvvetlerinin serbest [redacted]ine hedef olabilirsin.

Çünkü bundan böyle gerçeği bu üçü söyleyecek ve bundan böyle yalnızca bu üçünün yaptıkları doğru sayılacak. Kamu düzeni, devlet düzenidir, ki; bu da artık açıkça kontr[redacted] özel [redacted] düzeni halini almıştır. Kamu düzeni/devlet düzeni, 1925'in Takriri Sükun'u ile, 1934'ün İskan Kanunu ile, 1935'in Tunceli Kanunu ile tesis edilen ve "umumi müfettiş"in uygulamaya koyduğu, 12 Eylülcülerin sürdürdüğü, bölge valisi ve kontr[redacted]inin ve özel [redacted]nin halen korumakta olduğu bir düzendir. Düzen, bu düzendir. Yıllardır bu düzene (zorla!) "uyum" sağlamış bölge halkını heyecanlandırmamak gerekir. Özel [redacted] görevi gereği [redacted] yazarsan bölge halkı heyecanlanır ve güvenlik kuvvetleri bir sonraki görevini gereği gibi yapamaz. Kararname kendi içinde tutarlı-mantıklı bir yaklaşımdır. Bu mantık [redacted] mantığıdır. Kimse bu kararnameyi hukuk adına kınamamalıdır. [redacted]te hukuk aramak saçmalamaktır. Ortaya konulan hukuksal bir kararname değil, bir kararname [redacted]sıdır...

Yeni düzenleme, [redacted]lüğün yeniden düzenlenmesidir; yeni kararname ile sivil [redacted]lüğün adı konmuştur. Bu, "örtülü sıkıyönetim" filan değil, bir "örtülü darbe" ya da düpedüz [redacted]lüktür. [redacted]lük başka nedir ki? Düşünce ve düşünce özgürlüğünün basın yoluyla açıklanmasının ortadan kaldırılması, kişi güvenliğinin-suçta ve cezada kanunilik kuralının ilgası, kişinin yargı güvencesinin ve mahkemelerin bağımsızlığının tümüyle iptali diktatörlük değil midir? Göstermelik meclisin bile devreden çıkması nedir? Sansür, sürgün, serbest ateşin olduğu yerde diktadan başka ne vardır? Devlet [redacted]e karşı sürdürdüğü savaşın adını bu Kararname ile açıkça koymuştur. *Kitleselleşen [redacted] muhalefeti karşısında [redacted] kalan devlet, bu sorunu [redacted]ni kitleselleştirerek çözeceğine inanmıştır.* Devlet, gerçekten de, devletliğini bilmektedir!

Heryer "Olağanüstü"

Artık hiç kimsenin ağzındaki lafı gevelemeye, şurasından burasından dolanmaya hakkı yoktur. Gerçek somut ve açıktır ve yaratıcıları tarafından açıkça-doğrudan ifade edilmektedir. Bu Kararname "baskı yasası" deyimiyle bile geçiştirilemez, bu tanım bile yumuşak kalır. Herkes bilmektedir ki, bugüne dek olağanüstü hal bölgesinde resmen ve açıkça uygulanan, olağanüstü- "olmayan" bölgelerde gayri resmi ve örtük uygulanan kontr[redacted] yöntemleri, artık heryerde resmen ve alenen uygulanmaya konulmaktadır. Kararnamedeki "himaye tedbiri" ile güvenlik kuvvetlerinin herkese serbestçe ateş edebilme hakkına sahip olması, "olağanüstü" zamanlardan "olağan" zamanlara ve mekanlara dek genişletilmiş; her yerde uygulanabilir olan bu hak sayesinde güvenlik kuvvetleri tüm muhaliflere (düşmanlara!) serbestçe ateş edebilir yetkilerle donatılmıştır. Artık hiç bir muhalif, "ben bölücü değilim ki" diye kendini avutmamalıdır, sıranın ne zaman kendisine geleceğini beklemelidir! Çünkü artık ülke yönetimi [redacted]aların eline geçmiştir. [redacted]ar, [redacted]lük yapmayan işçilerin çimento grevini de milli güvenlik gerekçesiyle iptal edivermişlerdir. Çünkü artık ateş serbesttir ve yalnızca [redacted]ler değil tüm emekçiler ateş hattındadır. Bu böyle bilinmelidir...

Kimin Bu Devlet?

Kararnamenin ilk şoku geçirildikten sonra muhalif sesler yükselmeye başladı. Ne var ki bu sesler en hayati kavramı atlayarak kendini duyurmaya çalışıyordu. Hiç kimse, bu can alıcı sorunun en can alıcı kavramını sorgulamaya yanaşmadı. Her şey devlet içindi ve Kararname de devlet için, devlet tarafından kaleme alınmıştı. Peki ama hangi devlet, kimin devleti? Kim bu devlet, in midir cin midir? Kimindir bu devlet? İşte bu evrensel ve tarihsel soru Kararname ile birlikte her zamankinden daha somut ve anlamlı bir içerik ile gözler önüne serildi. Bu devlet Sabancı'nın-Özal'ın devleti mi, çimento işçisi Abdullah'ın devleti mi, sendikacı Feyzullah'ın devleti mi; yoksa Jirki aşireti reisi eski firari Tahir Ağa'nın mı yoksa Cizre'de [redacted] katılan çocuk Baran'ın mı? Evet bu devlet kimin? Sahibi kim? Kimin ne kadar ve nereye kadar devleti, kimin ne kadar ve nereye kadar devleti değil?! Kararname bütün bu soruları bir çırpıda yanıtlayıverdi... Devlet Sabancı ve Tahir Ağa için çalışan bölge[redacted]nin devleti ve kamu düzeni ise [redacted]ların koruduğu düzenden başka bir şey değildi işte.

Kararnameye karşı çıkılırken bile bu gerçek görülmek istenmediği için ya da görüldüğü halde gizlenmek istendiği için, devlet terörü tuzağına gönüllü olarak düşülmüş oldu. Olağanüstü hal bölgesi için devlet tarafından yapılan her şey olağan sayılırken, olağanüstü hal bölgesi olmayan diğer "vatan toprakları"nda yapılmak istenenler olağan dışı sayıldı. Devlet kavramı hiç kimsenin dilinden düşmedi, herkes papağan gibi bu sözcüğü tekrarladı; ve yakınma devlete

Kararnameli vatandaşlar tek sıra halinde

karşı olmadı, devletin kararnameyi olağanüstü hal bölgesi dışına taşırmasına karşı oldu...

Belki de ateş düştüğü yeri yaktığı için basın öncelikle sansüre karşı çıktı. Gazeteler resmi gazeteye dönüşecekti. Ama açık ki, sorun sadece basına uygulanan sansür değil. Muhalefet sadece basın özgürlüğünden yoksun bırakılmış olmakla kalmayacak, hiç bir şekilde eleştiri yapamayacak, halka doğru bilgi verme hakkını kullanamayacak; muhalefet, muhalefet etmeden muhalefet olarak kalmayı kabul edecek. Bu, sadece basının değil topyekün toplumsal muhalefetin imha edilmesi girişimidir.

Bu gerçek bütünüyle görülemediği için, devlet tabusu eleştirilmeden Kararnameye karşı çıkıldıkça, eleştiriler devletin içini boşalttığı kavramlarla ifade edildikçe, suya yazı yazmaktan öte bir yere gidilemiyor. Devlet, 413 Sayılı Kararnameyi uyguluyor! Bu Kararnamenin uygulanması pek çok eski kavramın geçersizleşmesi demektir. Sözde "muhalif" çevreler hala buna "hukukun üstünlüğü" prensibine aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıkıyorlar; silahla cinayet işleyeni, "ateşli silahlar kanununa muhalefet etmek" suçundan mahkum eden yargıç edasıyla hükümeti eleştirebiliyorlar. Artık hukuk kurallarının ihlal edildiğinden söz etmek saçmalıktır. Şimdi artık [redacted] tarafından düpedüz insanlık suçu işleniyor!

Hem[redacted]in ezilmesi yönünde devlet politikasına/terörüne destek verilecek, hem de bunun hukuka uygun olması istenecek; işte bu saçmalamaktır! Devlet, özgür basın ile, sürgün olmadan, ateş serbest demeden [redacted] ezemez, böyle yetkilerle teçhizatlanmamış hiç bir devlet böyle bir işin üstesinden gelemez. Sorun buradadır. Özgür basına evet, sürgüne hayır deniliyorsa, ateş serbest olmasın isteniyorsa, devletin[redacted] politikasına karşı çıkılmalıdır. Başka bir yol yoktur.[redacted]'in meşru, haklı taleplerinden yana olunmalıdır. Başka türlü bir demokratlık da yoktur. ("Vardır" denilebilir! Evet, "demokratik" İngiliz Devleti de İrlandalıları "incitmeden" ezmektedir!!)

Güçsüzler Dengesi

Siyasi tabloda güçler dengesinin envanterini çıkarmak için özel bir çaba harcamaya, kılı kırk yarmaya bugün pek gerek yok. Çünkü orta yerde bütün çıplaklığıyla bir güçsüzler dengesi durmaktadır. Burjuvazinin iktidarı güçsüzdür. Hükümet ülkeyi yönetemiyor, iktidar partisinin temsil gücü kalmamış durumdadır. Burjuvazinin muhalefeti güçsüzdür. Muhalefet, muhalefet etmekten korkmaktadır ve kendisini destekleyen güçlü bir toplumsal muhalefet de bulunmamaktadır.

Ordunun ise eskisi kadar güçlü olduğu ileri sürülemez. Teknik-askeri anlamda tankıyla topuyla elbette güçlüdür; politik girişim cesareti bakımından ise 12 Eylül günü sahip olduğu muharrikleri kullanabileceği kolaylıkla söylenemez. Ama şu güçsüzler ortamında, "zinde güç" sayılamazsa da, ayakta duran bir güç odağıdır. Çünkü tek tek ele alındığında politik partiler ve parlamento güçsüzlüğü temsil etmekte, neredeyse devre-dışı konumlarıyla ortalık yerde durmaktadırlar.

Bütün bunlar, dünya konjonktüründe

Artık yüzlerini dağa döndüler

ve özel olarak Ortadoğu konjonktüründe Türkiye'nin kimliksizliği ile birleşince, partileri, kurumları, sınıfları takatten kesen bir gelişmenin yaşandığını hissetmek daha kolay olmaktadır. Siyaset sahnesinde ne burjuvazinin iktidarı, ne burjuvazinin muhalefeti, ne de ordu tam olarak ağırlığını koyamamaktadır; bu yetenekten yoksun olduklarının farkındadırlar. Bu güçsüz odaklar bu nedenle güçbirliği yapmaya zorunlu kalmışlardır: Zirve böyle bir zorunluluğun neticesinde ortaya çıkmıştır. Yapılan güç birliği, Kararname'de görüldüğü üzere, ordunun etrafında kenetlenerek birleşmek şeklinde tecelli etmiştir.

Şimdi herşey daha net görülebiliyor... ANAP-SHP-DYP... artık "ve saire"dir. Artık ordu, yani devlet partisi etrafında bir "devlet koalisyonu" kuruldu. Devletin tarihsel sahibi olduklarını düşünen generaller [redacted] muhalefet hareketinin ulaşmış olduğu etkinlik karşısında kaşlarını çatıp "zirve teması aralığıyla hizaya gel" dediklerinde, İktidarı-muhalefeti hep bir ağızdan bağırdı: "Emredersiniz komutanım!"

Şurası bir gerçek: Ordu'nun gelişmeler karşısındaki rahatsızlığı bugün ancak Zirve'lerle, KHK'lerle kendini ifade edebildi. Çünkü bugün bu koşullarda ancak bu kadarı geçerli sayılabildi. Yani bugün yeni bir darbenin koşullarının varlığından sözetmek mümkün görülmüyor. Her şeyden önemlisi, süregiden "terörizm edebiyatı"na rağmen, yeni bir darbenin geniş halk kesimleri tarafından bugün kabul görmesi de ilgili çevrelerce umulmuyor. Ayrıca Ordu'nun da böyle bir girişimi gerekli gördüğü söylenemez. Her şey bir yana, bugünün gerekleri zaten yerine getiriliyor. Zirveler yaptırılıyor, Kararnameler çıkartılıyorsa, darbeye de fazla bir ihtiyaç yok. Emekçi sınıfların yeterince örgütlü olmadığı, üstelik uluslararası konjonktürün bir anlamda emekten yana güçlerin aleyhine işlediği bir dönemde, doğrusu, fazlasının biraz aşırı kaçacağı hesaplanmış bile olabilir!...

Evet, bütün bunların karşısında toplumsal muhalefetin kendiliğinden ve güçsüz bir nitelik sergilemekte olması, sol hareketin güçsüzlüğü ve dağınıklığı, elbette tablonun "bize ait" bölümünü de oldukça karartıyor.

Esas olarak, [redacted] muhalefeti herkesin gözü önünde kitle[redacted]iyor ve güç kazanıyor. Bu nedenle en korkutucu muhalefet odağı olma özelliği ile orta yerde bir hedef olarak duruyor. Düzeni tehdit eden etkin bir toplumsal muhalefetin bulunmadığı koşullarda, devleti tehdit eden bir [redacted] muhalefeti karşısında, iktidar sahiple[redacted]nevra alanını" genişletebiliyor, "güç gösterisi"nde bulunabiliyor. Üstelik son kararnameler ile bir taşla iki kuş vurularak, toplumsal muhalefetin dinamikleri, devlete karşı muhalefetin yok edilmesi yolunda (muhalefetin de onayını alarak!) kolayca kurban edilmek isteniyor...

[redacted] muhalefeti bugün için tayin edici öne[redacted]yor, ama bu durum toplumsal muhalefetin, özellikle işçi hareketinin önemini azaltmıyor, tersine artırıyor. Bugün için potansiyel olarak işçi muhalefeti güç kazanabilir bir yönelim taşımakta ise de, çeşitli yönlerden çekiştirilerek takadden düşürülüyor ve patronuyla, bir kısım sorumsuz solcusuyla güçsüzleştirilmesi için pek çok şey yapılıyor...

I Mayıs'ta işçi sınıfı bir kez daha "merhaba" dedi, yaygın işbırakma eylemleri ile üretimden gelen gücünü kısmen de olsa gösterdi. Artık, bu ülkenin solcularının da "merhaba proletarya!" demesi gerekiyor. Özellikle, toplu sözleşmelerle birlikte hareketlenecek olan bir zeminde, sınıfın çağrısına uymak, toplumsal muhalefeti yükseltmenin çarelerinden birisi anlamını taşıyor. İşçi hareketi, toplumsal muhalefetin ekseni durumuna geldikçe, bu köhnemiş düzenden kurtuluşun imkanlarının yaratılabileceğini görmemek için kendi ellerimizle gözlerimizi çıkarıp kör olmayı istemekten başka bir "kaçış yolu" da kalmıyor.

Belki bu nedenle, dergimizin bu sayısında yer alan sosyalistlerin birliğine ilişkin yazıda değerlendirilen üç "spectacular" girişimin yanısıra, sessiz ve derinden gelişen bir dördüncü girişimi de dikkate almak gerekiyor. Basında lanse edilmediği için pek farkına varılamayan bu sessiz girişimciler nicelik-nitelik olarak belki üç girişimi de aşan bir düzlemde, gençlik-işçi-öğretmen vb. muhalefet hareketinde yeralıyorlar, aydınlarımız gibi ve belki onlardan biraz daha etkin şekilde kitleler ile birlikte muhalif eylemler de yapıyorlar. Bir başka deyişle, muhalefet eyleminde fiilen yer alan bu girişimciler, eylemin birliği üzerinde gerçekleşmesini istedikleri bir (-yeniden) politik saflaşma ile ifade edilen birlikteliği dayatıyorlar. Sosyalistlerin birliğini, bugün öncelikle muhalefetin birleşik gücünün yaratılmasında görüyorlar.

Demokrat, bu ilk sayıda henüz farklı muhalif görüşleri ve farklı muhalefet alanlarını yansıtan *muhalif*lerin buluşma yeri olabildi. Tanıtma yazısındaki "temenni" henüz kısmen yerine geldi. Böyle bir "buluşma", birleşik muhalefet hareketi için atılacak adımlardan biri (ilki) olarak görülebildiği ölçüde ve giderek gücünü-meşruiyetini muhalefetin birleşik gücünden (praxis'ten) alabildiği ölçüde, sosyalistlerin birliği girişimlerine katkıda bulunacak çok daha anlamlı bir çaba haline dönüştürülemez mi? Bu denli karamsar tablo içinde bugün hiç olmazsa bu kadarcık iyimser olmaya çalışırsak, çok mu ileri gitmiş sayılırız?!

Susmak mı? Hayır!

Ne yazık ki, güçsüzler dengesi ortamında akıllı davranarak güç birliği yapan iktidar- "muhalefet"- ordu üçlüsünün karşısında, toplumsal muhalefeti temsil iddiasında bulunan sol güçlerin aynı akıllılıkla davranarak, güç birliği yapmalarına karar veremeyişlerini anlamak oldukça zordur. Sol güçler bugün somut muhalefet konularında buluşmak ve bu buluşmalar sayesinde birliktelikler yaratmak yeteneğinden bile yoksun bir öznellik içerisindedirler. Oysa ki birleşik muhalefet hareketini yaratma konusunda harcanacak en küçük çaba bile, karşı taraftaki güçsüzler dengesini sarsmakta tahmin edilenden daha etkili bir işleve sahip olacaktır. Bu anlamda, büyük görevleri yerine getirme konusundaki yetersizliğin kabul edildiği bir düzlemde, eli kolu bağlı, çaresiz oturmaktansa, hiç olmazsa küçük adımlarda buluşmak, bu da olmazsa devletin politikalarını kolaylaştırıcı zeminleri yaratmaktan uzak durmak için çaba sarfetmek tercih nedeni olmalıdır. Bugün sol güçlerin bir kısmı izledikleri akıl dışı politikalarla nesnel olarak toplumun terörize edilmesinde neredeyse rol alır bir duruma düşebilirken, diğer bir kısım sol güçler de devletin iyi solcu-kötü solcu ayırımında acele bir yer tutmuş sayılabileceklerine aldırmadan, tam da Kararname diktasının kurulduğu günlerde yasal parti kurma kulvarında aheste aheste yürümeyi tercih etmektedirler.

Böyle bir olumsuz tablo karşısında politik cesareti korumak elbette çok zor bir iştir. Ama cesur olmaktan başka bir çıkış yolu da yoktur. Bugün elverdiğince muhalefetin ortak sesini en gür biçimde çıkarmasının ve muhalefetin en akıllıca davranmasının zamanıdır. Baskı, yasak, sansür ve Kararname diktası gerçeklerin öğrenilmesini elbette bütünüyle engelleyemeyecektir.. Tersine, eskisinden daha fazla gerçekler "anlaşılır" olacaktır; yani bu gerçekleri bugüne dek anlayamayanlar dahi "bunda demek ki bir iş varmış" diye kulaklarını daha fazla açacaklar, bugüne dek düşünmedikleri sorunlar üzerinde daha fazla kafa yoracaklardır. Yazdığımız yazılardaki cümlelerin üzeri bantlı çıksa bile, bantın altında hangi kelimelerin yeraldığını herkes bilecektir.

Bugün en kötü iş susmaktır. ■

Melih PEKDEMİR

Pierre Clastres
DEVLETE KARŞI TOPLUM
8.000.-TL

■

Robert Havemann
YARIN
Sanayi Toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya
10.000.-TL

■

Oskar Anweiler
RUSYA'DA SOVYETLER (1905-1921)
Yakında çıkıyor

■

Maurice Brinton
Bolşevikler ve İşçi Denetimi 1917'den 1921'e DEVLET ve KARŞI DEVRİM
Yakında çıkıyor

■

Kürşat Bumin
DEMOKRASİ ARAYIŞINDA KENT
7.000.-TL

■

Raymond Williams
İKİBİN'E DOĞRU
11.500.-TL

■

Mark Poster
ELEŞTİREL AİLE KURAMI
10.000.-TL

■

Ed: David Riches
ANTROPOLOJİK AÇIDAN ŞİDDET
12.000.-TL

■

Rudolf Bahro
NASIL SOSYALİZM? HANGİ YEŞİL? NE İÇİN SANAYİ?
7.000.-TL

■

Saffet Murat Tura
FREUD'DAN LACAN'A PSİKANALİZ
6.000.-TL

■

Rosalind Coward
KADINLIK ARZULARI "Günümüzde Kadın Cinselliği"
2.basım/10.000.-TL

■

Bruce Brown
Marks, Freud ve GÜNLÜK HAYATIN ELEŞTİRİSİ
2.basım/7.000.-TL

■

Jonathon Porritt
YEŞİL POLİTİKA
2.basım/10.000.-TL

■

Ivan Illich
ŞENLİKLİ TOPLUM
2.basım/5.000.-TL

■

J.G.Ballard
GÜNEŞ İMPARATORLUĞU
Yakında çıkıyor

■

J.Stanislaw Lec
HAYIR/"Aforizmalar"
2. basım/6.000.-TL

■

Ahmet Sipahioğlu
KAVUNLU NATÜRMORT
7.000.-TL

■

Woody Allen
EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?
4.basım/4.000.-TL

■

Milan Kundera
GÜLÜNESİ AŞKLAR
9.basım/8.000.-TL

■

Mario Vargas Llosa
YÜZBAŞI VE KADINLAR TABURU
3.basım/11.000.-TL

■

Iris Murdoch
KESİK BİR BAŞ
2.basım/8.500.-TL

■

Peter Handke
KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ
2.basım/4.000.-TL

■

Yevgeni Zamyatin
BİZ
7.000.-TL

■

Alberto Vazquez Fiqueroa
YENİ TANRILAR
6.000.-TL

■

GÖĞÜ DELEN ADAM/"Papalagi"
3.basım/5.000.-TL

■

Michel Tournier
ÇALI HOROZU
Yakında çıkıyor

■

C.Cabrera Infante
KAPANDA ÜÇ KAPLAN
Yakında çıkıyor

■

Jean Genet
BALKON
Yakında çıkıyor

■

GENEL DAĞITIM
İst: CKK, Cem-May, Özgür, Barış, Akaşa, Tekin
Ankara: Dost, Adaş, İmge
İzmir: Dost, Kültür

Ödemeli gönderemiyoruz.
Lütfen tutarı kadar pul yollayınız.
Başmusahip Sk. 3/3 Cağaloğlu/İstanbul

ayrıntılar önemlidir!..

Yeni İlişkiler "Tehlikeli" Gelişmeler

ORTADOĞU'DA KÖŞE KAPMACA

L. Doğan Tılıç

"Tehlike Güney'den geliyor"... Türkiye'nin, Ortadoğu'da yeni bir yola girdiğinin ilk işareti işte bu cümle oldu. Dünya'da, özellikle de Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler, ülkenin en üst düzeydeki askeri yetkilisi, Genel Kurmay Başkanı Torumtay'a yukardaki değerlendirmeyi yaptırmıştı. Belki de bu, daha önce Amerikalı generaller tarafındanyapılan birtesbitin yinelenmesiydi. Ancak, "tehlike Güney'den geliyor" tümcesinin etkisi müthiş oldu. Geçen yılın sonlarından itibaren, değişik siyasi çevreleri ve basını da içine alan geniş bir kesim, tehlikenin dehşetengizliğini kanıtlama yarışına girdiler.

Bize Tehlike Lazım

Sanki SSCB'nin artık bir tehlike kaynağı olmaktan çıkması hiç iyi olmamıştı. İktidar çevreleri adeta telaşlandı. Aslında şöyle geri dönüp bakıldığında, bu telaşın nedenini bulmak zor değil. Türkiye'nin tarihinde, 'tehlike'siz yönetildiği hiçbir dönem yok. Sovyet tehlikesi, Yunan tehlikesi, Bulgar tehlikesi... Anlaşılan bu ülke tehlikesiz yönetilemiyor.

Kuzey'den gelen tehlike ortadan kalktığına göre, bize yeni bir tehlike lazımdı. Basın bunun için adeta bir kampanya açtı.

Kuzey'den gelen tehlike ortadan kalkınca, yeni tehlike arayışıyla gözlerimizi Güney'e çeviriverdik

Tehlikeyi pekiştirmek için "Ortadoğu'nin dehşet silahları" kullanıldı. Bütün gazeteler, bölgedeki füzelerin Türkiye'nin nerelerini vurabileceğini yazıp durdu. Öyle ki, Irak'ın El-Abbas füzelerini devreye soktuğunda Ankara'yı vurabileceği yazılırken, Suudi Arabistan'ın Çin malı CSS2'lerle İstanbul'a rahatlıkla ulaşabileceği; İsrail'in de Jeriko-1 füzesiyle güney ve güney doğu bölgemizi vurabileceği yazıldı.

21 Aralık 89 tarihli Tercüman gazetesi bu kampanyanın basında sürdürülüşünün tipik birörneği; "İran, İsrail, Ürdün ve Lübnan ile Körfez ülkeleri de dahil edilince, Türkiye'nin güneyinde 2217 savaş uçağı, 15.954 tank ve 2 milyon 426 bin 50 askerden oluşan bir güç var. 14 ülke, 90 milyonnüfus..." Yandık ki yandık! Suriye ve Irak yetmezmiş gibi bir de bunlar.

O günlerde, doğumuzdaki ve güneyimizdeki ülkelerin askeri güçlerini alt alta yazarak karşımıza çıkaranların aklına şu soruları sormak hiç gelmiyordu: Suriye ile Irak'ın, İsrail'in Türkiye'ye karşı birleşmesi olası mı? Şimdi, o gün bu toplamayı yapanlar pek de ileri görüşlüymüş diye düşünüyor insan. Çünkü, sürdürülen kampanya başka olaylarla da birleşince Araplar geçmişlerinde pek ender görülen bir şekilde birleşme yoluna girdi. Gerçi hala, İsrail ve Suriye'yi, İran ve Irak'ı aynı kefeye koymak bir safdillik ya da başkalarını budala saymak anlamına geliyor. Ama bugün, Suriye ve Irak, Suudi Arabistan ve Mısır gibi önemli Arap ülkeleri arasındaki tüm bölgeyi kapsayabilecek bir yakınlaşma da yaşanıyor.

İsrail'e Uzanan El: Türkiye

Türkiye, PKK'ya güneyden sağlanan desteği su ile kesmeye çalışırken aynı zamanda İsrail'le de ilişkilerini geliştirmeye koyuldu. Askeri, ekonomik ve istihbari alanlarda ilişkiler sıklaşmaya başladı. F-4 Fantom uçaklarının modernizasyonu pro-

Mezopotamya'da Susuzluk

13 Ocak'dan itibaren Atatürk Barajı'nın ilk kademe dolumunun başlamasıyla, Türkiye'nin Irak ve Suriye ile zaten nahoş olan ilişkileri yeni bir gerginlik boyutu kazandı. Öyle ki; bu iki komşu yerli "terör senaryoları"mızın dikkate değer aktörleri olarak sahnedeki yerlerini aldılar. Önümüzdeki dönemde de gündemden hiç inmeyeceği anlaşılan "su sorunu"nun geçmişine ve taraflar açısından önemine bakmakta yarar var.

Türkiye'nin tüm kara sınırları boyunca 3 metre genişliğinde 12 metre yüksekliğinde bir duvar düşünün. Sonra bu duvardaki taş, kum ve çakılı biraraya getirip bir tepe yapın ve bu tepenin ardında Tuz gölünden çok, Van gölünden az miktarda su biriktirin. Ortaya çıkacak yaklaşık 50 milyar metre küp su, Fırat üzerinde inşa edilmekte olan ve kaya dolgu tipinde dünyanın dördüncü, beton dolgu dışında genel olarak da dünyanın dokuzuncu büyük barajı kabul edilen Atatürk Barajı'nın göl hacmine eşit olacaktır.

Atatürk Barajı, bitince dünyanın en büyük sulama projesi olacağı kabul edilen Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) ana unsurudur. Burada biriken milyarlarca ton su bir yandan türbinlerden geçirilerek Türkiye'nin elektrik enerjisi üretimini önemli ölçüde artıracak, bir yandan da Urfa sulama tünelleri aracılığıyla temel olarak Harran ovasının; yaklaşık 1,8 milyon hektar alanın sulu tarıma açılmasını sağlayacaktır. Bu alan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un toplam yüzölçümleri kadardır.

Atatürk Barajı'nın yapımı aslında daha önce, 1970'lerin sonlarında planlanmış olmasına karşın dış kaynaklı kredi bulunamaması sonucu, ertelene ertelene 1980'lerin ortalarına kadar gelmiş ve sonunda -iç piyasaya sürülen gelir ortaklığı senetlerinin de katkısıyla- iç kaynaklı kredi ve sermayeyle inşaata başlanabilmiştir. Dış kredi bulunamamasının önemli nedenlerinden biri de Suriye ve Irak tarafından önce Arap ülkeleri, daha sonra da bu ülkelerle ticaret yapan Fransa, Ingiltere ve Japonya gibi ülkeler arasında açılan karşıkampanya ve Dünya Bankası ve benzeri uluslararası para kurumlarına yapılan baskı olmuştur. Aslında 1976'da Keban Barajı'nın yapımı sırasında başlayan bu uluslararası baskının tezi, Türkiye'nin Fırat sularını bloke ederek Suriye ve Irak'ı büyük enerji ve tarım sorunlarıyla karşı karşıya bırakacağı, ayrıca elindeki su kozunu kullanarak bölgedeki siyasi gücünü artıracağı olmuştur.

Devlet Su Işleri'nin yaptığı mühendislik hesaplarına dayanan Türk yetkililer, hidrolojik ve meteorolojik bilgi alışverişinin yapıldığı üçlü su toplantılarında, barajın ve sulama tünellerinin işletmeye alınışı ardından, her üç ülkenin de Türkiye'nin tüm GAP alanı için öngördüğü 'yağmurlama yoluyla sulama' tekniğini kullanması durumunda, mevcut suların herkese yeteceği görüşünde. Türk yetkililer Irak ve özellikle Suriye'nin kullandığı bildirilen ilkel toprak kanallama yönteminin en az yüzde 50 su kaybına yol açtığını belirtiyorlar. Her ne kadar tüm Harran'ın sulanması ardından Suriye'ye oradan da Irak'a bırakılacak suyun tuzluluk oranı artarak kullanımı zorlaştıracak bir unsur olacaksa da Türk yetkililer yukardaki yöntemle bu ülkelerde tarımın ciddi bir zarar görmeyeceğini öne sürüyorlar.

Aslında Fırat suyu Irak için Suriye için olduğu kadar önem taşımıyor. Irak Suriye'den zaten yeterince tuzlu ve azalmış olan Fırat'ı göl ve kanallar yardımıyla Tarter çukurunda gür akan Dicle ile birleştirip tarımsal kullanıma veriyor. Fırat daha aşağıda doğal olarak da Dicle'yle birleşip 'Şatt-ül Arab' olarak Basra Körfezi"ne dökülüyor. Türkiye'nin coğrafi nedenlerle sulama amaçlı kullanamadığı Dicle, Irak için asıl önemli enerji ve tarım kaynağını oluşturuyor.

Suriye'nin bir de enerji sorunu var. Türkiye sınırına 100 kilometre kadar uzaklıktaki Al-Thawra baraj ve hidroelektrik santrali gibi inşa edilmekte olan Tashrih de bol ve sürekli suya dayanan Sovyet-Sibirya teknolojisiyle tasarlanmış. Mevsimsel değişimlere uygun değil. Örneğin kurak bir yıl olan geçen yıl, ülkede ciddi elektrik kesintileri yaşandığı bildirildi.■

jesi çerçevesinde 1986 yılından beri Hava Kuvvetlerinden heyetlerin sık sık İsrail'e gidip geldiği haberleri yer aldı basında. İsrail'e yapılan bu gizli ziyaretlerin yanında, Ankara'da da İsrail Maslahatgüzarı Yahuda Milov'un evine yapılan ziyaretler vardı. Herkes İsrail'le ilişkilerin geliştirilmesinin önünde hükümetin İslamcı kanadının bir engel olarak durduğunu sanarken, bir Arap diplomatı şaşırtıcı şeyler söyledi: İslamcı kesimden önde gelen bir ANAP'lı İsrail Maslahatgüzarını evine yemeğe davet etmişti. Aynı Arap diplomata göre, Türkiye İsrail yakınlaşması hükümetteki İslamcı çevreleri de içine almıştı.

İsrail-Türkiye yakınlaşması Arap diplomatların ağızını değiştiren faktörlerin başında geliyor. Bir dönem Türkiye'yi Ortadoğu'da liderliğe davet eden Araplarla Türkiye arasındaki mesafe gün geçtikçe büyüyor.

29 Nisan tarihli 2000'e Doğru'da, El Yom El Sabiu adlı haftalık Arap dergisine dayanılarak, Türkiye'ye karşı bir Arap cephesinin oluşmakta olduğu yazıldı. 1990 Nisan'ında Riyad'da yapılan Suudi-Mısır Ortak Çalışma Kurulu sonuçlarına dikkat çekiyor El Yom El Sabiu. Her iki ülke uzun süreden beri ilk kez böyle kapsamlı bir görüş birliğine varıyorlar. Toplantı, belki de, bölgede doğabilecek yeni birittifakın habercisi. Saudi Arabistan; Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar ve Umman gibi ülkeleri kapsayan Körfez İşbirliği Konseyi'nin lideri. Mısır ise; Ürdün, Kuzey Yemen ve Irak'ın içinde bulunduğu Arap işbirliği Konseyi'nin etkin üyesi. Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki yakın-

Atatürk barajının doluma başlaması Irak ve Suriye ile ilişkilerimizde beklenen gerginliği başlattı. GAP projesi özellikle enerji sorunu yaşayan Suriye için ciddi endişe kaynağı...

Moskova Penceresinden Ortadoğu

-Yahudileri Filistin'e göndererek belki batı'nın insan hakları konusundaki eleştirilerinden kurtuluyorsunuz , ama bunun bedeli doğu halklarının dostluğunu kaybetmek olmuyor mu?

SSCB Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu Ülkeleri 1. Sekreteri Viktor Simirnov'a sorduğum ilk soru bu oluyor. Zaten şimdilerde bakanlığın Ortadoğu seksiyonunda çalışan herkesi en çok uğraştıran konu da bu.

Simirnov, masasının arap liderleriyle yapılan yazışmalarla dolu olduğunu anlatıyor."Durumun kritikliğinin farkındayız" diyor. "Ama bizim uyguladığımız ilke batı'nın baskısıyla kabul edilmiş değildir.Her insan dilediği yere gidebilir.Ancak bu hak, Filistin halkının hakları çiğnenerek kullanılamaz.Çözüm bulmaya çalışıyoruz.Göçenlerin işgal altındaki topraklara yerleştirilememeleri için bir garanti almamız lazım."

Sovyet Dışişleri, Ortadoğu politikasını oluştururken şu üç noktayı hiç gözden kaçırmıyor:1) Bölgede sorunların çözümü süreci durgunluğa girmiştir ve yeni bir atılım gerekiyor.2) Silahlanma yarışı devam ediyor ve bunun temelinde İsrail'in nükleer silaha sahip olmak sevdası yatıyor. 3) Yahudi göçü işgalin güçlendirilmesi için kullanılıyor.

Bu saptamalar, özellikle de birincisi, Sovyetlerin bölgede yeni inisiyatifler alması anlamına geliyor. Peki ama SSCB kendi iç işlerine gömülüp bölgeden çekilmemiş miydi? Viktor Simirnov bu görüşü şiddetle reddediyor. "Böyle düşünenler daha çok Arap ülkelerinde var. Batı aynı kanıda değil. Bize, 'İsrail'le iyi ilişkiler kurun sorun çözülsün' diyenler de çıkıyor. Ama, Sovyet-Arap ilişkilerinin bozulması pahasına Sovyet-İsrail ilişkilerinin iyileşmesini istemeliyiz."

Yeni bir dönem

Moskova şu sıralar tam bir Arap taarruzu altında. Arap liderler birbiri ardından Kremlin'i ziyaret ediyor. Bu taarruzun etkilerini hissetmemek olanaksız. Öte yandan, SSCB-Ortadoğu ilişkileri açısından yeni bir döneme girildiği de kesin.

Bu yeni döneme ilişkin değerlendirmeleri bir başka Simirnov'dan alıyoruz. Aleksandr F. Simirnov, Novosti Basın Ajansı Ortadoğu ve Afrika bölümü sorumlusu. Ortadoğu'nun Moskova'dan nasıl görüldüğünü tüm çıplaklığıyla sergiliyor. Ben de hiç araya girmeden özetliyorum: "Bizde demokrasi ve insan hakları yönü ağır basan yeni bir düşünce rüzgarı esiyor. Araplar bu yeni düşünceyi, özellikle de özeleştiriyi anlayamıyorlar. Bize Napolyon örneğini gösterip: 'Napolyon binlerce insanı öldürdü ve yenildi. Fransızlar yine de ona sahip çıkıyorlar. Sizse insanları öldürdü diye Stalin'i karalıyorsunuz. Oysa o, zafer kazandı' diyorlar.

Yani Arap soluyla epey problemimiz var. Ortadoğu'da pozisyonumuzun zayıfladığı doğru. Ancak, Araplar açısından bunun sonuçları kötü olmayabilir. Onlar şimdiye kadar hep dış güce dayalı politika yaptı. Oysa kendi güçleri var. Kalabalık nüfusları ve petrol zenginlikleri var. Neden kendi meselelerine SSCB-ABD penceresinden baksınlar? Birleşirlerse bilekleri zor bükülür. Zaten birleşme sürecine de girdiler.

Arap dünyası da demokratikleşmeye gidiyor. Tek parti yönetimleri sona eriyor. Hüseyin Ürdün'de bütün partileri serbest bırakacak. Suriye'de de başka partiler kurulacak. Bu süreç hiçbir Arap ülkesinin kaçamayacağı sorunları da birlikte getiriyor. Biz, 'bölgenin sorunları karşılıklı çıkar dengesi esasına göre çözülsün' diyoruz. Araplar karşı çıkıyor. Örneğin Esad, 'ülkemin bir kısmı işgal edildi. Filistinlilerin hiç toprağı yok. Bir taraf saldıran bir taraf hedef, bir laşma iki blok arasındaki yakınlaşma anlamına da geliyor Arap dünyasındaki üçüncü önemli blok olan ve Fas, Tunus, Cezayir, Libya gibi ülkeleri içine alan Magrip Birliği de bu yakınlaşmalardan etkilenecek.

Aynı dergi, Arap dünyasındaki birleşme eğilimini dört önemli gelişmeye bağlıyor: "1) İran 12 milyar dolarlık silahlanma programı başlattı. Çin'den 6 milyar dolarlık İpek Böceği füzesi aldı. İran'ın silahlanması Arap ülkelerini tehdit edebilir. 2) Türkiye yönünü güneye çeviriyor. Genel Kurmay Başkanı TV konuşmasında resmen Tehditin Güney'den geldiğini açıklamıştı. 3) ABD, İsrail'e oynak bataryalı uzun menzilli Patriot füzelerini vermek istiyor. Bu da Arap güvenliğini tehdit eder nitelikte. 4) Filistin konusunda anlaşmazlığın sürmesi ve Doğu Avrupa'dan Yahudi göçü Arap toprakları için potansiyel bir tehlike oluşturuyor" (2000'e Doğru, 29 Nisan 1990).

Ortadoğu Isınacak

Sovyetler'den İsrail'e Yahudi göçü bugün Ortadoğu'da en büyük sorun. Arapları birbirine yaklaştıran temel etmen de birlikte İsrail'in yeni topraklar ele geçirmeye yöneleceği inancında. Herkes kendi toprağını tehlikede görüyor ve bu tehlikeye karşı birbirine yaklaşıyor.

'89 sonunda bir Iraklı diplomatla yaptığımız sohbeti anımsıyorum. Soğuk savaşın sona ermesi ve dünyadaki yumuşamanın bölgeye nasıl yansıyacağını tartışıyoruz. Oldukça basit ve net konuşuyor: "Önümüzdeki dönemde bölgede tansiyonun yükseleceğini düşünüyorum. Aslında ülkelerimiz arasındaki sürtüşmelerden hiçbirimize yarar gelmiyor. Ama dünyadaki gelişmeler bize ters yönde yansıyacak. ABD, SSCB ve Batı silah indirimine gidiyor. Vazgeçtikleri silahları nereye göndersinler? Silahları bize gönderecekler. Bunun için de önce bölgeyi ısıtmak gerekiyor. Bu ısıtmayı İsrail yapıyor."

Biz bunları konuşurken şu ünlü süper top hikayesi ortada yoktu. Ancak süper top sonunda bize kadar geldi ve İstanbul'da bir süre bekletildikten sonra Başbakan Akbulut'un Bağdat ziyareti öncesinde İngiltere'ye geri gönderildi. Akbulut'un ziyareti oldukça sıkıntılı geçti. Türkiye-Irak ilişkileri yeni sorunlara gebe.

Süper top konusunda ise her kafadan birses çıkıyor. Kimi İngiliz gazeteleri çelik boruların top namlusu olarak kullanılabileceği iddialarını komik buluyor. Muhalif İşçi İngiltere'yi tüm dünya karşısında komik duruma düşürdüğünü vurgulayıp, İngiltere'de boru-top tartışmasına kesin bir açıklık getirecek yetkili olup olmadığını sordu. Gerçi Batı'da, olup bitenlerdeki kimi çarpıklıklara dikkat çekenler var. Irak'taki hedeflere karşı bir saldırı gerekçesi yaratmak isteyen İsrail'in oyunu olabileceğini ileri süren, İsrail ve ABD'de Libya'ya karşı hissedilen tepkinin şimdi Irak'a karşı oluştuğuna dikkat çeken çev-

taraf işgalci bir taraf işgal edilen. Burda nasıl karşılıklı çıkar dengesi olur.' diye soruyor"

Yahudi Göçü

Şimdi Ortadoğu'da en önemli sorunu Yahudi göcünün oluşturduğunu Simirnov da kabul ediyor. Arap sermayesi yeniden yapılanma sürecindeki SSCB için çok önemli. Bu yüzden Arapların tepkisi Moskova'nın oklarını İsrail'e yöneltmesine yolaçıyor. Simirnov, İsrail'in daha Moskova'da elçilik açmadan, Sovyet Yahudileri arasında aktif bir göç propagandasına giriştiğini anlatıyor. "Yahudilerin göç hakkıyla Filistinlilerin hakları arasında bir çelişme var." diyor. "Bu durumda bizim yapacağımız Sovyet Yahudilerini İsrail'de kendilerini nelerin beklediği konusunda uyarmak. İşgal edilmiş topraklara gönderilebileceklerini, intifadayla karşılaşacaklarını anlatmak. İşgal altındaki Arapların nüfusu hızla artıyor. Göç olmasa nüfus eşitlenecek ve siyonizmin sonu gelecekti. Göçle birlikte ortaya çıkacak 7 milyonluk İsrail başka bir İsrail olur. Toprağın az, sulama olanaklarının kısıtlı olduğu bu ülkede yeni gidenlerin Arap azınlığa çok kötü davranacağı beklenebilir.

Bir başka sorun bizden gidenlerin Şamir'i desteklemesi. Solu desteklemiyorlar. 'Biz SSCB'de sosyalizmi gördük, memnun olsak orda kalırdık' diyorlar.

Bunlara karşılık biz de yeni bir uygulama başlatıyoruz. Sovyet Yahudileri artık Sovyet pasaportu da taşıyabilecekler. Pasaportları 5 yıl için geçerli olacak. Bu süre içinde dilerlerse geri dönebilecek ya da bir başka ülkeye gidebilecekler.

Aslında göçün temel nedeni yaşadığımız ekonomik ve sosyal sorunlar. Bavulunu toplayıp gitme eğilimi ülkede derin kökleri olmayanlar arasında salgın hastalık gibi yayılıyor.

İslami Fundementalizm Tehlikesi

Peki, bütün bunlar Sovyetlerin Araplarla ilişkilerini nasıl etkiliyor? Sovyet-Arap ilişkileri nasıl?

Simirnov bu soruyu "genel olarak iyi" diye yanıtladıktan sonra bir çelişkiye işaret ediyor. "Kuveyt, Fas gibi tutucu rejimlerle ilişkilerimiz hızla gelişiyor. Dış politikamızın de-ideolojizasyonu ve Afganistan'dan çekilmemiz Suudi Arabistan'la olan sorunlarımızı da sona erdirdi. Ancak, Suriye ve Güney Yemen gibi ilerici rejimlerle sorunlarımız var. Suudilerin Afgan mücahitlerine desteğine de karşı çıkıyoruz."

Simirnov'a göre, Araplarla sorun yaratan yeni bir gelişme de Sovyet basınının özgürleşmesi. Örneğin, 'Irak Halepçe'de kimyasal silah kullandı' denilince Araplar bozuluyor.

Arapların Kafkasya Cumhuriyetlerine ilgileri de oldukça yoğun. Moskova'yı, 'Baku'ya silahla, Litvanya'ya lafla müdahale ediyorsunuz' diye eleştiriyorlar. Kafkas Cumhuriyetlerine doğrudan ticaret yapma hakkının tanınması yavaş yavaş Arap işadamlarının aktivitesini de eritiyor. Simirnov, "camilerin onarımı için mali yardım veriyorlar" diyor. "Suudiler 1.5 milyon Kuran gönderdi. Kaç kişi okuyor iyi biliyorlar. 'Arap alfabesine dönelim' diyenler var. İslami fundementalizmin yükselmesi tehlikesiyle karşı karşıyayız. Mekke'de üslenmiş bazı İslami örgütlerin bu doğrultuda faaliyet gösterdiğini biliyoruz."

Komünistler ve Kürtler

Simirnov, "Ortadoğu'daki bir başka yara da Kürtler" diyor. "Kürt sorunu ancak demokratik bir şekilde çözülebilir. Tek çözüm demokrasi ve self-determinasyon. Ancak, ben ufukta bir çözüm göremiyorum. Irak, Kerkük ve Musul'u bırakmaz. İran ve Türkiye de toprak vermez. Geriye bir tek diyalog yolu kalıyor. Dil temelinde ayrı bir devlet yapmanın ne kadar gerçekci olduğunu da bilemiyorum. Büyük Kürdistan sadece bir hayal. Ama birşeyler yapmak da gerekiyor. Peki ne? Bir çözüm söyleyemiyorum. Zaten bu ülkede her konuda hazır çözümler söyleme dönemi de sona erdi.

Arap komünist partileriyle de sorunlarımız var. Arap komünistleri milliyetçi ve müslümanlarla sürekli bir çatışma içinde oldular. Bizim yeni politikalarımız onları Küba'ya yöneltti. Kaddafi de durumu kullanıyor. Arap komünistlerine, Moskova'yı kastederek 'Mekke'nizi kaybettiniz' diyor. Sonra de Yeşil Kitap'ı uzatıyor: 'İşte size yeni Mekke'. Komünist partilere mali destek de veriyor."

Simirnov sustuğunda Moskova penceresinden Ortadoğu'nun nasıl göründüğünü daha iyi anlayabiliyorum. Beni uğurlarken bütün anlattıklarını iki cümlede özetliyor: "İşte durum böyle. Sorunlar çok, ama bu kaçınılmaz bir süreç.

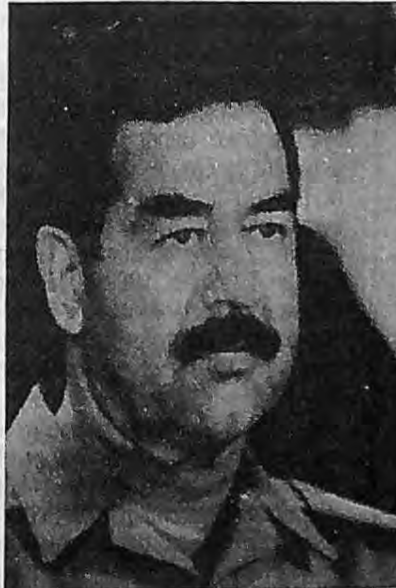
L.D.TILIÇ

reler var. Ama bu, Irak'ın dünya kamuoyu nezdinde boy hedefi olmaya başladığı gerçeğini değiştirmiyor.

Ortadoğu Kıskacında Türkiye

Batı ve ABD Ortadoğu'da iki baş belasından rahatsız şimdi: Irak ve Suriye

Türkiye tam da Avrupa Topluluğu'nin kapılarının kendisine kapalı olduğunu hissettiği bir dönemde Ortadoğu'da yeni rollere zorlanıyor. Amerikan Dış İşleri Bakan Yardımcısı Eagleburger, Mayıs ayındaki 32'nci Gün programında Türki-

Saddam nükleer düzeye sıçrattığı silahlanma programıyla Batı için Ortadoğu'da "tehlikeli" bir konuma "terfi etti". İran'da boş durmuyor. Çin'den 6 milyar dolarlık ipek böceği füzesi aldılar, silahlanma programlarını da 12 milyar dolar olarak belirlediler.

Türkiye ile Pakistan arasındaki sıcak ilişkiler Evren ve Ziya'nın başkanlıkları döneminde doruk noktasındaydı. Bugün söz konusu ilişkilere bir biçimde eklemlendirilmeye çalışılan ülke ise İran.

ye'yi açıkca bu yeni rola davet etti. Herşeyin değiştiği koşullarda ve herşeyin değiştiği Ortadoğu'da güçlü bir pozisyona oturmalıydı Türkiye. Eagleburger, "tabii bunu isterseniz" demeyi unutmadı kamera karşısında. Amerika, dostu ve müttefiki Türkiye'nin bölgede peace maker (barış getirici) olarak önemli bir rol üstlenmesinden ancak memnun olurdu. Barış getirilecek yerlerinSuriye ve Irak olduğunu belirtmeye gerek yok.

SSCB'nin kendi iç sorunlarına gömülmesi Amerika'yı bölgede yalnız başına bıraktı. Hazıryalnız kalmışken ABD bölgede dilediği düzenlemeleri neden yapmasın? Washington, Irak'taki Baas rejimlerini, İsrail ve Türkiye'nin presi ile değiştirmeyi hesaplıyor.

Türkiye'de böyle bir role hevesli olanlar yok değil. Nitekim Milli Savunma Eski Bakanı Ercan Vuralhan birtoplantı için Türkiye'ye gelmiş olan NATO Siyasi İşler Genel Sekreter Yardımcısı Wegener'e Güney komşularımızdan birisininsaldırısına uğrarsak NATO'nun destekleyip desteklemeyeceğini sordu. NATO, Suriye ve Irak'la çıkacak bir savaşta Türkiye'nin yanında olacak.

Amerika, Türkiye'yi Ortadoğu'da yeni rolüne zorlarken askeri yardım kozunu da kullanıyor. "Bu rolü kabul ederseniz yardım gelir" mesajı veriliyor. Türkiye'nin bu rolü tümüyle kabul ettiğini söylemek için henüz erken. Özal'ın Nisan ayı ortasında TUSIAD'ın yemeğinde yaptığı konuşmada geçen bir cümle bu açıdan anlamlıydı. Özal, o konuşmasında, "kimse Türkiye'yi komşularıyla birsavaşa zorlamasın" mesajını verdi.

Ortadoğu'da yeni rol uslenebilmek için ülkenin siyasi yapısında, iktidarın güçlenmesine yönelik değişikliklerin de yapılması gerekiyor. Geçmişte pek çok insan, İran Devrimi ile 12 Eylül arasındaki ilişkiye işaret etmişti. Şimdi de, Ortadoğu'da bir rol oynayacaksa, Türkiye'nin önce kendi içinde çatlak sesleri susturması gerekiyor.

Amerikalılar bazen müneccim gibi. Kimi ülkelerde olacakları önceden biliyorlar. Amerikan Savunma Sanayii şirketlerine yakın Defence and Diplomacy dergisi Nisan sayısında Türkiye hakkında geniş bir rapor yayınladı. Raporda, "Ordu, 1983 yılında yönetimi sivillere devretmesine rağmen, hukümet üzerindeki ağırlığını koruyor... Durum kötüleşirse ülkede bir dördüncü müdahale olabilir. Ordu ülkenin iç güvenliğininyanı sıra, dış politikanın belirlenmesinde de önemli işlevlerüstleniyor" deniliyor.

Türkiye - İran - Pakistan

Afganistan yönetimi, Pakistan İstihbarat Teşkilatı Başkanı General Hamid Gul'un hazırladığı gizli bir rapor ele geçirdi. Rapora göre, Pakistanmücahitlerin yönetime geldiği bir Afganistan'la konfederasyon oluşturmayı amaçlıyor. Ayrıca, bölgedeki dengeleri kendi lehine döndürmek amacıyla, Türkiye-İran ve oluşturdukları konfederasyon arasında yeni bir ilişki hedefliyor. Raporda, "Pakistan-Afgan Konfederasyonu, eğer bu konuda gerekli çabayı sarfedersek, İran ve Türkiye'nin desteğini alacaktır. Bu oluşum konusunda onların olumlu bir yaklaşım göstermesini sağlamak için; Pakistan, Afganistan, İran ve Türkiye'yi içeren bir bölgesel konsensus anlayışını geliştirmeliyiz" deniliyor. Rapor Temmuz 1988 tarihi taşıyor ve Ziya-ül Hak'a sunulmak üzere hazırlanmış. 1989 Şubat'ında Kenan Evren Pakistan'ı ziyaret ettiğinde herhalde "kardeş" Ziya ile bu konuları tartışmıştır. Nitekim 23 Şubat 1989 tarihli Regional Affairs'de Pakistanlı gazeteci Ahmed Raşid şunları yazmıştı: "Ordu, Türkiye'yi, İran ve Afganistan'la gerçekleştirilecek askeri konsensusa çekmeye istekli. Türk-Cumhurbaşkanı Kenan Evren .... de, Lahor'da yayımlanan The Nation gazetesine Pakistan'la savunma üretimi konusunda işbirliğine istekli olduğunu söyledi."

1990 Nisan başında, İstanbul'da, Türkiye, İran ve Pakistan arasında ortak bir ekonomik komisyon kurulması anlaşması imzalandı. Ekonomik anlaşmalar siyasi anlaşmaların önünü açar hep! Bu durum, Türkiye'nin bölgede üsleneceği role ilişkin senaryolara başka bir boyut kazandırıyor. Gerçi şimdilerde Türkiye-İran ilişkilerinde belli pürüzler var ama, Ortadoğu'daki kutuplaşmada İran Türkiye'ye çok daha yakın bir yerde duruyor. Üstelik İran'daki Rafsancani yönetimiyle birlikte İran-ABD ilişkileri de hızla normalleşmeye doğru gidiyor.

Sonuç:

Türkiye'nin belli bir Ortadoğu politikasının olmayışı ve Doğu ile Batı arasında sürekli zig zaglar çizen yönelişi çoktan olumsuz meyvelerini verdi. AT kapısı çalınırken, "biz İslam dünyası ile aranızda köprü oluruz" mesajı veriliyordu. Oysa artık, Türkiye'nin Arap dünyasında sağlam basabileceği pek bir yer kalmadı.

Türkiye'nin Ortadoğu'da içine itilmeye çalışıldığı oyun, en basit deyimle, bir köşe kapmacadır. Bu oyunda, taraflar hızla yer değiştirirken elinde olan köşeyi kaybedip açıkta kalmak da var. Henüz kesin karar verilmiş değil. Belki de, Ortadoğu'daki yeni rolün Özal gibi çok tartışılan bir cumhurbaşkanı ile üslenilemeyeceğini düşünenler var. Belki de, Özal'ın TÜSİAD toplantısındaki sözleri yeni rol konusunda devlet içindeki bir çelişmenin ifadesi. Bu belkileri çoğaltmak olası. Ancak Türkiye'nin Ortadoğu'ya doğru itildiği ve böyle bir maceranın hiç iyi sonuçlar vermeyeceği kesin. Kesin olan bir başka nokta da, Ortadoğu'ya yönelişe paralel olarak ülke içinde baskıların da artacağı. ■

Bilumum Atatürkçü Ödülünü aldı

12 Eylül'ün mimarı Kenan Evren'e Uluslararası Atatürk Barış Ödülü muhalefetin katılmadığı bir törenle Ankara'da verildi.

Aynı gün İzmir'de '12 Eylül Karşı Devrim' kitabının yazarı H. Veldet Velidedeoğlu'na 'Yılın En İyi Atatürkçü'sü' ödülü törenle verildi.

Bir diğer Atatürk ödülü ise Muammer Aksoy adına eşi .... Aksoy'a verildi. En Atatürkçüler

Geçtiğimiz ay içinde toplam üç Atatürk ödülü verildi. Bunlardan ilki ve de en kıymetlisi -ki, adı Uluslararası Atatürk Barış Ödülü'ydü- bizzat, "alışılamayan" Cumhurbaşkanı Özal tarafından, Tekaüt Darbeci Kenan Evren'e Ankara'da törenle takdim edildi.

Tesadüf işte; aynı gün İzmir'de "Yılın En İyi Atatürkçüsü" olarak "12 Eylül Karşı Devrim" kitabının yazarı H. Veldet Velidedeoğlu seçildi. Velidedeoğlu için de tören yapıldı ve kendisine bir ödül verildi.

Lakin, hazır dağıtmaya başlamışken, bir Atatürk ödülü de Muammer Aksoy adına eşine teslim edildi.

Bize kalırsa, bilumum Atatürkçüler ödüllerini alırken, sadece üç ödülle yetinmek Atatürkçüler'e yakışmaz... Hayatın her alanında ve her meslekteki "En Atatürkçüler" tespit edilmelik ve kendilerine derhal hakettikleri ödüller verilmelidir. Bu konuda önerilerimizi sıralayıp, biz üzerimize düşeni yapalım:

Yılın en Atatürkçü sağcısı,
Yılın en Atatürkçü solcusu,
Yılın en Atatürkçü mukaddesalcısı...vb.

Dikkatsiz Göstericilere Dikkat Ediniz...

Pangaltı'daki olaylar sırasında İTÜ öğrencisi Gülay Beceren ve işçi Bektaş Özkan silahla yaralandılar. Gülay yürüyemiyor şimdi. Başbakan Akbulut ile İstanbul Emniyet Müdürü Hamdi Aydın polisin silah kullanmadığını iddia ettiler. Ne cüret! Dahası, silahın göstericiler tarafından kullanıldığını bile söylemekten çekinmediler. Göstericilerin silah kullandığı ve yine göstericilerin vurulduğu ilk olay değildi bu. Cizre olaylarında da göstericilerin açtığı ateş sonucu 4 gösterici ölmemiş miydi? Anlaşılan etrafta bir takım "kör nişancı" göstericiler var.

İşin şakası bir yana, polis telsizleri resmi açıklamaları yalanlıyor. 2 Mayıs tarihli Güneş Gazetesi'nde yer alan telsiz konuşmaları şöyle:

- ... (Saat 12.20) Şişhane'de yaralı var. Ambulans gönderin.

- Kim yaralı?

- Vatandaş...

- ... (Saat 12.25 Kasımpaşa) Kalabalık vardı, silah kullanmak zorunda kaldım.

- 83.14. Herkes sussun, silah kullanan konuşsun. Silah kullananın ne derdi var?

- Polis otobüsü saldırıya uğradı diye silah kullanmak zorunda kaldım.

Yeter ki Meclisten Geçsin

9 Mayıs tarihli Cumhuriyet'in 2. sayfasındaki "Olaylar ve Görüşler"de 413 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname hakkında İzmir DGM Savcısı Güner Yiğitbaş'ın "görüşü" yayınlandı. Bakın Yiğitbaş'ın söylediklerine:

"413 Sayılı KHK'nin Meclis'te bir an önce görüşülebilmesini mümkün kılan, bu yazıda açıklamaya çalıştığımız usul ve esaslara uyulduğu takdirde, anayasamızda yer alan demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri korunmuş olacaktır."

Cumhuriyet'in konuk yazarı Savcı'ya göre 413'ün antidemokratikliği, alınan önlemlerin Meclis denetiminden geçmemiş olmasından kaynaklanıyor. Bütün mesele Kararname'nin Meclis'ten geçmesi... Bir kez Meclisten geçti mi, insanları yerlerinden yurtlarından edebilir sürgün edebilir,dergileri kitapları toplayıp matbaaları kapatabilirsiniz ... Bunların hiçbiri "demokrasi ve hukuk devleti ilkelerine" zarar vermeyecekmiş! Teşekkürler Sayın Savcı, yüreğimize su serptiniz... Biz de nasıl endişelenmiştik

Tabibler Bildirisi

12 yıl önce , Tüm Dünya Ülkeleri, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ncede onaylanıp kabul edilen "İkibin Yılında Herkese Sağlık" adını taşıyan bir bildirge ile, İkibinli yıllarda hükümetlerin halklarına sunmak zorunda oldukları en az sağlık hizmetini ve bu hizmetlerle ulaşılacak sağlık düzeylerini tanımlamışlardı:

"-İkibin yılında hiçbir ülke ve bölgede kızamık, çocuk felci, yenidoğan tetanozu, kuşpalazı,doğmalık frengi ve yerli sıtma olgusu bulunmayacaktır.

-İkibin yılında tüm ülke ve bölgelerde ana ölüm hızı yüzbin canlı doğumda 15'in, bebek ölüm hızı ise bin canlı doğumda 20'nin altına düşmüş olacaktır.

-İkibin yılına kadar tüm ülke ve bölgelerde Birinci Basamak Sağlık Hizmeti veren kuruluşlar tüm sağlık kuruluşunun temel hizmet veren kuruluşları durumuna getirilecek, tedavi ve rehabilitasyon hizmeti veren kuruluşların ise, birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşun desteği ile çalışması sağlanacaktır. Halkın ilk başvuru yeri olan birinci basamaktan(Bu Türkiye'de sağlık ocaklarınca karşılanmaktadır) tedavi ve rehabilitasyon hizmeti veren diğer kuruluşlara kadar, sağlık örgütünün her aşamasında, halkın "etkin katılımı"sağlanacaktır.

Oysa, aradan geçen 12 yıl sonra, ülkenin sağlık durumunu değerlendiren Birinci Pratisyen Hekimlik Kongresi şu gerçeği saptamıştır:

"SON ON YIL İÇİNDE TÜRKİYE'DE, HALK SAĞLIĞI HİZMETLERİ TAM OLARAK FELÇ EDİLMİŞTİR."

Bu saptamayı doğrulayan"ölçülebilir" sağlık göstergeleri şunlardır:

"-1990 yılı başında Sağlık Bakanlığı verilerine göre ülkemizde Bebek Ölüm Hızı binde 78, Ana Ölüm Hızı yüzbinde 208'dir. İshaller, kızamık, kolera, çocuk felci, sıtma ve tüberküloz hastalıkları yeniden ÖNEMLİ HALK SAĞLIĞI SORUNLARI durumuna gelmişlerdir."

Girdikleri İçin Yazanlar

Bakanlar Kurulu'na girecekken, kapıdan geri döndü geçtiğimiz günlerde. Tam da o sırada, Haydar Kutlu ve Nihat Sargın tahliye olmuşlardı. Ünlü ikilinin tahliyesi, başta kendileri olmak üzere, bir kesim tarafından Türk ve dahası Dünya demokrasisinin zaferi olarak nitelendirildi. Cezaevlerinde yıllardır,aynı maddeler nedeniyle, yüzlerce yıllık cezalarıyla yatanlar ise, her zamanki gibi unutuluverdi, daha doğrusu hatırlanmadılar bile. Neyse ki; Güneş Gazetesi muhtemel değişikliklerle davası düşecek ve dışarı çıkabilecek olanların listesini yayınlayınca, demokrasinin içeriği de ortaya çıktı. Listedeki iki isimle ilgili bizden ufak bir düzeltme: Mecit Ünal yazar, Ersin Ergün Keleş şair; ikisi de hiç gündeme getirilmeyen 146. maddeden yıllardır cezaevindeler. Yani, onlar, yazdıkları için cezaevinde değiller, cezaevinde yattıkları için yazdılar.

BİRLİK MODELLERİ VE BİRLİK İMKANLARI

Ertuğrul Kürkçü

1980 sonrasında Türkiye'de siyasal sözlüğün en çok kullanılan kavramı "birlik" oldu. 12 Eylül diktatörlüğü, bütün sosyalist hareket ve partilerin yanısıra parlamentoyu ve düzen partilerini de zorla dağıtıp açık siyasal sınıf mücadelesine son verir ve yekpare bir siyasal aygıt olarak ordunun gücüyle büyük burjuvazinin toplum üzerindeki hakimiyetini yeniden kurarken, yaptığı işi, "milli birlik ve beraberliğin tesisi" olarak adlandırmıştı. Oysa, burjuvazinin zora dayalı hakimiyetini meşrulaştırmasının ideolojik aleti olan bu birlik retoriğinin gerisindeki siyasal ve toplumsal gerçeklik tek bir sözcükle ifade edilebilseydi, karşılığını "çözülme", ya da Avrupa siyasal yazınından devralınan "atomizasyon" sözcüğünde bulabilirdi.

Toplumun manevi hayatına her düzeyde egemen olan bu çözülmenin, en büyük tahribatı devrimci/sosyalist hareket üzerinde yarattığını söylemek mümkün. Açık ve gizli, yaygın ve dar bir dizi örgüt ve hareket diktatörlük tarafından yalnızca zor yoluyla çökertilip cezaevlerine doldurulmakla kalmadı. Açık toplumsal ve siyasal mücadelenin bastırılması ve partilerin, hareketlerin, örgütlerin yeraltına itilmesiyle, işçi sendikalarının, meslek örgütlerinin, sendikaların, kültürel ve toplumsal dayanışma derneklerinin, yayın organlarının, sayısız komite ve kurulun dağıtılmasıyla birlikte sosyalistlerin içinde hayat buldukları maddi hareket kaynakları ve önünde yer aldıkları çatışmalar sona erdi. 1980 öncesinde taşıdıkları bütün zaaflara

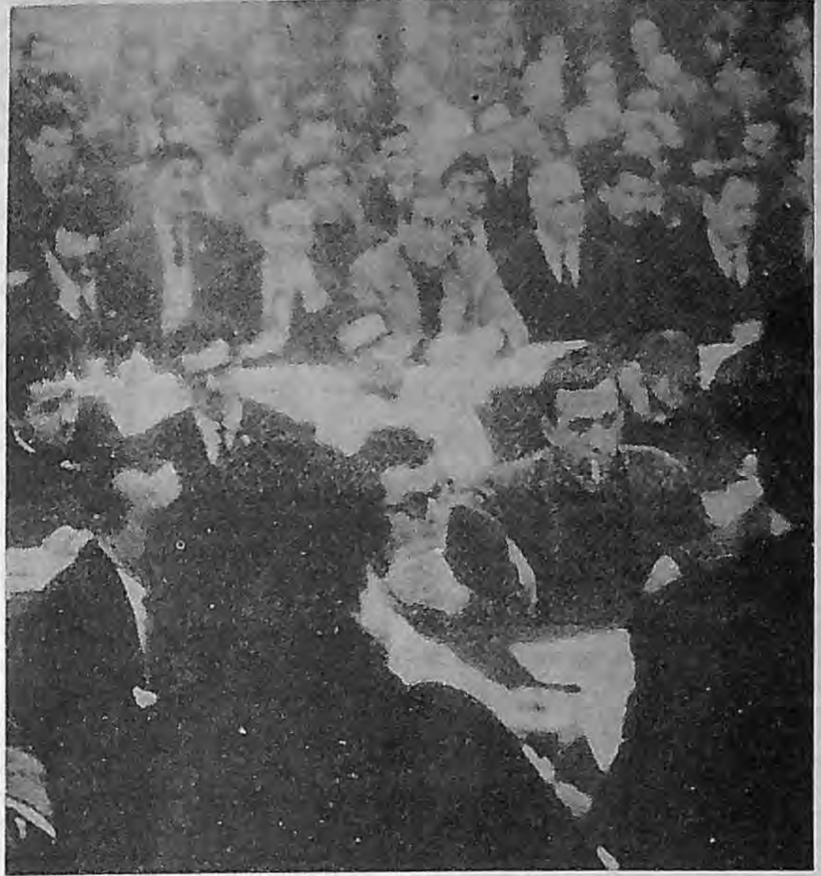
Sosyalist hareketin tarihsel gelişimi bir dizi kopuşlarla yaşanmış, ayrılıklar ve birlikler, hareketin içsel dinamikleri tarafından belirlenmiştir.

karşın temsil edebildikleri yakın ve pratik bir toplumsal değişim umudunun öznesinden, işçilerden kent ve kır yoksullarından da koptular. 1980'lerin ilk yarısı sona ererken darbe öncesinin yaygın sosyalist hareketinden geriye kalan yalnızca rejimin darbeleri altında sürekli olarak eriyen özgül siyasal aparatlardı. Bu ayrılış ve kopuşta sosyalist harekette işçilerin ve öteki ezilenlerin özhareketi arasında darbe öncesinde de organik bir ilişkinin kurulamamış olması besbelli önemli bir rol oynuyordu. Ama, bu, çok büyük ölçüde temsili ve öznel ilişkiler toplamı içinde belirleyici olan, asıl büyük yığının neredeyse yirmi yıla varan sürekli bir bir mücadeleler dizisi içinde karşılaştığı iki yıkıcı askeri darbenin ardından yorulmuş ve pratik bir değişimin gerçekleşebilirliğine dair umutlarını hiç değilse bir süre için yitirmiş olmasıydı. Yitirilmiş umutların dünyasında, "yalnızca ölmüş eski ideolojilere değil, bütün öteki ideolojilere karşı da bir kuşkuculuk, saf ekonomik çıkarlara (para kazanmaya) yönelik ilgiler ve sırf "gerçekçi" olmakla kalmayan aynı zamanda bir yüzsüzlüğün de ifadesi olan politikalar" topluma hakim oldu. Umudunu yitirenin, temsil ilişkisi ve düzeyi her ne olursa olsun, bu umudun temsiline ihtiyaç duyması beklenemezdi.

"Birlik"in Göreli Değeri

1980 sonrasında sosyalist harekette aynı kökten -"bir"- türeyen iki sözcük, karşıt yönelimlerin dışavurumu olarak sosyalist hareket içinde artan bir sıklıkta kullanılmaya başladı. "Birey" olmak ve "birlik" olmak fiileri, içinden geçilen büyük toplumsal çöküş ve çözülme döneminde anlam ve içerikleri önemleri göreli olarak farklılaşmış bir halde sosyalistlerin siyasal jargonunda belli bir tavra işaret eder oldular. "Birey" olmak daha çok düzenle eklemlenmeyi ima eden olumsuz bir anlam kazanırken, "birlik" olmak, düzene karşı koyuş bağlamı içinde olumlu bir anlam yüklendi. Egemen ideolojik aygıtların tekil bireysel varoluşu idealize edişlerinin zor aygıtlarının devrimci hareketleri atomize etme ihtiyacıyla örtüşmesi gibi, "birlik" olmak fiili de rejimin terörü altında ezilenler için gerçek bir ihtiyacı ifade ettiği ölçüde

1966'daki TİP 2. Büyük kongresi, hareketteki 1960 sonrası beliren ilk büyük bölünmeye sahne oldu.Mehmet Ali Aybar yönetimi eski TKP önderleri Reşat FuatBaraner ve Mihri Belli ile ilişkili oldukları gerekçesiyle aralarında Halit Çelenk, Şekibe Çelenk, Muzaffer Erdost, Vahap Erdoğru'nun da bulunduğu bir bölüm TİP üyesini ihraç talebiyle "Haysiyet Divanı"na verincePandora'nın Kutusu da açılmış oldu.O güne kadar TİP'te birleşme beklentisiyle geriye atılmış bütün, teorik, politik, taktik görüş ayrılıkları birer çizgi halinde sosyalist hareketi TİP dışına çekmeye başladı.

ideolojik bir güç ve içerikle yüklendi.

Cezaevlerinde, aralarındaki teorik ve programatik ayrımlar ne olursa olsun her eğilimden sosyalist kölece davranmayı ve atomize olmayı reddettiklerinde üzerlerine yönelen *tektip* teröre karşı koymak için bir birlik zemini yaratmış oldular. Hiç kimsenin yanındakini seçme özgürlüğüne sahip olmadığı cezaevlerinde geçmişte bir araya gelmeleri imkansızmış gibi görünen gruplara mensup sosyalistlerin konseyler, komiteler, komünler ve sendikalar kurarak direnişler örgütlemeleri, farklı eğilimlerden gelen insanların birarada yaşama zorunluluklarına gösterdikleri uyum ve bütün bunlardan elde edilen nesnel yararlar öncelikle önderlikler arasındaki ilişkiler iklimini yumuşatmaya hizmet etti. Yurtdışında sürgünde yaşayanlar bir ölçüde Asyalı aşiret geleneklerinden ve bağnazlıktan kurtulmayı başardılar. Ama, asıl sosyalist hareketin tabanındaki sıradan insanlar siyasal ve toplumsal örgütlerinden soyuldukları, egemen sınıf karşısında çırılçıplak kaldıkları büyük baskı ve yoksulluk döneminde kendi kimliklerini ve varlıklarını her eğilimden sosyalistle oluşturdukları yerel dayanışma ağları içinde korudular. Bu iklim ve ortam içinde eski ayırım çizgileri hiç değilse kültürel ve ahlaki bakımdan aşındı ve insanlar kendilerini öteki sosyalist eğilimlerden ayırdeden teorik ve siyasal tezlerin sahiciliği üzerinde düşünmek için elverişli bir ilişki zemini sağladılar.

Kendi kimliğini bir başka sosyalist çevre ya da örgüte göre tanımlamaya alışkın önderlikler için sosyalist hareketin tabanından yükselen bu yeni soruları karşılamaksızın politika kurmak gitgide güçleşti. "Birlik" ihtiyacına verilecek somut karşılıkların içinin pratik gerçeklikte nasıl doldurulacağı günün sorusu halini aldı.

Oysa, toplumsal/siyasal panoramanın bunun tam karşıtı olduğu 1980 öncesinde kendi tarihinde öne sürülmüş gerekçeleri ve nedenleri hakkında bugün ne düşünürsek düşünelim, gerek yerel gerekse uluslararası ölçekte farklı sosyalist eğilimler arasındaki ilişkilerde egemen söylem, "ayrılık"tı. TİP'in 1966'daki 2. Kongresinden başlayarak sosyalist hareketin iç hayatını "ayrılık"lar karakterize eder olmuştu. İlk TİP yöneticileri - Mehmet Ali Aybar, Sadun Aren ve Behice Boran- ile eski TKP'nin Türkiye'de kalan önderleri -Reşat Fuat Baraner, Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı- arasında TİP ile eski komünistlerin tarihsel ve organik ilişkisi sinin anlamlandırılması dolayısıyla başgösteren çatışma, programatik (sosyalist devrim/demokratik devrim) ve taktik (parlamenter yol/parlamenter olmayan yol) alanlarda sürerek TİP'in sahip olduğu potansiyelin 1968 sonrasında iki büyük kola dağılmasıyla sonuçlanmıştı. O günlerde bu "ayrılık"ın sosyalist hareketin başına gelebilecek en büyük dertlerden biri olduğu sosyalistler arasında kabul edilmekle birlikte, gene de bu, eninde sonunda giderilebilir, kişilere bağlı arızi bir hal olarak görülebiliyordu. 1980'e gelindiğindeyse artık , her düzeyde genişleyip çeşitlenerek süren, yalnızca yerel değil uluslararası etken ve süreçlerin de rol oynadığı çok sayıda ve çok katlı "ayrılıklar"dan sözedilebilirdi. Öte yandan darbe sonrasında da her grup kendi içinde eğilim farklılıklarına uğradı. Bugün, sosyalist hareketin topoğrafyasını oluşturan gruplar, yalnızca bir siyasal ilişkinin cisimleşmesi olarak da görülemez artık. Tarihleriyle, bu tarih içinde şekillenmiş özgül ilişkileri, inanç ve değer yargıları, insani ve ahlaki normlarıyla bu gruplar bir bakıma kültürel ve sosyolojik diyebileceğimiz bir gerçekliği olan farklılıkları da yansıtıyorlar.

"Ayrılık" ve "Birlik" Dinamikleri

Sosyalist hareket içinde ayrılıklar olmasında bir tuhaflık yok ve bunun yalnızca Türkiye'ye özgü olduğu da söylenemez. Modern sosyalizmin doğuşundan bu yana sosyalist hareketin tarihi bir yandan Marksist sosyalizm ile Marksist olmayan sosyalizmler, öte yandan Marksizmin farklı yorumları arasındaki tartışma ve mücadelelerin de tarihidir. Eşitsiz gelişme tarihsel ilerlemenin temel yasallıklarından biri olduğuna göre, bir kurtuluş ideolojisi olarak sosyalizmin işçilerin ve öteki ezilenlerin çeşitli katmanlarının zihninde değişik biçimlerde tasavvur edilmesi de, farklı katmanların düşüncelerini formüle eden politik ve ideolojik önderlikler tarafından bu zihniyetin farklı teorik ve siyasal yapılar olarak kurulması da tarihsel bir kaçınılmazlık sayılabilir.

Bu tarihsel genelliklerden hareketle bugün Türkiye'de sosyalistler arasında hala hızını azaltmaksızın süregiden "birlik" tartışmalarının ve "birlik" istemlerinin aslında idrakine varılmış zorunlu ayrılıklar ve farklılıklar karşısında bir "birlik" sendromunu yansıttığı söylenebilir mi?

Böyle bir hüküm verebilmek için hem sosyalist harekette geçmişte ve bugün de varolan teorik, siyasal ve örgütsel ayırımların hepsinin birden meşru olduğunun, hem de bu ayrımların içinde ifade edildiği davranış kalıplarının sözkonusu ayrılığın çıkarlarını yansıttığı ileri sürülen ezilen sınıfların gözünde meşru addedildiğinin söylenebilmesi gerekirdi. Oysa, bugün Türkiye ve [redacted]'daki sosyalist hareketlerin hemen hepsinin gündeminde genel ve özel birlik projeleri yürürlükte ve hiçbir sosyalist çevre en azından kendi yerleştiği programatik zemindeki geçmiş ayrılıklarının tümünün meşru olduğunu iddia etmiyor. Öte yandan sosyalist hareketin tabanında emekçiler, işçi önderle-

1980 sonrasında sosyalistlerin birliğine ilişkin girişimler arasında uzun süreli ve açık kitlesel tartışmaların sürdürüldüğü "Kuruçeşme Toplantıları" "birlik" hedefi güden sosyalist çevrelerce dikkatle izlendi.Çok farklı kökenlerden gelen grup ve kişilerin yürüttükleri tartışmalar "toplumsal devrim" ve "siyasal reform" perspektifleri arasındaki ayrışmanın belirgin olarak ortaya çıkmasına yol açtı.Bunula birlikte onbeş kadar çevre ve eğilimin birlikte kurdukları tartışma zemini, sosyalistler arası ilişki ikliminin iyileşmesine ve siyasal görüş ayrılıklarının geleneksellesmiş "düşmanlık" temalarından sıyrılmasına önemli bir katkıda bulundu.

ri, öğrenciler ve sosyalist aydınlar sosyalistler arası bir "birlik" ihtiyacını hemen her forumda dile getiriyor. Bütün bunlar, darbe öncesi dönemde sosyalist hareketi bölen ayrım çizgilerinin hiç değilse bir bölümünün sosyalist hareketin tabanında baştan beri meşru addedilmediğinin ve bugün geçerliliklerini yitirerek gelişmenin önünü tıkadığının örtük bir kabul görmesi anlamına gelir.

Darbe öncesi sosyalist hareketteki ayrışmanın başlıca iki dinamikten türediği söylenebilir. **Dışsal** ayrışma dinamiklerini sosyalist harekete taşıyanlar, esas olarak Komintern ve Kominform'un olumsuz geleneklerini sürdüren eğilimlerdi. Bu eğilimler etkinlikleri ve kararları üzerinde herhangi bir söz hakkına sahip olmadıkları bir uluslararası önderliğin belirlemelerine bağlanarak, özellikle 1974 sonrasında, "Uluslararası Komünist Hareket"e egemen olan ve çok büyük ölçüde ÇHC ile SSCB'nin devlet çıkarları çerçevesinde şekillenen bölünme ve alt bölünme dinamiklerini Türkiye sosyalist hareketinin iç ilişkilerine yansıttılar. Bu etki altında şekillenen ideolojik kümelenmeler, yalnızca Türkiye sosyalist hareketinin gelişme sorunlarından bütünüyle bağımsız belirlemelerle hareketin bölünmesine neden olmakla kalmadılar; karşıtlarıyla sendikalarda, kitlesel örgütlerde, gençlik örgütlerinde, kitle hareketleri ve grevler içinde kıyasıya bir çatışma sürecine de girdiler. Türkiye tarihinde ilk defa bu dönemde sosyalistlerin birbirini öldürdüğü gazete haberleri arasında yer almaya başladı. Bu gerilimin katalizör rolü oynadığı 1 Mayıs 1977 katliamı ise, sosyalistlerin bir bütün olarak emekçilerin kitlesel mücadeleler ve genel toplumsal muhalefet üzerindeki hegemonyasının sarsılmasına yol açtı. Tıpkı üzeri buzla örtülü bir boğazı aşmaya çalışan bir insan topluluğunun buz üzerindeki ilk çatlamanın gürültüsüyle geldiği yöne doğru çekilmesi gibi, büyük kitleler de hareketin içindeki çatlaktan uzaklaşmaya başladılar.

12 Eylül diktatörlüğünün kitleleri "depolitize" ederek, sosyalizme ve devrime karşı duyarsızlaştırdığı çok söylenegelmiştir. Gerçekten de 12 Eylül rejiminin böyle bir depolitizasyon stratejisine sahip olduğu bilinmektedir. Ancak bu stratejinin başarıya ulaşabilmiş olmasının berisindeki etmenler dikkatle irdelendiğinde, sosyalistlerin toplumsal muhalefet üzerindeki hegemonyalarını darbe öncesinde yitirmeye başlamış olmalarının diktatörlüğün başarısının ilk şartı olduğu kolayca görülür. 12 Eylül rejimi kendi kudretiyle ancak, zaten dağılmakta olan bir hegemonyayı dağıtabilirdi. Sırf çıplak zor, "öte yaka"ya ulaşmaya ilişkin maddi ve dönemsel beklentileri yıkabilirdi. Ama bir sosyalist gelecek vaadinin taşıyıcısı olması gerekenlerin basiretsizliklerinin yol açacağı manevi yıkımı, kurtuluşa olan inancın yokedilmesini, hiçbir diktatörlüğün kendi gücüyle başarması söz konusu olamazdı.

Yol açtığı bütün bu sonuçlarıyla birlikte kitleler, SBKP-ÇKP kamplaşmasına dayalı bu ayırıma herhangi bir meşruiyet değeri biçmedikleri gibi, egemen devlet çıkarlarından kaynaklanan bu ayrımların kendileri de, sözkonusu devletlerin aralarındaki ilişkileri normalleştirmeleri ve SSCB, ÇHC ve bütün Doğu Avrupa ülkelerinde birbirlerini etkileyerek süregiden değişimler sonucunda anlamsız bir retoriğe de dönüştü. Bu iklim içinde gruplar karşılıklı ilişkilerini öylesine yumuşattılar ki, darbe öncesi dönemde devletten 4. Ordu'yu Sovyetler Birliği sınırına sevketmesini isteyen ve "Sovyet işgali ihtimali"ne karşı seferberlik açan "Aydınlıkçılar", sonunda, -sırf sevimsiz görünmekten kaçınma güdüsüyle de olsa- Gorbaçov'u partilerine üye kabul edebileceklerini(?!) açıkladılar. Son haftalarda Arnavutluk devlet yöneticilerinin yaptıkları açıklamalar, Arnavutluk cephesinde de dış politika gerekleri ve devlet çıkarlarıyla belirlenen ideolojik yönelimlerde benzer değişimlerin görülebileceğine dair işaretler sayılabilir. Dolayısıyla Komintern ve Kominform geleneğine özgü ayrılık dinamiklerinin bugün Türkiye sosyalist hareketinde gitgide güç yitirdiği ve önümüzdeki dönemde belirleyici olmaktan çıkacağı ileri sürülebilir.

Sosyalist hareketin bu kutuplar tarafından "orta yolcu" olarak adlandırılan kesimi açısından da dışsal dinamiğin, geçmişte, ayrılıkların bir belirleyeni olarak işlediğini söylemek mümkün. "Orta yolcu" denilenler, kendilerini sosyalizmin uluslararası varoluşuna ilişkin olumlu bir projeyle değil, bu kutuplaşmanın olumsuzlanmasıyla tanımlamışlardı. Haklı olarak ÇKP'nin de SBKP'nin de dış politikalarının uzantısı olmaya karşı çıkmakla birlikte, onların ideolojik varoluşlarını anlamlandıran da "Uluslararası Komünist Hareket"teki ÇKP-SBKP (daha doğrusu, ÇHC-SSCB) kutuplaşmasıydı. Bu dışsal belirleyenin ortadan kalkması ya da etkisizleşmesiyle birlikte tıpkı kendilerini içeride bu kutuplaşmanın taraflarından biri olarak kuranlar arasındaki ayırım çizgilerinin sahiciliğini yitirmesi gibi "orta yolcu" denilenlerin bu kutuplaşmayı nirengi noktası olarak alan tanımlamalarının da eski anlamından giderek daha çok uzaklaştığı söylenebilir. Şu halde, "birlik" dinamiklerinin göreli olarak güç kazanmasına yol açan etmenlerden birinin "ayrılığın" dışsal dinamiklerinin önemsizleşmesi olduğunu ileri sürmek mümkün.

"Birlik" ve "Ayrılık"ların Tarihsel Kökleri

Ancak, sosyalist hareketin geçmişteki bölünüşünü yalnızca dışsal dinamikler ta-

nımlayamayacağı gibi, bu bölüntülerin varoluş nedenleri de sırf uluslararası alandaki ayrılıkların taşıyıcılığına, "şablonculuğa" indirgenemez.

Sosyalist hareketin gelişme eğilimlerine tarihsel bir bakış, açık siyasal mücadele alanına çıkışından başlayarak bir dizi kopuşlarla ilerlediğini ve ayrılık ve birliklerin bu tarihsel çerçevede içsel dinamiklerle (egemen ve ezilen sınıflarla ilişki) belirlendiğini gösterir. Çözümlemenin bu kertesinde dışsal dinamiklerin belirlediği alandaki bazı ayrışmaların kendisini tekrarlamadığını, birinci düzeydeki karşıtlıkların yer değiştirdiğini izleyebiliriz.

TİP'in kuruluşu ve siyasal mücadele alanına çıkışı, sosyalist hareketin ve işçi hareketinin burjuva partilerinden ve burjuva ideolojisinden ilk kitlesel kopuşu, sosyalizmin Türkiye'de açık sınıf mücadelesi alanındaki tarihsel gelişmesinin ilk uğrağıydı. Bu tarihsel anda sosyalist hareketin bütün eğilimleri bir arada varolurlarken "birlik", sosyalist hareketin gelişmesinin ve bağımsızlaşmasının ön koşulunu oluşturuyordu. Sosyalist hareket 1962-1968 arasında "insanın insan tarafından sömürülmediği", sermayenin emek üzerindeki tahakkümünün son bulduğu bir dünya projesini ezilen sınıflara hakiki bir toplumsal dönüşüm imkanı olarak sunmakta birleşmişti.

Gelişmenin ikinci evresinin belirleyici dinamiği parlamentarizm ve legal Marksizmden kopuştu. TİP yönetiminin emek ve sermaye arasındaki siyasal ve toplumsal mücadelenin nihai çözümünü parlamentoda genel oy aracılığıyla gerçekleştirme taktiği, parlamento dışında gelişen işçi, köylü ve öğrenci kitle hareketleriyle aşağıdan, burjuva partilerinin ve hükümetin sosyalist hareketin legal ve parlamenter temsil ve mücadele yolunu tıkayan yasal ve yasa dışı baskılarıyla yukarıdan boşa çıkarıldı. 1968'den başlayarak sosyalist hareketin bir siyasal devrim perspektifine sahip sektörlerinin etkinlikleri TİP'ten bir kitlesel gençlik örgütü olan Dev-Genç'e doğru kaydı. Bir praksis felsefesi olarak Marksizmin Leninist yorumu Dev-Genç'de temsil edilmeye başladı.

1968-71 arası, parlamento dışından gelişen bir siyasal devrim taktiğinin darbeci yorumundan ve sosyalist hareketin devrimci sektörüne musallat olan "radikal Kemalizm"den kopuş süreciydi. 15-16 Haziran işçi hareketinin, gerçekleşmesinde tayin edici bir rol oynadığı bu kopuş, ifadesini sosyalist hareketin devrimci kanadının burjuvazinin egemenlik aygıtlarının bütünü karşısında bir devrimci tavır alışında buldu. THKP-C ve THKO bu tavrın ilk örgütlü siyasal ifadeleri olarak anlam kazandılar.

1974-80/90 dönemlerinde, sosyalist hareket Kemalizmin tarihsel baskısı altında belirlenmiş üniter ulus-devlet çerçevesini temel alan bir devrim tasarımından koptu, çokuluslu bir sosyalist hareket gerçekliğine sahip olduğunun idrakine vardı. Kürt devrimci/sosyalist hareketi bu kopuşun gerçekleşmesinde başlıca etmen oldu.

Öte yandan aynı dönemde gelişmeye başlamış ama henüz tamamlandığı söylenemeyecek olan bir kopuş sürecinin daha işlemekte bulunduğu söylenebilir. Reel sosyalizm pratiklerinin çözülüşünün de bir dışsal muharrik işlevi gördüğü bu süreçte bir sosyalist gelecek tasavvurunun program düzeyine yükseltilmesi, ve bunun ifadesi olan sosyalist demokrasi yönündeki gelişme hem yukarıdaki bütün kopuşları tarihsel olarak kapsamaya hem de yeni bır "birlik" dinamiği olarak rol oynamaya aday görünüyor. Ancak henüz gelişmekte olan bu kopuş süreci, birbiriyle ilişkili iki etmenin gelecekte ne ölçüde güç kazanacağına bağlı. Sosyalizmin bir ideal değil gerçek bir hareket haline gelebilmesi için öznesi olduğu işçi sınıfının özhareketi ile birleşmesi gerekliliği fikrinin gelişmesi ve öncü örgütlerin kendilerini işçi sınıfı ve öteki ezilen sınıfların özhareketi ile ikame etmeleri geleneğinin yıkılması bu sürecin tamamlanması anlamına gelecek. Henüz karşıt eğilimlerin kararsız bir dengesini yansıtan bu sürecin gerçek çözümlere ulaştırılabilmesi, hem bu yöndeki bilinçli çabaları, hem de gelişecek kitlesel mücadeleleri beklemektedir.

Yeni Güçler Yeni İhtiyaçlar

Bugün sosyalist hareketi oluşturan grup, eğilim ve bireylerin hepsi sosyalist hareketin içinden geçerek geldiği bu kopuşların kolektif aktörleri ve ürünleridirler. Bu süreç onların kolektif tarihinin özetidir. Gruplar bu kopuş süreçlerinin dinamiğini bir biçimde sürdürmektedirler. Dolayısıyla bir "birlik" projesi, tarihin durduğu bir anda, bir "tabula rasa" üzerinde değil, bu gerçek ilişkiler alanında tasarlandığında anlam kazanacaktır.

Ancak, "birlik" ihtiyacını dile getiren ve bunu çeşitli düzey ve biçimlerde talep edenlerin yalnızca darbe öncesinde varolan sosyalist akımların takipçilerinin bir bölümüyle sınırlı olduğu söylenemez. 12 Eylül sonrasında bağlı oldukları sosyalist gruplarla organik ilişkileri gevşeyen, ya da varolan sosyalist grupların hiçbirinin gündelik hayat içinde anlamlı bir politika ortaya koymadığı düşüncesiyle sosyalist gruplardan ayrılan, beri yandan gözlerini 12 Eylül sonrasında bir dönemde siyaseti açan aktif sosyalist siyasetin gündemden kalktığı, dolayısıyla düzene muhalefetini herhangi bir "gelenek"e bağlı olmayarak gevşek çevre ilişkileri içinde dile getiren ama politikayla da aktif olarak ilgilenmeye eğilim gösteren hatırı sayılır bir işçiler ve aydınlar kitlesi de böyle bir ihtiyacın özneleri arasında yer alıyorlar.

Öte yandan, doğrudan doğruya kapitalizmden kaynaklanmayan, ama çözümüne yönelebilmenin ön şartı kapitalizm, burjuva toplumu, kapitalist iş bölümü ve burjuva devlet egemenliğinin son bulmasında yatan bir dizi dinamikten kaynaklanan muhalefet biçimlerinin de sosyalist bir "birlik" bakımından taşıdığı yeni potansiyellerden söz etmek gerekir. Kaynağını milli baskı ve sömürgecilik, erkek egemenliği, doğal ve tarihsel çevrenin tahribi, silahlanma ve militarizm gibi olgulardan alan muhalefet hareketlerinin taşıdığı sosyalist hareketle eklemlenebilme yeteneği ve ihtiyacı birlik dinamiklerinin geleneksel ilişkiler alanını aşan bir çeşitliliğe sahip olduğunu düşündürmektedir.

Yeni Dönemde "Birlik" Modelleri

Eğer, yurtdışında çeşitli örgütler arasındaki görüşmelerle kurulan ancak, kayda değer bir etkinlik gösteremeden sona eren çeşitli "antifaşist" birlikler sayılmazsa, 1986'dan başlayarak "sosyalistlerin birliği" talebinin karşılanmasına yönelik üç girişim sayılabilir.

İlki 1986'da Mehmet Ali Aybar, Doğu Perinçek, Yalçın Küçük ve Murat Belge önderliğinde bir "yasal sosyalist parti" kurmak niyetiyle atılmış adımdı. Kendisini daha en baştan "araç"ın dışavurumunun biçimiyle sınırlayan bu girişim, kaçınılmaz bir biçimde bir kültür ve hukuk tartışması halini aldı. Elindeki imkanları bir an önce resmi siyasal sahnenin sol kanadına yerleşen, kendi hegemonyası altındaki bir yasal partiye dönüştürmekte kararlı davranan eski TİKP çevresi, öteki olası ortaklar birer birer işbirliği alanından çekilirlerken, eski TİKP kadrolarına dayanarak Sosyalist Parti'yi kurdu. Ancak sosyalistlerin birlik talebini karşılamanın başlıca aracı olacağı ilan edilen bu parti henüz Türkiye'de TBKP dışında hiçbir sosyalist eğilim tarafından resmen pek muhatap addedilmediği gibi, 1989'daki "muhasebe" tartışmaları sırasında eski TİKP hatta TİİKP'den gelenlerin büyük çoğunluğu da SP'den ayrıldılar. Böylelikle SP sosyalistlerin "birlik" sorununun çözümü bakımından herhangi bir anlam ifade etmeyen eski "Aydınlıkçılar"ın yeni partisi olarak kaldı.

Aynı dönemde farklı tarihlerden gelen çevrelerin - eski SDP'liler, Troçkistler, bir bölüm "Birikimci" ve bağımsız sosyalist aydınlar- biraraya gelerek yayımlamaya başladıkları "Zemin" dergisi, SP girişimi ile birleşme ya da başka bir yasal parti oluşturma seçeneği üzerinde tartışmalar yürüttükten sonra, her iki seçeneği de gerçekleştirmeksizin yayınına son verdi.

İkinci girişim somut bir birleşmeyle başladı. TİP ve TKP örgütlerini illegalitede birleştirdikten sonra TBKP adını aldılar. SSCB'de başlayan glasnost ve perestroyka sürecinden edindikleri esinle de, geçmişte sosyalist hareketin devrimci kanadı tarafından "revizyonist" olarak nitelenen programlarını burjuvaziyle bir "milli mutabakat" programıyla değiştirdiler ve parti yöneticileri Nabi Yağcı ile Nihat Sargın, bir dönem önce ihanet olarak niteledikleri yasal partiyi kendileri kurmak ve bunun için de öncelikle TSİP ile birlik aramak üzere Avrupa'dan Türkiye'ye dönerlerken TBKP merkezi Doğu Berlin'den taşındı ve Bizim Radyo da Türkiye'ye yönelik yayınlarına son verdi. Nabi Yağcı ve Nihat Sargın'ın tutuklanmalarıyla akamete uğramış gibi görünen TBKP'yi yasal olarak kurma projesi, her ikisinin de geçtiğimiz günlerde salıverilmelerinden sonra yeniden canlandırıldı.

Bu doğrultudaki üçüncü girişim, farklı eğilimlerden 18 sosyalistin "Sosyalistlerin

birliğinin olanaklarını ve koşulları, teorik ve tarihsel arka planını tartışmak" amacıyla yaptıkları kişisel çağrı ile başlayan ve ilk toplantı yerinden ötürü "Kuruçeşme Toplantıları" adıyla anılan tartışma dizisiydi. Yaklaşık yedi ay süren, öteki girişimlerden farklı olarak irili ufaklı yaklaşık ondan fazla siyasal grubun, tek tek bireylerin ve yerel inisiyatif gruplarının katıldığı tartışmalar açık kitle toplantılarında yazılı tebliğler aracılığıyla yapıldı. Kapalı toplantıların tutanakları ve tebliğler yayınlandı.

Tartışma sürecinin sonunda ortaya iki temel eğilim çıktı. Birincisi herhangi bir programatik belirlemeye dayanmayan, yalnızca bir acil talepler listesi çerçevesinde biraraya gelen bir "yasal Marksist parti" ("Sosyalistlerin Birlik Partisi") oluşturma eğilimi, ötekiyse bir devrimci işçi partisine gidecek bir devrimci sosyalist blok oluşturma eğilimi. Büyük çoğunluğuna TBKP, TSİP, Sosyalist Birlik, eski SDP ve çevrelerinden gelenlerin oluşturduğu birinciler, bir yasal partide bireysel olarak buluşma isteğini "birlik"in yeterli şartı sayarlarken; Yeni Öncü, Gelenek, İktidar Yolu, Hedef, Sınıf Bilinci, İşçiler ve Politika Sosyalist Birlik çevrelerinden ve bağımsız yerel inisiyatiflerden gelen ikinciler, hedeflerinin mevzuata göre bir yasal parti oluşturmak olmadığını, işçi sınıfının iktidarını hedefleyen bir birliğin bir toplumsal devrim programına dayanmasını, işçi sınıfının ve ezilen kitlelerin acil talepleri çerçevesinde yürütülecek faaliyetlerin kitlelerin özeylemliliğini geliştirerek devrim ve sosyalizm hedefine bağlanmasını ve ortak bir yayına yönelerek gündelik politik mücadele konularında ezilen sınıfa sosyalist politikalar sunulmasını bir partiye ulaşılmasının aktif yolu olarak gördüklerini açıkladılar. İkincilerin dikkat edilmesi gereken bir başka yönü de farklı tarihlerden gelen ve farklı ideolojik belirlenimlere sahip sosyalist grupların varlıklarını veri kabul etmeleri kadar, örgütsüz çevrelerin, tek tek sosyalist bireylerin ve kadın hareketinin dinamiklerini de içerme eğilimi.

Ancak, "Kuruçeşme Toplantıları"nda öne çıkan asıl önemli tartışmanın sosyalizmi evrensel bir demokrasi ile ikame eden anlayışla, bir sınıf egemenliği türü olarak, sermayenin emek üzerindeki egemenliğine son veren sosyalist demokrasi anlayışı arasındaki tartışma olduğu söylenebilir. Burjuva devrimin görevlerinin henüz tamamlanmadığı, burjuva toplumunda demokratik haklar için mücadelenin ezilen sınıfların acil talepleri arasında bulunduğu Türkiye'de işçiler ve bütün ezilenler için demokrasinin gerçekleşmesini varolan egemenlik yapılarının yerini ezilen sınıfların özyönetim organlarının almasına bağlayan yaklaşım, sosyalist hareketin tarihinde devrimci kanadın gerçekleştirdiği kopuşlarla örtüşüyor. Evrensel bir demokrası çağrısının SSCB ve Doğu Avrupa'daki bütün deneyimlerin de gösterdiği gibi, her yerde kolektif emeği sermaye karşısındaki kazanımlarını koruma mücadelesinde donanımsız bıraktığı; ezenle ezileni, sömürenle sömürüleni eşit kılan biçimsel demokrasinin bürokratik rejimlerden işçilerin egemenliğine doğru bir geçişi değil, işçiler yönetilen olarak kalmayı sürdürürken, mülk sahiplerinin egemenlik alanlarını genişlettikleri bir iktidar biçimine yol açtığı bir kere daha görülüyor.

Bütün bunlardan ayrı olarak SHP'den ayrılan bir tür sol sosyal demokrat eğilimin taşıyıcısı olan ve kökenleri itibariyle esas olarak Kürt ve sendikacı milletvekillerinin başını çektiği "Yeni Oluşum" girişimi ise, sosyal demokrasi temelinde "proletarya diktatörlüğünü reddeden" "Marksistler"i de kapsayacak bir birlik tasarımı ileri sürdü. Buna Tarık Ziya Ekinci ve Murat Belge dışında sosyalist hareket içinde fikirlerine önem verilen kişilerin olumlu bir tepki verdiği gözlenmedi. Ancak, "Kuruçeşme"den çıkan yasal parti girişimi "proletarya diktatörlüğünü reddeden" sosyal demokratlara da açık "Marksist parti" önerisiyle "Yeni Oluşum"cularla birlik aradıysa da bu girişim de sonuçsuz kalmış gözüküyor.

Sonuç:Praksis Olarak Birlik

Sosyalistlerin birliği" fikrinin egemen olduğu bu girişimlere ek olarak, yurt dışında Kürt devrimcileriyle bazı sosyalist çevreler arasında oluşturulan "Devrimci Birlik", daha çok aktüel mücadele hedefleri üzerinde bir "eylem birliği" girişimi olarak, göze çarpıyor. "Devrimci Birlik"in karşısına koydeğil, bir devrimci hareket birliği olmasından dolayı, tartışma zemininde bu birliğe katılan önderliklerin özgül programları ve genel olarak sosyalist hareketin tarihsel ve teorik meselelerinin değil, acil eylem hedeflerinin tayin edici bir rol oynadığı söylenebilir.

Sonuç olarak denebilir ki, işçilerin ve bütün emekçilerin özhareketi ile sosyalist hareketin birliği için bugün hem yeni imkanlar doğmuş, hem de yeni ayrım çizgileri ortaya çıkmıştır. Artık uluslararası dinamikler sosyalist hareketi "sosyalist devlet" çıkarlarına göre bölme özelliğini yitirdiğinden 12 Eylül öncesinde bu dinamiğin belirlediği ayrım çizgileri anlamsızlaşmıştır. Beri yandan sosyalist hareketin devrimci sektörünün Türkiye'deki tarihsel gelişmesi sırasında geçtiği kopuş uğraklarının savunulması, hareketin "birliği"ni parlamentarizm, yasalcılık ve reformculuk temelinde kurularak ve işçilerin ve ezilenlerin "birlik" talebinin bu temel üzerinde kurulabilecek bir birliğin sınırları genişletilerek tüketilmesinin önüne geçmek bakımından önem kazanmaktadır.

Ne olursa olsun, "birleşik bir yasal Marksist parti" projesinde dile getirilen "birlik" modelleri, gerçekte esin kaynaklarını 1962-68 TİP'ine dönme ütopyasından alıyor. Sosyalist hareketin ilk gelişme evresinde tarihsel olarak son derece anlamlı bir işlevi yerine getirmiş de olsa, bütün tarihsel deneyimlerin ve mücadele birikiminin kendisini aştığı TİP'i 1990'lar başlarken "herkesin birliği"nin yegane tarihsel biçimi olarak yeniden ortaya atmak, bir toplumsal devrimin dinamiklerine kendisini kapatmanın bir yolu olarak ortaya çıkıyor. Beri yandan Murat Belge ve Tarık Ziya Ekinci'nin -gerçekleşsin gerçekleşmesin- "Yeni Oluşum" süreci dolayımıyla dile getirdikleri eğilim, ilk kopuş anından geriye, kapitalist özel mülkiyet dünyası içinde bir "sosyalist" seçenek arayışına dönüşerek Marksizm içinde anlamlandırılabilmekten de iyice uzaklaşmış görünüyor.

"duğu sorunsalın sosyalistlerin birliği Bütün bu girişimleri topluca ele aldığımızda bir toplumsal devrim programını kategorik olarak dışlayan ve emeğin sermaye üzerindeki egemenliğini kurtuluşun ilk adımı olarak tasarlamayan bütün birlik önerilerinin sosyalist hareketin bugüne kadarki kazanımlarından çeşitli düzeylerde geri dönüşü yansıtan retrogresif projeler olduklarını söylemek hakkına sahibiz.

Bununla birlikte, tarihsel kazanımların korunması henüz bir başlangıç noktası, sosyalistlerin devrimci bir "birliği"nin tarihsel önkoşuludur. Daha önemlisi, Yalta statükosunun [redacted]masıyla birlikte açılmış bulunan yeni dönemin yarattığı yeni dinamiklerin Türkiye'yi yönelttiği yeni açılımların keşfedilmesi; Kürtlerin özgürlüklerini elde ettikleri sosyalizme yönelmiş bir Türkiye'nin projelendirilmesi, hemen her yerde çöküş halinde olan bürokratik kışla sosyalizmlerinin karşısında yeni bir sosyalizm tasavvurunun geliştirilmesi, sosyalizm mücadelesinden nisbeten bağımsız yeni toplumsal gelişme dinamikleriyle işçi hareketinin ilişkisinin yeniden tasarlanması, kitlelerin öztaleplerinin sözcüsü olabilmek için bir gerekliliktir. Eski laflara artık herkesin karnı toktur. Düne dair hasretlerin, yirmilerindeki otuzlarındaki genç insanlar için herhangi bir değeri olamaz, sosyalizmin geleceğini de onlar temsil ediyorlar.

Öte yandan birliğin asgari nesnel şartı birlikte mücadele ihtiyacıdır. Bu ihtiyacı idrak eden farklı eğilimlere sahip sosyalist çevre ve kişilerin öncelikle hergünkü mücadele içinde buluşmaları ve kendi kimliklerinden vazgeçmeksizin, içinde, her birinin meşru bir varlığa sahip olacağı kolektif bir sosyalist bir gelecek için çabalarını birleştirebilecekleri bir örgütlenmeyi tasarlamaya başlamaları, modellerin dünyasından gerçek güçlerin dünyasına geçmenin imkanlarını bize sunacaktır. Herhangi bir sosyalist eğilimin sosyalist hareketin gelecekteki gelişmesini kendi doğrusal gelişmesiyle sağlamasının tarihsel bir imkanının bulunmadığı varsayımı doğruysa, "birlik" hergün gündemde demektir. Ama bu düzeyde "birlik", şartların otomatik işleyişi sonucunda kendiliğinden gerçekleşecek değildir. Onun şartı, bu gerekliliğin idrakine varmakta yatıyor. Tartışmalarda elde edilmiş devrimci pozisyonlar idrakine varılmış gereklilik olarak bu birlik sürecinin fikri dinamiklerinden birini oluşturuyor. Birliğin maddi dinamikleri ise gelişmesini toplumsal mücadeleler içinde sürdürüyor. İşçiler, öğrenciler, öğretmenler, memurlar arasında artan muhalefete cevap vermeye yönelen, sosyalistlerin önderliğindeki aşağıdan gelişen örgütlenme girişimleri, her iki dinamiğin buluşabileceği birlik imkanları olarak görülebilir. Model olarak değil, praksis olarak birliği, mücadele halindeki sosyalistlerin mücadele halindeki

Kripto, şantaj, sex ve...

ANKARA'DA SAVCILAR VAR (!)

Levent Yurdakul

Hande Mumcu-Hasan Celal Güzel davası başlamadan bitti. Artık bu davada mahkeme ne karar verirse versin kişilerin ve toplumun vicdanı rahatlamayacaktır.

İşin ilginci ANAP'lı Güzelci milletvekillerinin sevinçlerini ortaya döküş şeklidir. Alpaslan Pehlivanlı, Talat Zengin,Gökhan Maraş ve bizzat Hasan Celal Güzel "olayın komplo olduğu ve bu komplonun içinde DGM savcılarının da bulunduğu ortaya çıktı" ya da "adalet yerini buldu" türü demeçler verdiler. Bunlar içten açıklamalardan çok çuvaldızın ucu kendisine batan insanların sevinç ifadesidir.

Hande Mumcu kendisine "baskı ve işkence tehdidi yapıldığını, tadı tuhaf çaylar ve sigaralar verildiğini, içine düştüğü korku dolu ortamdan biran önce kurtulmak için polisin ve DGM savcılarının isteklerini yerine getirdiğini" söylemiştir.

Ne gariptir ki, yıllardır Türkiye'nin her tarafından işkence sesleri yükselirken, işkenceli ifadelerle binlerce insan yıllarca cezaevlerinde yatar hatta idam edilirken bu sayın milletvekilleri bu seslere kulak tıkamak bir yana işkenceyi inkar eden tutum takınmışlardır.

TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı bu tür işkenceli ifadelerin dayanak yapıldığını kararlarla mahkemelerce verilen idam cezalarını "otomatiğe bağlamak" için az çaba sarfetmiyor.

Bu milletvekillerinden bazıları 1984 yılında infaz edilen idam cezalarını onaylayan ANAP çoğunluğu içinde de yer alıyorlardı.

Necdet Ürüğ MİT raporunda adı tatsız bir pozisyonda geçince kıyameti koparttı. Tazminat davaları açtı.

Aynı Ürüğ sıkıyönetim komutanlığı döneminde bu tür Mit raporlarıyla gazete kapatıyor, insanları 1402 sayılı yasayla işlerinden ediyor, cezaevlerini dolduruyor ve denetimindeki cezaevlerinde yapılan insanlık dışı uygulamalara ses çıkartmıyordu.

Gene DGM savcılarına veryansın eden ANAP milletvekilleri savcı ve yargıçları olağanüstü Hal Bölgesi'nde, Olağanüstü Hal Bölge Valisi'nin emrine veren 424 sayılı · Kanun Hükmünde Kararname'ye nedense pek ses çıkartmıyorlar.

Bu ülkede işkencelerle, polisin düzenlediği sahte belgelerle binlerce insan yargılandı; hatta işkencecilerin sahte belgeler düzenlediğinin kanıtlandığını bir çok davada bu ifade ve belgelere dayanılarak insanlara idamlara, müebbetlere varan cezalar verildi. İşkence ve usulsüzlük iddiaları solcuların ülkeyi küçük düşürme çabaları, "komünist taktiği" olarak gösterilmeye çalışıldı. Televizyonda, basında devletin yetkilileri işkenceyi inkarın binbir örneğini verdiler. Uluslararası Af Örgütü temsilcilerini "komünistler"in oyununa gelen yalancılar olarak nitelediler. Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye ile ilgili raporlarına "gerçek dışı" damgası vurarak hiç yer vermediler; ama aynı Af Örgütü'nün Bulgaristan'daki Türk azınlıkla ilgili raporunu Türklerin haklılığının kanıtı olarak TRT'deki ilk haber olarak yayınladılar. Birleşmiş Milletler İşkence ve Kötü Muamelelere Karşı Avrupa Sözleşmesi'ni de... Ama bu sözleşmelerde yer alan "işkenceli ifadelerin, işkenceci dışında hiç kimseye karşı kullanılamayacağı" yönündeki maddeyi Türkiye'nin hiçbir yerinde hiçbir mahkemeye uygulatmadılar.

İşkenceden beter, "itirafçılık" yasaları çıkarttılar. İnsanın ahlaki değerlerini yozlaştırdılar. Cezadan kurtulmak için insanlara jurnalcilik yaptırdılar. Bu yasaların uygulama sürelerini sürekli uzattılar... Ceza indirimini de giderek artırdılar.

DGM savcıları Nusret Demiral ve Ülkü Coşkun için Kırıkkale davasından Ürdünlü diplomat davasına, TBKP davasından Hande Mumcu-Hasan Celal Güzel davasına kadar bir çok ciddi iddia ortaya atıldı. Devlet içinde devlet gibi çalışan bu savcılar hakkında hiçbir işlem yapılmadı. Son davaya kadar ANAP'lı milletvekillerinde bu savcılara yönelik hiçbir endişe görülmedi. Adeta görünmez bir güç (bizce görünen) bu iki savcıyı korudu, korumakta...

Hande Mumcu, Dışişlerine gelmişi geçmişi en ince noktalarına kadar araştırılarak alınmış bir aday memurdur. Artık bu iddialarda herhalde solcu iddiası değildir. Bir soruşturmada hiç yeri yokken genç bir kızın cinselliği ile ilgilenen kişiler kim olursa olsun psikiyatrik bir tedaviden geçirilmelidir.

İşkenceli ifadelerle insanların mahküm olmasına ses çıkartmayan, bu ifadelerle verilmiş idam cezalarını onaylayan ve şimdi bu davada adalet isteyerek, savcıları komploculukla suçlayan ANAP'lı milletvekillerine sormak gerek; "dış mihrakların oyununa" gelmediyseniz eğer, daha önceleri aklınız nerdeydi?

Nedir bu çifte standart?

Herkes için demokrasi!

Herkes için hukuk!

Bu ülkede haksızlıklara ve komploya uğrayan sadece Güzel ve Ürüğ değiller. Bu ülkede bu tür haksızlıklara karşı belki de en az şikayet etmeye hakkı olanlardır bunlar. Ama ne yazık ki sadece onların sesi duyuluyor.

Şimdilik! ■

1 mayıs '90

MERHABA PROLETARYA!

Çetin Uygur

"Müsaade etmeyeceğiz...", "Yaparım ederim diyenlere güç tam olarak kullanılacaktır...", "Polis silah kullanacaktır." sözcükleri radyo ve televizyonun haber bültenlerinden, günlük gazetelerin manşetlerinden döküldü. Başbakan, Emniyet Genel Müdürü, İstanbul Valisi ve Emniyet Müdürü'ne ait bu terör göstergesi sözcükler 1 Mayıs kutlamalarına karşı kullanıldı. Ama ne var ki bu açıklamalar aylar öncesinde 1 Mayıs'ın 100. yılını kutlama kararı alan Türk-İş'e karşı değil, İstanbul Sendikalar Platformu'na karşı yapılmıştı. Çünkü Sendikalar Platformu Türk-İş'in salon toplantılı kutlamasını protesto ediyor ve işçilerin üretimden gelen gücünü kullanmasını ve alanlara çıkılmasını öneriyordu. Ve bu nedenle 1 Mayıs'ın 100. yılı kutlamalarında İstanbul odak oluyordu.

İstanbul'da 36 sendika şubesinin oluşturduğu platformun 43 kişilik tertip komitesinin Taksim Meydanı'ndaki miting bildirimi İstanbul Valiliği'nce kayıtsız alınmıştı. Yanıtı ise gazeteler aracılığıyla Şeker Bayramı öncesi duyuruldu. Başvuru 1 Mayıs'ın bayram olmadığı ve Taksim Meydanı'nın miting alanı olmadığı gerekçesiyle red edildi. Azerbeycan'ı destekleme, Bulgaristan'ı protesto mitinglerinin, polis haftası gösterileri düzenlendiği Taksim işçi sınıfına, çalışan kitlelere kapalıydı.

Bunun ardından ithal köpekli polis gösterileri, 18 bin kişilik polis gücünün komando ve antı terör timleriyle takviye edildiği açıklamaları yapılarak devlet terörü tırmandırılmaya başlandı. Tırmanma 1 Mayıs günü "polis silah kullanacaktır... İşi olan Taksim Meydanı'ndan gelir geçer orda kalan karakola gider..." açıklamalarıyla doruğa çıkartıldı. Böylece işçi sendikalarının kutlama istemi devletin tüm halkı hedef alan saldırısıyla cevaplanmış oluyordu. Bir anlamda bu, toplumun terörize edilme çabalarının 1 Mayıs'ta gene devlet tarafından sürdürülmeye çalışıldığının somut göstergesiydi.

Taksim alanı 11 kademeden oluşan bir polis kontrolüne alınıp merkeze komando (askeri) birliği oturtuluyordu. 30 Nisan akşamı saat 21.30'dan başlamak üzere Taksim'de kontroller ve gözaltılar başlatılmıştı. 1 Mayıs sabahı vapurlara biniş ve inişler kontrole alınmış, belediye otobüslerinin Taksim'e çıkışı yasaklanmıştı. Genç olanlar, tipi ve kimliklerinde yazılı memleketi beğenilmeyenler gözaltından kurtulamıyordu. Şirinlik gösterisi "beyefendi... lütfen.." sözcüklerinin ardından duvar diplerine dizilmekten, yerlere yatırılmaktan kurtulan çok azdı. Önceden belirlenen işyerlerinin etrafı sabahın çok erken saatinden itibaren polis çemberine alınarak dışarı çıkışlar engellendi. Sonuçta 5000'in üzerinde gözaltı, karakollarda hoşgeldin dayakları, 86 tutuklama ve nihayet kurşunlanarak felç olan üniversite öğrencisi Gülay Beceren devlet gücünün göstergesi oluyordu

"Devletin dediği olur"

1 Mayıs'ı kutlamalarında dikkatlerden kaçmayan bir nokta da Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan "ben devletim, ben tayin ederim" düşüncesinin egemen kılınmaya çalışılmasıydı. 40'lı yılların Ankara Valisi Tandoğan'ın "ulan bu ülkeye komünizm gelecekse onu da biz getireceğiz, size ne oluyor" sözcüklerinde yansıyan düşünce kendini çok açık bu 1 Mayıs'ta da gösterdi. 1500 işçi temsilcisinin aldığı ve sendikalar platformunun uygulamaya geçtiği kutlamaya karşı silah kullanmakta kararlı olan devlet Türk-İş ve Başkanlar Kurulu'nun kutlamasındaki farklı bakışını şöyle açıklıyordu : "Onlar yasalar çerçevesinde müracatlarını yapıyorlar, bilgi veriyorlar. Kendilerinin ne yapacağı önceden tayin ediliyor, bildiriliyor."

Böylece devlet 1 Mayıs'ın kendi belirleyiciliğinde kutlanabileceğini açıkça ilan ediyordu. Nitekim ANAP'lı parlamenterlerden muhalefet partisi liderlerine kadar yapılan açıklamalar özünde bu yaklaşıma güç veriyordu. Demirel ve İnönü de, "kutlamalara karşı çıkılmamalı... 1 Mayıs'ın kutlanmasında sakınca yok... Haklılık yitirilmemeli, izin verilmeyen yerde gösteri yapmaya kalkanlar olursa kanun onun üstüne varır" diyerek bunu kanıtlıyorlardı. TİSK Başkanı Baydur ve İSO Başkanı Hacıoğlu da yaptıkları açıklamalarla bu bakışla bütünleştiklerini ilan etmişlerdi. Baydur'un "işçilerin sendikalarından, konfederasyonlarından gelen kutlama yazıları varsa, bunlar fabrikaların yemekhanelerinde işçilere okunsun mani olunmasın" ve Hacıoğlu'nun "1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak kutlanmasından yanayız" sözleri bunun göstergesiydi. Ancak çan alı-

cı bir nokta dikkatlerden kaçmıyordu. Bu açıklamaların tümü 1 Mayıs'ı "bayram" olarak belirtirken "dayanışma ve birlik" için diyerek mücadele sözcüğünü 1 Mayıs'ın evrensel tanımından çıkarıyorlardı. Açıkçası işçilerin bu en doğal hakkının kullanım içeriği boşaltıldı, düzene uyarlama devlet terörü ve temsil yetkisinden kaynaklanan muhalefet desteğiyle sağlanmaya çalışıldı.

Türk-İş Devlet Yanlısı Misyonunu Sürdürmekte Kararlı

12 Eylül'den en büyük kayıplarla çıkan işçi sınıfının her geçen gün büyüyen muhalefeti Türk-İş ve bağlı sendikalarının genel kurullarında ilk ışıklarını yakmıştı. Bu bir dizi kararlarla birlikte 1 Mayıs'ın kutlanması kararını aldırmakta kendini gösterdi. Emin Kul'un kıvrak zekası ile kutlamanın, "ICFTU ilkelerine uygun olarak" eklentisiyle çıkan karar Türk-İş'i rahatlatmıştı. Ne var ki, Yönetim ve Başkanlar Kurulu toplantısında çıkan tartışmalar 100. yıl kutlamalarının geçiştirilemeyeceğini göstermişti. İstanbul Sendikalar Platformu'nun "kitlesel, üretimden gelen gücün kullanılması ve alanlara çıkılması" istemi yönetim muhalefetini güçlendirmişti. Sonuçta salon toplantısı ve işyerlerinde mesajların okunması kararı alınmış, bu karara kızan Tes-İş Başkanı Barut, Şevket Yılmaz'ı "komünistlerle işbirliği yapmak"la suçlamış, Türk Metal Başkanı, Dok Gemi-İş ve Koop-İş başkanlarını çileden çıkarmıştı. Nitekim 1 Mayıs günü salon toplantısında yakalarında kırmızı karanfillerle yerlerini alan başkanlar ortak metni işyerlerine, şubelerine ulaştırmamışlardı. 1980 öncesinde de uluslararası 1 Mayıs kutlamalarına katılan ancak Türkiye kutlamalarına saldıran bu yönetimler artık kaçamıyorlar, devletin düzenlemesinin hayata geçirilmesinde görevlerini yerine getiriyorlardı.

Türkiye İşçi Sınıfı Yeniden Doğuyor

12 Eylül'den büyük kayıplarla ve büyük bir yılgınlıkla çıkan işçi sınıfı her geçen gün artan bir hızla eylemliliğin içine girmekte. Büyük ağırlığını ekonomik taleplerin oluşturduğu eylemliliği giderek siyasi taleplerle de buluşmakta. Bu nedenle bu 1 Mayıs kutlamaları sınıfın çok büyük bölümünün savunduğu gün olmuştur. Ve bu nedenle ilk kez kutlamalar yılların uygulamasını ters yüz ederek başlamıştır. Kitlesel kutlamaların tek yanlı yukarıdan aşağıya belirlenmesi yıkılmış, 1500 işçi temsilcisinin ortak toplantısı sonucu kararlaştırılmıştır. Şubeler platformunun kutlamalara ilişkin temsilciler toplantısına yönelmesi eylemin yukarıdan aşağı yönünü oluştururken işyerlerinden işçilerin taleplerini, bakışını taşıyan 1500 temsilcinin kararları ise aşağıdan yukarı olan yönünü oluşturmuştur. Ekonomik, demokratik, siyasi talepler dile getirilmiş, 413 sayılı kararnameye tavır alınması istenilmiş ve Taksim için miting bildirimi kararlaştırılmıştır.

Her 1 Mayıs kutlamasında akıllara takılan "Taksim'e çıkacak mıyız" sorusu aşılmıştır. Taksim işçi sınıfı için bir simgedir. 37 kişinin katledildiği, ilk kutlamanın yapıldığı Taksim bir simge olmuştur. 1979'da sınıfa ve geniş halk kitlelerine karşı açılan bir savaşın ilanı anlamına gelen "Taksim'e ordu sancağı çekme" bu simgeyi büyütmüştür. Ancak bu yıl devletin, toplumun terörize edilmesi politikalarını dikkate alan, geniş bir kitlesel kutlamanın gerçekleşmesi amacıyla kutlamanın güne yayılması hedeflenerek Taksim Mitingi ile doruklaştırılması hedeflenmiştir. Sendikalar Platformu'nun Taksim bildirimi, üretimden gelen gücün kullanılması doğrultusundaki kararı geniş onay almıştır.

Ancak Taksim'in fetihleştiren davranış, sendikal şovenizm, grupçu davranış olumlu gelişmenin ilk olumsuzluğu olmuştur. Bunun günlük basın aracılığıyla "sendikalar bölündü" biçiminde aktarılması işçiler üzerinde olumsuz etki yaptı. Devletin yoğunlaşan terörüyle bütünleşen bu aktarım işçilerin bir büyük ağırlıkla Türk-İş ve işverenlerin onayladığı eyleme doğru itilmesine neden oldu. Sendikalar Platformu'nun deneyimsizliği, yaşanılan kaç-göç bu olumsuzluğun bir diğer etkeniydi. Ancak kutlamanın bir biçimde gerçekleştirileceği de gözleniyordu. Nitekim Başbakan Akbulut önlenemeyen bu kutlamaların korkusunu yaşadıklarını 1 Mayıs tarihli açıklamasıyla yaptı: "Vatandaşlarıma seslenmek istiyorum. Kanunsuz herhangi bir hareket içinde olmasınlar. Türkiye'nin huzur ve istikrar ortamını

bozmak isteyen kişilerin sözlerine kanmasınlar."

Halkı kandırılan olarak gören bu kandırıcıların korkusu sol, sosyalist düşüncelerdi. Siyasi iktidar sözcülerinin fırsat buldukça "sosyalizmin ölüp bittiği" açıklamalarına, televizyon ekranlarının gediklisi Doğu Avrupa görüntülerine karşın "sol'a sempati güçleniyordu. Ama ne var ki bu potansiyelle bağlarını kuramayan sosyalistlerin durumu "siyasileri" rahatlatıyordu. Ama 1 Mayıs kutlamaları bu bağların atıldığı, taleplerin nitelleştiği, siyasi önderliğin yakalandığı bir gün olabilirdi ve korku ondandı. Fakat sosyalistlerin politikasızlıkları, yaşananın peşine takılmanın politika olarak yaşandığı günümüzde 1 Mayıs kutlamaları yerli yerine oturtulamayınca görev sendikal örgütlere, sendikal önderlere düştü. Sendikaların güne yaydığı, kitleselliği hedef alan yaklaşımına Taksim fetişizmi fazla dayanamadı. "Sendikaların kuyruğuna takılmayız, 1 Mayıs kutlaması kimsenin tekelinde değildir" çıkışları, kitlesel bağların yokluğu, kitlenin "yasallık" arayışı karşısında sendikaların kararına uymayla noktalandı. 413 sayılı kararnamenin yayınlar üzerinde estirdiği terör, günlük basının bu teröre ayak uydurmasına rağmen 1 Mayıs sabahı sınıf işyerlerinden sesini yükseltmeye başladı. Taksim'in göbeğinde Altın tepe işyeri çalışanları, Kazlıçeşme deri işçileri, Ambarlarda nakliyat işçileri, Coca Cola işçileri, ITT işçileri, Tersane işçileri, Tekel işçileri, Philips-Kavel, Pancar Motor, Rabak işçileri, Petrol-İlaç-Deterjan işçileri, Darphane-Basın, DMO işçileri üretimleri durdurdular, sendikalarının bildirilerini okudular, işçiler yer yer işyeri dışında kutlamalarını sürdürürken çevrelerindeki halk, gençlik kitleleriyle bütünleşerek kutlamalarını sürdürdüler.

Tüm bunlar bir saatten yarım güne kadar süreler içinde gerçekleştirilirken, işçiler polisin engellemeleri ile karşılaştılar, çatıştılar. Belediye işçileri çalışma koşullarının kendilerine getirdiği avantajlarla Güngören'de, Edirnekapı'da, Kadıköy'de, Taksim'de kitleselleşen eylemlerin içine girerken İSKİ, Suser işçi ve çalışanları günün tümüne yayılan eylemleriyle 1 Mayıs'ı kutladılar.

Sendikaların olumsuzluğunu, iletişimin kopukluğunu, çalışmanın yokluğunu yaşayan işyerlerinde işçiler 15 dakika dahi olsa, yemekhane toplantılarıyla da olsa kutlamaya katıldı.

Yüzbinleri bulan ve 1 Mayıs'ın gösterilmeyen, saklanmaya çalışılan bu yönü işçi sınıfının yeniden doğuşunu gösteriyordu. Ortak sesleri 1 Mayıs engellenemez, seneye daha büyük ve Taksim'de, 413 kalksın, özgür sendikalşam-toplu sözleşme ve sınırsız grev hakkı, DİSK yargılamasına son ve işçilerin malları geri verilsin, Faşist kurumlaşma ve kadrolaşmaya hayır, özelleştirmeye hayır oluyordu.

İşyerlerinde işçiler konuşuyor, bildirilerini okuyordu. Ayırımsız her şey okundu ve söylendi. "Elveda Proletarya" diyenlerin, "Taksim'e çıkamadılar" başlığı atanların gizlemeye çalıştığı gerçek kendini ortaya çıkarıyordu: Merhaba proletarya!... ■

İşte 1 Mayıs!

Taksim Alanı ya da 1 Mayıs Alanı. İşçi Bayramı'nın öncesinde ve sonrasında bu doğru özdeşleştirme başta hükümet olmak üzere tüm karşıt güçlerce kullanıldı, hedef belliydi: Taksim. Günün öncesinde dizi dizi önlemler alınırken, o gün Taksim ithal köpeklerinden komandolara ve polislere her tür "güvenlikçi"yle dolduruldu. Günün sonrasında ise konuşulanların başında gene Taksim vardı, az biraz da Tarlabaşı, Harbiye, Dolapdere vb. Tamam da, tüm Türkiye'de işçi sınıfı ne yapmıştı? Bu da, nedeni pek belli bir biçimde, görmezden geliniverdi. Oysa, yüzbinlerce işçi herşeye rağmen bayramını kutladı. *Demokrat* bayramın bu yanını sendikalar, sendika şubeleri, işyeri isimleri ve katılan işçilerin sayılarıyla veriyor.

Otomobil-İş

Mecidiyeköy Şubesi (2200 işçi): Kompiyer, Boronkay, Meksan, Milteknik, Kavel, Bufer, Rostaş, Tekfen, Philips, Çiftçiler, Vantilatör, Metal Kapak, Metal Kaplama, Detel, Gimsan işyerlerinde sabah saatlerinde (08.00 - 08.30) Genel Merkez'in hazırladığı bildiri okundu. Rabak'ta ise, oluşturulan ilaç kuyruğuyla 10.40'a kadar üretim durduruldu.

Topkapı Şubesi(4000 işçi): Pancar Motor, Makina Kalıp, Türk Telefon, Erka, Balata, Kale Kilit, Urgancılar, General Elektrik, MKE, Döküm Ay, SSYB, Başak, Balıkçıoğlu, Pressan Tekno-gen, TTE, Bilgemetal, Doğan Sıcak, Hurma Elektronik, Asmak, Özen Alam, Şener Sıcak, Saat San., Termas, As-van, Med-san., Emel Kazan, Tongün, Rapidüs, Opaş, Orpaş, Tele-San, Erka-Teks, Erka-Oto, Erka-çelik yay, Pankurt, Voltaj, Mengerler, Koç-Remo, Özsal Döküm işyerlerinde (08.00 - 08.30) 15-30 dakika arasında üretim durduruldu.

Kartal Şubesi (2000 işçi): İşyerlerinde (08.00-08.30) 15-30 dakika arası üretim durdurularak Genel Merkez bildirisi okundu. Meta ITT fabrikasında bu süre 1 saate çıkarılarak işçilerin insiyatifleriyle işyeri bahçesinde yüründü.

Gebze Şubesi (5000 işçi): AEG ETİ, Akkardan, Bektaş, Ger Metal, Cenk Demir, Çolakoğlu, Çayırova Boru, Doğu Galvanit, Hisar Çelik, Kranmin Çelik, Makina Takım Oktaş, Şahin Motor, Forklison, Torna Tezgahları, Yücel Boru, Tezsan işyerlerinde Genel Merkes bildirisi okundu, 15-30 dakika arası üretim durduruldu.

İzmit Şubesi (2300): Rabak, Tekfek, Bastaş, Philips, Gazal, Anadolu Döküm, Beksa, Telka Rabak ve Kalibre Boru'da Genel Merkez bildirisi okundu. 15 -30 dakika üretim durdurulurken, Rabak'ta bu süre 1 saate çıktı.

Denizli Şubesi(Sayı alınamadı): İşyerlerinde 10-15 dakika iş bırakıldı. Genel Merkez bildirisi okundu. İşyerleri jandarma kordonu altında tutuldu.

Belediye-İş

İstanbul'daki işyerlerinde çalışılmadı. Sabah işyerlerinde toplanan işçiler bildiriler okuyarak, halaylar çekerek, konuşmalar yaparak 1 Mayıs'ı kutladılar. Daha sonra işçiler işyerlerinden ayrıldılar. Bakırköy ve Güngören belediye işçileri 1 Mayıs kutlamaları sonrasında Coca Cola işçilerine katıldılar ve alana gitmeyi zorladılar. Edirnekapı temizlik ve yol bakım işçileri sabah saatlerinde toplanarak 1500 kişilik bir grup halinde yürümeye hazırlanırken dağıtıldılar.

İzmir Şubesi'ne bağlı birimlerde bildiri okundu, saygı duruşunda bulunuldu.

İzmit ve Gebze şubelerine bağlı (3300 İşçi) birimlerde Genel Merkez bildirisi okundu. 2 saat üretim durduruldu.

Denizli Şubesi'ne bağlı Temizlik ve Fen İşleri'nde tam gün iş bırakıldı. Taşıtlar'da iş yavaşlatıldı. İşçiler Belediye-İş Şubesi'nde toplandı, TÜRK-İŞ bildirisi okundu.

Bigadiç Belediyesi işçileri 1 Mayıs'ı Bigadiç Kalesi'nde kutladılar, Kale polislerce kuşatıldı, ancak müdahale olmadı.

Petrol-İş

İstanbul Şubesi(4000 işçi): Platsan, Elida Kozmetik ve Birleşik Alman fabrikalarında ikişer saat, Wyeth'da 3 saat, Aygaz, Oksi Plastik, Sürtel Kablo, Corozo Plastik, Carlo Erba, Petrol Ofisi ve Gemi İşletme'de 1 saat üretim durdu. Boğaziçi, Kartal ve İstanbul şubelerinin hazırladığı ortak metin okundu. İbrahim Ethem ve Desaş'ta ise işveren baskısıyla kutlamalar öğle tatilinde yapıldı.

Boğaziçi Şubesi'ne bağlı olarak sadece Gripin'de kutlandı. çeşitli konuşmalar yapıldı, bildiriler okundu.

Kartal Şubesi (2100 işçi): Anlı Plastik, Hektaş, Farglas'ta üçer saat, ÇBS, Çizmeci Kauçuk, Deteks, Seçenler Kauçuk'ta ikişer saat, Bürosan, Çelik Akü, Habaş, İpragaz, Takimsan, Plastaş Plastik ve BP'de birer saat, Agrosan'da yarım gün üretim durdu.

Gebze Şubesi(3000 işçi): Lever, Marshall, Emin-İş, Solventaş, Aysan, Bas-Sümerbank, DYO, Polisan, İzmir Kimya, CKS, Teklas, Bayer, Biga Pimaş, Fegor, Süperplas'ta birer saat iş bırakıldı. Teklas Kauçuk'ta sadece konuşma yapıldı, üretim durmadı. Dört ayrı sendikanın hazırladığı ortak bildiri okundu.

İzmit Şubesi(2500 işçi): 20 işyerinde TÜRK-İŞ bildirisi okundu. Bu işyerleri arasında Tüpraş, İgsaş, Petrol Ofisi, Shell, Koruma Tarım yer alıyor.

İzmir Şubesi'ne bağlı Aliağa Petkim'de bildiri okundu. 1 Mayıs kutlamalarının engellenmesi alkışlarla protesto edildi. Sonrasında Aliağa Belediyesi'nin düzenlediği Emek Şenliği'ne gidildi.

Kristal-İş

Paşabahçe Şubesi(3100 işçi): Paşabahçe Şişe Cam'da vardiya girişlerinde saygı duruşu yapıldı, bildiri okundu.

Topkapı Şişe Cam'da ortak bir bildiri okuyan işçiler sendikalarının kutlamalarında görev yapmadığını belirttiler.

Gebze Şubesi(2100 işçi): Çayırova

Cam, Cam Elyaf, Cam İşleme ve İzocam'da 4 sendika şubesince hazırlanan ortak bildiri okundu.

Lüleburgaz Şubesi'ne bağlı Trakya ve Kırklareli Şişe Cam'da TÜRK-İŞ bildirisi okundu.

Laspetkim-İş

5000 işçi. Kartal Şubesi'ne bağlı işyerlerinde Genel Merkez'in hazırladığı bildiri okundu, afişler asıldı. Yalnız Henkel fabrikasında afiş ve bildirilerin dağıtılmasını işçiler engellediler. İstanbul Şubesi'ne bağlı işyerlerinde de Genel Merkez'in hazırladığı bildiri okundu, afişler asıldı. Yalnız Dora ve Pfizer'de uygulanamadı. Beybi, Derby, Türk Hoechst gibi işyerlerinde üretimden gelen güç kullanıldı. Mintaks işçileri 1 Mayıs'ı Atlas Ofset işçileriyle birlikte üretimi durdurup yemekhanede kutladılar.

İzmit Şubesi'ne bağlı işyerlerinde yaklaşık 50 kişilik bir grup (Şube yönetimi ve işçilerden oluşuyor) 1 Mayıs'ta fabrikaları dolaşıp sırasıyla grevdeki Good Year, Ansa, Pirelli ve Brisa'daki grev gözcülerini ziyaret ettiler. 1 Mayıs'ın anlam ve önemine değinen konuşmalar yapıldı.

Demiryol-İş

Haydarpaşa Şubesi'ne bağlı birimlerde TÜRK-İŞ bildirisi okundu.

Ağaç-İş

İstanbul Şubesi'ne bağlı büyük işyerlerinde 15-30 dakika arası üretim durdu, konuşmalar yapıldı. Kimi işyerlerinde panolara TÜRK-İŞ bildirisi asıldı. Kartal Şubesi'ne bağlı tüm işyerlerinde 15-30 dakika iş bırakıldı., bildiri okundu. Küçük işyerlerinde TÜRK-İŞ bildirisi asıldı.

Tarım-İş

İstanbul Şubesi'ne bağlı yalnızca Dericilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde (25 işçi) kutlamalar yapılabildi. 1 saat kadar iş bırakıldı, bildiri okundu.

Basın-İş

İstanbul Şubesi'ne bağlı işyerlerinin hemen hepsinde üretim farklı sürelerde durduruldu. Kamu işyerlerinde bu süre 40 dakika; civarındaydı. Bazı işyerlerinde de TÜRK-İŞ ve şube yönetiminin bildirileri öğle tatilinde okundu.

Deri-İş

Kazlıçeşme Şubesi'ne bağlı tüm işyerlerinde tüm gün üretim durdu. Çeşitli konuşmalar yapıldı. Polis saldırısı sonucu içlerinde Genel Merkez ve Şube yöneticilerinin de bulunduğu 136 kişi gözaltına alındı. Beyoğlu Şubesi'ne bağlı işyerlerinde sabah bildiri okunarak üretim durduruldu. Lever Deri, Deriteks fabrikalarında eylemlilikler günboyu sürdü. 5 kişi gözaltına alındı.

Tüm-Tis

5300 işçi. İstanbul Ambarlar'da 10.00-14.00 arası iş bırakıldı, bildiriler okundu. Polis kutlama yapmak isteyen işçileri kuşatarak ikiye böldü, gözaltına alınan 2 kişi daha sonra serbest bırakıldı. Ankara'da 30-45, Eskişehir, İzmir ve Bursa'da yirmişer dakika iş bırakıldı.

Çelik-İş

İstanbul Şubesi'ne bağlı işyerlerinde Genel Merkez'in hazırladığı özel sayı dağıtıldı. Yemek paydosunda bildiri okundu. İzmit Şubesi'ne bağlı(henüz yetki aşamasında) fabrikaların dördünde, Mannesman, Çelik Sanayi, Çelikkord ve Segman'da işçiler yakalarına kırmızı karanfiller takarak işbaşı yaptılar. Genel Merkez'in özel sayısı dağıtıldı.

Hava-İş

5000 işçi. İstanbul havaalanı işyerlerinde TÜRK-İŞ bildirisinin yanısıra, değişik bildiri ve şiirler okundu.10.00-11.00 arası iş durduruldu. 4 uçak seferi aksadı. İç ve Dış rezervasyonda da yarım saat üretim durdu. İşyerlerinin önünde toplanan işçiler, birbirine yakın olan bölümlerde birleşerek 1 Mayıs'ı kutladılar. Sorunlar ve talepler dile getirildi. Üretimi durdurma süresi birbuçuk saate kadar çıkarıldı.

Selülöz-İş

Sendikaya bağlı İzmit'teki Seka, İpek Kağıt, Kartonsan, Olmuksa, IMO, Bombaş'ta bildiri okundu.

TekGıda-İş

Cibali Sigara Fabrikası yemek salonunda TÜRK-İŞ bildirisi okundu, çeşitli konuşmalar yapıldı, halaylar çekildi. Cevizli Tekel'de 4000 işçi yemek molasında bildiri dağıtarak, konuşmalar yaparak, halay çekerek kutlamalara katıldı. Beşiktaş ve Üsküdar'da fırın işçileri yarım gün iş bıraktı. Adana Tekel Tütün, Yaprak ve Sigara fabrikalarında ortak metin okundu, üretimin durdurulması ise tümüyle işçilerin insiyatifinde gelişti. Bursa Aroma'da 1 saat iş bırakıldı, bildiri okundu.

Özdemir-İş

Gebze Şubesi'ne bağlı Fen-İş, Türk Otomotiv, Alemsaş, Alarko, Demirsaç, Çayırova, Demirçekme, Sistem Yapı Malzemeleri, Şişme Döküm, Demirsan, Azmet Haddecilik, Sontek Yapı Malzemeleri'nde ortak bildiri okundu.

Çimse-İş

Yarımca Şubesi'ne bağlı Yarımca Seramik'te 1050 işçi 1 Mayıs'ı yemek salonunda TÜRK-İş bildirisi okuyarak kutladılar. Adana Çimento Fabrikası'nda protesto amacıyla TÜRK-İş bildirileri parçalandı.

Yol-İş

Buca şantiyesinde bildiri okundu, işyeri temsilcisi gözaltına alındı.

Türk Metal

Bursa'da Tofaş, Renault, Transtürk, Robert Bosch fabrikalarında TÜRK-İŞ bildirisi yemekhanelere asıldı. Denizli'de bazı işyerlerinde sendikanın engelleme çabalarına karşın bildiriler okundu.

Harb-İş

Taşkızak Tersanesi işçileri 10.00-12.00 arası üretimi durdurup tersane dışına çıktı. TÜRK-İŞ bildirisi okunduktan sonra Camialtı Tersanesi'nin önüne gelerek duvarlar çiçek ve balonlarla süslendi ve işçiler kendi hazırladıkları bildirileri okudular. 1 dakikalık saygı duruşu yapıldı. 1 Mayıs'ı, TÜRK-İŞ'in aldığı karara bile uymayarak, gündemine almayan Dokgemi-İş'e bağlı Camialtı tersanesi işçileri ise işyeri dışına çıkmadı. Sadece, kapıda toplanan 15-20 Camialtı işçisi saygı duruşuna katıldı.

Likat-İş

Mersin Liman İşletmesi'nde 12.30'da TÜRK-İŞ'in bildirisini okumak isteyen Şube Başkanı işçilerin tepkisiyle karşılaşınca elindeki bildiriyi yırttı. İşçiler 1 Mayıs'ın TÜRK-İŞ'in geri söylemleriyle kutlanamayacağı yönünde tepki gösterdiler.

Teksif

Adana Bossa-Taksa, Güney Sanayi fabrikalarında işçilerin tüm zorlamalarına rağmen sadece TÜRK-İŞ bildirisi okundu.

Tes-İş

4000 işçi. Kartal ve Ümraniye hariç tüm işyerlerinde 1 saat-Yarım gün arası iş bırakıldı. Platform bildirisi okundu. SUSER Kadıköy bölgesinde 400 işçi 200 memur tam gün çalışmadı. Aksaray'da 200 işçi işi bıraktı. İSKİ'de de üretim durdurularak platform bildirisi okundu. 1 no'lu Şube'ye bağlı tüm işyerlerinde üretim durdu. Altıntepe'de işçiler ve diğer çalışanlar bahçeye çıkıp konuşmalar yaptı. Platform bildirisi okundu.

Genel Maden -İş

Zonguldak TTK işyerlerinde 35 bin kişilik kitleye ocakağzı ve kuyubaşlarında sendikanın bildirisi okundu ve iş bırakıldı. Sendika merkezinde düzenlenen toplantıya katılanların büyük bölümü Genel Merkezi, protesto edip işçi anıtına çelenk koyma kararı aldı. Valinin engellemesiyle bundan vazgeçen sendikanın tavrı eleştirildi.

...Ve

Modaka Mobilya İmalat ve Satış Merkezi'nde 2500 kadar işçi iş bıraktı. İşyeri merkezini saran jandarma yer yer işçileri dipçikledi. Mesai bitiminden sonra ise, alanda toplanıldı ve konuşmalar yapıldı.

Uteks Tekstil'de 80 işçinin çalıştığı işyerinde 50 işçi işe gelmeyerek tam gün çalışmadı. Üretim büyük oranda düştü.

Adana'da Toros Gübre, Marsa fabrikalarında iş bırakıldı. Çukurova'da işçilerin zorlamasına rağmen sadece TÜRK-İŞ bildirisi okundu.

Bursa'daki 2 gösteriden ilkinde birkaç kişi gözaltına alınırken, 40 kişilik bir grupla yapılan ikincisinde gözaltına alınan olmadı. Ve, Bursa sokaklarında 1 Mayıs kutlandı.

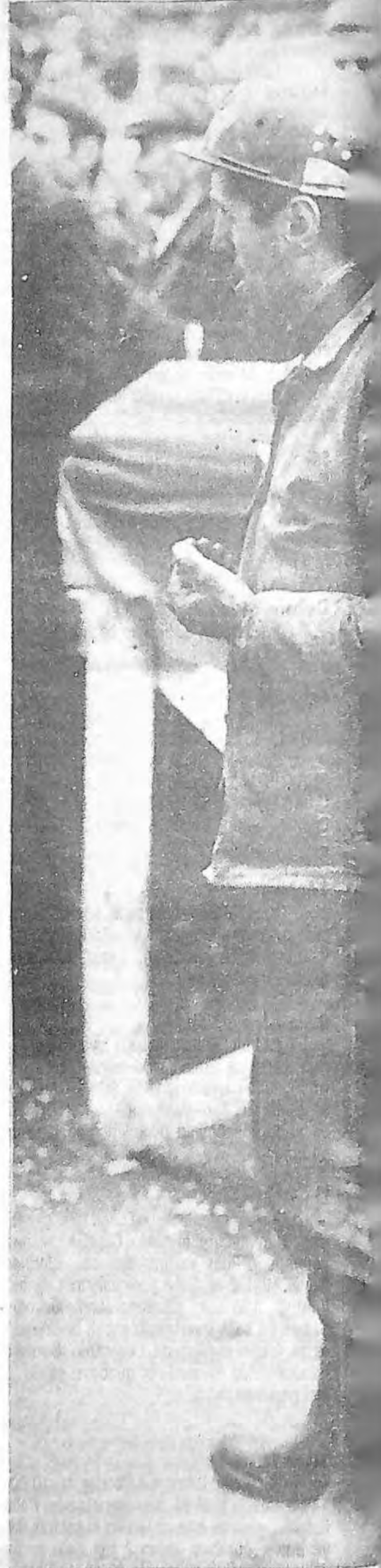
İstanbul'un çeşitli semtlerinde (Saraçhane, Laleli...) gündüz ve akşam saatlerinde yapılan gösterilerde 1 Mayıs kutlandı, devletin tavrı protesto edildi.

Adana'da akşam saatlerinde gerçekleştirilen gösterilerde polisin tüm baskısına reğmen 1 Mayıs kutlandı, gözaltılar protesto edildi.

Çok sayıda ilde dağıtılan bildirilerle 1 Mayıs'ın anlamı ve nasıl kutlanması gerektiği anlatıldı. ■

YENİ ÇELTEK TRAJEDİSİ

Cihan GÜLÇE

Yeni Çeltek maden işçilerinin 12 Eylül'ün hemen ardından topluca tutuklanarak işkencelerden geçirildikleri bitip tükenmez yağmurlu sonbahar günlerinden bir gündü. Güneşsiz, kirli ve alabildiğine ıslak.

Ben, tarifsiz iç hesaplaşmaların girdabında beynime saplanıp orada yer eden ikidebir devinerek ruhumda derin acılar yaratarak kemik kıymığından kurtulabilmenin arayışıyla işgal edilmiş İstanbul'u rasgele adımlıyordum.

Akaretler yokuşundan inişimi Beşiktaş vapur iskelesine yönelişimi hayal meyal hatırlıyorum. Gişeden jeton alışım ve bekleme salonuna girişim, tümüyle istenç dışıydı. Nereye gidiyordum? Niçin Beşiktaş vapur iskelesine gelmiştim? Bir çıkış yolu aradığım açıktı ve belki de bir vapur gezintisini bunun için seçmiştim.

Bekleme salonu tenhaydı. Salonun iskeleye açılan kapısının lekeli ve yağmurlu camından dışarıyı izlemeye koyuldum. Boğaz sularının çoşkun ve özgür akışı, insanı çileden çıkartıcıydı ve ben bu hınzırca akışta iç tutsaklığımın derinleştiğini hissediyordum. O anda benim için yaşam, çaresizliğin çaresizce dile getirildiği, "Beni kör kuyularda merdivensiz bıraktın" mısralarından başkaca bir anlama gelmiyordu. Evet bir kör kuyudaydım; akıl ve yürek merdivenimin tüm basamakları paramparçaydı. İki kez tutsaktım.

Ben, Boğaz sularının akışında tutsaklığımı demlerken bir serçenin görüş uzayıma girdiğini ve iskeledeki ekmek kırıntılaına konduğunu gördüm. Nereden çıkıp gelmişti bu serçe? Nasıl oluyordu da bu tepeden tırnağa işgal edilmiş ıslak ve kirli İstanbul'da böyle korkusuzca konup göçebiliyordu.

Kanatlanarak uçmama fırsat kalmadı; bir kasap satırı ışıldayarak serçenini ince, narın, ıslak ve titrek ayaklarına hınçla iniverdi. Düş, daha başlamadan bitivermişti. Aradan yaklaşık on yıl geçmesine karşın o an beynimdeki kemik kıymığının hemen yanıbaşında donakalan görüntü bugün de canlılığını koruyor: Kirli, ıslak, alacakaranlık ve hâki bir arka plan, şovalye yüzüklü maymunsu bir el, keskin kenarında belli belirsiz kan bulaşığı ile parıldayan bir kasap satırı ve uçup giden serçeden geriye kalan ince, narın, ıslak ve hâlâ hayatiyet taşıyan bir çift ayak.

Epizot

İş kazaları genellikle siyasal ve ideolojik boyutlarından soyutlanarak yansıtılır ve sorun çoğu kez teknik ve teknolojik çerçevede ele alınır. İş kazalarına ilişkin düzenlenen raporların büyük bir bölümü,"işçinin kusur ve ihmali" ile noktalanır. Kader boş inancı ise bu raporları onaylayan toplumsal bir mühür gibidir.

Yeni Çeltek grizu faciasının nedeni, bilinçli tüm çarpıtmalara karşın ne teknik ne de teknolojiktir. Altmışdört maden işçisini katleden, on yıl önce Beşiktaş vapur iskelesindeki ekmek kırıntılarına konan serçenin ince narin ve titrek ayaklarına kinle inen kasap satırıydı. bu satırı tutan şovalye yüzüklü maymunsu eldi. Bu, Yeniçeltek maden işçilerinin ikinci ölümüydü. Benim ise üçüncü...

Yeni Çeltek maden işçileri öldürüldüler ve maden ocağı onlar için aynı zamanda bir toplumezar oldu. Geriye yalnızca dişleri kaldı. 12 Eylül'de işkencelerde törpülenerek köreltilmeye çalışılmış olan 64 X 32 diş...

Olup biteni kalın çizgileriyle hatırlamaya çalışalım. Önce demeçler verildi, faciadan duyulan üzüntüler dile getirildi. Ardından suçlu arandı ve üç günah keçisi bulunarak hapsedildi. sistem kendini temize çıkarmalı, bunun için de birşeyler yapılmalı, facianın şoku hafifletilmeli ve vicdanlar rahatlatılmalıydı. Kan parası için kampanyalar düzenlendi. İş adamları, bu amaçla düzenlenen yardım pistinin kulvarlarında birbirlerini kollayarak müthiş bir yarışa tutuştular. En çok verenler, yüksek düzeyden emekli hakîlilerin murahhas üyelikleri paylaştıkları büyük holdingler oldu. Toplanan paralar, düzenlenen bir törenle dağıtıldı. Banka hesap cüzdanlarını tutan eller fotoğraflandı ve iş bitti.

Yeni Çeltek grizu faciası kadar siyasal ve ideolojik boyutu belirgin bir ikinci facia örneği gösterilemez. Yeni Çeltek maden ocağının kısa tarihi, bu tezi doğrulayan olayların tarihidir. Bu tarihi ise bir maden işçileri, bir de 12

Eylülcüler iyi bilirler. Eğer, Yeni Çeltek'li bir maden işçisinden öğrenmek isterseniz bu tarihi, size kısaca şunları aktaracaktır:

"1970'li yılların ikinci yarısına değin işverenle bir sendikacı despotun hükümranlığı altındaydık. Süregelen düzenin sonsuza değin aynı biçimde gideceğine inanıyorduk. Düşünmüyor, duymuyor, görmüyor ve konuşmuyorduk. Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın gelişiyle Yeni Çeltek'te her şey hızla değişip dönüşmeye başladı. Düşünmeyi, duymayı, görmeyi, konuşmayı ve başkaldırıyı öğrendik. İnsanlaştık ve asıl önemlisi (künyemize kazılı insanîliğimiz) edindiğimiz bilgilerle derinlik kazandı. Buna hazırdık, çünkü biz, Anadolu tarihinin en büyük halk ayaklanmalarından biri olan Babailer İsyanı'nın patlak verdiği toprakların çocuklarıydık. Baba İlyas'ların ve Baba İshak'ların çocuklarıydık.

Konseylerimiz oldu; onar, yirmişer kişilik... Aynı işi yapanlar aynı konseyde toplandı... Bu konseylerin üstünde bir de küçük konsey toplandı...Konseylerde tartışmasını, ortak karar üretmesini öğrendik... Artık her şey aşağıdan yukarıya olup bitiyordu. Sendika, hem işin içinde hem de değildi...

İşte ne olduysa bu değişim ve dönüşümlerden sonra oldu. Dört bir yönden saldırıya uğradık, zor günler geçirdik. Ölmeden önce öldük, nefsimizi sınadık,direnmenin ustası olduk. Grevler yaptık. Kazandık, asıl kazanabileceğimizi gördük. Toplusözleşmelerimiz, gelinlik kızlarımıza duvak oldu.

Toplu sözleşmelerimiz, paraya dair maddeler bakımından değil, asıl parasız maddeler bakımından gurur vericiydi. Hele bir madde vardı ki, işveren bu madde için kıyameti koparıyordu: İşyerinde kurulacak komitede işçiler ve işverenler eşit sayıda temsil edileceklerdi.

İşyeri komitesi, işçi-işveren arasındaki basit bir organ değildi. Belki bugün anlaşılması güç, ama bu komite işyerini A'dan Z'ye yöneten bir organdı. Üretimin programlanmasından, hazırlık çalışmalarına, emniyet önlemlerinden işçilerin her türlü sorunlarına kadar, tüm alanlarda karar vericiydi. Üretim zorlamasına ve bu zorlamanın neden olduğu emniyetsiz çalışmaya kesinlikle izin verilmezdi. Bir yanda işletme yönetimi, öte yanda işyeri komitesi...Bu düpedüz "ikili iktidar"benzeri bir işleyişti...

12 Eylül, bu güzelim dünyamızı yıktı, yerlebir etti. Hepimiz tutuklandık. İşkencelerden geçirildik. Hapsedildik, işten atıldık, sakat kaldık. Eski düzen yeniden başladı.

Biz 20.yy'ın Babaileri'ydik Baharımız, tıpkı yüzyıllar öncesindeki gibi kısa sürmüştü. Biz bu baharı unutmadık ve unutmayacağız..."

Eksod

Beşiktaş vapur iskelesindeki serçeyi unutamıyorum. Ne zaman bir serçe görsem, ya da beynimin kıvrımlarındaki kemik kıymığı ne zaman devinse onu düşünür, onu yaşarım. ■

Yeni Siyasal Yaklaşımlara Doğru Halkıkevleri

HALKIN MUHALEFET EVLERİ

Ragıp İncesağır

Burdur'da halkevi yöneticisi Arif Canyılmaz, 25 Nisan'da, henüz 18 yaşında iken Bizim Ocak dergisi temsilcisi bir faşist tarafından öldürüldü. Halkevlerine yönelik, 'sivil terör' örneğinin yanısıra devlet terörü de son dönemde hissedilir biçimde gündemdeydi. Örneğin Bakırköy Halkevi kapatıldı, polis Ümraniye Halkevi'ne baskın düzenledi. Son haftalarda, Türkiye'nin dört bir yanında çok sayıda halkevi şubesi faaliyetten menedilmiş durumda. Ya da sıkı ve sık polis denetimi altında tutuluyor.

Halkevciler 15 Nisan'da Ankara'da toplanan " Küçük Kurultay"da biraraya geldiler; halkevlerinin karşı karşıya bulunduğu sorunları tartıştılar, halkevlerinde etkin bir halk muhalefetinin hangi anlayışla gerçekleşebileceğinin çözümünü aradılar.

Gerçekten de halkevlerinde "örgütlü" bir dağınıklık yaşanıyor. Halkevleri üyelerinin, birer muhalefet unsuru olarak kendilerini gerçekçi bir düzlemde tanımlayamadıkları gözleniyor. Bu tanımsızlıkta bir bakıma 12 Eylül öncesindeki halkevleri çalışmasının baskılanmasının yattığı söylenebilir. 1975-80 iç savaş döneminde diğer toplumsal muhalefet odakları gibi halkevleri de faşizme karşı direnişin birer mevzii işlevini görmüşlerdi. Böyle bir sıcak direnişte ve faşizme karşı "düzensiz savaş taktikleri"nin gerekli-geçerli olduğu böyle bir süreçte halkevciler, politik ve kültürel alanlarda etkin bir rol oynadılar; devrimci bir halkevi çalışmasını günün somut mücadele programına uygun ölçeklerde gerçekleştirebilmeleri söz konusu oldu. Gerektiğinde nöbet tuttular, gerektiğinde dayanışma geceleri düzenlediler, seminerler verdiler vb... Yaptıkları her iş anlamlıydı. Böyle bir ortamda hiçbir halkevi üyesi politik kimlik bunalımı yaşamadı ya da günün politik görevleri ile halkevi çalışması arasında bir kopukluk sözkonusu değildi.

Halkevlerinin iç işlerliğinin sağlıklı bir zemine oturması, kendi bünyesinde demokrasinin gerçekleşmesine bağlıdır

Bugün ise halkevlerinde günün politik görevleri ile bağlantı kurulamamasının sıkıntısı çekiliyor. Diğer mücadele platformlarında yer alan devrimciler, dün ile bugün arasındaki sürekliliği sağlayacak somut mücadele programlarını yeniden üretme çabasına girişebildikleri halde, aynı durumun halkevleri için söylenmesi mümkün görünmüyor. Toplumsal muhalefet 12 Eylül'e karşı bir direniş düzleminde, gençlik açısından, YÖK'e karşı mücadele, polis işgaline direniş, özerk demokratik üniversite mücadelesi vb. biçimlerde; işçiler bakımından, gaspedilen hakların yeniden kazanılması çıkış noktası alınarak, kısa dönemde işyeri komitelerini ve giderek işçi konseylerini hedefleyen bir devrimci/sendikal mücadele doğrultusunda; öğretmenler bakımından grevli-toplu sözleşmeli sendikal örgütlenme hakkının kazanılması vb. düzeylerde somutlaşan programlarda ifade edilebiliyor. Oysa halkevlerindeki çalışma, genel olarak yıldönümlerinde dia gösterisi ya da bir kısım soyut tartışmalarla malûl fikir klübü çerçevesine sıkışan biçimlere takılıp kalıyor...

İkisi de uç

Bu iki faaliyet biçimi (burada, elbette abartılı bir tasnif yaptığımızı biliyoruz) iki uç politik anlayışa tekabül ediyor. Birincisi, halkevi çalışmasını iç savaş dönemindeki devrimci halkevi çalışması olarak basitçe tekrar etmek isteyen, bu anlamda "bölge çalışması" ile sınırlı gören bir anlayış, bunun koşulları sözkonusu olmadığı için, devrimci halkevi çalışmasını "nostaljik" bir duyguyla sadece dia gösterilerinde ifade edebilen ve nesnel olarak ataleti temsil eden bir çizgiyi aşamıyor. Halkevlerindeki birçok militan unsur, bu çizgide, potansiyel muhalefet dinamiklerine etkin nitelikler yükleyemiyorlar. Diğer yanda ise bürokratik eğilimleri güçlü ve çoğu kez halkevlerini "Atatürk'ün kurduğu bir dernek" olarak, laikliği savunan ilerici bir kültür örgütü niteliği ile tanımlamaya ve bu tanımla sınırlı işlevler yükle-

meye çaba sarfeden bir anlayış yer alıyor.

Halkevlerindeki muhalefet potansiyelini nasıl bir anlayışla etkin muhalefete dönüştürmek mümkün olabilir? Bu doğrultuda, geçmişteki karmaşık ve yetkin çalışmaları basitçe tekrar etmeye çalışmak yerine, (ki bu mümkün değildir!) büyük iddiaları gerçekleştirebilmek için önce küçük adımlar atmasını öğrenmek gerekiyor. O halde yanıt bekleyen ilk soru, halkevleri "hangi toplumsal muhalefeti" "hangi düzeyde" temsil edebilir sorusudur...

Adı üzerinde, tanımı gereği, halkevi, çeşitli halk kesimlerinin ortak muhalefetinin temsilidir. Halkın farklı kesimlerinden (işçi, işsiz, gecekondulu, genç, öğretmen, memur, esnaf, vb.) insanlar halkevlerinin tabanını oluşturmaktadırlar ve bu anlamda halkevleri, kuşkusuz bir işçi sendikasından ya da bir öğrenci derneğinden daha kapsayıcı olma durumundadır. Bu nedenle sadece farklı siyasal görüşten değil farklı kesimlerden muhalefet unsurlarının da buluşma yeri olarak biçimlenmektedir.

Mekanın Örgütlenmesi

Halkevlerinin bu ayırıcı özelliği mekan ve zaman unsurları tarafından da belirlenmektedir. Mekan olarak, bilindiği gibi halkevleri, halkın yaşam alanlarında (mahallelerde) yeralmaktadır. Bu özellik, işyerlerindeki, fabrikalardaki, okullardaki vb. çalışma alanlarından farklı türden muhalefet konularının ortaya çıkmasına yol açmakta, çalışma (üretim) alanından ziyade yaşama alanına ilişkin sorunların çözümü kendini dayatmış olmaktadır. Halkevleri bu anlamda her iki alan arasındaki bağlantının kurulacağı bir kavşak noktası işlevini yüklenmektedir. Geçmiş dönemde faşist saldırıların okullardan mahallere sıçraması nedeniyle, halkevi çalışmaları işyerlerine dönük devrimci çalışmalar için de bir köprü işlevini taşıyabilmekte iken,bugünkü süreçte ağırlıklı olarak işyerlerinde geliştirilen devrimci çalışmadan yaşam alanlarındaki sorunlara da uzanabilmek sözkonusu olabilmektedir. (Ama bu durumu verili ve kesin bir koşul olarak görmemek gerektiği açıktır.) Böylece halkevlerinin asıl anlamı, işyerlerindeki örgütlenmelerin kapsayamadığı kesimlere ulaşılabilmesinde, ya da işyerlerindeki faaliyetlerin yaşam alanlarına taşınmasında kendini ortaya koymaktadır. Kısacası, mekanın örgütlenmesinde halk evlerinin bu ayırdedici konumu, muhalefet konularının, yaşam mekanına göre (yol, su, sağlık, kültür vb. bilinen konuları da kapsayan ve her yörenin kendi dayatıcı yaşamsal-maddi-manevi sorunları ile birlikte somut olarak birkez daha tanımlanması gereken bir mücadele programına göre) ele alınmasına neden olmaktadır.

Halkevlerinde kitleselleşme sorusunun yanıtı da, kitlesel mücadele düzeylerinin-zeminlerinin yaratılabilmesinde ya da yakalanabilmesinde aranmalıdır. Yol, su, kanalizasyon, üstgeçit gibi sorunlar, bugün yerel düzeyde halkı harekete geçirebilen önemli konular olarak önümüzde duruyorlar. Öte yandan, bütün bir halkı ilgilendiren hayat pahalılığı, 12 Eylül, antidemokratik uygulamalar, işkenceler gibi alanlarda da halkevleri demokratik bir mücadele düzeyini yakalayabilir ve yakalamalıdır. Halkevlerini halkın avukatı, fedaisi haline getirmeden, ama halkın kendi doğrudan eylemliliğiyle buluşabilen, onu motive edebilen, örgütleyebilen bir konumda olmak gerekiyor. Halkevleri tek tek kişileri halkevine davet eden değil, değişik kitlesel mücadele zeminlerini; halkevine taşıyıp, buluşturabilen bir anlayışla hereket edebilir.

Zamanın Örgütlenmesi

Mekanın örgütlenmesi yanı sıra zamanın örgütlenmesi de halkevleri çalışmasında belirleyici anlam kazanmaktadır. Halkevi çalışmasına katılan insanlar çoğunlukla iş saatleri dışında bu çalışmalarda faal olabilmektedirler. Bu nedenle, halkevleri sınırlı zaman sürelerinde, yani akşam beşten sonra ve hafta sonlarında etkinlik gösterebilmektir. Yine bu nedenle, halkevi çalışması bir çok insan için "arta kalan" zamanın örgütlenmesi şeklinde anlam taşıyabilmektedir. Ele alınan konularda sonuç alabilmek ve süreklilik sağlayabilmek, daha zahmetli bir çabayı zorunlu hale getirmektedir.

Bütün bunların ötesinde, Türkiye düzeyindeki bir halkevi çalışmasının değerlendirmesinde dikkate alınmasında

Halkevlerinde kitleselleşme sorusunun yanıtı da, kitlesel mücadele düzeylernin-zeminlerinin yaratılabilmesinde ya da yakalanabilmesinde aranmalıdır. Yol, su, kanalizasyon, üst geçit gibi sorunlar, bugün genel düzeyde halkı harekete geçiren önemli konular olarak önümüzde duruyorlar.

"Lokale Klübe Hayır!"

Nisan 1990'da Halkevleri Şube temsilcileri ve Genel Merkez delegelerinin katılımıyla Halkevleri Küçük Kurultayı yapıldı. Kurultay'da halkevlerinin demokratik muhalefet odakları arasında yer almasını savunan bir deklarasyon imzaya açıldı. Sarıyer Halkevi Genel Merkez delegesi Yılmaz Yaralı ile Kurultay ve deklarasyon üzerine konuştuk.

Küçük Kurultay'ın bir değerlendirmesini yapar mısınız? Bir de Kurultay'a neden gerek görüldü?

Küçük Kurultay için Temmuz ayı içinde yapılacak asıl Kurultay gerekçe gösterildi. Kurultay'da şubeler, başkanlar ve genel merkez delegeleriyle temsil edilirken, burada bir de fazladan şube yönetim kurulunun seçtiği bir temsilci de Ankara'ya gitti. Bu bakımdan, asıl kurultaydan adı küçük olmakla birlikte daha büyük bir kurultay oldu, temsil edilme anlamında. Şube sayısının 100'e yakın olduğu biliniyor, buna 50 kadar şubenin katıldığı bilindiğine göre, yarı yarıya bir temsil sözkonusu.

Hazırlık olarak sunulan Küçük Kurultay'da ne tür konular tartışıldı?

Küçük Kurultay'ın bizce olması gerekiyordu. Olumlu bir girişim özetle. Çünkü, halkevlerinin sıkıntısını çektiği şey fikir alışverişiydi. Anadolu'daki halkevlerini tanıma fırsatı edindik. Halkevleri olarak, Anadolu'da hangi toplumsal güçlere dayandığımızı anlamaya çalıştık. Örneğin, Sarıyer Halkevi'nin başına gelmeyen kalmadı. Ben iki kez Şube'ye çağrılıp sorguya çekildim. Kışın düzenlediğimiz Dayanışma Gecesi'nde çağrılmadığı halde, bol miktarda Çevik Kuvvet elemanları hazır ve nazırdı. Oysa, gördük ki; Anadolu'daki baskılar bizim yaşadıklarımızı bile fersah fersah geçiyor. Sonra, halkevlerinin işleyişine ilişkin sıkıntılarımız var; gördük ki bu sıkıntılar da hemen hemen tüm halkevleri tarafından paylaşılıyor.

Küçük Kurultay'da bir deklarasyonun imzaya açıldığını biliyoruz. Biraz da, bundan söz etsek...

Şimdi şöyle; bugünün Türkiye'sinde halkevi kurmak, bu düzene muhalif tavır almakla eşanlamlı. Gecekondularda, kasabalarda, köylerde hızla açılan halkevleri, halkın muhalefet etme ihtiyacından doğuyor: yani, halkevleri demokratik bir muhalefetin gereklerini yerine getirmek zorundadır. Aksi takdirde, kendi varlık nedenine uzak düşer. Bu da zaman içinde halkevlerinin sönmesi, yok olması anlamına gelmez mi? İstanbul ve Ankara halkevleri olarak bu kaygılarla hazırladığımız deklarasyonu imzaya açtık. 30'dan fazla halkevi imzaladı. Bu da kaygılarımızın hemen bütün halkevleri tarafından paylaşıldığını gösteriyor. Tek bir istisnayla. Hemen onu burada kısaca belirtmeliyim. Eskişehir Halkevi başkanı, düzenledikleri Çocuk Şenliği'ni aktarırken, 23 Nisan törenlerinde protokolde, Vali ve Emniyet müdürüyle aynı sırada oturmayı bir başarıymış gibi sundu.

Deklarasyonda neler söylüyordunuz?

Öncelikle Halkevlerinin kendi içinde bir demokrasi pratiği yaşaması gerektiğini düşünüyoruz. Propaganda niteliğini taşıyan bir işleyiş yerine bürokratik ve buyurucu, inisiyatif tanımayan, tabanın sesine kulak vermeyen yapı, halkevinin ruhuna aykırı olur. Yani demokratik bir toplum projesini inandırıcı ve çekici kılabilmek gerekiyor. Bu yüzden de örgütiçi demokrasinin işletilmesi gerektiğini söyledik. Sonra, bizce iki hatalı eğilimle aramızdaki çizgiyi kalınlaştırıp, bu iki çizgi arasında kalan alanı tanımlamaya çalıştık.

Neydi bu iki hatalı eğilim?

Birisi halkevleri SHP gibi parlamenter muhalefetin bir kültürel altörgütüymüş gibi, parlamentoya giden yolda bir basamakmış gibi görenler. İkincisi de, halkevlerini kendi siyasal çalışmalarının doğrudan bir aracı gibi gören, bu yüzden de oraları bir bakıma siyasal tekkelere çeviren gruplar. Bu gruplardan kastımız, şu ya da bu grup değildi. Kafasında halkevi çalışması, siyasal alan ve siyasal olan ile ilişkisi, demokratik niteliği gibi şeyleri tartışmamış her devrimci arkadaşımız bu tip bir yanlışa düşebiliyor.

İkisi arasında kalan alanın tanımı?

Haliyle, demokratlığın günümüzdeki tanımıyla özdeş bir tanımı oluyor... Birleşik bir demokratik muhalefet yaratma görevi halkevlerinden de geçiyor. Bizce halkevleri böyle bir görevi yerine getirmezse hiçbir görevi yerine getiremez. Deklarasyonda birtakım önerilerde de bulunduk. Bir yayın organı, tüzük değişikliği, 1 Mayıs gibi konularda aktif tavır alınması, vb...

Metnin genel havasını nasıl tanımlarsınız?

Damgayı vuran hava halkevlerinin şu andaki durumundan memnuniyetsizlik. Bu sırf genel merkeze ilişkin bir tavır olarak algılanmamalı bence. Bu gerçekliğin bir parçası da bizleriz. Yani bu durumdan hepimiz tek tek tüm şubelerin sorumluluğu var elbette. Çünkü, bir zemin tanımı yapılmadığı, bu tanım üzerine politikalar üretilmediği için halkevlerini gençlik lokalleri, fikir klüpleri, ya da siyasal teşkilatlar gibi kullanan yine bizleriz. Yani, demokratik halk muhalefeti yaratma sıkıntısı çekenler halkevlerinde biraz ter dökecekler. Aksi halde, halkevleri işi olmayan çavuşların politik doyuma ulaştıkları ya da bir fikir ve kültür kulübü haline getirip oyalandıkları mekanlar olup çıkar ki, bu da bugünün görevlerinin yapılamaması anlamına geliyor.

Ya bundan sonrası için ne denilebilir?

Şu veya bu şahsın değişmesi ya da kurultayda şu veya bu listenin seçimi alması hiçbir sorunu gerçek anlamıyla çözmez. Çözüm demokratik eylemlilikler sürecinde, ortak politikalar temelinde ortak bir iradenin oluşturulmasını sağlamaktan geçiyor. Halkevleri böyle bir demokratik hareket oluşturulabildiği sürece "halkın evi" olabilir ancak.

Kurultay'da ortaya çıkan önemli bir gerçek de 75-80 döneminin Anadolu'da biriktirdiği aydın-yarı aydınların, bugün kendi inisiyatifleriyle ufacık kasabalarda bile pıtırak gibi halkevi kurmaları. Bu, insanın geleceğe olan inancını pekiştiriyor.

Yine başka ve acı bir gerçek de Kürtlerin yaşadığı bölgede hemen hiç halkevi kurulmamış olması. Bunun sadece "olağanüstü hal" yasalarıyla açıklanamayacağını düşünüyorum. Suç biraz da tüzüğümüzde...

Tüzükte ne var bu anlamda?

Halkevleri Türkiye'de yaşayan herkesin değil de, yalnızca Türklerin evlymişcesine, hazırlanan bir tüzüğe sahip.

Teşekkürler

Sarıyer Halkevi adına ben teşekkür ederim. ■

yarar olan bir diğer husus ise, başlangıçta, büyük şehirlerdeki faaliyetlerin kapsamı ile Anadolu şehirlerindeki çalışmaların kapsamı bakımından ortaya çıkan farklılıktır. Büyük şehirlerde halkevleri özellikle ve öncelikle gecekondu halkının muhalefet alanında belirginleşirken, Anadolu'nun diğer şehirlerinde toplumsal muhalefetin ilk ve çoğu kez tek örgütlenme odağı niteliğini kazanabilmektedir. Böylece Anadolu'nun dört bir yanındaki devrimciler, demokratlar, günümüzde kimi çevrelerin "yasal parti" kurarak çözmeye çalıştıkları sorunları, halkevleri bünyesinde bir araya gelerek aşmaya yönelmişlerdir. (Elbette bu dernekleşmenin partileşmeye olan üstünlüğü anlamını taşımamaktadır; tersine dernekleşmeyi aşamayan bir partileşme anlayışındaki aczin ve anlamsızlığın göstergesi olmaktadır.) Kuşkusuz halkevleri ne bir siyasal parti işlevini görebilir, ne de ona öyle bir işlev yükleme girişimini, kabul edilebilir bir çözüm olarak değerlendirmek söz konusu olabilir; ancak, halkevleri bu haliyle bile kendisini "parti" olarak tanımlayan girişimlerden daha etkili bir muhalefet kapasitesi/katılımı sayesinde, birleşik muhalefet hareketinin yaratılacağı elverişli bir zemin özelliği ile sahiplenmeyi de beklemektedir...

Örgütlü Dağınıklık

Böyle bir zeminin pekiştirilmesi önündeki en önemli engellerden birisi, yukarda sözünü ettiğimiz gibi halkevlerinin halihazırda "örgütlü" bir dağınıklığı yaşamakta olmasıdır.

Kendi iç sorunlarını çözmek ko-

nusunda önemli adımlar atamamış olan halkevi şubeleri, bu yüzden iller ve ülke düzeyinde kalıcı ve sağlıklı koordinasyonlar da oluşturamamış durumdalar. Bu, halkevlerinin ortak politikalar etrafında, ortak iradeler oluşturması demek olan programlı bir mücadeleyi yaratmasını da aksatmaktadır. Dağınıklık, somut mücadele programlarıyla aşılabilecektir ve bunu aşabilmenin yolu ise halkevlerinin kendi bünyelerindeki iç işlerliğin sağlıklı bir şekilde gözden geçirilmesinde yatmaktadır. Böyle bir işlerlik, demokrasi için mücadele eden halkevleri bünyesindeki demokrasinin de gerçekleşmesine bağlıdır. Bugün izlendiği kadarıyla, çeşitli halkevi şubelerinde farklı siyasal görüşler yönetime gelmek için yarışmakta, yönetimi kaybedenler faaliyet alanından da çekilmektedirler. Bu anlamda birçok halkevinde, sadece "yönetimlerin" bulunduğunu ve muhalefetin bulunmadığını söylemek fazla abartılı bir ifade sayılmamalıdır. Oysa halk muhalefeti için farklı programların yarışması, farklı görüşlerin varlığı, mücadeleye ve muhalefete zenginlik kazandıracaktır. Herkesin kendini "tek doğru görüş" olarak görmesi terkedilebildiği ölçüde, ideolojik ve politik düzlemlerde de birleşik muhalefet hareketini yaratmak için bir araya gelmek kolaylaşacaktır.

Kuşkusuz, böyle bir oluşumu farklı siyasi görüşlerin "demokrasi gereği" zoraki koalisyonu biçiminde değil, muhalefet eyleminde birlik üzerindeki bir politik saflaşma olarak sağlayabilmek anlamlıdır. Muhalefet eyleminde yer almayan farklı görüşlere, demokrasi farklılık gerektirir anlayışıyla "kontenjan" tanımak saçmalıktır!

Toplumsal muhalefetin örgütsüz, sol hareketin alabildiğine dağınık ve güçsüz olduğu bir ortamda, ideolojik mücadelenin, sol içi kısır tartışmaların aşılarak, burjuvaziye karşı bir ideolojik mücadele olarak tahkim edilmesi ve somut eylemler üzerinde mümkün olan ortak politik tavırların yakalanabilmesi, birleşik muhalefet hareketi yaratma konusundaki içtenliğin de ölçütü sayılabilir. Bu anlamda halkevleri şu ya da bu politik grubun değil, muhalefet hareketi içindeki tüm politik akımların birlikte yer alması gereken ve halkın değişik kesimlerini, somut mücadele programları doğrultusunda, onların aktif katılım ve

Tanım gereği halkevi, çeşitli halk kesimlerinin ortak muhalefetinintemsilcisidir. Halkın farklı kesimlerinden(işçi, işsiz, gecekondulu,genç,öğretmen, memur,esnaf,vb.)insanlar halkevlerinin tabanını oluşturmaktadırlar ve bu anlamda halkevleri, kuşkusuz bir işçi sendikasından ya da bir öğrenci derneğinden daha kapsayıcı olma durumundadır.

desteğini sağlayarak seferber edebilen mücadele platformu olarak değerlendirilmelidir.

Alternatif Muhalefet Perspektifi

Somut mücadele programları ise düzene karşı her düzeyde (politik, ideolojik, kültürel, sportif vb.) alternatiflerin yaratıldığı bir pratikte oluşturulabilir. Halkevciler, çalışmalarını, halkın değişik kesimlerinin katılım ortamında, onların öncelikle yaşam alanlarındaki sorunlarından kaynaklanan bir pozitif muhalefet perspektifi ışığında sürdürmelidirler. (Düzen, alternatif düzen çabası ile birlikte eleştirilmelidir.) Düzene her düzeyde alternatif yaratabilmek, sportif faaliyetlerden kültürel etkinliklere, sağlık konusundan ulaşım vb. sorunlara dek uzanan somut bir araştırma-değerlendirme sayesinde başarılabilir. Herhangi bir yörede basketbol kursları ilgi odağı olabilirken, bir başka yerde bilgisayar eğitimi ya da tüketim kooperatiflerinin yaratılması ön plana çıkabilir. Düzene karşı her düzeyde yaratılabilen alternatif, kitlelerin politikleşmesi bakımından atılacak ilk adımdır, ve sonraki adımların kalıcılığını beraberinde getirir. Bu tür dolaylı politik etkinlikler sayesinde doğrudan politik etkinlikler için elverişli zeminler hazırlanmış olur. Kendi özdeneyimi ile dolaylı politik sorunların çözülebildiğini gören insanlar, doğrudan politik hakların ve politik iktidarın kazanılması için mevcut düzene karşı muhalefete de yine kendi özdeneyimleriyle doğrudan katılım konusunda istekli olabilirler. Halkevleri, demokrasi mücadelesinin hayatın her alanında ve her düzeyde ele alınması gereken bir mücadele olduğunun vurgulanabileceği yapılanmalardır. 413 Sayılı KHK koşullarının yaşandığı bir Türkiye'de muhalefetin diğer alanlarında olduğu gibi halkevcilerin çalışmaları da eskisinden daha zor koşullarda yürüyecektir. Buna kuşku yok. Siyasi atmosferdeki kara bulutlar, halkevlerindeki kitleselleşmenin ivmesini düşürse bile, çare yine kitleselleşme çabasında aranacaktır. En güçlü muhalefet kitleselleşebilen ve birleşebilen muhalefettir. En iyi devrimciler de kitleselleşebilen bir muhalefette ortaya çıkarlar. ■

40 Yıldır Aynı Soru

NEREYE GÖTÜRÜLÜYORUZ?

Ahmet Yıldız

Başlıktaki sorunun bizce en kısa yanıtı, "Türkiye bir yere gitmiyor ancak, bugünkü duruma getirenlerin planladıkları yere götürülmek isteniyor.

Bu getiren ve götürmek isteyenler şimdiye değin çok başarılı oldular ve korkarımki, gerçek yurtseverler yeterince etkili olmazlarsa, batakçılığı biricik seçenek ve batışları da yengi gösteren kandırmacalarıyla bundan sonra da başarılı olabilecekler.

Ülkemizi süregen bunalımda tutan uğursuz "KISIRDÖNGÜ" yü kırarak gerçek bir esenliğe ulaşmanın en sağlıklı yöntemi, önce, duruma doğru tanılamalar koyup, onu oluşturan etmenleri gözler önüne serdikten sonra, halkın bilinçli desteğini kazanmak ve gerçekçi çözümler üretilmesine çalışmaktır.

Herşeyden önce halka şunu anlatmalıyız ki, tüm övünme ve böbürlenmelere karşın, 2. Dünya Savaşı sonrasının, olanakları gözönünde bulundurulursa, dünyanın en başarısız ülkesiyiz. Gerçekten, görkemli geçmişi, büyük deneyimleri, çalışkan insanları, dünyaya yayılmış yetişkin insan gücü, çok zengin kaynakları, benzersiz jeopolitik konumu, evrensel konjonktürün sağladığı büyük pazarlık gücü nedenleriyle, dünyanın en kalkınmış ülkelerinden biri olmamız gerekirken, hala da gelişmekte olma ayıbından utancından arınamamışsak, yanlış yönetim, sistem ve yeteneksiz yöneticiler yüzündendir.

Birbirinin uzantısı, kalıtımcısı hatta kopyası olan yönetimler son 40 yıl içinde Türkiye'yi nereden nereye getirdiler ve bu süre içinde, öbür ülkeler nereden nereye geldiler? Olanakları bizden çok az olan Yunanistan ve Bulgaristan'ın ulusal gelirden kişi başına düşen payı bizimkinden çok azken 4 katına nasıl çıkarıldı? Sened-i ittifakı ilanımızdan (1808) 60 yıl sonra silkinip uyanan ve "Suyu olmayan değirmen" durumundaki Japonya bir ekonomik dev olurken biz niçin Luxemburg'tan kredi dilenir hale sokulduk?

Bu soruların utandırıcı yanıtlarını bulabileceğimiz tarihsel bağlamı oluşturan nedenlere kısaca değinmek istiyorum.

Başımızdaki belanın oluşmasında çok etkin olan ve bizimkilerce bağnazca uygulanan bir kaç emperyalist reçeteye kısaca değineceğiz:

1- 1920'lerde Anadoludaki Entellijans Servisinin başının Londraya sunduğu raporda:

"Bu geri kafalı ulusun doğrudan başına geçme yerine, içindekileri ayartarak dinci ulusalcı görünüme büründürdüklerimizi başlarına geçirip onlar eliyle politikalarımızı yürütmeliyiz" önerisi vardı.

2- 1966'da, CIA Görevlisi Albay DICKSON "Sivil asker ilerici aydın bürokratların kıyımını, solcuların parçalanıp boğulmasını, CHP'nin bölünmesini, yasalarda ve Anayasa'da, 12 Eylülün yaptıklarının o zaman yapılmasını, İnönü (Çetin Çeviz) ve Tabii Senatörlerin etkisizleştirilmesini, yeni Cumhurbaşkanının seçimini etkilemeyi ve aralarında bu satırların yazarının da bulunduğu bir bölük aydının ilk evrede etkisizleştirilmelerini Washington'a öneriyordu.

Ülkenin bağımsızlığının önünde engel olarak duran politikaları aşmak, gerekliliğin ötesinde bir onur sorunudur

3- CIA Görevlisi DAVID GALULA, Türkçeleştirilip TSK'nce yayımlanan kitabında (Ayaklanmaları Bastırma/ Eylemler - Teori), bütün bağımsızlıkçı özgürlükçü, emperyalist karşıtı, ilerici isteklerin ayaklanma olarak sayılarak bastırılmaları, sivil-askersel örgütlemeler (komandolar), cepheler (MC ler) oluşması, 1961 Anayasasına karşıtlık, açık açık isteniyordu.

4- DALE JOHNSON (Belge Yayınları 23-1983)

Bizim gibi ülkeler için ideal rejimin Askersel dikta olduğu, diktaların ABD, AET, JAPON anamallarıyla onların uzantılarının güvenliğini sağlayarak Anayasal ve yasal değişimler yapılıp sivile dönüşme ve yine gelebilme koşullarının hazırlanması savunuluyor.

Daha nice becerilerini ibretle anımsadığımız dış güçlerin isteklerini içeren ve onlarca övülen ve içimizden avukatları türetilen 24 Ocak Reçetesi ile 1982 Anayasası da o eski reçetelerin isteklerine kalıcılık kazandırıcı ve demokrasi ile bağımsızlığın "olursa olamaz"ları, başlıca engellerdirler.

Dıştan dayatanların ve uygulayıcılarını da kendilerinin seçip değiştirebildikleri, mahut reçetelerin açıkça söylenmeyen 4 amacı vardır.

Gerçek sanayileşmemizi önlemek, dışa bağımlılığımızı pekiştirmek, pazar olma durumumuzu sürdürmek ve yıllık döviz gereksinimimizi arırmak.

Açıkça söylenen 8 maddesi de özetle şunlardır:

Yüksek oranda devalüasyon (aldıklarına az, verdiklerine çok para oyunu); yatırımı ve kalkınma hızını düşük tutma; proje ve ihracat kredisi (satmak istediklerini borçla alıp, izin verdikleri işler de kullanacaklara verilmesini sağlamak); KİT ürünlerine zam (biz tüketeceğimiz için); taban fiatları düşük tutma (onların ve aracıların karı için); ücretleri düşük tutma; sanayileşme yerine tarıma ve turizme umudu bağlama ve IMF çengeline asılı kalma.

Dış güçlerin pençesinde inleyip duran halkımızın gerçek kurtuluşunu, bu oyunlara karşı yüreklice savaşarak, çağın gereklerine ve yurt gerçeklerine uygun politikaları ve sistemleri kurup işletecek insanlar sağlayabilir.

Benzersiz jeopolitiği, büyük deneyimleri, zengin kaynakları, çok çalışkan insanları, dünyaya yayılmış yetişkin insan gücü olan 60 milyonluk Türkiye, evrensel konjonktürün olanaklarından da beceri ile yararlanabilirse, tüm buyurganların uykusunu kaçırtan bir güç haline gelir.

Böylesi mutlu bir yolun açılabilmesi için, iki sorunumuza çağdaş çözümler üretmeliyiz.

1- Ulusal etkinliği, onurlu bir ulus olmanın,ülke olanaklarından en iyi yararlanmanın güvencesi olan bağımsızlık, halkımızın yazgısına egemen olması, sorunlarına kendi öz evlatlarının çözümler üretebilmelerinin temel koşuludur.

2- Çağdaş gerçek demokrasi, insan onurunun, yaratıcılığın, korkusuz yaşamanın, insan haklarından tam anlamıyla yararlanmanın koşulları ancak gerçek bir demokraside sağlanabilir.

Sömürüsüz, baskısız, onurlu ve yaratıcı gelişmeyi ifade eden bu iki koşulun tüm kurum, kural ve gerekleriyle işlerlik kazanmasını önlemek için, iç-dış sömürücü, gerici, çıkarcı, karanlık güçlerin her araca ve yönteme başvurmaları doğaldır ve çıkarları gereğidir. Bu acı tarihsel gerçeğimizin geçmişteki senaryolarını, dramatik filmlerini bir kez daha seyircisi olmamayı başarmak, yaşamsal bir gerek olmanın da ötesinde bir onur sorunudur bizim için. ■

438' Den Sonra Sıra 453'de

Antalya'da bir yargıcın başvurusuyla kamuoyunun gündemine gelen, Cinsel taciz Kampanyası'nı sürdüren kadınların yaygın olarak tartışılmasını sağladıkları, fahişelere tecavüz edilmesi halinde 2/3 indirimi öngören TCK'nın 438. maddesi Anayasa Mahkemesi'nin itirazı haksız bulup yasayı onaylamasıyla her kesimden yoğun bir tepki ile karşılaştı.

Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve yasaya itirazlar genellikle insan hakları açısından eşitsizliğe ve ağır haksızlığa işaret ediyordu. Ancak kadınlar açısından 438. maddenin vehameti, yalnızca fahişelere tecavüzde yasal kolaylık sağlanması noktasında ortaya çıkmıyor; iffetli iffetsiz kadın ayırımı yapan yasalar, herhangi bir erkeğin gözüne iffetsiz görünebilecek her kadının tecavüze uğramasına imkan sağlarken, kadınları iffetli olduğunu ispat etmeye iffetli görünmeye, tecavüzü hak etmemek için evlerine kapanmaya zorluyor.

438. madde kadınların her şeyden önce cinsel tatmine yarayan, cinsel ilişkiyi isteyip istemediği bile önemli olmayan kişiliksiz bir beden olarak algılandığının somut bir göstergesi. Üstelik yalnız fahişeleri iffetsizliklerinden dolayı cezalandırmakla kalmıyor, iffetsiz addedilmek korkusuyla bütün kadınları denetlemeyi de beceriyor. (Yasalar yalnızca iffetli kadınları korur)

Bütün toplum kesimlerinden aldığı eleştirilerle miadını doldurmuş gibi gözüken 438. maddeyle ilgili tartışmalar sürerken bu kez de TCK'nın 453. maddesi gündeme geldi.

TCK.'nın 453. Maddesi aynen şöyle diyor: " Kasten katil, cürmü, failin veya karısının yahut anasının veya kızının veya torununun yahut kız evlatlığının veya kızkardeşinin haysiyet ve namusunu kurtarmak için yeni doğmuş çocuk aleyhine işlenmiş ise, fail 5 seneden 10 seneye kadar ağır hapisle cezalandırılır."

Oysa, "adam öldürme"yi konu alan TCK'nın ilgili maddeleri bu suçlara idamdan 24-30 yıl arası hapise kadar değişen ağırlıkta cezalar öngörüyor. 1933'deki değişikliğe kadar bu maddede yeni doğmuş çocuk yerine veled-i zina (gayri meşru çocuk) ibaresi açıkça yazılıymış, ancak yasa bu ibare değiştirildikten sonra da yalnız gayri meşru çocuklar için uygulanıyor.

İzmir'de kadın platformunu oluşturan mor dayanışma'dan kadınlar,yeşiller ve Çağdaş kadınlar Derneği'nden bir grup kadın geçtiğimiz günlerde 453.maddeye hayır kampanyasını başlattılar. İzmir'deki kadınlar, yasa maddesinin meşru- gayri meşru çocuk ayrımımı yaparak suç işlediğini söylüyorlar.Ama yalnızca o kadar mı?453. madde erkeğe kadının (karı, kızkardeş, kız çocuk, kız evlatlık, anne)devlet tarafından tescil edilmeyen (evlilikdışı) cinsel ilişkisi sonucunda doğan çocuğunu namus ve haysiyetini korumak amacıyla öldürme izni de veriyor.(indirim sağlayarak) Yasaların yeni doğmuş bir çocuğu öldürmek pahasına koruduğu kadının değil ait olduğu erkeğin namusu.Erkek egemenliği namus cinayetlerini indirim yaparak hoşgören, kadını köleleştiren cinsel zorbalığı erkeğe hak sayan yasalara arkasını dayıyor. 438'den sonra şimdi sıra 453'te...

Önemli not:İstanbul'da 438'e karşı yürüyüşün yapıldığı gün Cumhuriyet gazetesinde Yelda imzasıyla yayınlanan 438 ile ilgili haber nedeniyle namus ve haysiyeti ve itibarı zedelenen Dursun Yangöz, Yelda ve gazete aleyhine birer milyar liralık dava açtı. Hatırlanacağı üzere haberde Yangöz'ün indirimden yararlanmak için tecavüz ettiği kadının fahişe olduğunu kanıtlamak için düzenlediği komplodan söz ediliyordu.

Cezaevi Kapısında Cinsel Taciz

Cinsel taciz yani bedenimize isteğimiz dışında yönelen saldırı ve sarkıntılıklar bizi tedirgin ederek korkutarak bize yalnızca cinselliğe yarayan birer nesne olduğumuzu hatırlatarak evlere kapatmanın gecelerden sokaklardan dışarda bütün gözalıcılığıyla sürüp giden hayattan uzaklaştırmanın bir aracı.Erkeklerin egemenliği bizim bu korkularımız çekingenliklerimiz üzerinde yükseliyor.Erkeklerin cinselliğinin bir parçası olan cinsel taciz onların bizi denetlemesine üzerimizde baskı ve egemenlik kurmasına olanak sağlıyor.Cinsel taciz yalnızca tek tek erkeklerden gelmiyor kadınların, karşılarında ayrımcı uygulamalarla, yasalarla, kadınlara yönelik işkence yöntemleriyle (tecavüz, cop sokma, v.s) bekaret kontroluyla, taciz edici aramalarla , devletin aygıtları ve devletin resmi ideolojisi de var.

Ankara Merkez Kapalı'da Şeker Bayramı açık görüşünde 12 Eylül'den sonra görüşlerde pek rastlanmayan böyle bir uygulama yaşandı. 100 kadar tutuklu ve hükümlü yakını kadın cezaevi bahçesinde herkesin, özellikle kapıda bekleyen askerlerin kolayca görebileceği bir yerde, battaniye ile üstünkörü örtülmüş camlı ve kapısı açık nöbetçi kulübesinde, külotları çıkarılarak, cinsel organları ellenerek, sutyenleri çıkartılıp göğüsleri mıncıklanarak arandılar. Eğer bu aranmaksa!

Daha sonra Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ve Adalet Bakanlığı'na 27 imzalı bir dilekçeyle başvurarak şikayette bulunan tutuklu ve hükümlü yakınlarından Nurşen Meriç,, kadın görevlilerin "altını çıkar, aşağı indir" gibi kaba ifadelerle kullandıklarını ve elleriyle bütün kadınların cinsel organlarını, memelerini ellediklerini, saçlarını karıştırdıkları, regl olanların petlerini çıkartıp baktıklarını söylüyor.Kadınların diikkatini çeken ise kendileri bu biçimde aranırken erkeklerin hiç aranmadan cezaevindeki çay bahçesine alınmış olmaları

Nurşen Meriç,Adalet Bakanlığı'na Cumhuriyet Başsavcılığı'na ve cezaevi yetkililerine yaptıkları başvurularda bu durumu da belirttiklerine işaret ederek, arama yapılırken bulmak istedikleri her neyse biz onu çay bahçesinde erkeklere rahatlıkla verebilirdik" diyor. Üstelik, Cezaevi İdaresi o gün görüş olmayacağını, yani cezaevindekilerin görüşe çıkmayacağını da biliyormuş. Cezaevi Müdürü ve Savcısı'nın, "ne yapalım polislerin cahilliği" diye açıkladıkları olayın nedeni kadınlara göre açık. Cezaevi yöneticileri kadınların tartaklanmaktan hatta dayak yemekten çok cinsel organlarının ellenmesinden, bedenlerinin sergilenmesinden çekineceğini çok iyi biliyorlar. Memelerini mıncıklayarak cinsel onganlarını elleyerek kadınlara, "hadi bakalım, sizin yeriniz burası değil, kadınsanız kadınlığınızı bilin" demenin hoyratça bir yolunu bulmuşlar. Cezaevi kapısında mücadeleyi sürdüren tutuklu ve hükümlü annelerinden Nurşen Meriç ise, "onlar biliyorlar ki, bir kadın kendini en fazla böyle aşağılanmış hisseder. Bize, 'burada işiniz ne, evinize gidin, bulaşık , çamaşır yıkayın, buralara gelmeyin' demek istiyorlar ama bizi yıldıracaklarını sanıyorlarsa yanılıyorlar" diyor. ■

Mor Çatı Vakfı Danışma Merkezi Arıyor

Kadınların evde, sokakta, cezaevlerinde tek tek erkeklerden ya da devletten gelsin şiddetle yoğun bir biçimde karşı karşıya olduğu bir ülkede/dünyada yaşıyoruz. Kadınların maruz kaldığı şiddetin en yaygın, üstelik de en meşru olduğu alan ise aile. Araştırmalara göre, evli kadınların üçte biri kocalarından dayak yiyor. İşte çok çeşitli nedenlerle şiddete maruz kalan kadınlara yalnız ve çaresiz olmadıklarını, dayanışmanın gücünü hissetttirecek, meslek edinebilmeleri, tek başına ayakta kalabilmeleri için destek olacak bir kadın sığınma evi projesi ilk kez 1987'de feministlerin önerisiyle başlatılan Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası sırasında gündeme gelmişti.

Kampanya 2500 kadar kadının katıldığı Dayağı Protesto Yürüyüşü , çok sayıda kişinin izlediği Kariye Müzesi bahçesindeki Kadın Şenliği , dayak yiyen kadınların tanıklıklarının toplandığı ve aile içi şiddetin nedenlerinin açıklandığı Bağır Herkes Duysun isimli kitabın çıkarılması gibi etkinliklerle sürerken, kampanyayı sürdüren kadınlara ulaşan; şiddete maruz kalan kadınların dayanışma talepleri kampanya sırasında oluşturulan dayanışma ağlarının yeterli olmadığını, bir kadınevi projesini oluşturmanın zorunluluğunu ortaya koymuştu.

Böylece, Dayağa karşı Dayanışma Kampanyası' nı sürdüren kadınlardan bir grup Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı' nı kurarak, Eylül 1989'da sığınma evine yer sağlanması için Şişli'nin kadın belediye başkanı Fatma Girik'e başvurdular. Fatma Girik projeyi olumlu bulmuş ve benimsemişti ancak yer tahsisi yetkisi Büyükşehir Belediyesi'ne aitti. Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen ile yapılan görüşme de son derece olumluydu. Sözen'in talebi üzerine işletme yönetmeliği ve kadın evinin açılışı için bir program önerisi hazırlayan kadınlar Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda yapılacak bir açılış töreniyle anahtarın kendilerine teslim edilmesine hazırlanırken, Belediye'nin tavrı da beklenmedik biçimde olumsuzlaşmaya başladı. Belediyeden yer ve koruma görevlisi dışında hiç bir yardım beklemeyen Mor Çatı'lara, o güne kadar titizlikle üstünde durdukları sığınağın yerinin gizli tutulması bütün dünyadaki örneklerinde böyle- yönetimin idari ve mali özerkliği gibi temel maddeleri değiştirmeleri gerektiği iletildi. Üstelik, Nurettin Sözen de artık Mor Çatı'larla görüşmeye yanaşmıyordu. Bu yeni duruma göre, Mor Çatı adı değişecek, yeni ismiyle Büyükşehir Belediyesi Kadın Koruma Evi' nin adresi belediyenin gerekli gördüğü her yere verilecek, yönetimin özerkliği ise sözkonusu olmayacaktı.

Şimdiki durumda, Kadın Sığınağı Projesi'nin Belediye ile birlikte yürütülmesi olanaksız görünüyor. İstanbul Belediyesi ise büyük ihtimalle, kendi istediği gibi kadın evini Vakıfçıları dışlayarak ama onların projelerinden yararlanarak gerçekleştirecek.Yer bulunmadığı için Kadın Sığınağının açılması da bir süre ertelenmiş durumda. Mor Çatı Kadın Sığınma Evi Vakfı, kadınlarla dayanışmasını bir danışma merkezi aracılığıyla yürütecek. Kurulacak ilk sığınak ise kadın dayanışmasına her mankinden fazla ihtiyaç gösteriyor. Ama kadınların en büyük gücü de dayanışmalarından gelmiyor mu?

Bilgi, danışma, bağış için Şermin gen: 154 28 44 ■

HAZIRLAYAN:
AYŞEGÜL DEVECİOĞLU

Af Örgütü'nün Gündeminden inmeyen Ülke: Türkiye

OBERDİEK: "KARARNAMELER POLİSE ŞİDDET İŞARETİ VERDİ SANKİ!"

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Masası Sorumlusu Helmut Oberdick İsmail Beşikçi duruşması için Türkiye'ye geldiğinde Demokrat'a uğradı. Oberdick'le Uluslararası "Af Örgütü'nün Türkiyesi"ni konuştuk.

Uluslararası Af Örgütü Türkiye'yi nasıl görüyor; özellikle 413 ve eklentilerinden sonra?

Mayıs raporumuzda 89-90'da da Türkiye'de işkencenin yaygın ve sistematik olarak devam ettiği tesbiti yapılıyor. En son Kutlu ve Sargın'ın serbest bırakılmasını da sadece iki düşünce suçlusunun serbest bırakılması anlamında sevindirici buluyoruz. Biliyoruz ki, bu maddelerden cezaevlerinde yatan yüzlerce insan var hala. Şimdi, bu tür maddelerin tartışılmasının bir anlamda Kutlu-Sargın ile eşanlamlı gösterilmesi beklenen değişiklikleri de yavaşlatabilir. Bu bir tehlike! Önce yazıldığı için raporda 413 sonrası dönem yok; gözlemlerimiz ve bize 16 Mart, 1 Mayıs olayları ertesi ve Güneydoğu'dan yapılan başvurulardaki iddialara göre, kararnamenin çıkmasından sonra, polis sanki yetkisi bir kez daha tasdik edilmiş gibi, şiddetin dozajını bir anlamda artırmış durumda. Sanki kararname ile birlikte emniyet güçlerine bir işaret verilmiş, biz artık sert önlemlerden yanayız diye.

Size Türkiye'den bilgi akışında, kararname ertesinde bir değişiklik var mı?

Aksamalar var tabii; haklı ya da haksız millet korkuyor. Önceden Güneydoğu'da telefonla rahatlıkla konuştuğumuz insanlar şimdi sürgüne gönderilmekten korkuyor. Gazeteciler telefonları dinlenirse, verdikleri bilgilerin dışarıda yayınlanması durumunda korkuyor. Yani bilgi aktarmada aksama var. Örneğin Tunceli'de kepenk kapatma eyleminden bir gün önce İHD Başkanı Ali Özler gözaltına alındı ve tutuklandı. Gerekçeyi tam öğrenemedik. Avukat ve gazeteciler konuyu takip etmekten çekindiler. Hükümete başvurduk, yanıt alamadık. Zaten hükümet 3-6 ayda yanıt veriyor. Yanıtta da gözaltı, tutuklama tarihi ve sebebi yer alıyor. İşkence yapılıp yapılmadığına ilişkin bilgiler ise hiç olmuyor.

Af Örgütü'nün Türkiye'ye ilişkin kampanyaları ne durumda?

Bilindiği gibi bir buçuk yıl önce insan hakları ihlalleriyle ilgili bir kampanya başlatmıştık, Türkiye'nin hala somut bir adım attığını görmedik. Gözaltıyla ilgili, süre kısaltmak değil, kişinin derhal yargıç önüne çıkması sağlanmalıdır. Yoksa gözaltı süresi 4 gün de olsa işkence yapılıyor. Düşünceyi suç olmaktan çıkartmak için 141, 142 ve 163'ü değiştirmek yetmiyor. TCK'daki 125-173 arası devlete karşı işlenen cürümler, 140, 159, hatta 311 ve 312 gibi maddelerle toplantı ve gösteri, dernekler ve sendikalar yasaları... Uluslararası standartlara ulaşmak için bunların hepsinin gözden geçirilmesi gerekiyor.

Peki, idamla ilgili kampanyanız ne durumda?

Şubat ayında "İdamlara hayır" kampanyası açtık. İdamların durumuna ilişkin hazırladığımız raporu da dünyadaki tüm şube ve üyelerimize gönderdik. En geniş kesime ulaşmaya çalışıyoruz. Örneğin, Türkiye'deki milletvekillerine de neden idamın kalkması gerektiği üzerine bir mektup gönderdik. Biz Meclis'te bekleyen idamların infazının yapılmamasının yanı sıra yasalardaki idam maddelerinin de gözden geçirilmesini istiyoruz. Örneğin 146 ve 125. maddelerin yorumları tartışmalı. İnsanlar bu maddelerden "anayasal düzeni..." gerekçesiyle değil, siyasi görüşleri nedeniyle hüküm giyiyorlar aslında. Şimdilerde Deniz Gezmiş'lerin idamlarının durumu da bu nedenle doğru bir tartışma. İdamın uygulanmadığı 13 maddeyi kaldırmak değil mesele; TCK'daki idamla ilgili 29 madde ile Askeri Ceza Yasası ve Anayasa'daki idamla ilgili tüm maddelerin kalkması gerekiyor. Hemen ekleyeyim; idam kampanyasıyla ilgili İHD'ye dağıtılmak üzere gönderdiğimiz 2000 broşürün de bu geldiğimde Ankara PTT'sinde olduğunu öğrendim. Af Örgütü tarafsız bir kurtuluş olduğu için aynı alanda çalışan örgütlerle organik bağ kuramıyor ama, dayanışma içinde çalışıyor. Örneğin, her şeyin altında Af Örgütü'nü aramak doğru değilse de, Avrupa Parlamentosu'na verilen bir karar tasarısında bize atıfta bulunuluyor. Çünkü, raporlarımızı sürekli benzeri kuruluşlara da gönderiyoruz. Yani, bir bakıma kar topu gibi merkezden sürekli yayılarak gelişiyor ve sesimizi duyuruyoruz.

"Sivil kişilerin askeri mahkemelerde ve askeri yargıçların yeraldığı DGM'lerde yargılanması insan hakları ihlalidir"

Uluslararası Af Örgütü Türkiye'nin imzaladığı sözleşmelerle ilgili ne düşünüyor?

Türkiye Hükümeti Ağustos 1988'de İşkenceye Karşı Sözleşme'yi imzaladı. O günden bugüne yürürlüktedir deniyor ama, mahkemelerde Sözleşme somut olarak uygulanmıyor. Aslında, gözaltında işkence altında alınan ifadelerin delil olarak kullanılmaması bir çok davayı kökünden değiştirebilir; bu ifadelerin yok sayıldığı durumda pek çok davada geriye hiçbir şey kalmaz. Yani, işkenceye karşı ciddi önlemler alınmasını isteyen bir yönetim bunun bir an önce hayata geçirilmesi sağlar. Çünkü, böylece işkencenin büyük bir gerekçesi ortadan kalkar. Mahkeme işkence altında alınan ifadeyi kullanmazsa, işkenceye ne gerek var?

Sıkıyönetimin kalkmasına rağmen askeri yargının sürmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de olağanüstü mahkemeler gerekçesiz çalıştırıldı. Sivil kişiler askeri mahkemelerde yargılandı, askeri yargıçların yeraldığı DGM'lerde yargılandı, yargılanıyor. Bunların prensipte olmaması gerekiyor. Sıkıyönetimin kendiliğinden bir gerekçe olduğunu kabul etsek bile, ki değil, kalktıktan sonra bu mahkemelerin hiç gerekçesi kalmaz.

İnsan hakları ihlalleri açısından Türkiye'nin durumu?

Af Örgütü her yıl Birleşmiş Milletler'e yoğun insan hakları ihlallerinin yaşandığı 10-15 kadar ülke hakkında rapor veriyor. Türkiye 81-82'de işleme kondu, şimdi hep askıda bırakılıyor, yani hep bu 10-15 ülkenin içinde yer alıyor.

İdam Kampanyası'nın yanı sıra, gündeminizde ne var?

İdamlar, işkence nedeniyle ölümler... Bir de mahkemede kararı verilmemiş idamların infazı olayı var; savunmasız insanların öldürülmesi. Bunu Latin Amerika'daki ölüm mangaları gibi, doğrudan hükümetin güçleri değil de, emrinde çalışan özel timleri yapabiliyor. Türkiye'de de bu tür olaylar 12 Eylül'den sonra çok yoğun yaşandı. Biz bu olayları yakından izlemekte kararlıyız. Silopi-Derebaşı olayı, Tuzla olayı, MLSBP operasyonu ve Dev-Sol davasında sözü geçen bazı kişiler var, önce yakalayıp sonra dışarıya götürüp orada öldürmek gibi. Buna benzer olayları dikkatle izleyeceğiz. ■

Bir Dakika Dur ve Düşün

ÖLMEYE YATTILAR

Nihat Erdemli

Çanakkale'de yatan on gazeteci "ya isyan edecektik yada kamuoyunu harekete geçirecektik dediler ve ölmeye yattılar

Düşüncenin suç olmaktan çıkarılması için Çanakkale Cezaevi'nde başlayan açlık grevine 12 cezaevinden bini aşkın hükümlü ve tutuklu katıldı. İnsan Hakları Derneği şubelerinde destek açlık grevleri sürüyor. Hükümet, Basın, kamuoyu, herkes duysun! Bu çağrı Hepimize!

35 gazeteci on yıldır cezaevlerinde yatıyor. Pek çoğu yaşamlarıyla ödeyemeyecekleri cezalara hükümlü. Toplam 2664 yıl; bir dakika dur ve düşün. Cezaevinden ses duyurmak kolay değil. Bu ülkede açlık grevleri can aldıkca kamuoyu azıcık kıpırdanıyor; ilgili ve yetkililerin ise hiçbir şey umurunda değil.

Gene açlık grevindeler, gene seslerini duyurmak için. "Bir dakika dur ve düşün" çağrısı da Neyyire Özkan'dan geliyor; 748 yıllık cezası ile dünyanın en "ağır" düşünce suçlusu Veli Yılmaz'ın eşi.

Bayram öncesi günlerde Haydar Kutlu- Nihat Sargın açlık grevindeydiler. Serbest bırakılmaları gerektiği inancıyla Türkiye ve dünya kamuoyunu bu adaletsizliğin giderilmesi için dayanışmaya çağırdılar. Çağrıları içten - parlamento içi muhalefetten bile- ve dıştan hayli yankı buldu. Sonunda, DGM "141-142'nin her an kalkma ihtimali ve kamuoyunda çok tartışılır olması" nedeniyle salıverilmelerine karar verdi. Onlar da bu sonucu "Türk ve dünya demokrasisinin zaferi" olarak nitelediler. Herkes pek sevinmişti alınan sonuca. Oysa...

Oysa, demokraside ufak bir yara, sevinçte burukluk vardı; içeride aynı maddelerden yıllardır yatanlar ve de daha da yatması istenenler unutuluvermişti.

İşte bu unutulanlardan Çanakkale E-Tipi Cezaevi'nde yatan 10 gazeteci "ya isyan edecektik" ya da "kamuoyunu harekete geçirecektik" dediler; açıklamalarını yaparak açlık grevine başladılar:

"Son aylarda yaşanan gelişmeler ve TBKP liderlerinin salıverilmeleri ile birlikte 141, 142 ve 163. maddeler konusunda yeni bir niteliksel durum ortaya çıkmıştır. Gelinen noktada artık sözkonusu maddelerin hiçbir dayanağı, toplumsal, siyasal ve ahlaki bakımdan hiçbir hükmü kalmamıştır.

Çanakkale E-Tipi Cezaevi'nde bulunan politik hükümlülerden bizler, 141-142. maddelerden cezalandırılmış insanlar/devrimciler olarak bu durumu protesto etmek, sözkonusu ceza yasalarının tümüyle ortadan kaldırılması ve bir oyunun bozulması için 16 Mayıs Çarşamba sabahından itibaren süresiz açlık grevine başlamış bulunuyoruz."

Çanakkale'yi Bartın izledi; Veli Yılmaz ve Osman Taş da süresiz açlık grevine başladılar. Onlar da gönderdikleri açıklamalarında, 12 Eylül yargılamalarını, düşünceyi suç gören tüm maddeleri ve basına uygulanan sansürü protesto ediyor, basını bir bedeli de olsa, basın özgürlüğünü savunmaya çağırıyorlar.

Ve grevler yayılıyor. 12 cezaevinde bini aşkın kişi greve katıldı. Dışarıdan da tutuklu hükümlü yakınlarından insan hakları savunucularından destekler geliyor. Yeterli mi?

Hücreye Direniş

İçerdekiler aylardır Eskişehir'de hücre tipi bir cezaevi hazırlandığını kamuoyuna duyurmaya çalıştılar. Hiç şaşılası değil, duyan olmadı. Cezaevi bitmek üzere, insanlar taşındı taşınacak. Oradan canlarını vererek çıkanlar, geri dönmek istemiyorlar, hücrelerde yaşamak istemiyorlar. Bunu da duyurmak için başka bir yol bulamadılar, düşüncenin suçuna karşı çıkarken, kamuoyuna hücre cezaevini de duyurmaya çalışıyor açlık grevine yatanlar, duyurabilirlerse...

Yoksa, gene harekete geçmek için daha acı sonuçlar mı bekleyeceğiz?

Muhalefet, İnönü, Demirel, Kutlu-Sargın için ayağa kalkanlar neredesiniz? ANAP hükümeti ise her yeni Bakanlar Kurulu toplantısında 141-142-163 gündemde deyip, ne kadar oyalayacağını düşünüyor. Çanakkale'den dedikleri gibi "umut işkencesi" ne kadar sürecek? Kaldırılması planlanan maddeler için insanların yıllarca içerde yatmasının gerekçesi ne?

Cezaevlerinden gelen sesi duy! Bir dakika dur ve düşün! ■

Üniversitede Olağanüstü Hal

CEPHE GERİSİNDE ÖĞRENCİ AVI

Kaan Özsaraç

Şubat-Mart 1990 boyunca üniversite gençliğine yönelik olarak yürütülen bir dizi operasyona tanık olundu. Önce gazetelerin baş sayfalarında yüzleri sarılı, elleri sopalı-molotoflu gençlerin, yanan panzerlerin fotoğrafları belirdi; ardından üniversitede 'gizli örgüt'lerin cirit attığı imajı verildi ; bunu emniyet kaynaklarının '1000 -1500 kişi üniversitenin huzurunu bozuyor' biçimindeki teşhisleri izledi; daha sonra ise 71 ilin emniyet müdürleri biraraya gelip üniversiteyi 'terör odağı' ilan ettiler. Bir 'harekat' hazırlığının yürütüldüğü açıkça ortadaydı ve Şubat sonlarına doğru 'harekat' başlatıldı.

"Öğrenci Avı" Başlıyor

İlk uyarı Eskişehir'den geldi. Eskişehir'de Yeni Çeltek katliamını protesto amacıyla kampüs içinde forum ve yürüyüş düzenleyen öğrencilere gösterileri sırasında sert bir müdahalede bulunulmazken, Eskişehir Emniyet Müdürü'nün 71 ilin emniyet müdürlerinin Ankara'da yaptıkları toplantıdan döndüğü günün ertesinde, 15 öğrenci gözaltına alındı. Gözaltına alınan öğrenciler, daha önce karşılaştıkları işkencelere kıyasla oldukça ağır bir 'muamele'den geçirildiler.

Bundan on gün sonra Yıldız Üniversitesi'nde öğrenciler işgale zorlandılar. 'Yıldız olayları' boyunca 300'e yakın öğrenci gözaltına alındı. 100'den fazlası tutuklandı.

16 Mart İstanbul Üniversitesi katliamının ve Halepçe katliamının yıldönümleri de yeni bir gözaltı furyasına gerekçe oldu. Hemen tümü kampüs içinde gerçekleştirilen gösteriler (İstanbul dışında) ülke çapında bir 'öğrenci avı' biçimini aldı. 21 Mart 'Kutlamaları' ise, 16 Mart'ta başlayan operasyonların kesintiye uğramaksızın sürdürülmelerine gerekçe olacaktı. Operasyonların doruk noktasında ise, Türkiye'deki üniversite gençliği mücadelesinin 'vitrin'i haline gelmeye başlayan İstanbul Üniversitesi Merkez Bina'ya polisin 'el koyması' yeraldı.

Sonuç 2000'e yakın gözaltı,300'ün üstünde tutuklama ve öğrenciler üzerinde 'sıcak takip' rejiminin canlandırılması oldu.

Bir Yanda "Sıcak Takip" Ve Öte Yanda "Marjinallik" Suçlaması

Bunlara, Cumhuriyet de dahil olmak üzere hemen tüm basının üniversite gençliğinin mücadelesini az ya da çok olumsuzlayan yayınları eklendi. Sağcı gazeteler, öğrenci derneklerinin 'yıkıcı ve bölücü örgütlerin yuvası' olduğunu yazarlarken, Şükran Ketenci Cumhuriyet'te 'Marjinaller=Eylemciler' manşetiyle yayınlanan dizisinde 'eylemci' öğrencilerin geniş kitlelerden yalıtık olduğundan ve polisin sert müdahalelerinin ortalama öğrencilere de zarar vererek 'eylemciler'e kan verdiğinden söz ediyordu.

Geniş öğrenci kesiminin devrimcilere karşı güvensizliğinin nedeni, toplumun ezilen katmanlarının tümünde yaygın olan özgüven eksikliğinde aranmalıdır

Öteden beri devrimci öğrencilere yöneltilen 'marjinallik' suçlaması için ne düşündüklerini sorduğumuz bir Yıldız-Der yönetim kurulu üyesi Ertuğrul Bilir şu yanıtı veriyordu:

'Öğrenci derneklerinin, geniş öğrenci kitlelerini aktive edemediğini, aktif mücadelelerin sınırlı sayıda insanla yürütüldüğünü yadsıyacak değiliz. Ama görülmeyen bir başka şey var: öğrenci dernekleri demokratik öğrenci kitlesi içersinde açık ve geniş bir birlik zemininin örgütlendirilmiş ifadesi olarak alternatifsizdir. Üniversitede akademik-demokratik mücadeleyi yürütmenin ağır bir bedeli göze almayı gerektirmesi öğrencilerin geniş kesiminin derneklere üye olmaya yanaşmamasına neden oluyor. Bu durumda dernekler yalnızca devrimci öğrencilerin omuzlarında yükselebiliyor. Herkes bu durumu tersine çevirip 'devrimci öğrencilerin tekelindeki' öğrenci derneklerinin öğrencilerin geniş kesiminin derneklere mesafeli yaklaşmasının başlıca nedeni olduğunu savlıyor. Oysa bugüne dek üniversitelerde, derneklere karşı alternatif insiyatiflerin örgütlenmesi için bir çok girişimde bulunuldu. (öğrenci gazeteleri, klüpler, 'yeşil' insiyatifler, vb.) Ve bunların hiçbiri ciddi bir karşılık görmediği gibi, çoğunun ömrü de birkaç ayı geçemedi. Bir başka olgu, üniversitede kitle eyleminin ortaya çıktığı her durumda öğrenci derneğinin insiyatifinin benimsenmesidir. Son üç aydır üniversite içinde (neredeyse günaşırı) düzenlenen her gösteriye 1000-2000 arasında öğrencinin katılması ve bu katılımın BYYO ve Yıldız işgali, Yeni Çeltek ve 24 Aralık Maraş katliamlarının protestolarında 2000'i de aşıyor olması bir başka gösterge olarak kabul edilmelidir.

'Ancak şunu söylemek yanlış olmasa gerek: Demokrat öğrenci kitleleri, kendi gücüne güvenmiyor, bununla da kalmıyor, devrimcilere de doyurucu bir 'alternatif' olarak bakmıyor. Bu durumun tek kaynağını kendimizde aramak, kendimize karşı haksızlık etmek olur. Bence temel neden bu kitlenin 'güçlü' olanın 'haklı' da olduğu bir dünyada yaşadığının her geçen gün daha çok farkında olması ve gerçekten haklı olmanın anlamlı görülmemesi; yani, bizlere karşı güvensizlik olarak dışa vurulan aslında bugün toplumun ezilen katmanlarının tümüne egemen olan özgüven eksikliği...'

"Polis Dışarı!"

Üniversite öğrencileri arasında, polisin üniversitedeki varlığına ilişkin ciddi bir tepkinin bulunduğunu uzun zamandır gözlemek mümkündü. Örneğin, Yıldız Üniversitesi'nde forumu izleyen sivil polisin silahının alınması, neredeyse tüm öğrencilerin kızgınlığına yol açacaktı; ama, bu sanıldığı gibi polise müdahale edilmesine karşı bir tepki değildi. Polis kimi zaman kalabalık içinde bazı öğrencileri almaya kalkışıp öteki öğrencilerin

(pek de kibar olmayan!) müdahalesi sonucu "elindeki kuşu" kaçırdığında, üniversite bahçesindeki bayram havası istisnasız tüm öğrencilere yayılıyordu. Yıldız'daki polisin silahının alınması olayını öğrencilerin hoş karşılamaması, bu olay nedeniyle polisin geniş çaplı bir saldırıya geçmek için "meşru" bir bahane bulacağının bilinmesinden geliyordu. Nitekim öyle de oldu. Konuya ilişkin görüşlerine başvurduğumuz hemen her öğrenci, şunları söylüyor:

"Bir öğrenci forumunun içine silahlı sivil polis sızdırılmasıyla ne amaçlanabilir ki? Besbelli ki provakasyon çıkarmak! Ama bu koşulda bile, ister muhbir olsun, ister provakatör olsun, her ikisini de fiilen etkisizleştirmek zorunlu bir hal alıyor; ama bu olayda silahını alıp polise 'malzeme' verileceğine keşke silahını kırıp eline tutuştursalardı."

Ancak polisin İstanbul Üniversitesi'ne "el koyma harekatı" karşısında sene başında geniş ve popüler bir "Polis Dışarı!" kampanyasına sahne olan Merkez Bina'dan bugünlerde canlı bir tepki gelmediği de bir gerçek. Olay günü Merkez Bina çevresinde yapılan foruma sadece 60 civarında öğrenci katıldı, arkasından gelişen boykot girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı. Son haftalarda merkez binada "sinir savaşı" yürüten derneklerden biri olan İHFOD adına konuşan yönetim kurulu üyesi Bülent Kaçar şöyle konuşuyor:

"Aslında, Merkez Bina'da okula devam eden yaklaşık 5000 öğrencinin en az 4000'i polisin üniversitedeki varlığından hoşnut değil. Ancak, polisin üniversite dışına çıkarıldığı dönemde ortaya çıkan otorite boşluğu da yadsınabilir gibi değildi. Geçici olarak beliren "özgürlük" havası üniversitede sınırlı da olsa demokratik bir düşünce ortamının doğmasını sağladı ve bu herkes için çok güzel bir olanaktı. Ama, biz bu ortamı, zenginliğine, düşünce çeşitliliğine sınır getirmeden düzene sokmasını beceremedik. Gerici gazetelerde hemen her gün boy gösteren 'orak-çekiç'li bayraklardan söz etmiyoruz. Asıl sorun, geniş öğrenci kitlesinin etkinliğini önplana çıkarmayı becerememiş olmamızdır. Özgürlüğü yalnızca kendi siyasal görüşlerimiz için kendi adımıza kullandık. Kitlenin o dönemde aktif olarak katılabileceği etkinlik düzeyleri üretmedik. Galiba gövdemiz 'yerüstüne' çıktığında kafamız 'yeraltında' kalmıştı! Tabi bunun kimseye cazip gelmeyeceğini söylemeye gerek yok..."

Üniversitede akademik-demokratik mücadeleyi yürütmenin ağır bedeli, öğrencilerin geniş kesimini derneklere üye olmaktan alıkoymakta

"Polis üniversiteden çekilmişti ama, geriye dönebilmesini meşrulaştırabilmek için elinden gelen herşeyi yaptı. Aslında bu taktiği boşa çıkarabilirdik; ama bunun da 'işgal'i önlemeye yetmeyeceğini bilmek gerekir. Çünkü, 'işgal'in gerek-şartı bu taktiklerin başarısına bağlı değildi. İşgal, esasta çok daha genel bir politik tasarrufun sonucu oldu."

"Cephe Gerisi"nde Sessiz Öğrenciler

Merkez Bina'da etkinlik gösteren Öğrenci Dernekleri üyeleri, "işgal"e yol açan etmene ise oldukça ilginç bir tarzda bakıyorlardı:

"Aslında ne 'işgal' ne de son saldırı kampanyası tek başına gençlik mücadelesinin gelişme seyriyle ilgili olarak görülmemelidir. Saldırının doruğunun 16-21 Mart arasında yaşanması tesadüf olarak karşılanma-malı. Bu dönem, 413 sayılı kararnamenin yayınlanmasına neden olan kitlesel olayların yoğunlaştığı günlere denk düşüyor. Kararnameden önce basının geniş şekilde yer verebildiği bu bilinen olayların meydana geldiği olağan üstü hal bölgesinde hiç kimse tutuklanmazken, Halepçe protestoları vb. eylemler nedeniyle olağan üstü hal olmayan bölgelerde toplu tutuklamaların yapılması dikkat çekicidir. Örneğin İstanbul Üniversitesi, bu tür etkinlikler nedeniyle işgal edildi; oysa aynı gün Dicle Üniversitesindeki gösteriye müdahale bile yapılamadı. Savaş hükümeti' haline gelen siyasal iktidarların' cephe'deki başarısızlığını 'cephe' gerisindeki muhalefete mal etmesi ilk defa görülen bir şey değil. 1918'de Almanlar da yenilgilerini buna bağlamışlar ve Hitler'i iktidara getiren irrasyonel bir rotaya böylece girmiş oluyorlardı."

Gerçekten de bugün toplumun diğer muhalefet odaklarında olduğu gibi üniversitenin de başına gelenler, "savaş hali hükümeti"nin uygulamaları çerçevesinde anlaşılır olmaktadır. Görüldüğü gibi, "savaş hali hükümleri" yalnızca öğrenciler için gerekli kılınmadı, basınla devam etti, sendikalar ile sürdürülecek ve "cephe gerisi"ndeki tüm muhalefet odaklarını susturmak için her yol mübah sayılacak.

Hükümet, yürütmekte olduğu savaşı kazanabilmek uğruna sessiz bir "cephe gerisi"istiyor. Bir öğrenci bu politikayı şöyle özetliyor:

"Önce bizi susturmaya giriştiler. Ama susturulması gerekenler yalnızca biz değiliz ki, konuşan herkes!" ■

Paralı Eğitimde Hesaplaşma Gelecek Döneme Kaldı

ÜNİVERSİTE DİRENECEK

Memduh Çakaran

Son kararnameler, iflası tescillenmiş YÖK üniversitelerine de "çareler" sunarak geldi. Çok yakın geçmişte, toplumsal muhalefetin en hareketli guruplarından biri olduğunu bir kez daha gösteren üniversiteye uygulanacak model uzun süredir tartışılmaktaydı. Mütevelli heyetleri, özel güvenlik birimleri, paralı eğitim, hükümetin belli başlı tartışma konuları arasındaydı.

Kararname sonrası çıkan modelde en önemli yenilik eğitimin paralı hale getirilmesidir. Bu gelişme tabii ki ülkede derinleşen ekonomik krize önemli bir mali kaynak yaratma arayışından ayrı düşünülemez. Modelin geliştirilmesine Maliye Bakanı Adnan Kahveci'nin özel "katkılarının" olması, hatta bu durumun Adnan Kahveci ile Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol arasında inisiyatif çatışmasına dönüşmesi, ayrıca Turgut Özal'ın rektörlerle yaptığı görüşmelere ve Üniversitelerarası Genel Kurul'a maliyeden hesap uzmanlarıyla katılması konunun hükümet açısından "hassasiyetini" göstermektedir.

Hükümetin paralı eğitim politikası gelecek dönem dayatılırsa, bazı rektörlere göre "üniversite karışacak"

Para Sızdırmanın Yeni Yolları

Ancak, liberal bir etiketle gündeme getirilen bu sistemin nasıl yaşama geçirileceği önemli bir sorun haline geldi. Modelin tartışılmasını ve gelişecek muhalefeti önlemek için karar üniversitelerin kapanmasına az bir zaman kala duyuruldu. Üniversite öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin "alışamayız" demelerine izin verilmeden hükümet sistemi "alıştıra, alıştıra" uygulayacağını açıkladı. 2-20 milyon arasında değişen öğrenci maliyetlerinin tüm öğrenciler tarafından ödenmesinin imkansızlığı görülünce, bu maliyetler üzerinden öğrencilerin borçlandırılması gündeme geldi. Miktarı trilyonlarla ifade edilebilen çek ve senetler yolu öğrencilerin geleceğinin ipotek edilebileceği söylendi. Daha sonra maliyetlerin en az %50' sinin devlet tarafından karşılanacağı açıklandı. Bu yazı hazırlandığı günlerde ise gelecek yıl öğrencilere maliyetlerin % 1'inin ödetileceği açıklandı. Ancak,"devletin girdiği külfeti öğrencilere idrak ettirmek ve daha başarılı olmalarını sağlamak için devlet sübvansiyonunun öğrencilere verilen çekler kanalı ile üniversitelere iletilmesi" gibi garip uygulamalar geliştirildi. Harçların adı "Geri Hizmet Ödeneği " olarak değiştirildi.

Tüm bu belirsizliğe rağmen açık olan şu ki bu toz duman dağıldığında ortaya çıkacak uygulama üniversiteliler için pek de yenilir yutulur bir lok-

Bugün ünicersitelerin temel sorunu haksızlıklar karşısında harekete geçebilecekleri özgüveni yakalamak.

ma olmayacaktır. Ve gelecek yıl netleşecek olan paralı eğitim sisteminin biçimine karşı öğrenci gençliğin ve üniversitenin önemli bir direniş göstereceği beklenmelidir. İşte bu noktada uzun süreden beri düşünülmekte olan Özel Güvenlik Birimlerinin ve disiplin kurullarının kararname sonrası daha açık ve cesur bir biçimde yaşama geçirilmesi söz konusu olacaktır. En son ODTÜ'de otobüs ücretlerini ödemedikleri için 130 öğrencinin okuldan atılması kararname üniversitelerinde disiplin kurullarının daha bir "işler" hale getirileceğini göstermektedir. Özellikle öğrenimi engelleme ile ilgili ceza yasasının da önümüzdeki dönemde sıkça işitilir olacağı açıktır. "Olağanüstü Vali"nin hoşuna gitmeyen dergiyi bastığı için matbaa kapatma yetkisi veren kararname piknik düzenlemek için toplantı yapan öğrencileri de Gazi Üniversitesi'nde olduğu gibi okuldan atabilecektir.

Eski polis ve asker emeklilerinden oluşturulması düşünülen özel güvenlik birimleri, üniversiteyi işgal eden çevik polisleri kovup daha "güvenli"bir eğitim ve öğretim ortamı sağlamaya adaydır. Kararname üniversitesinin önemli ayaklarından biri de öğrenci derneklerini etkisizleştirme programıdır. Tüm öğrencilerin doğrudan üye olacağı yeni bir temsil sistemi üzerinde durulmaktadır. Bu, yasal bir düzenlemeyle öğrenci derneklerinin feshi projesi ile birlikte düşünülmelidir. Bu yeni temsil mekanizmasının öğrencilerin bir özörgütlenmesi olmayacağı açıktır. Ayrıca üniversite içinde politik söylem geliştiren tek odak olan öğrenci derneklerinin dışında geniş depolitize kitlenin bu mekanizmaya da aktif katılımının olmayacağı gerçeği egemenler açısından biçimin netleştirilmesinin henüz engellemektedir. Ancak öğrenci dernekleri böylesi bir gelişme karşısında tavırların somutla-malıdır.

Tepkiler Gelmeye Başladı

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız kararname üniversitesine çeşitli kesimlerden tepkiler geldi. Hatta iktidar çevreleri dahi yeni sistemin toplumsal muhalefeti tahrik edici olduğu iddiasıyla yoğun eleştiriler getirdiler. İTÜ ve Hacettepe Rektörleri harçların burs halinde alınmaması halinde üniversitelerin "karışacağını" belirttiler. İlkesel düzeyde eğitimin paralı hale getirilmesine ya da ülkesinin geleceğinin, yani gençliğinin ipotek altına alınmasına karşı çıkmayan, ama bir polis veya MİT görevlisiymiş "gibi" yeni sistemin uyandıracağı tepkiyi ve muhalefeti düşünen "bilim adamlarımız"ın muhalefet gerekçeleri de ancak böyle olabilirdi.

Paralı eğitime karşı ilk tepkiler şimdiden geldi...Çeşitli üniversitelerde öğrenci derneklerinin düzenlediği protesto gösterileri önümüzdeki yıl bu konuda olabileceklerin işareti sayılıyor.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Toktamış Ateş ise bu uygulamanın açıkça bir fırsat eşitsizliğine yolaçtığını ifade ederek halkın yoksul kesimlerinden gelen öğrencilere üniversite kapılarının yavaş yavaş kapatıldığını söyledi. Öğrenciler ise biçimi henüz netleşmeyen paralı eğitime doğrudan tepki gösterdiler. Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde ve Marmara Eğitim Fakültesi'nde öğrenciler simit ve abonman satarak harçlarını denkleştirmeye çalışırlarken, çeşitli üniversitelerdeki öğrenci dernekleri, yoğun katılımlı protesto dilekçelerini rektörlüklere iletti. Forumlar ve paneller düzenledi. Okul içi protesto gösteriler yapıldı. Gelecek sene harçları ödememe çağrısı yapıldı. Bu arada bazı öğrenci dernekleri gelecek öğretim yılının başında Türkiye Öğrenc Dernekleri Platformu'nun toplanmas için çağrı yaptı. Somut sonuçlar alma yönündeki adımlar şimdilik gelecek yılın payına bırakılmış görünüyor Gelecek yıl öğrenci gençlik önemli bi sınavla karşı karşıyadır. Paralı eğitimiyle, özel güvenlik birimleriyle, disiplin kurullarıyla, mütevelli heyetleriyle kararname üniversitesine karşı çıkmak, Kararname Türkiye'sine karşı çıkmaktan geçiyor. Öğrenci hareketine düşen görev en geniş kitleye isterse bu kararnameyi engelleyebileceğini göstererek, gençliğin öz-güven eksikliğini kırarak üniversitedeki inisiyatif boşluğunu Özerk-Demokratik üniversite mücadelesi ve onun örgütlülükleriyle doldurabilmektir. ■

AP hükümetinin işçilerin sendika seçme özgürlüklerini fiilen ortadan kaldıran yeni sendika yasa tasarısı 15-16 Haziran 1970'de İstanbul ve İzmit'te patlak veren yakın tarihin en büyük kitlesel işçi hareketini doğurdu.

DİSK'i tasfiye amacını güden bu yasa tasarısını protesto için Ankara-İstanbul karayolundan başlayarak İstanbul'un bütün sanayi bölgelerinden yollara çıkan kadınlı erkekli 150 bin işçi, işçi hareketinin tarihinde ilk kez siyasal sloganlarla eyleme geçtiler.

İşçilerin eylemi sıkıyönetim ilanıyla bastırıldı. Dört işçi öldürüldü. Ancak sendikalar yasası da Anayasa Mahkemesi'nde iptal edildi. 15-16 Haziran yalnızca güncel değil, uzun dönemli sonuçlarıyla da önemli izler bıraktı. İşçi sınıfının varlığını ve özeylem yeteneğini yadsıyan devrim projelerini çökertirken, egemen sınıf önderlerini de "toplumsal gelişmenin ekonomik gelişmeyi aştığı" tespitine yönelterek, "otorite bunalımı"ndan bir askeri darbe ile çıkma tasarısı üzerinde birleştirdi.

Nisan 1989'dan başlayarak işçi hareketi yeniden toplumsal muhalefetin asıl dinamiği haline gelirken 20. yıldönümünde işçi hareketi niceliksel düzeyde çok daha yaygınlaşmış olarak sermayeye karşı 15-16 Haziran mirasını da içeren yeni hareket biçimlerini keşfetmeye uğraşıyor.

9400 Kamu Personeli İşten Atıldı

DEVLET KADROLARINDA TASFİYE

Haldun ÖZEN

12 Eylül rejiminden geriye kalan toplumsal yaralardan biri de 1402'likler sorunudur. 12 Eylül yönetimi; kamu kurumlarında, çeşitli yöntemlerle, geniş ve yaygın bir tasfiye yaptı. Güvenlik soruşturması uygulamasıyla bu tasfiye sürekli hale getirildi. İlerici, demokrat, sosyal demokrat ve sosyalist personel ayıklandı, yerleri tutucu kadrolarla dolduruldu.

1402 uygulamasıyla üniversite kadrolarında 100 kadar kişinin görevine son verildiyse de, tasfiyenin esas önemi, Cumhuriyet döneminin sivil kadrolarda gerçekleştirilen en geniş tasfiyesi olmasından gelmektedir.

1402 sayılı yasaya dayanarak yapılan göreve son verme işlemleri yanında uygulanan, sürgüne ya da sıkıyönetim bölgesi dışına göndermeler, yerine göre, öğrencilere hatta özel sektörde çalışan bazı kişilere de uygulandı. Ayrıca, kamu kurumları sıkıyönetimden aldıkları güçle kendileri de tasfiyeler yaptılar. Holdingler 12 Eylül yönetiminin tutumuna koşut bir uygulamayı kendi kadrolarında gerçekleştirmeye özen gösterdiler.

Tasfiyelerin sayısıyla ilgili veriler oldukça sınırlı. TBMM aracılığıyla edinilen verilerin gerçek sayıların altında olduğu, görevine son verilenlerin ve sürgüne gönderilenlerin açıklanan sayıyı çok aştığı biliniyor.

İşte 1402 sayılı yasada bulunan ve çalışma hakkını yok eden hükümler ile Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği hükümleri ve bu hükümlerin uygulaması sonucunda hukuka aykırı olarak Cumhuriyet tarihinin en geniş ve sürekli tasfiyesi gerçekleştirildi. Bu uygulama 111 sayılı sözleşme bakımından da ayırımcılık oluşturur.

1402 tasfiyesinin esas önemi, Cumhuriyet döneminin sivil kadrolarda gerçekleştirilen en geniş tasfiyesi olmasıdır.

Tasfiyelerde, genellikle kişilerin ilişkileri, siyasal görüşleri, toplumsal kökenleri konusundaki ihbarlar, iftiralar ve güvenlik soruşturması raporları esas alınmıştı.

Dolayısıyla resmi görüş karşıtı sayılan kişiler kamu görevlerine alınmamış, kamu görevlileri sakıncalı sayılarak ayıklanmış; yerleri resmi görüş yanlısı sayılan kişilerle doldurulmuştur.

Bu uygulamalar, sıkıyönetim dönemiyle sınırlı kalınadı. Sıkıyönetim bittiği halde hizmete alınmada ve mesleğin yapılması sırasında Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği uygulamasıyla ayırımcılık sürdürüldü.

Geçtiğimiz günlerde Danıştay tarafından iptal edilen yönetmelik, işte Özal hükümetince yürürlüğe konulan, bu yönetmeliktir(*). Bu yönetmelik, bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarında, üniversitelerde göreve alınacak ve yer değiştirecek ya da yükseltilecek tüm yürütme ve yargı görevlilerini kapsayan bir yönetmeliktir. Bu yönetmelik, çalışma hakkı bakımından hem içerik hem de yöntem nedeniyle ayırımcı nitelikler taşır.

111 Sayılı Sözleşme Uygulaması Hakkında Görüşler

Türkiye'nin ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ile imzaladığı anlaşmalar arasında 111 sayılı İş ve Meslek Ayırımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme de yer alıyor. Türkiye'nin ILO'ya verdiği (1982 - 1986) dönemini kapsayan rapor(**) ile 1990 başında verilen son rapor (***), ILO Uzmanlar Komitesi'nin gözlemlerine yanıt vermek amacıyla ve 1402'liklerle ilgili düzenleme ve uygulamalara ilişkin 12 Eylül sonrası askeri ve sivil politikaları sergiler.

1982-1986 dönemi raporundan ILO Uzmanlar Komitesi'nin ve T.C. Hükümeti'nin görüşlerini özetleyelim:

ILO Uzmanlar Komitesi gözleminde; 1402'nin sıkıyönetim komutanlıklarına memurun görevinden kaynaklanan hataları se-

bebiyle işten el çektirme veya yerini değiştirme hususunda kararlar alması yetkisi vermediğini müşahade ettiğini belirtir. Ayrıca, memuru istihdam eden mercilerin sorumluluk ve kararına bağlı olması gereken hizmetin yararsızlığı sebebiyle işten el çektirme veya yer değiştirmeyle ilgili önlemlerin devletin güvenliğiyle ilgili olmadığına dikkat çeker.

Hükümet ILO'ya verdiği yanıtta, kamu görevlilerinin hizmetleri konusunda tek yetkilinin kamu kurumları olduğunu belirtir. Sıkıyönetim komutanlıklarının görevden almalarla adeta ilişkisinin bulunmadığını açıklar. Oysa, sıkıyönetim komutanlıklarının gerekçesiz istekleri kayıtsız koşulsuz uygulanarak binlerce kişi görevlerinden atıldı.(Bak:Tablo)

Tablodaki bu rakamlara yaklaşık 2000-5000 dolayında olduğu tahmin edilen askeri personel dahil değil. Gerçek sayının resmi rakamların çok üstünde olduğu tahmin ediliyor.

Ayırımcılığın İki Kaynağı: 1402 Sayılı Yasa ve Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği

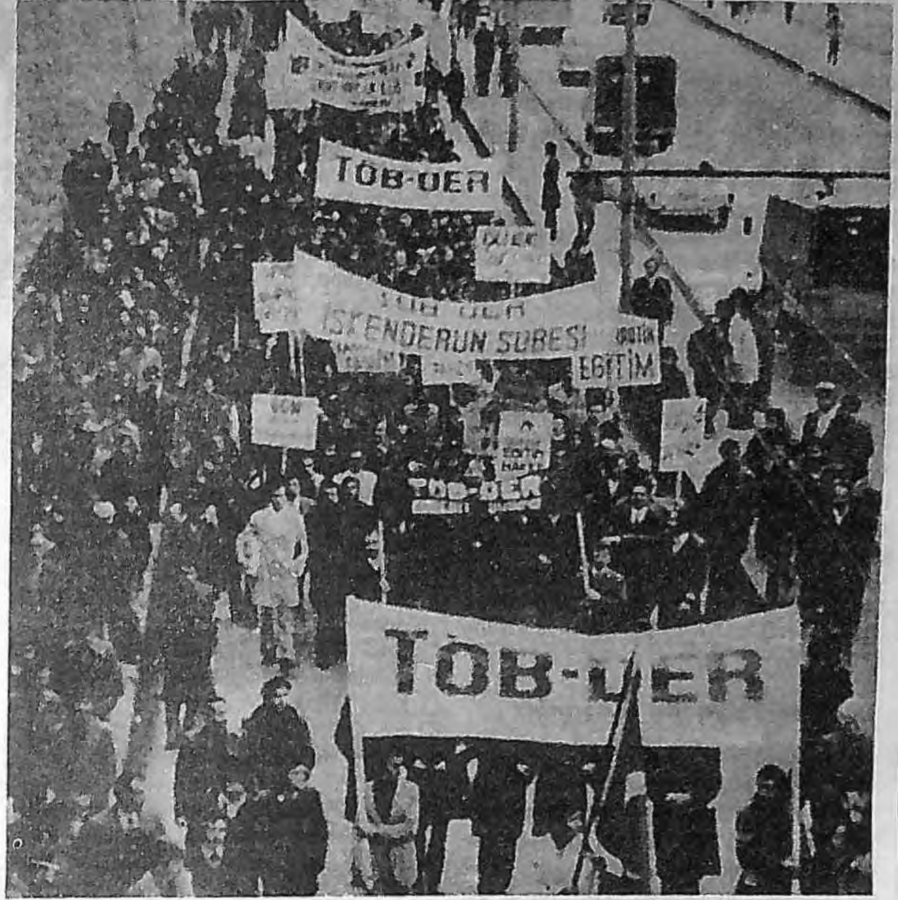
Emeğiyle geçinenlerin tek güvencesi olan, hukuk devletinde yasaların, anayasanın ve uluslararası sözleşmelerin güvencesinde olması gereken çalışma hakkı bakımından 1402 sayılı yasa ve güvenlik soruşturması uygulamasının ayırımcılık oluşturduğunu burada bir kez daha vurgulamakta yarar görüyoruz.

111 sayılı ILO sözleşmesi ayırımcılık terimini; ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal ya da toplumsal köken temeline dayalı olarak yapılan; çalışma veya meslek bakımından fırsat ve davranış eşitliğini ortadan kaldıran ya da zedeleyen herhangi bir ayırım, dışlama veya yeğleme olarak tanımlar. Herhangi bir işin ya da mesleğin gerektirdiği niteliklere dayalı bir uygulama ise ayırımcılık kapsamı dışında tutulur.

111 sayılı sözleşme sadece işçileri değil, tüm kamu ve özel sektör çalışanlarını kapsar. Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, bu arada Türkiye Cumhuriyeti; her türlü ayırımı ortadan kaldırmak amacıyla, iş veya meslek edinmede ve edinilen iş veya meslekte uyulacak işlemlerde eşitliği geliştirmeyi hedef alan ulusal bir politika belirlemeyi ve izlemeyi (madde 2) yükümlenir. Taraf ülkeler, ayırımcılığı ortadan kaldıracak politikanın uygulanmasını sağlayacak yasaları kabul etmeyi; alınan önlemleri ve elde edilen sonuçları, uygulama ile ilgili yıllık raporlarında belirtmeyi de yükümlenir (madde3).

ILO Uzmanlar Komitesi, devletin güvenliği ile ilgili önlemlerin Sözleşmenin 4'üncü maddesine uygun tanımlanması gerektiğini belirtmekte ve memurların yer değiştirme veya görevden alınmalarının bu ölçütlere göre yapılacağını ve bu ölçütlere uyulmaması halinde, kararlara karşı tam bir güvence sağlayacak yöntem ve işlemlerin oluşturulacağını umduğunu belirtir.

Hükümet yanıtında, Anayasa'nın 'uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bıra-

12 Eylül rejiminin tasfiye politikalarından en fazla nasibi alan meslek gruplarının başında öğretmenler geliyor. Özellikle 1980 öncesinde önemli toplumsal muhalefet odaklarından biri olan TÖB-DER üyesi öğretmenler sistemli olarak meslekten uzaklaştırıldı ya da sürgünlerle istifaya zorlandılar.

Sayılarla 1402

Uygulama Türü	Sakıncası Devam Eden	Sakıncası Kaldırılan	Toplam
Görevine Son Verilenler	1485	3406	4891
Çalışma Bölgesi Dışına Gönderilenler	2640	1869	4509
1402 Uygulamasıyla Haksızlığa Uğrayanlar (Toplam)	4125	5275	9400

Mesleklerle 1402

Meslek Gurubu	Görevine Son Verilen	Sakıncası Kaldırılan
Öğr. Üyesi	95	25
Öğretmen	2515	1882
Memur	1298	1179
İşçi	317	301
Diğer	30	19
1402 Uygulaması (Toplam)	4891	3406

kılamaz* hükmüne işaretle; işten çıkarma veya yer değiştirme durumlarında kamu görevlilerinin mahkemelere itirazda ve mahkeme kararlarına karşı da Danıştay'a temyiz için başvurabildiğini belirtir. Hükümet'e göre, "bu yeterli bir güvence"dir.

Bize göre ise, hiç de yeterli değil. Çünkü hakkında 1402 uygulananlar yalnız Sıkıyönetim döneminde ve geçici olarak çalışma haklarından yoksun bırakılmış olmuyorlar; bütün kamu kurumlarında çalışmaktan yasaklanıyorlar, çalışma haklarından yaşam boyu yoksun bırakılıyorlar. Yargı organlarına başvurmaları da yasaklanıyor. Halen de yürürlükten kaldırılan Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği sanki yürürlükteymişçesine davranan pek çok kamu kurumu vardır.Hükümet bu uygulamalara duyarsız kaldığı gibi,güvenlik soruşturması yönetmeliğini yeniden yürürlüğe koymakta gecikmemiştir.İptal edilen yönetmeliğin yerini alan yönetmelik R.G.'de 13.4.1990 tarihinde yayımlanmıştır.

1989'da Sağlanan Gelişmeler

1.1402'likler Öğretim ve Çalışma Hakkı Kurultayı'ndan sonra, Şubat 1989'da, 1402'likler sorunu ve güvenlik soruşturması uygulaması raporu, İHD ve Türk-İş tarafından, ILO'ya sunuldu.

2. Haziran 1989'da, ILO, 1402'de gerek yasa gerekse uygulamada ağır aykırılıklar bulunduğuna karar verdi. ILO, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nı değiştirme çalışmalarında "devletin güvenliği"ni güvenceye alacak önlemlerin, siyasal görüşe dayalı herhangi bir ayırımı içermeyecek biçimde tanımlanmasını ve bu tanımla sınırlı tutulmasını Türk Hükümeti'nden istedi. ILO bu kararıyla, Türkiye'yi teknik deyimiyle özel paragrafa, yaygın adıyla kara listeye aldı.

3. Hükümet, ILO'nun eleştirisi üzerine, TBMM'nde konuya ilişkin yasa tasarısını, iyileştirmek üzere, Kasım 1989'da geri çekmek zorunda kaldı.

4. Aralık 1989'da Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, sıkıyönetim döneminde görevden alınanların bir daha göreve dönemiyeceklerini belirten 1402'nin sıkıyönetim süresiyle sınırlı olduğuna karar verdi. Bu karar, 9 Şubat 1990 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

5. 8.12.1989'da da Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği'ni iptal etti.

1402'likler sorunu böylece büyük ölçüde çözüme yaklaşmış oluyor. Fakat sıkıyönetim dönemi için bir çözüm henüz ortada yok. Ayrıca, göreve dönmek isteyen 1402'liklere kadro yokluğundan göreve iade anlamına gelmeyen yeniden atama benzeri uygulamalara kadar çeşitli engeller çıkarılıyor. Kimisinden güvenlik soruşturması formu doldurması isteniyor, kimisinden kurumun istediği doktordan rapor getirmesi, kimisinden yeni göreve girermişçesine tüm evrakları tamamlaması. Hükümet ve kamu kurumları 1402'liklerin dokuz yıl sonra ve toptan göreve iade edilmelerini içine sindirebilmiş değil.

Öte yandan, yeni sorunlar yaşanıyor. Güneydoğu Anadolu'da, Ankara'da yeni sürgünler her an Demokles'in kılıcı gibi tepemizde. Eski sorunları çözerken yeni sorunları da unutmamalı. Genelde insan haklarını, özelde öğrenim, öğretim ve çalışma haklarını savunma yolunda her fırsatta somut adımlar atmak gerekiyor...

Hükümet'in ILO'ya Ocak 1990 Raporu

Ama hükümet ILO'ya, Türk-İş'e ve TİSK'e gönderdiği 22.1.1990 tarihli son raporunda, bu uygulamaya tümüyle ters düşen ve gerçek anlamda uygulandığında bizim de katılacağımız şu görüşü iletmekte bir sakınca görmüyor.

"Danıştay kararının Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesini takiben, ... [1402'liklerden] başvuranların tamamının statülerine uygun görevlere atanması mümkün olabilecektir."

1990'dan Beklenen

1402 sayılı yasanın ve güvenlik soruşturmalarının yıllardan beri açtığı yaralar, ILO'ya uygulamadan farklı bilgiler vermekle ya da baştan savma önlemler uygulamakla yokedilemeyecek denli derindir. Üstelik,1402'likler sorununu yaratan mevzuat, kurumlar, uygulama ve fişleme işlerliğini hala koruyor.

Hükümet ve muhalefet partilerinin, gerçeği nesnel olarak değerlendirmeleri, 1990'da her iki sorunu da çözmek için şu işlere öncelik vermeleri gerekiyor:

1.1402'yi değiştirmeyi amaçlayan tasarı, Danıştay kararı doğrultusunda düzenlenerek, TBMM'ne yeniden ve en kısa zamanda sunulmalıdır. Bu tasarı, resen emekli edilen ya da 1402 ile başka kuruma veya sıkıyönetim bölgesi dışına sürülen kamu görevlilerini ve öğrencileri de kapsamalıdır. Hükümetten böyle bir düzenleme beklenmezse de, muhalefetin ve kamu oyunun gücünü gösterebilmesi halinde böyle bir çözüme ulaşılması sağlanabilir.

2. Hükümet, 1402'likler dışında, çeşitli yöntemler ve baskılarla görevlerinden ayrılmak zorunda kalan kamu personeli için de bir çözüm formüle etmelidir.

3. İptal edilen Yönetmelik'ten zarar görenler için adaletli bir yaklaşım önermek görevi de Hükümet'e düşer.

4. Öte yandan Hükümet, hem 12 Eylül, hem de ANAP hükümetlerinin ayırımcı politikalarından kaynaklanan bu sorunların çözülmesi için, göreve iade uygulamasını hızlandırmak; kurumlarınca atılmış ya da ayrılmak zorunda bırakılmış kamu personelini eski görevlerine kısa sürede iade etmek, özlük haklarını vermek, hizmet dışında geçen sürelerini yükselmeleri için değerlendirmek ve manevi zararlarını karşılamak durumundadır.

Erhan Acar YÖK'e rğmen sakallarını kesmeyince, YÖK onun üniversiteyle ilişkisini kesti.

Sağlanan gelişmeler, yıllardanberi süren, İHD başta olmak üzere birçok kuruluşun, sayısız kişinin ve kamu oyunun katkılarıyla güçlenen bir ortak gayretin sonucudur. İnsan hakları gözlemcileri ve kamu oyu olarak bize düşen, çalışma yaşamında ayırımcılığı yok edecek yeni gelişmeleri bundan sonra da dikkatle izlemektir. Hükümetin ve siyasal partilerin "ayırımcılık"a göz yuman tutumlarına göz yummamaktır. Ortaya çıkacak yeni ayırımcılıklara kamu oyunun dikkatini çekmek ve tepkilerimizi dile getirmektir. Çözüm olarak gösterilen göstermelik önlemleri sergilemektir.

1990'lı yıllar, 12 Eylül rejiminin kamu kesiminde yaptığı tahribatın ortadan kaldırılması için el birliği içinde çalışılacak yıllar olmalıdır. Öğrenim, öğretim ve çalışma hakkı yok edilen ya da edilmesine karşı olanlar bu sorunun çözümü için yeni bir etkinlik düzeyinde güçbirliği yapmalıdırlar. Bu çalışmalardan alınacak güçle, özel sektörde karşılaşılan "ayırımcılık" uygulamaları da sürekli gündemimizde bulundurulmalıdır. ■

Notlar

(*) Bakanlar Kurulu'nun 4.3.1986 tarihli, 86/10438 sayılı kararı ile kabul edilen, Resmi Gazete'de yayımlanmayarak gizli tutulan Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği

(**) Kesin onama belgesi 19 Temmuz 1967'de tescil edilmiş bulunan İş ve Meslekte Ayırımcılığa Dair 1958 Tarihli Sözleşme (No: 111, Hükümlerini uygulamak üzere alınan tedbirler hakkında Uluslararası Çalışma Teşkilatı Anayasası'nın 22'nci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 1 Temmuz 1982 ila 30 Haziran 1986 dönemi için verilen RAPOR

(***) Kesin onama belgesi 19 Temmuz 1967'de tescil edilmiş bulunan İş ve Meslekte Ayırımcılığa Dair 1958 Tarihli Sözleşme (No: 111) hükümlerini uygulamak üzere alınan tedbirler hakkında Uluslararası Çalışma Teşkilatı Anayasası'nın 22'nci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 1 Temmuz 1988 ila 30 Haziran 1989 dönemi için verilen RAPOR. ■

ÖĞRETMENLERİN SENDİKA MÜCADELESİ

ZİYA GÜL

Yaklaşık bir yıldır eğitim emekçilerinin en yoğun gündemini oluşturan sendika mücadelesi, Mayıs'la birlikte yeni bir dönemece girdi.

EĞİT-DER Genel Merkezi bünyesinde Şubat'tan itibaren kurulmasına başlanan Sendikal Haklar Komisyonu, sendikal mücadelenin daha sonraki gelişimini yürütmek üzere oluşturulmuştu. Komisyonların oluşumunda, sendika mücadelesine katılmak isteyen öğretmenlerin demokratik seçimi temel alınmıştı. Şubat ayında alınan böylesine demokratik ve geniş katılım hedefli Sendikal Hak Komisyonları'nın Mayıs ayıyla birlikte yeni bir aşamaya girmesi amaçlanıyordu. Bu aşama, 12 Mayıs'ta yapılacak Sendikal Hak Komisyonları üyeleri ve şube başkanlarını biraraya getirecek toplantı yapılması kararıydı. Toplantının amacı, sendikal başvurunun zaman ve biçimine, yöntemine ilişkindi.

Tam da bu aşamaya doğru yol alınırken, ulusal mutabakatı esas alarak uzlaşmacılığını öğretmen hareketine de taşıyan ve zaten Sendikal Haklar Komisyonları'na da, (kuruluş aşamasında olduğu gibi) aslında sessiz kaldığı dönemlerde bile karşı duran bir eğilim, atılan bu somut, kitlesel adımı tıkamak pahasına, kendini dayatan bir anlayışla, devşirme 23 kişiyi sendika kurucusu olarak lanse etmeye kalkıştı. Sanki hiç sendikal haklar komisyonları kurulmamış, bu komisyonlar sendikal mücadelenin yürütülüşünü üstlenmemiş, hiç 12 Mayıs'ta toplantı kararı alınmamıştı. En geniş kesimi içine alacak demokratik ve kitlesel adımlara karşı çıkanlar atılan somut adımların "prestijini" elbette reddetmediler. Ancak öğretmenleri hiçe sayarak, komisyonları da, örgütü de bir yana iterek, sendika kurma girişimi açıklamasını yapabildiler. (Bir çok öğretmen, bu "yukarıdan" tavrın, TBKP'nin bir yandan diğer çevrelerle yasal parti kurma girişiminde yer alırken, diğer yandan emrivaki olarak kendi yasal partilerini kurmaya kalkışmalarına pek benzediğini söylüyor; sözü edilen şahıslar da EĞİT-DER bünyesinde diğer öğretmenlerle sendikalaşma girişimi sürecinde bu tür bir emrivakiyle kendi sendikalarını dayatmış oluyorlar...)

Üstelik bu girişimci 23 kişi arasında yer alan Ayhan Saruhan'ın 12 Eylül'den iki gün sonra Kenan Evren'e, "başarı ve güven" telgrafı çektiği ve Niyazi Altunya'nın da, "Ben TÖB-DER'i övmek zorunda değilim. Hatta olumlamıyorum" dediği belgelerin ve öğretmen belleğinin hiç de uzağında durmuyordu. Bütün bunların ışığında, 24 Mayıs günü EĞİT-DER Genel Yönetim Kurulu, EĞİT-DER'in onaylamadığı bir girişimde ve bu tür şahıslarla birlikte olduğu için Genel Başkan Feyzullah Ertuğrul'u görevden aldığını açıkladı.

Ankara Valiliği 12 Mayıs toplantısına izin vermedi. 23 kişinin söz konusu girişiminden sonra ise, eğilimlerinin ortaya çıkmasını engelleyebiliyordu. Sendikal Haklar Komisyonları üyelerinin ve şube yöneticilerinin ezici çoğunluğu, ortak onay ve yaklaşımlarını içeren yazılı ve sözlü açıklamalarında gelinen son duruma ve bundan sonraki sürece ilişkin görüşlerini ortaya koydular. Açıklamada, "EĞİT-DER'in olağanüstü kongre toplamasını", "23 kişilik bu girişim açıklamasının reddini ve EĞİT-DER'i bağlamadığını", "sendikal başvurunun Sendikal Haklar Komisyonları iradesiyle belirlenmesi gerektiğini" ve "sendikal mücadelenin EĞİT-DER örgütlülüğü ile eşgüdüm içinde oluşmasını ve çalışmasını" istediler.

12 Mayıs'tan sonra, örgütün bu haliyle sendikal mücadelenin gelişimini üstlenmesi ve yürütebilmesinin koşulları kalmadığından, açıklamada altı çizilen bir gereksinim olan olağanüstü kongrenin 21-22 Temmuz 1990 tarihinde toplanması kararı alındı. Olağanüstü kongre kararı, kitlelere rağmen kendini dayatan 23 kişiye ve örgüte rağmen bu 23 kişiyi destekleme talihsizliğini gösteren Genel Başkan'a en iyi yanıt olarak değerlendirildi.

Çalışan öğretmenler, Sendikal Haklar Komisyonları'nın en geniş kesimin iradesini temsil ettiği anda, merkezileşerek fiilen sendika gibi işlevle donanacağını; kendi belirledikleri zamanda sendikalarını kuracaklarını belirtiyorlar. ■

Hedef Sendikal Haklar Kurultayı

Öğretmenlerin sendika mücadelesiyle son gelinen durumla ilgili İSTANBUL SENDİKAL HAKLAR KOMİSYONU üyesi İSMET AKTAŞ görüşlerini şöyle dile getiriyordu:

"Sendikal Haklar Komisyonları ile çalışan öğretmenlerin örgütlü mücadele içinde SÖZ KARAR sahibi olmaları sağlanıyordu. Öğretmenlerin aktif katılımları ile grevli toplu sözleşmeli sendika hakkını alma sürecinde fiili bir sendika işleyişinin yolu açılıyordu.

Bu süreçte öğretmenlerin önünde duran acil görev: Eğit-Der şubelerinde oluşan veya oluşmakta olan komisyonların İRADE ve EYLEM birliğini sağlamaktır. Bunun için komisyon temsilcilerinin katılımı ile bir "Sendikal Haklar Kurultayı" toplamak, bu kurultayda işleyen sendika yapılarının merkezi yanını oluşturmak, sendikal mücadelenin programını ortaya koymak gerekmektedir. Böylece demokratik merkeziyetçi bir anlayışla işleyen fiili bir yapı oluşturulacaktır.

Bu fiili ve meşru sendika yapıları elbetteki kendi hukuksallığını da çözecektir. Yani bir yasal başvurunun ne zaman kimlerle yapılacağına da karar verecektir." ■

Bir "Mevta" üzerine tartışma

TÜRKİYE VE SERBEST PİYASA EKONOMİSİ

Arslan Başer Kafaoğlu

Türkiye'de özgürlük ve demokrasi konusunda olduğu gibi, ekonomi alanında da bir "tek tip" ve "resmi" ideoloji yerleştirilmeye çalışılıyor. Bu ideoloji, "serbest piyasa ekonomisi"nin kaçınılmaz olduğu, "plancı ekonomik düşünce"nin sonunun geldiği yolundadır. Resmi ideolojiye bakılırsa özel mülkiyete dayalı, arz ve talebe bağlı, devletin piyasa güçlerini seferber ettiği bir ekonomik düzen Türkiye'nin her derdine çözüm getirecektir. Kanıt olarak da, Sovyetler Birliği başta olmak üzere sosyalist ülkelerde artık "serbest piyasa ekonomisine geçildiği"ni öne sürüyorlar. Bu fikir, her fikir gibi tartışılabilir. Bu tartışmaya nereden başlayacağız? Aşağıda bunları anlatacağız..

Asıl Mevta 60 Yıl Önce Ölen "Serbest Piyasa Ekonomisi"dir

Bugün asıl ölenin ve hem de 60 yıl önce ölenin, mezarının üzerinde selviler yükselen kavramın "serbest piyasa ekonomisi" olduğunu çoğu kimse unutmuş ya da görmezlikten geliyor. Bugün arz ve talebin (yani mallardan pazara sunulan miktar ile bu mallara duyulan isteğin) serbestçe dengeye gelmesi gibi bir olay dünyada yoktur. Hem de 60 yıldan beri yoktur. Serbest piyasa ekonomisi, para miktarının "değişmez" olduğu bir dünya düzeninde sözkonusudur. Paranın devlet ya da devlet yerine geçen güçler tarafından istenildiği oranda "artırılıp eksiltildiği" bugünkü dünyada, "serbest piyasa ekonomisi vardır" demek, hele "bu olmadan, bu ilkeye uyulmadan ekonomik gelişmenin ortadan kalkacağını" iddia etmek, dünya ekonomisini yöneten büyük tekellerin varlığını gözden kaçırmak anlamına gelir ki, bu, bugün kapitalizmin en büyük başarısıdır. Kuşkusuz bu başarıda en büyük pay başta haber ajansları olmak üzere diğer evrensel kitle iletişim araçlarınındır.

Yine dünya ekonomisinde, kapitalist ekonomilerin kendi sınırları içindeki çalışmalarıyla, bütün sosyalist ve az gelişmiş ülkelerin en temel üretim ve tüketim boyutlarıyla ekonomilerinin planlandığı gözlerden uzak tutulmuştur. Hem burada hainane, zalimane bir planlama vardır. Kendisine sosyalist denemeyecek İsveçli bir iktisatçının (Myrdal) yazdığı gibi, Marksist iktisat teorisi, ulusal sınırlar içinde değil ama, uluslararası planda aynen gerçekleşmiştir. Yani gelişmiş kapitalist ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki birey başına gelir farkları günden güne büyümektedir.

Bütün ülkelerde, ekonomi piyasa yasalarıyla değil, devlet tarafından yani devleti elinde tutan egemen güçlerce yönetilmektedir

Haksızlığın Nedeni Serbest Piyasa Güçleri mi?

Aslında işlerin gerçekten tıkırında gittiği sanılan Birleşik Amerika' da bile, 2. Dünya Savaşından bu yana işçi ücretleri satınalma gücü olarak üçte bir oranında azalmıştır. Bu düşüşün işçi ailelerinde daha çok bireyin ücretliler arasına katılmasıyla, yani genel olarak eşlerin çalışmasıyla dengeye getirildiği Amerikan kaynaklarından da bile bellidir.

Serbest piyasa ekonomicilerine bakarsanız bunların hepsi kendi kendine olmaktadır. "Aslında ne sömüren var ne sömürülen" deniyor, "serbest piyasanın yasaları istediği için böyle oluyor sonuçlar". Pekiyi, öyleyse bu serbest piyasa güçleri haklı çalışmıyor. Liberal denilen, aslında bu dünyanın en büyük düzenleyicileri şöyle yanıtlıyorlar bunu da "evet, doğru veya yanlış, buna uymaya mecburuz". "Çünkü", diyorlar, "bazıları daha zengin, bazıları daha fakir duruma geçiyorlarsa, bu, dokunulursa elektrik gibi çarpan kurallar böyle olduğu içindir". "Serbest Piyasa Ekonomisi" anlayışı bu.. Bazıları da şöyle diyor, "eğer serbest piyasa ekonomisinin yanlışları varsa, devlet bazı maliye politikaları -vergi ve harcama politikaları- uygulayıp bunları düzeltir". Burada devletin aslında, piyasaya çıkarılan para miktarıyla oynamak suretiyle ülke ekonomisinin tamamında etkili olduğu unutulmaktadır.

Bugün, yineliyoruz, bütün ülkelerde, ekonomi piyasa yasalarıyla değil, devlet tarafından yani devleti elinde tutan egemen güçlerce yönetilmektedir. Serbest piyasanın bu düzenlemede payı pek azdır. Kapitalizm, egemen güçler yararına yapılan planlamayı serbest piyasa, yani bir çeşit kadere bağlı ekonomi biçiminde göstererek, dünyayı aldatmıştır. Bu yolla en büyük iletişim ya da propoganda zaferini kazanmıştır. Bir çok sosyalist düşünceyi "ideolojik yenilgiye" uğratmıştır. "Serbest Piyasa Ekonomisi" imiş... Söyler misiniz, bir ekonomiye 1980'den 1990'a kadar on yılda, emisyonu 180 milyardan 9 trilyona çıkarmaktan daha önemli ve etkili "devlet müdahalesi" olabilir mi? Söyleyebilir misiniz, "uzay savaşları projesini" piyasa yasaları mı gerekli kılıyor? ■

Gap Fiyaskosu

Son günlerde kamuoyunu oluşturan media araçlarının en çok ağırlık verdikleri konu GAP konusudur. Aman efendim, o GAP ne sihirli değnektir. Bir bitsin Doğu Anadolu halkı refaha ve paraya boğulacak! Doğu halkı kendine ikinci sınıf yurttaş işlemi yapıldığı "yanlış kanısını" hemen düzeltecek ve hele PKK' ya iltifat eden kalmayacak... GAP öyle bir sihirli formül..

Ben resmi makamların bir konuyu fazla şişirdiklerinde, daima onun altında bit yeniği olduğuna inanmışımdır. Bu işin iç yüzünü anlamak için geçen Eylül ayında Urfa, Diyarbakır ve Mardin'e gittim. Urfa Tüneli'ni ve Atatürk barajını, bir grup mimar, mühendis ve gazeteci ile birlikte gezdim, ilgililere sorular sordum.

Oradan daha ayrılmadan, Diyarbakır Radyosu'na ve basına bir bülten göndererek, GAP'ın "bir fiyasko!" olduğunu anlatmaya çalıştım. O alay ettiğimiz TRT'nin radyoları haberi kısaca verdiler. Ama bununla kalmadılar, ben Diyarbakır'dan Mardin'e gittiğimde, Diyarbakır'dan gelen bir ekip benimle ayrı bir görüşme yaptı ve iki seansta bu görüşmeyi aynen yayınladılar. Ama basın, Milliyet gazetesinin birkaç satırlık ilgisi dışında konuya suskun kaldı. GAP'ın ne müthiş bir fiyasko olduğunu burada gelecek sayılarda birer birer açıklayacağız. Şimdilik sadece şunu belirtelim: GAP projesinin gelecek 15 yıl içinde - evet 15 yıl içinde- Güneydoğu'nun yaşamına katacağı önemli bir verimlilik yoktur. Ayrıca GAP projesinin temel faktörü olan Dicle ve hele Fırat nehrinin su hesapları, projeyi yapanlar bakımından ayrı bir fiyaskodur. Bunları okuyucularımıza teker teker anlatacağız.

Ama isterseniz işin alfabesinden başlıyalım: GAP'ın ilk tesisi Karakaya Barajı bundan 4 yıl önce açılmıştır. Aradan geçen süre içinde türbinlerinin büyük kısmı takılarak enerji üretiminde kapasiteye erişilmiştir. Peki, Karakaya Barajı, ki; GAP'ın ilk projesidir, Güneydoğu halkına ne sağlamıştır? Hemen hiçbir şey, çünkü Karakaya bir elektrik üretim tesisidir. Elektrik üretimi öncelikle fabrikalar ve sanayi tesisleri için yapılır. Oysa Evren-Özal döneminde Doğu'da fabrika açılma bir yana, eski kurulmuş fabrikalar kapanmaktadır. GAP projesine dahil barajların beş tanesi ki; Hasankeyf'te altı ayrı uygarlığa ait sanat yapıtlarını su altında bırakacak Ilısu Barajı da bunların içindedir, enerji üretim projeleridir. Yani buralarda yeni fabrikalar kurulmadıkça -ki kurulacağına dair bir belirti de yoktur- sözkonusu projelerin Güneydoğu halkına ciddi bir yararı yoktur. "Peki o ünlü, dünyanın bilmem kaçıncı büyük baraj gölüne sahip -ki o baraj gölünün jeolojik bir zorunluluk olmasa öylesine büyük olmasının gereği de yoktu, ki bunu da anlatacağız-Atatürk Barajı projesinden ne haber diyeceksiniz. Bu baraj hakkında da "fiyasko" diyebileceğimiz durumlar var. Herşeyden önce baraj dağların içinde, sulanacak arazi 25 kilometre aşağıda ovalarda. Dağdaki suyun ovaya taşınması için 1973'te URFA TÜNELİ açılmaya başlanmış. 1990 yılındayız, bu tünelin ne zaman hizmete gireceği belli değil. 1991 olarak verilen resmi rakama kimse inanmıyor şantiyede. Yani Atatürk Barajından da Güneydoğu Anadolu'ya bir hayır yok. Üçüncüsü, GAP projesinin Atatürk Barajı ile ilgili sulama kanalları 2013 yılında bitecekmiş. Yani "resmi tahmine" göre 23 yıl sonra. Resmi tahmin bu!. Ama gerçekte ne zaman biter bilinmez.

Dördüncü, beşinci falan da var.. Ama bir tanesini burada yazalım. Fırat ve Dicle suları GAP'taki sulama hedeflerini gerçekleştirmeye, eğer Suriye ve Irak susuzluğa razı olmazsa, yeterli değil.. Bu gerçekleri, *Demokrat*'ın gelecek sayılarında birer birer anlatacağız... ■

İ A.B.KAFÜOĞLU

Enflasyon Değinmeleri

6 Mayıs günlü gazetelerde bir demeç vardı. Devlet İstatistik Enstitüsü Genel Müdürü ORHAN GÜVENER'i, bir iş adamı, Devrimci Gençlik liderlerinden DENİZ GEZMİŞ'e benzetiyordu. İş adamının adı Halil Bezmen idi ve kendisi Türkiye'nin belki de en uzun ömürlü özel sanayi kuruluşu olan Santral Mensucat grubunun bir numaralı yöneticisiydi. Özel kesimin sayın büyükleri de kendi huy ve karakterlerine göre ama hemen hepsi de DİE Genel Müdürünü yaylım ateşi altına almışlardı. Çünkü, Orhan Güvener enflasyonda *bam teline* basmıştı.

Güvener resmi makamların aczini belirtiyor: *"Türkiye'de enflasyon, fiyat artışları ve pahalılık üzerinde tesadüfiliğin, psikolojik enflasyon beklentilerinin ve kurumlaşma olmayışının payı büyük"*.Allah Allah durmadan para basılmasının payı küçük imiş. Şunu itiraf ediyor: *"Yapısal olarak sisteme hakim değilim"*. Ama kıyameti koparan asıl ifade şu: *"Buradan doğan kaçaklardan yararlanan büyük, küçümsenemeyecek bir kesim var. Burada ortaya çıkan gerilimi kendisi belirleyebilen, gelirini enflasyona göre ayarlayabilen, buna kolayca uyum sağlayan kesim bu. Bu kesim ürettiği, sattığı malın fiyatını bu boşluklardan yararlanarak dilediği gibi ayarlayabiliyor. Enflasyondan etkilenmiyor.Enflasyon bu kesim için sorun değil."*

Görüldüğü gibi gözde genel müdür (!) eski masallardaki deyimle "fincancı katırlarını" ürkütmüştü. Kopan gürültü bundan.. Önce enflasyonun bir kader değil, bir takım insanların yani "ürettiği ya da sattığı malların fiyatını dilediği gibi artıran, ayarlayabilen bir takım insanların" ekonomi üzerindeki yönlendirici etkileri sonucunda ortaya çıktığı gerçeğidir. Enflasyonun en önemli nedeni budur! Güvener'in bu sözlerinde resmi ideolojiyi yalanlayan iki büyük sav vardı:

1) Demek ki bazıları mallarının fiyatlarını istediği gibi artırabiliyor. Oysa kapitalizmin resmi ideolojisinde, liberalizmde kimse sattığı malın fiyatını dilediği gibi artıramaz. Güvener, bu iddiayı yalanlıyor...

2) Enflasyon sadece emekçilerin değil, toplumda herkesin istemediği bir beladır.

Biz bu ikinci nokta üzerinde özellikle durmak istiyoruz. Enflasyon sınıfsal bir olaydır. Enflasyondan yarar görenlerin sınıfsal egemenliğinin ağır bastığı bir toplumda, enflasyon üzerine artık bilimsel, ince hesaplar yapılması gereği bile yoktur. Egemenler, onların etkilediği siyasal iktidar şu ya da bu şekilde enflasyonun şahlanmasını sağlar. Çünkü enflasyon, emekçilerin cebinden aldığı paralarla, kar ve rant sahiplerinin gelirlerinin artmasını en kolay sağlayan mekanizmadır. *Bu ulusal olduğu kadar "uluslararası" alanda da böyledir. Uluslararası ekonomilere egemen olan emperyalist ülkelerin diğer ülkeleri sömürme yolu da enflasyondur.* Durmadan uluslararası ödeme araçları ve borçlar artırılarak, gelişme yolundaki ülkelerin (bu fakir bıraktırılan ülkelere verilen kibar isimdir) alım-satımlarını artırarak onları daha hızlı biçimde sömürürler.

Emperyalizmin Türkiye'deki sömürüsünü artırma açısından özellikle 24 Ocak ve 12 Eylül iki önemli köşe taşıdır. Türkiye'de enflasyon bugün birkaç yıldan beri yüzde 60-80 arasında oynamaktadır. Türkiye'nin girmeyi mi, girmemeyi mi düşündüğü belli olmayan AT ülkelerinden enflasyonu en hızlı yaşayanlarının yıllık enflasyon hızı, bizim aylık enflasyonumuzdan düşük.

Türkiye'de ekonomi, ikinci petrol bunalımından sonra bizim gibi ülkelerin kaderinden farklı değil. 1980 yılı başında piyasada dolaşan para 180 milyar liraydı, bugün bu miktar 12 Trilyon liradır. Artış 66 kattır.

Devletin sadece dış borç faiz ödemesi Gayri Safi Milli Hasılanın yüzde 4 üne eşittir. Yani Türkiye yüzde 4 oranında bir gelişme hızı sağlasa bile bu yabancı borçların faizini ancak ödeyebiliyor. Bunun altındaki her hız, cepten yemeyi ifade ediyor. Çünkü, Türkiye de nüfus her yıl yüzde 2 nin üstünde artıyor. Diyelim ki, Türkiye'de GSMH büyük bir mucize olsa da yüzde 4'ün üzerinde artsa, bu artış da içerde alınan borçların faizine gidecektir (ki bu da Gayri Safi Milli Hasılanın yüzde 5 ine eşittir). Yani sanayicilerin artı değer şeklindeki elde ettikleri gelir fazlası, vurgun gelirlerini bir yana bıraksak bile, bu yapı ile Türkiye nin emekçisinin kaderi çizilmiştir. Kağıt üzerinde işçi, memur, emekli ücret ve maaşları artmış görünse bile, satınalma gücü olarak azalmak zorundadır. ■

A.B.KAFAOĞLU

Bi Acaip Eylemler

TÜKETİCİ BOYKOTU AMA NASIL?

Tanıl Bora

Mayıs ayında,Türkiye'de oldukça yeni olan bir muhalefet ve protesto biçimi gündeme geldi: tüketici boykotu..."Öncü", İzmir'den başlayan Cola boykotu idi;ardından 21 Mayıs'tan itibaren "onbeş gün et yememe " boykotu geldi. Bunlarla birlikte ,özel okul fiyatlarının serbest bırakılması ve üniversite harçlarının fahiş biçimde yükseltilmesi üzerine öğrenim bedellerinin boykot edilmesi tartışılmaya başlandı, öyle görünüyor ki, önümüzdeki aylarda bu muhalefet biçimi gündemde ve tartışmalarda epey yer kaplayacak. Üstelik tüketici boykotçuluğu -elbette öncelikle kentlerdeki yoksullar olmak üzere-neredeyse "herkes" denebilecek kadar geniş kitleleri ilgilendirecek ,cezbedecek bir "iş". Cola boykotu sırasında mahalle aralarında, otobüslerde, bakkallarda -çoğu halde 413 sayılı Kararname'den bile haberi olmayabilen- sayısız insanın en azından şaka yollu "boykotçuluk" ettiğini görmedik mi? Dolayısıyla, tüketici boykotçuluğu istikbal vaadeden bir meslek! Bu öngörüyü yaparken, Mayıs'ta yaşanan "boykot dalgası"nın, tam anlamıyla etkin ve "sahici" olmaktan uzak kaldığını gözden kaçırmamak gerek. Bu "dalga"nın birçok zaafı ve şişirilmiş bir tarafı da var.

Semra Özal'dan Odalar Birliğine ve TÜSİAD'a kadar herkes boykot eylemini alkışlıyor. Belli ki durup düşünmek lazım!

Zaafların, hem boykotun "esas" saiklerinden, hem hedeflerinin ve kapsamının sınırlılığından, hem de basında, kamuoyunda suyunun çıkarılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu üç etkeni, "fırtına"yı başlatan şanlı Cola direnişinde rahatlıkla görmek mümkün. Sırayla gidelim...

Bir; Cola direnişi saikleri bakımından aslında bir "tüketici boykotu"ndan çok bir "esnaf boykotu" ;' bir satın alma boykotu"ndan çok bir " satmama" boykotuydu. Boykotun etkinliği, esnaf örgütlerinin ve özellikle bakkallar derneklerinin örgütsel gücüne, bunların "sıkı durması-na" bağlı idi. Esnafların geleneklerinde pek sık görülmeyen bir biçimde hareketlenmesinde, bir yandan büyük sermayeyle olan çelişkilerinin derinleşen iktisadi bunalımla birlikte tırmanmasının; diğer yandan sanayi-ticaret-ziraat odalarıyla birlikte diğer esnaf birliklerini kavrayan siyasallaşmanın payını hesaba katmak gerek. Mayıs sonunda yapılacak olan Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Genel Kurulu öncesinde, bu alanda SHP ve DYP'ye yakın duran güçlerin kıpırdanmasının ilk örneği; Nisan ayında Şoförler Federasyonu'nun tam gazete sayfasına verdiği "hükümeti protesto" ilanlarıydı. Bir "yurttaş inisiyatifi"nden çok "esnaf inisiyatifi" olan boykotun zamanlaması, bu bakımdan da çok anlamlıydı.

İki: Boykotun kapsamı sınırlıydı; hedef aldığı malın kalitesine ,"anlamına" değil sadece fiyatına itiraz etmekteydi. Sınırlıydı; tiryakileri dışında, "lüks" sayılabilecek bir mala yönelikti. Doğrusu et boykotunda da durum pek farklı değil: SHP Genel Sekreteri Baykal, et boykotunu da "sosyete derneklerinin öncülük ettiği" , "oldukça dar bir yüksek gelirli kesimi ilgilendiren "bir boykot biçimi" olarak tanımlarken, tamamıyla haksız sayılamaz. (Ama bu "sınıfsal" eleştiride herhalde ilkesel kaygılardan çok; SHP üst yönetimin gerisinde, dışında, kıyısında kaldığı veya kendisine maledemediği her muha-

lefet biçimine karşı içgüdüsel olarak geliştirdiği kıskançlık ve öfkenin payı aranmalı.) Ayrıca, "ilk boykot"un hedefi Cola firmalarının toplam pazarları içinde Türkiye'nin payının marjinalliği düşünülürse, bu kampanyanın "hafifliği" ortaya çıkar.

Üç: belki en önemli sorun, Cola boykotunun basında ve kamuoyu denen şu meşhur yüzergezer zeminde bulduğu müthiş destekti... Demokrat'ın çıkış yazısında belirtildiği gibi, muhalefet nasıl "out"sa, tüketici boykotu inadına "in" hale geldi. Herkes acaip boykotçu kesildi. İşadamları, yazarlar, politikacılar, Semra Özal... Tüketici boykotu hızla modalaştırılır ve kutsanırken vurgulanan temel motif, bu eylemlerin "demokratikliği" idi. Sadece köşe yazarları değil, örneğin, 18 Mayıs Cuma gecesi TV'de Hodri Meydan programına çıkan emekli paşa ve Odalar Birliği Danışmanı Orhan Kilercioğlu da "tüketici boykotu tamamen demokratik bir harekettir" dedi .Cola firmaları bile fiyatlarını biraz indirdiklerini gururla ilan ederken, neredeyse boykotu destekleyen bir dil kullanmaktan geri kalmadılar. Pahalılığın ve boykota konu olan durumun sorumluluğunu paylaşanlar da dahil, bütün büyük adamlar, Türk halkına (tüketicisine) "demokrasi eğitimi" vermek için çırpınan ve o dersini öğrendikçe gözlerinin içi parlayan veliler gibiydiler.

Giderek, gazetelerde "vatandaşın bu eylemlerle siyasal partileri yaya bıraktığı" demokrasi adına kıvançla ilan edildi. Peki ya- bırakalım başka siyasal hareketleri- majestelerinin partilerinden biri tüketici boykotlarından birine öncülük yapsaydı? O zaman tüketici boykotu demokratik olmaktan çıkacak, siyasal bir olay, dolayısıyla tasvip edilemeyecek bir hadise, bir suistimal haline gelecekti. Nitekim TÜSİAD 20 Mayıs'ta "Avrupai anlamda tüketiciyi koruma önlemlerinin alınması"gereğinden söz ederken, bir yandan da başkanları Cem Boyner (elbette olumlu bulduğu!) tüketici boykotlarının "siyasal amaçlarla kullanılmaması gerektiğini belirtmekte".

Resmi ideolojinin siyasetle demokrasiyi birbirlerinden farklı şeyler gibi sunan demogojisi, tüketici boykotları karşısında bütün çıplaklığıyla yürürlükte. "Demokrasi" siyaset-üstü bir yüce değer gibi sunuluyor; bu haliyle serbest ve mükemmelen mevcut...

Alman düşünür Jurgen Habermas, tüketim toplumunda yurttaşların siyasal bakımdan da müşteriye/tüketiciye indirgendiğini yazar ."Mal", siyaset ve demokrasi; bu malı pazarlayanlar da partiler ve profesyonel politika erbabıdır. Kapitalizm geliştikçe ve tüketim toplumu koşulları oluştukça, gerçekten yurttaş her türlü siyasal etkinliğin salt müşterisi haline geliyor .Bir "tüketici" olarak yurttaşın en feci biçimde sömürüldüğü ve yoksullaştırıldığı alan da bu oluyor: Siyaset ve demokrasi alanı. Bu alandaki alışverişin sadece pahasını ve "müşteri"ye malın tazeliğini yoklama hakkını tanımayan hotzotçu biçimini değil; siyasetin bu işbölümüne tabi kılınarak alışverişe indirgenme halini hedef almak gerekiyor. Gerçekten etkili ve "sahici" tüketici boykotları için, ilk şart bu olmalı. Bu da elbette salt sloganlarla ve keskin siyasal bir dil kullanılmakla halledilebilecek mesele değil. Hedef yurttaşları siyasetin müşterisi olmaktan çıkarıp öznesi haline getirmekse; bu çabanın alanı; verili siyaset alanıyla/mesleğiyle sınırlı kalamaz. Yoksa sadece "satıcı" değişmiş olacaktır.Tersi gerekli: Yani genel tüketicilik/müşterilik konumunu tanımlamak, sorgulamak ve onu "içerden" siyasallaştırmak...

Hep yaşanan tüketici boykotunun zaaflarından söz edildi. Yanlış anlaşılmamak için tekrar başa dönelim:Tüketici boykotları, gerçekten istikbal vaadediyor. Bu muhalefetin içeriği, biçimleri ve ufku tartışılmaya, üzerinde durulmaya değer görülmeli. ■

FOLİE A'FAMİLLE; Çevrenize bakın, Türkçe Tkçrkçee karşılığı "aile deliliği" olan hastalığa yakalanmış ne çok aile var. Örneğin birisi kendini gerçekten Başbakan sanıyor , eşi de Başbakan karısı gibi davranıyor. Çevresi de şakacıktan onlara Başbakan ailesi muamelesi yapıyor.

Hasan UYSAL

MAKSAT MUHABBET

Başlık size bir tuhaf gelebilir ama Folie a'famille çok önemli,hepimizi çok yakından ilgilendiren bir hastalık. Dünya tıp literatürüne geçen bu hastalığın türkçe karşılığı ise 'aile deliliği'. Bugüne kadar dünyada bu hastalığa yakalanmış sadece 20 aile saptanmış. Türkiye'de bu hastalığa yakalanmış sadece 20 aile saptanmış.Türkiye'de bu hastalığı yaşayan aile var mı kesin bilinmiyor ama 1988'de Erzincan'da ortaya çıkmış. SSK Ankara Hastanesi'nde psikiatri kliniği hekimlerinden Halük Özbay ile Erol Gökay tarafından saptanmış ve aile tedavi edilmiş. Bu Folie A'Famille hastalığı gerçekten müthiş enterasan bir hastalık. İsterseniz biraz açalım...

Ailede otoriter olan şahsın "kafayı yemesi" ile başlıyor herşey. Örneğin evin babası kendisini tanrı ya da Napolyon sanıyor. Bu sapma yavaş yavaş aile bireylerinin etkilenmesine, yayılmasına neden olabiliyor. Örneğin baba kendini Napolyon ilan edince, karısı da kendini Josephine sanıyor. Çocuklar kendilerini Napolyon-Josephine çiftinin evlatları sanıyor. Aile dışarıya kapanıyor, kendi içinde Napolyon'un ailesi olarak yaşıyor. Coğunlukla iş, eğer erken teşhis edilmezler ve tedavi görmezlerse intiharla sonuçlanıyor. Önce baba, ardından tüm aile bireyleri tek tek intihar ediyorlar.

Müthiş ilginç değil mi? Bu bilgiyi aldığımda, bir şeyi çok garipsedim. Nasıl olurda bu hastalığa şimdiye kadar 20 aile yakalanmış olabilir? Sanırım tıbbın ihmali...

Bakın çevrenize bu hastalığa yakalanmış ne kadar çok aile var. Örneğin birisi kendini gerçekten Başbakan sanıyor, eşi Başbakan karısı gibi davranıyor. Çevresi de, bozulmasınlar diye şakadan onlar Başbakan ailesi imiş gibi yapıyor.

Başka bir aile kendini padişah sanan babanın çevresinde dört dönüyor. Karısı padişah eşi gibi kurum kurum kuruluyor. Yaptıkları görgüsüzlüklere patavatsızlıklara skandallara rağmen çevresi renk vermiyor. Kızları, oğulları da hastalığın etkisiyle kendilerini Sultan addediyorlar. Peşlerinde ise bir avuç sevici sövücü, övücü ile yaşayıp gidiyorlar...

Bütün bunlara rağmen bütün dünyada nasıl olur da bu hastalığa yakalanmış, sadece 20 aile saptanmış olabilir? Marmaris'inden Erzincan'ına, Ankara'sından İstanbul'una, Malatya'sından Bursa'sına, Adana'sından Kayseri'sine kadar il ve ilçelerde bu tip hastalıklı aileleri getirin gözünüzün önüne. Yahu sadece Ankara'da 20 aile sayarım size... Yalnız bizim mahalledeki kimi albay emeklisi apartman yöneticilerini saysam yeter. Kapılarda hergün yeni yönergeler asan, asarım keserimli ifadelerle üstelik. Adamcağız emekli olmuş,apartmanda oturanları asker apartamanın garnizon, kendini de savaşa hazırlanan garnizonun komutanı sanıyor.

Merhaba, bundan böyle her sayı birlikte olacağız 'Maksat Muhabbet' köşemizde. Tabii, SS kararnamesi uyarınca kapatılmaz, ayarı kaçırdırk diye atılmaz, sahip çıkmadınız diye dergiden vazgeçilmez ve de ölmez sağ kalırsak...

Bu ilk sayı diye istismar edip, kişisel muhabbetin ayarını da kaçırmak niyetinde de değiliz. Kısacası her sayı bu köşede, geçilen dönemde yaşanan kepazelikleri, gazetelerdeki rezaletleri, kıyıda bucakta saklanan ya da hiç verilmeyen kimi haberleri neşeli, acılı, kanlı-canlı olayları gücümüz ölçüsünde aktarmayı çalışacağız. Yeniden merhaba derken, zuranda peşrev olmaz örneği, yazıda uzatma olmaz diyerek, kaldığımız yerden devam edelim.

Gaziantep'te 14 öğrenci Milli Eğitim Müdürlüğü'nce dağıtılan fındıklardan zehirlendi. Olayın, eğitimde sıkışıklığı çözmek için bakanlıkça bulunan "öğrenci imha projesi" kapsamı içinde yer aldığı sanılıyor.

Geçtiğimiz ay hapishanelerde elektrik, jop ve çay servisleri aksamasız devam etti. İnsan hakları savunucuları mahkumlara verilen çaylarının "çok açık" olduğunu belirterek yetkilileri kınadılar.

Urfa'da çıkan tartışma sonucu, Kahramanmaraş'ın Cennetpınar köyünde PKK tarafından Urfa'nın Suruç ilçesinde kan davasından toplam üç öğretmen öldürüldü. Bırakmıyorlar ki, şu öğretmenleri rahat rahat açlıktan ölsünler.

Tabibler Birliği Türkiye'de kanser hastalığının çok vahim boyutlara ulaştığını, özellikle geri kalmış yörelerde ve yoksul kesimlerde kanser hastalığının çok yoğunlaştığını açıkladı. Yaşasın yoksul halk yaşamında ik kez bir şeye sahip oluyor.

Hamallıktan bir anda milyarderliğe yükselen ANAP milletvekillerinin ezici çoğunlukta olduğu TBMM'nin şoförlerinden A.D. Meclisin resmi plakalı 3 adet Mercedes'ini sattığı için gözaltına alındı. "Niye böyle bir şey yaptın" sorusuna sadece "param bitmişti" yanıtını veren TBMM şoförü, parayı iade edip Mercedesleri geri alınca, işine döndü. TBMM aşçısı F.Ö. ise döviz alımsatımcısı Ahmet Yaman'ı oyuncak tabancayla tehdit ederek 288 milyon lira gasbetti. TBMM personelinin bu çabalarına artık "üzüm üzüme baka baka kararır"mı derseniz, "günün modası"mı yoksa "uyum çalışmaları" mı, siz bilirsiniz.

Almanya'da "elçilik görevlisi" kadrosuyla memleketine hizmet eden MİT'ci kardeşle-

rimiz, "vatandaşlarımızı izliyor ve fişliyor" gerekçesi ile sınırdışı edildiler ve törenle memleketine döndüler. Vatandaşına düşkün, vatandaşının üzerine titreyen Türk devletinin arslan MİT'cileri bir süre bizlerle birlikte "lokal" hizmetet devam edecekler. Hizmet aksamasın, vatandaşımızın orada boynu bükük kalmasın, aman 'kırmızı ışıkta karşıdan karşıya geçmesin' gerekçesiyle yerlerine yeni MİT'çiler gönderildi bile...

Türk devletinin yurt dışında itibarı giderek yükselmeye devam ediyor.Geçtiğimiz ay da yükselmeye devam eden itibarı sayesinde İngiltere'den sonra İtalya da Türklere vize uygulamaya başladı. Türklerin itibarını daha da artırmak isteyen Türk devleti, bilindiği gibi daha önceden Bulgaristan'dan gelecek Türkler için de vize uygulamasını başlatmıştı.

Bir gıda şirketinin dağıtımcılığını yapan Serdar Çalışkan isimli şoför İstanbul'da Maslak yolunda yolu kapatan inekleri sopayla kovalayıp, vurmaya başlayınca, rahatsız olan inekler birleşip şoförü komalık hale soktular. Dansı tüm ineklerin başına...

Kendilerine yeteri kadar emniyet güçleri, asker ve MİT'çi gönderemediğimiz Batman ve Şırnak'taki kardeşlerimiz nihayet bu olanaksızlardan kurtuldular. Devletimizin fedakar ve uyanık büyükleri tarafından her iki ilçemiz de il yapıldı. Bu kadar hizmeti de yetersiz gören büyükler ek bir kararname daha çıkararak onları "bölge valiliği" kapsamına soktular. İki yeni kent halkını kutlar, allahtan kendileri için kolaylıklar dileriz.

İç karartıp, felaket tellallığı yapmak değil gayemiz. Bu sayı kimi "olumsuz haberlerin" yanyana gelmesi sadece bir rastlantı. İsterseniz biraz da insanı mutlu eden, iç açan haberlere değinelim:

Öğrencisine sınıf geçirmek vaadiyle bir milyon lira rüşvet alırken suçüstü yakalanan Uludağ Üniversitesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. İ.İ. "Ben parayı kendim için almadım. Bunu maden kazasında ölen işçileri ailelerine gönderecektim" dedi. Ne kadar mutlu bir haber değil mi? Düşünün rüşvetçi bir insanımız bile vicdan sahibi, dayanışma ruhu ile donanmış bir kahraman düzeyine gelmiş.

Bir başka mutlu haber ise gazete, dergi ve kitap toplatmalarında görüler artış. SS kararnamesi sonucu toplatılanların yanısıra, birçok dergi ve gazetenin basılacak matbaa bulamaması daha da sevindirici. Toplatılan dergi, gazeteler ve kitaplar doğruca SEKA'ya gönderilip, üretim artışı sağlarken, matbaa bulamayanlar sayesinde de tüketim azaltılıyor.Bu da demektir ki artık kağıt sıkıntısı pek çekmeyeceğiz ya da yaşantımıza büyük yük getiren kağıda olan gereksinmemiz giderek yok olacak.Yani bunun sonucu birkaç yıl içinde kağıt ithal eden ülke konumundan ihraç eder konuma gelirsek hiç şaşınmayalım.Sonra babalarımız onun parasıyla bizlere toplar,tüfekler alacak, yeni hapisaneler kuracak, çağdaş işkence ve dinleme aletleri getirtecek.Polis ve asker lojmanları yapımına hız verecek.Artanıyla da Semra yengemize taze papatyalar, Zeynep kızımıza yeni kocalar,Efe oğlumuza yeni araba ve sevgililer,misk gibi hacı kokulu biraderlerimize yeni fabrikalar alacaklar.

SS kararnamesi deyince anımsadım. Hani tanrı yoksulu sevindirmek için önce eşeğini kaybedip buldururmuş, bize de öyle oldu.G.Doğu'da İşsiz sayısı 2.9 milyonu bulmuş.bu sayı müthiş güzel bir rakam.2.9 milyon İşsizi eritmek için SS kararnamesinde, Güneydoğu'ya yeni memur kadrosu açılacağının duymuştuk .Kararname çıkınca boşuna telaşlandırdığımızı anladık ve rahatladık. Çünkü kararnamedeki rüşvetci memur sayısı sadece 50 binde kalmış.Kaça indi İşsiz sayısı,2.85 milyona. Bu da yeter.Neden derseniz:

Tanrı saklasın hepsine iş bulsanız ne olur? Sokaklar boşalır.Sokaklar boşalırsa kahveler batar.Binlerce kahveci ve ailesi aç kalır.Kahveler batarsa çay üretici ve kahve dışalımcısı perişan olur. Dahası da var.sokaklarda adam kalmazsa vuracak adam bulunumaz,gözaltına alınacak, dövülecek, sövülecek, işkenceden geçirilecek, saldırılacak, bombalanacak insan bulunamaz. O zaman ne olur? Antremansız kalan güçlerimiz, yarınbir savş çıksa antremansız haliyle düşmana yenilmez mi, yenilir.

Mutlu haberin yanısıra bir de tuhaf haberlerimiz var:

Samsun'un Çarşamba ilçesinde Ramazan boyu kumar oynattığı saptanan 44 yer bir ay kapatılmış. Niye Ramazan ayına durup dururken kumar oynatmaya başlatmışlar? Ramazan ayı "Kutsal kumar ayımıdır" yoksa? Diyebilirsiniz ki "Bunu nereden çıkartıyorsun. Ramazan ayında kumar oynamak yüz kat daha günahtır. Onun için kapatılmış bir ay."

O zaman minik haberin devamını okuyalım:

"Kaymakam Cengiz Horozoğlu, bundan böyle kumar oynatanlara verilecek kapatma cezasının üç ay olacağını açıkladı"

Buyrun şimdi yanıtlayın: Ramazan ayında kumar oynatanlara adeta teşvik var. Ramzanda oynatırsan bir ay, diğer üç ay...

Aynı haberin altında bir küçük haber daha, okuyalım:

"Tıp fakültesinde kadavra sıkıntısı çekildiği, bu nedenle öğrencilerin kadavra konusunda yeterli bilgi almadan mezun oldukları bildirildi. Bir yetkili 'batı üniversitelerinde karşılıklı yardımlaşma yoluyla da olsa kadavra sıkıntısı çekilmiyor. Ama bizde sıkınt ı had safhada' dedi."

Haber bu kadar. "Ne olmuş ki, bunun ne önemi var?" diye sorabilirsiniz ama kadavra sıkıntısı çekilen yer Diyarbakır'ın Dicle Üniversitesi. Yanıbaşında 50- 60 kişinin kim vurduya gittiği, insan yaşamının bir köpek canı kadar kıymetinin kalmadığı güneydoğunun göbeğinde kadavra sıkıntısı çekiliyor. Olacak şey mi? Batı Üniversiteleri değiş tokuşla işi hallediyorlarmış. Değiş tokuş ettikleri ne?Kadavra yani ölü insan bedeni. Nasıl değiş tokuş edilirki ? Heralde Ege Üniversitesi, Antalya Tıp Fakültesine yazıyordur:

"Elimde fazla 8 börek var, 7 dalak var. Bunun karşılığında iki beyin, üç bacak gönderirmisiniz?"

Tarım liselerinde artış 50 yılda 2.8 iken, İmam Hatip liselerinde 50, öğrenci sayısında artış 300 kat olmuş. Geçiniz bir kalem.

Yalnız Güneydoğuda okuma çağına geldiği halde 1 milyon 9 bin çocuk eğitimdin mahrummuş. Önemsiz bu da. Eli kanlı katile ödül vermiş, bir grup yalayıcı. Bu da önemli değil, yılda bir buçuk milyon çocuğun kuran kurslarından geçirilmeside .

Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün Türkiye en çok silah satın alan dördüncü ülke durumundaymış. Yalnız son üç yılda üç buçuk milyon dolarlık silah almışız. Bütçede savunma harcamalarımız ise geçen yıl patlama noktasına ulaşmış. 1987'de 2.5 trilyar lira iken, 1989'da bu rakam 6.1 trilyar liraya ulaşmış. "Gerizekalı ülke" sıralamasında başı Hindistan ve Irak çekiyormuş. Bunu da geçelim.

İşsiz sayısı 6.4 milyon, dış borçlar altmış milyar dolar olmuş, zamlar, enflasyon, eğitimdeki kalitesizlik, basının kucağa oturtulması, yolsuzluk, irtica, Güneydoğu'da vahşet ve ilkellik, zavallı bir hükümet, garip bir başbakan, padişahvari özlemler, imitasyon muhalefet, baskılar, işkenceler, siyasi ve çevresel kirlilik, depolitizasyon, kültür erozyonu falan hepsini geçin kalem. Bunların hiçbirinin önemi yok. Önemli haber aşağıda :

Urfa'nın Suruç ilçesinde Belediye Başkanı inek kesimini yasaklarken, Aydın Valisi de kentte ayı oynatılmasını yasaklamış. Bundan içaçıcı haber olur mu? Bu işler böyle böyle başlar. İnek kesimini durduran, ayı oynatılmasını yasaklayan yöneticiler, bir gün gelir insanların kırımını, kıyımını, kesimini ve "kedi-fare" gibi oynatılmasını, vatandaşlıktan atılmasını yasaklar.

Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle... ■

Dünyanın Gidişi Üstüne Bir Deneme:

ÇOK KUTUPLU BİR DÜNYA

Ragıp Zarakolu

80'li yıllar tüm dünyada kriz yılları oldu. Ne kapitalist metropoller ,ne 'sosyalist blok 'ne de 'üçüncü dünya' bu global krizin etkilerini dıştalayabildi. Ve 80'li yılların sonlarında paradoksal biçimde dünya gelişmelerini tıkayan bütün noktalarda çok hızlı bir çözülme sürecine girildiği gözlendi.

Sarsılan Hegemonyalar

Kapitalist dünya sistemi önündeki engelleri adeta silindir gibi silip süpürüp, varabileceği en son sınırlara ulaşırken, yine paradoksal biçimde bütün monolitikliğine karşın, siyasal-toplumsal düzlemde merkezden kaçma eğilimlerine güç katmaktadır. Dünya kapitalizminin görünürde kazandığı bu evrensel zafer, aynı zamanda kendi 'ölüm şarkısıdır'. İdeolojik düzlemde 'sosyalizme karşı açılan kutsal savaşa' karşın, bugün dünya toplumunun gündeminde en canalıcı sorunlar olarak yeralan maddeler, üretimin ve bölüşümün dünya çapında rasyonel ve eşitlikçi bir temelde düzenlenişi, dar-ulusal devlet sınırlarının zorlanışı, doğa-insan ilişkisinin yoketmeci olmayan tarzda yeniden düzenlenişi, militarizmin gerileyişi, ezilen ulusal-etnik-dinsel azınlıkların kendi kimliklerine sahip çıkarak direnişi, otoriter-militer rejimlerin zorlanışı vb. gibi olgulardır. Tıkanan ve dünya toplumlarının önünde bir engel olarak duran eski 'yapıların' çöküşü, yeni toplumsal projeler ve eşitlikçi insanca ütopyaların kendini yeniden üretmesi için kapılarını açmıştır. Eski toplumsal tortuların kısa bir zaman için adeta hortlaması, umutsuzluk kaynağı olmamalı. Bu tortulara karşı, sadece bastırma dışında hiçbir çaba harcanmamış olmasının doğal bir tepkisi bu. Bir anlamda da toplumsal kokuşmanın, bir başka boyutu. Dünya genelinde bugün sınıf mücadelelerinin, toplumsal mücadelelerin kendilerini daha rahatça dile getirebileceği kanallar edindiği söylenebilir. Toplumsal muhalefet akımları çeşitli biçimler alarak global düzlemde kendini ifade edebilmektedir. Hegemonyal yapılar ise, ideolojik düzlemde 'düşmanı' yitirmiş durumdadır. Artık karşılarında kutsal savaş açabilecekleri bir 'komünizm hayaleti' değil, dünya toplumlarının muhalefeti, eylemleri, direnişi vardır.

90'ların dünyasında kitlesel demokratikleşme dalgası dünya egemenliğini ilan eden pax-capitalistica'nın altını oyuyor.

Bugün dünya kapitalizminin genel hegemonyası altında, çok kutuplu bir dünyaya yönelindiği söylenebilir. Nitekim Dünya Bankası'nın Mac Namara'dan sonraki patronu Clausen'in saptaması da bu yöndedir. Bu Kuzey/Güney bölümlenmesine oranla daha gerçekçi bir saptamadır. Çünkü, Güney hiçbir zaman Kuzey'e karşı bir karar odağı olamamıştır. Dünya ekonomik sistemi içinde «üçüncü dünya projesi» de, bizzat bu oluşum içinde -sözde- yeralan petrol ülkeleri tarafından sabote edilmiştir. 70'lerde OPEC ülkelerinin açtığı savaş her şeyden önce bağımlı kapitalist ülkeleri, dolayısıyla projenin kendisini vurmuş, ama dünya kapitalist sisteminin, kendi hiyerarşik ilişkilerini yeniden düzenleme olanağı sağlamıştı.

Yetmişli Yıllar

70'ler bir yandan sömürgeciliğin ve emperyalist politikaların iflasa yöneldiği yıllar olurken, öte yandan petrol silahının ters tepmesi sonucu üçüncü dünyanın iflasını da sergiliyordu. 'Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen' ya da 'Kendi Gücüne Güven' gibi arayışlar da somut bir sonuca ulaşmıyordu.

70'ler aynı zamanda Güney Avrupa'daki faşist ve askeri diktaların sönüşü, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in peşpeşe Avrupa Topluluğu'yla eklemlenişi yıllarıydı. Bu aynı zamanda AT'nin bir çekim merkezi olarak konumunu pekiştirmesi anlamına geliyordu. 90'lı yıllarda Çekoslovakya, Macaristan

ve Polonya'nın eklenmesi ise, bu çekim merkezini daha da güçlendireceğe benzemekte.

70'ler aynı zamanda 'sosyalist' ülkelerin de, kapitalist dünya pazarıyla eklemlenmeye ve dış borç yükü altına girmeye başladığı dönemdi. Onlar bu yolla, içine girdikleri durgunluğu aşacaklarını ve ekonomik gelişmelerini hızlandıracaklarını umut ederlerken, karşılaştıkları, dünya kapitalizminin 1930'lardan bu yana girdiği en ağır krizin sonuçlarını kendi bünyelerine ithal etmek oldu. 1929 bunalımı sırasında ufuklarda dünya devrimi beklenirken, bu dönemde Jivkov gibileri bunalımın bir an önce bitmesi için dua ediyorlardı. "Batı'daki bunalımın bir an önce bitmesi bizim

Birbiri ardına devrilen domino taşlarını...

için de istenir bir şeydir." Böylece 70'li yıllarda bunalımın yükünü bağımlı kapitalist ülkelere ve bir üçüncü yol arayışı içinde olan üçüncü dünya ülkelerine ihraç eden metropol ülkeler, 80'lerde krizi Doğu Avrupa ülkelerine de ihraç etmiş oldular. Dış borç krizi bir yandan Latin Amerika ülkelerini burgaca alırken, öte yandan Doğu Avrupa ülkelerini de sarsmaya başladı, ve iki bölgede ekonomik krizin köklü siyasal sonuçları oldu.

ABD'nin Marifetleri

Carter'la başlayarak ABD yönetimlerinin yürüttüğü "insan hakları" şampiyonluğuna soyunan dış politikası, yeni ekonomik şekillenmeleri maskeleyen önemli bir örtü olarak işlev gördü. Bu kampanya Reagan'ın saldırgan yeni-sağ politikalar izlediği dönemde de sürdü. ABD böylece bir yandan kendi organize ettiği askeri dikta rejimleri pisliğinden elini temizlerken, öte yandan da gerek 'sosyalist' ülkeler karşısında, gerekse milliyetçi üçüncü dünya rejimleri karşısında önemli bir 'ideolojik silaha' sahip oldu. Peşpeşe Peru, Arjantin, Brezilya, Bolivya, Uruguay biçimsel burjuva demokrasisi rejimlerine geçtiler. Böylece toplumsal muhalefet güçleri de radikal olmayan kanallara akıtıldı. Bu kervana en son Şili de katıldı. Toplumsal muhalefet güçleri darbeler öncesi günlerden gelen toplumsal devrim programları yerine, burjuva demokrasisi çerçevesinde kendilerine tanınan meşru yere sahip olmayı kabul etmekle yetindiler. Sistem kendi özüne yönelik ciddi tehditleri askeri diktalar kanalıyla sildikten sonra, kendi oyun kurallarını toplumsal güçlere kabul ettirmiş oldu.

Dünya kapitalizminin ekonomik ve siyasal düzlemlerdeki bu yeni düzenlemeleri böylece 80'lerin sonunda en uzak sınırlarına kadar ulaşmış oldu. 80'lerin emperyalist müdahaleleri politikalarının sınırlarını da göstermekteydi. Gerilemekte olan ABD hegemonyası İran ve Lübnan'da utanç verici şekilde başarısız kalıp geri çekilirken, politikalarını yerel güçler arası çatışmalar aracılığıyla sürdürdü. ABD ancak Grenada ya da Panama gibi minyatür ülkelerde doğrudan müdahale ile hegemonyasını kanıtlamak isterken, Nikaragua'da halk ile doğrudan bir savaşı göze alamadı. Salvador ve Guatemala halkları ile de içsel güçler aracılığıyla dolaylı bir savaş yürütmeyi seçti.

Ve Gorbaçov...

Reagan dönemi aynı zamanda dünyanın bir nükleer savaş eşiğine ciddi biçimde geldiği yıllardı. Bu tehdide karşı yükselen ve milyonların katıldığı kitle hareketi, aynı zamanda Doğu Avrupa ülkelerinin halklarını derinden sarstı. Özellikle nükleer savaşın yıkacağı kesin olan iki Almanya bu konuda en duyarlı olan ülkelerdi. Rejimlerinin de kısmi onayı ile Doğu Avrupa'da yükselen barış hareketi aynı zamanda toplumsal muhalefetin de odaklanabileceği mevziler yarattı. Sovyetler ve müttefikleri, yeni silahlanma yarışının yükü altında ezilirken, bilgisayar ve microchip 'devrim'inin' de gerisinde kalmışlardı. Silahlanma harcamalarının Sovyet ekonomisini iyice ezmeye başladığı ve ekonomik gelişmenin durduğu noktada tarih sahnesine Gorbaçov girdi.

Böylece Avrupa'da 40 yıl süren 'savaş sonrası' dönemin, yani Yalta döneminin sonuna gelindi. Tarih adeta dondurulduğu yerden, aynı noktadan yürümeye devam etti. Bir anlamda deprem gibi Doğu Avrupa ülkelerinin peşpeşe Yalta düzeninden kopuşu, Avrupa Birliği projesini de krize soktu. 1992'de başlaması kesinleşmiş olan proje belki daha gecikerek, ama etki alanı daha genişleyerek hayata geçirilecek. 70'li yıllarda bütün dünyada dört önemli karar merkezi vardı. ABD-AT-Japonya-Sovyetler. Elbette bir alt karar odağı olmakla birlikte, AT ülkeleri ve Japonya'nın, ABD'nin hegemonyal ekonomisi ile girift ilişkileri vardı. Bu bağımlılık ilişkilerine karşın, AT ve Japonya, ABD ile önemli sayılması gereken ticaret savaşları da yaşadı. Karşılıklı kısıtlamalar ve örtülü koruma önlemleri her zaman gündemde oldu. ABD, Avrupalıların Sovyetlerle boru hattı işine girmesini engelleyemedi. Ama demir ihracatında, tarım ürünlerine yapılan sübvansiyonlarda geri adım attırdı. Zaman içinde Sovyetler düzeyinde olmasa da Avrupalılar da teknolojik bir gerilemeyle yüzyüze kaldılar. Avrupa sanayi bütünlüğü bu nedenle oluşturulmaya çalışıldıysa da, Avrupa şirketleri birbirleriyle iş yapmak yerine Amerikan ya da Japon kökenli çok uluslu şirketlerle çalışmayı yeğlediler.

Batı Almanya'da Sosyal Demokratların Ost-politik'inden bu yana Avrupa, özellikle de Batı Alman sermayesi Doğu Avrupa'da önemli mesafeler aldı. Bugünkü açılımda çok daha büyük fırsatlarla karşı karşıyalar. Bu açılım, yeni bir Marshall planı uygulamasına hazırlanan kapitalist dünyanın tümü için, önemli olanaklar sunmakta.

Bürokratik fosillere veda

Bütün dünyada egemen olan neoliberal ekonomi politikaları, metropol ülkelerin tüm emekçi sınıflarının konumlarını önemli ölçüde yitirmesine neden oldu. Şimdi aynı reçeteler Doğu Avrupa'da gündemde. Bu ise, orta vadede, sınıf mücadelesinin etkin biçimde gündeme gelmesine neden olacak. Kendini yeniden yapılandırmayı başaracak, gerek örgütlenme anlayışını gerekse toplumsal eşitlikçi projeleri yeniden üretmeyi başaracak sol güçlerin önümüzdeki günlerde Doğu Avrupa ülkelerinde azımsanmaması gereken bir gelişme potansiyeli de var.

Sovyet-ABD zirveleri sonucunda dünyada kilitlenmiş bunalım noktalarında bazı uzlaşımlara varıldı. Sözkonusu uzlaşımdan sonra varılan sonuçları aşağıdaki noktalarda özetleyebiliriz:

Doğu Avrupa'da Polonya'dan başlayarak, adeta peşpeşe devrilen domino taşları gi-

...durduracak gücü ve daha önemlisi zamanı var mı?

bi, Macaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Bulgaristan, kısmen Romanya «halk demokrasisi» saflarından burjuva demokrasisi saflarına hızlı bir geçişi gerçekleştirmeye giriştiler. 'Sosyalist' etiketli bürokratik rejimlerin alternatiflerinin 40 yıl sonra, eski toplumdan kalma köklere sahip sağ partiler olması doğal karşılanmalı. Türkiye'deki tek parti rejiminin politik mirasının daha sonraki süreçteki karmaşık ve ters etkileri, farklı bir düzlemde olmakla birlikte, benzerlikler açısından anımsatılabilir. Türkiye'deki Kemalist tek par-

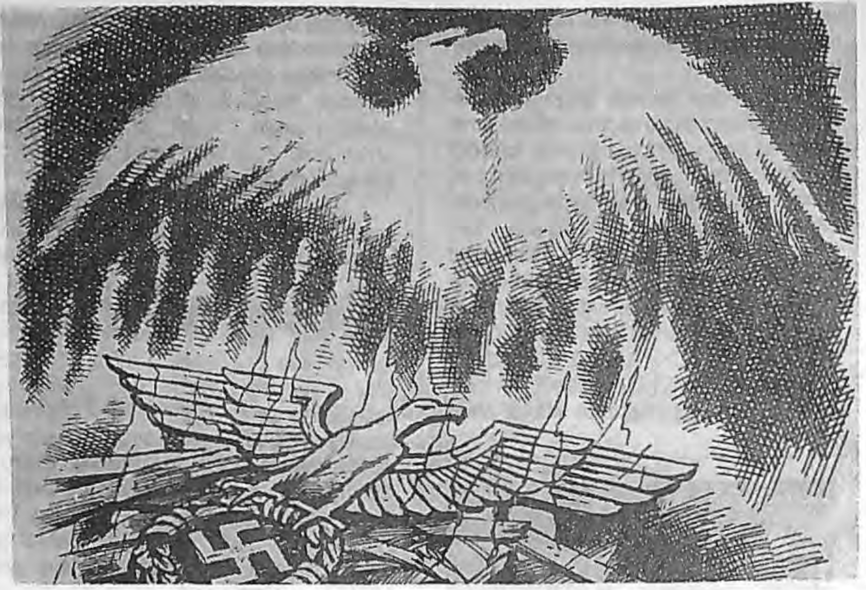
tinin, kendini sözde sosyal demokrasi üzerinde yeniden şekillendirmesi gibi, bu ülkelerdeki bürokratik partiler de yeniden şekillenerek kendini toparlayabilir, toplumsal muhalefetin bir bölümünü kendi bünyesinde toplayabilir. Daha farklı bir rotadan gelmekle birlikte Yugoslavya'nın da diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile benzer bir siyasal sürece girdiği gözlemlenmekte. Sovyetler Birliği de siyasal ve ekonomik alanda daha geriden gelmekle birlikte, Doğu Avrupa deneyimini izlemekte. Bugün gelinen noktada bu ülkeler, ustalarını hayli sollamış bir görünümde! Gorbaçov 1989'da hâlâ durağanlığını koruyan Doğu Avrupa'yı kendi istediği çerçevede kısmen hareketlendirmeyi böylece içerde biraz rahatlamayı kurarken, toplumsal dinamiğin bir fırtına gibi patlaması sonucu inisiyatifi yitirmiş, yangın tam tersine kendi topraklarına sıçramıştır.

Doğu Avrupa ülkeleri Avrupa Konseyi'nin politik, AT'nin ekonomik yapılanması içinde yer almayı planlarken, uluslararası güvenlik bağlamında ise AGİK'in (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) ön plana çıkarılmasından yana görünmektedirler. Almanya'nın birleşmesi konusunda Sovyetler, daha önce tarafsız, askeri ittifaklar dışı bir Almanya'yı savunurken, bugün Birleşik Almanya'nın NATO üyeliğini de sineye çekmiş durumda. Anlaşılan denetimsiz bir Almanya fikri sonunda onlara da ürkütücü geldi. Ama bu olay da Sovyetler'in ABD karşısında inisiyatifi ne ölçüde yitirmiş olduğunu doğrulamaktadır.

Milliyetler Ve Azınlıklar

Böylece Doğu Avrupa bir bunalım odağı olmaktan hızla çıkarken, bizzat Sovyetler Birliği'nin kendisi, milletler sorunu nedeniyle, kaotik bir buhran merkezi olmaya süratle dönüşmektedir. Sovyet yönetimi Doğu Avrupa örneğinde olduğu gibi, yükselen 'Birlikten ayrılma' salgını karşısında, inisiyatifini yitirerek sürüklenmektedir. Doğu Avrupa gibi Baltık ülkeleri de 2. Dünya Savaşı'nın Sovyetler Birliği üstüne yüklediği kötü bir mirastır. Öte yandan Sovyetler Birliği'ne katılmaları, sancılı ve tartışmalı bir süreçle gerçekleşen Gürcistan, Ermenistan ve Azerbeycan'ın da Birlik'ten ayrılmaları gündemdedir. Kısacası, Lenin'in de eleştirdiği yöntemlerle çözüldüğü sanılan sorunların, tarihin gündeminden kolay kolay silinmediği bir kez daha anlaşılmıştır. Lenin'in daha ilk doğuş anlarında tehlikeli bir eğilim olarak farkedip eleştirdiği 'Büyük Rus şovenizmi'nin diğer küçük halk ve milliyetlere yönelik, özellikle 2. Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında yoğunlaşmış uygulamalarının faturası da bugün çıkmaktadır.

Milliyetler, etnik ve dinsel grup ve azınlıklar sorunu bugün yalnız Sovyetler Birliği'nin değil, tüm dünya toplumunun gündemindedir. Bu sorunların yükselişi, dünya kapitalizminin her alanda getirdiği tektipleşmeye karşı, yükselen kimlik bunalımı içinde dünya halklarının verdiği bir yanıt da sayılabilir. Sorun öylesine yakıcı bir güncelliktedir ki, bugün bir 'Azınlık Hakları Bildirgesi'nin uluslararası düzeyde hazırlanması çok yakında gerçekleşecektir. Dünyada emperyalist savaşlar sonucunda, masa başında büyük güçlerce, halkların onayı alınmadan belirlenmiş sözde 'ulusal sınırlar', varılan toplumsal gelişmeler düzeyinde dar ve geçersiz olmaya başlamıştır. Tüm dünyada en kanayan sorunlardan biri, halkların kendi kaderini tayin hakkının nasıl belirleneceğidir. İran ile Pakistan arasında bölünmüş Beluci halkını, bölünmüş Azerbeycan'ı, Afganistan ile Pakistan arasında bölünmüş Paktunları, ya da bir zamanların Irak'ındaki sözde özerk Kürt bölgesini, İran'daki Mehabat Cumhuriyeti'nin kaderini düşünün. Sovyetler Birliği'nde 'gönüllü birlik' ilkesi niçin hayata geçirilmiyor? Çin'de niçin bir Moğolistan var? Uygur bölgesi ya da Tibet halkı neden kendi kaderini belirleme hakkına sahip olmasın? Bütün bunlar dünyadaki son 'sömürge imparatorluklarının' birer kalıntısı değil mi? Makedon halkı niçin üç ülke arasında bölündü, Yunanistan ve Bulgaristan'da aralıksız bir asimilasyon ile yokedildi? Eritre halkı niçin Etiopya'ya peşkeş çekildi? Endonezya Doğu Timor'u, Fas, Batı Sahra'yı nasıl ilhak etti? Filipinler'de Moro halkının hakları niçin tanınmıyor? Cezayir'de Berberiler niçin yok sayılıyor? Batı Avrupalılar bu konuda da, sorunlar kangren haline gelmeden çözüm arayışına girdiler. Azınlık Hakları Bildirgesi için yapılan hazırlıkların bir nedeni bu. Ama yine de İngiltere'de en son Kelt halkına kendi dilini kullanma hakkı tanınırken, İskoçya böylesi haklara uzun süredir sahipken, emperyalizmin böl yönet politikalarının örnek sonuçlarından biri olarak İrlanda yarası hala kanamaya devam ediyor. İspanya Bask, Katalonya ve Endülüs bölgelerine özerklik tanıyarak, bu konuda biraz rahatlama sağlarken, Fransız şovenizmi kendi Bask bölgesinde ve Brötonlar, Oksitanlar, Flamanlar, Alsaslılar, Korsikalılar gibi etnik gruplara haklar tanıma konusunda daha yavaş adımlar atıyor.

Geçtiğimiz günlerde Amerikalılar yokettikleri için Kızılderili halkından sembolik bir törenle özür dilediler. Ama Amazon vadisinde hunharca yokedilmeye devam edilen Kızılderililer ya da Avusturalya'nın yerli halkı Aborjinler, ancak son üyeleri ortadan kalktıktan sonra mı özür dileme işlemi ile karşılaşacaklar? Listeyi daha da uzatarak Güney Sudan'daki zencileri, Ortadoğu'da hızla eriyip yokolan Süryani, Nasturi, Maruni gibi Hristiyan halkları, Yezidileri de listeye eklemek mümkün. Ezilen milliyetlerin de daha küçük milletler karşısında ezici tavır göstermesi ayrıca sorgulanması gereken bir konu.

Günümüz dünyasının bir başka özelliği de sömürge halklarının metropolleri adeta 'işgal' etmesidir. Bugün Londra, Paris, New York vd. aynı zamanda siyahların, Hintlilerin, Çinlilerin, Vietnamlıların, Endonezyalıların, Surinamlıların, Porto Rikoluların ve diğer Latin Amerikalıların kentidir. Tıpkı İstanbul'un, İzmir'in, Ankara'nın aynı zamanda bir Kürt kenti olması gibi. Sömürgeciliğin girdiği ülkelerin halkları, bugün metropollerin merkezlerindedir artık. Bu akım, bir yandan büyük kentlerin yaşamına çok renklilik getirirken, aynı zamanda toplumsal muhalefet hareketlerine de ayrı bir boyut eklemektedir.

Kısacası 90'lı yılların siyasal gündeminde kimilerince «4. Dünya» diye de nitelenen azınlık halklar ve milliyetler konusu artan biçimde yeralacak ve bu konularda atılan adımlar gerçek anlamda bir demokratikleşme ve katılımın ölçüsü olacak.

Güneyliler

Dünyadaki temel bunalım odaklarından biri olan Güney Afrika bölgesinde de hızlı değişimler gözlendi. Namibya'nın Güney Afrika Cumhuriyeti'nden bağımsızlığını kazanması ve ırkçı Pretoria rejiminin Angola ve Mozambik karşısındaki askeri saldırılarını kesmesi, Zimbabve üzerindeki baskısını azaltması ve bizzat kendi topraklarında 'reformlar' başlatması, bundan birkaç yıl önce düşünülemeyecek gelişmelerdi. Doğu Avrupa'daki olaylar sürerken, emperyalistler de arka bahçelerini düzenliyor. Ama amaçları ırk ayrımı sistemine gerçekten son vermekten ziyade uluslararası

çerçevede Güney Afrika sermayesine hareket olanağı yani barışçı yoldan çevre ülkelere daha yaygın biçimde girme imkanı sağlamak. Bir yandan Nelson Mandela serbest bırakılırken, yerli halk arasındaki etnik çelişmeler kışkırtılıyor, kan akıtılıyor.

Dünyanın damı olan Nepal'de de kanla bastırılan kitle gösterilerinden sonra gerici krallık rejimi çok partili sisteme geçme kararı aldı. Ve dünyanın bu yöresindeki demokrasiye geçiş yanlısı gösterilerde orak çekiçli bayraklar da taşınıyordu. Diğer bir bunalım odağı olan Kamboçya'dan Vietnam askerlerinin çekilmesi tamamlandı. Güney Doğu Asya'da ABD yanlısı Filipinler rejimi ise Komünistler ve müslüman azınlığa karşı askeri bastırma operasyonlarını sürdürüyor. Doğu Asya'da Kore'nin birleşmesi konusu yeniden gündeme gelirken, bağımlı «örnek» kapitalist ülkelerden biri olan Güney Kore, son on yıl içinde tüm dünyada en militan işçi ve öğrenci hareketlerinden birinin yükselişine tanık oluyor. ABD patentli sahte «demokrasiye geçiş» modellerinden birinin maskesi, Filipinler örneğinde olduğu gibi düşürülüyor. Her iki ülkede de önümüzdeki günlerde yoğun sınıf mücadelelerinin ve diğer toplumsal mücadelelerin yoğunluğunu yitirmeden süreceği anlaşılıyor.

Diğer bir bunalım odağı olan Afrika boynuzunda, yakında Etiyopya'nın Eritre'den çekilmesi bekleniyor. «Marksist-Leninist» etiketli askeri dikta rejimi hızla yeni döneme ayak uydurarak, zaten eskiden beri ABD ve İsrail ile gizlice sürdürdüğü ilişkilerini pekiştiriyor. Bu arada Güney ve Kuzey Yemen'in birleşmesi gündeme geliyor.

Sovyetlerin çekilmesine karşın, Afganistan'daki Halk Partisi rejimi kentlerdeki konumunu korumaya devam ediyor. İslamcı direniş grupları ve etnik gruplar arası çelişkiler ön plana çıkıyor. Bölgede radikal İslamcı odağın güçlenmesini istemeyen ABD ile Sovyetlerin çıkarı, statükonun böyle sürmesi konusunda uyuşuyor. Bu arada İran'daki İslamcı rejimin de hızının kesildiği, ABD ile dirsek temaslarının başladığı gözlemleniyor.

Latin Dünyası

ABD açısından önemli bir bunalım odağı olan Orta Amerika'da da dengenin ABD lehine değiştiği gözlemleniyor. Köy koruculuğu sisteminin yaygın biçimde uygulandığı Guatemala'da gerilla hareketi geriledikten sonra, Hristiyan Demokratların göreli olarak daha ılımlı olan rejimi ile, çelişkiler biraz yumuşatıldı. Nikaragua'da haksız bir seçim yenilgisine uğrayan Sandinistler, herşeye rağmen varlıklarını ve toplumdan aldıkları meşruiyetlerini koruyorlar ve muhalefette nefes alma ve kendilerini yeniden düzenleme olanağına sahip oluyorlar. Salvador'da ise faşist Arena Partisi iyice toplumdan tecrit olmuş durumda, ama yine de gerillalarla hükümet arasında ki pat durumu devam ediyor. Panama'da ise 60'lardan bu yana Amerika'nın başını ağrıtan ordunun tamamen dağıtılması gündemde. Kıtada Fransız Devrimi sonrasında ilk özgür zenci cumhuriyetinin kurulduğu Haiti'de dikta rejiminin yıkılması sonrası dönemde, toplumsal mücadeleler şiddetini koruyarak sürüyor. ABD'nin Küba'ya yönelik ideolojik bombardımanı ise hiç gevşemeden devam ediyor. ABD yönetimi Castro faktörü ortadan kalkmadığı sürece, adada köklü bir değişiklik beklemiyor.

Latin Amerika'da 60'lı ve 70'li yıllarda boy gösteren radikal toplumsal değişim projelerinin askeri diktanın vahşeti altında ezilmesinden, toplumsal örgütlülüklerin dağıtılmasından sonra, ABD yönetimi 80'li yıllarda, toplumsal muhalefet hareketinin yükselişini de gözönüne alarak, 'demokrasiye geçiş' denilen süreçleri destekledi. Güney Avrupa ülkelerindeki geçiş süreçlerine benzer biçimde

Contra'lar silahlarını bırakıyorlar ama, bu, Nikaragua'da sorunların sona ereceği anlamına gelmiyor.

burjuva demokrasisi, pek fazla aksaklıkla karşılaşmadan ayakları üstüne oturdu. Radikal sınıf mücadeleleri Brezilya, Arjantin ya da Şili gibi ülkelerde devam etmekle birlikte, varolan düzenin meşruluk sınırları dışına çıkılmamaya çalışılıyor. Brezilya seçimlerinde sol ittifakın ortak adayı olan İşçi Partili ve aynı zamanda militan bir işçi önderi olan Lula'nın, açılan anti-komünist kampanyalara karşın oyların yüzde40'ını alması, dünya çapında sosyalistlerin son dönemde sağladığı en önemli atak olarak kabul edilmekte. Öte yandan ABD'nin kokain kaçakçılığı bahanesi ile Kolombiya ve Bolivya gibi ülkelerde doğrudan giriştiği askeri operasyonlar, Panama örneğinde olduğu gibi, ABD emperyalizminin bölgedeki pervasız arka bahçe politikalarının devam edeceğini göstermekte..

Dünyadaki birçok bölgede kronik bunalımların aşılmasına karşın, Ortadoğu bölgesi en önemli kriz odağı olmaya devam etmekte. Bölgedeki Sovyet etkisi iyice zayıflamış durumda. Suriye ABD ile ilişkilerini yeniden arttırma çabasında. Filistin direnişi belli bir noktaya geldikten sonra tıkanmış vaziyette. Üstelik Sovyetlerden gelen Yahudi göçü dalgası, işgal altındaki topraklarda durumu daha da kritikleştiriyor. Lübnan'daki halklar mozayiği ise, en küçük unsuruna kadar parçalanmış görünüyor. Irak yönetimi Amerikalıların İran yönetimi karşısında uzun süre desteğini sağladıktan sonra, şimdi yükselen etkinliği kırılmak istiyor. Mısır, Filistin konusunda görüşmelere başlamadığı için İsrail ile ilişkilerini, geri düzeye alır ve Suriye ile ilişkilerini düzeltirken, Türkiye İsrail ile ilişkilerini sıcaklaştırıyor. Öte yandan su sorunu Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ilişkilerinde soğumaya neden oluyor. Irak ve İran'da Kürt halkının mücadelesi soykırım ve göçe zorlama kıskacı arasında sıkışmış vaziyette. Ve Türkiye, yakında çözüm için gündeme gelmesi kaçınılmaz olan Ortadoğu bunalım odağında bir çok bakımdan en önemli taraflardan biridir.

Ve bizzat ABD'nin kendisi, önümüzdeki dönemde birçok toplumsal çatışmalara gebe durumda. Sovyetler gibi açığa vurmasa da, ABD de süper bir dünya devleti olmanın yüklerini oldukça zorlanarak taşıyor. Bir zamanların parlak uzay programları iyice kısıtlanıyor. İşsizlik ve kitlesel yoksullaşma, oldukça yaygın biçimde gözlemlenebiliyor. Kent yönetimleri iflas ile karşı karşıya.. Kitle haberleşme tekellerinin engelleri nedeniyle dünya kamuoyu izleyememekle birlikte, militan işçi grevlerine tanık olundu, kadın hareketi, çevre hareketi, barış hareketi, siyah, chicano ve diğer etnik grupların hareketleri 80'li yıllar boyunca önemli atılımlar sağladı. Bu tür hareketlerin 90'lı yıllar boyunca 'canavarın bağrında' da toplumsal protestoyu artan biçimde dile getireceği beklenmeli.

Sonuç Yerine

Sonuç olarak 90'ların dünyasında kitlesel demokratikleşme çabalarının dünyanın her kesiminde yoğunlaştığını görüyoruz. Bu dalga, bütün dünyada egemenliğini ilan eden pax capitalistica'nın altını bugünden oymaktadır. Dünya toplumlarının oluşturduğu mozayikte gevşek birliklere yönelinirken, monolitik yapıların tükenişine tanık olunmaktadır. Bugün yanlız SSCB değil, ABD de dünyanın 'hasta adam'ıdır. Devletlerin ve sınırların gittikçe daha silinerek bir dünya toplumunun oluşum sancıları gittikçe daha güçlü biçimde hissedilmektedir. Bugün insanlığın geldiği bilgi ve teknoloji düzeyinde, çözülemeyecek sorun yoktur ve bunun önünde duran bizzat kapitalist dünya sisteminin kendi ilişkiler sistemi, onun üstünde yükselen devlet olgusudur. Bütün bu ilişkiler sistemi insanlığın geldiği düzeyle uyuşmamaktadır. Bu çelişki aşıldığında, "herkesten yeteneği, herkese ihtiyacı kadar" ütopyasının kapılarına ulaşılmış olunacaktır. Ya da kapitalist ilişkiler bağlamında dünya toplumu yokolma eşiğine gelecektir. Rosa'nın "Sosyalizm ya da barbarlık" sloganı tam da bu noktada geçerli olmaktadır. ■

Şimdi Hedef Barış

AFGANİSTAN'da KRİTİK YAZ

L.Doğan Tılıç

"Necip çok iyi bir satranç oyuncusu gibi hükümet ediyor. Bugüne kadar attığı hiçbir adımı tenkit edemedik. Yaptığı hiçbir şeye yanlış diyemedik. Sürekli herkesten bir adım önde. Şimdi parti içinde de rahat. Otoritesini sarsabilecek kimse yok. Ülkede şimdi seçim olsa belki tek başına çoğunluğu sağlayan çıkmaz, ama en fazla oyu Necip alır. Herkes baharla birlikte mücahit saldırısı beklerken bunlar sıkıyönetimi kaldırdı. Nisan başında Celalabat'da saldırıya geçip bazı mevziler elde ettiler. Sorunun dış cephesinde de değişiklikler var. Eskiden, 'önce barış olsun' diye bekleyen Birleşmiş Milletler faaliyetlerine hız verdi. ABD de eski çizgisini değiştiriyor. Geçmişte Necip'in adını ağzına almazken, şimdi barış müzakerelerinin başlamasında Necip'in iktidarda kalabileceğini, fakat görüşme sürecinin belli bir aşamasında görevinden ayrılması gerektiğini söylüyor."

İşte Kabil'deki Batılı diplomatların değerlendirmeleri bunlar. Kabil'deki Türk elçiliğinde de benzer düşünceler hakim. Elçiliğin Afgan yetkilileriyle her düzeydeki ilişkileri de artmış durumda. Kente günde 2-3 roket düşüyor. Bu geçen yıl Kasım ayında iki haftada duyduğum roket seslerine eşit. Ancak Afganistan'daki Türkiye temsilcisi Zeki Karaca, "düşen roket sayısı geçen yılın Mayıs ayıyla kıyaslandığında çok az" diyor.

Demokratik Halk Partisi,barış koşullarında da varlığını sürdürebileceği yeniden yapılanma sürecine giriyor.

Afganistan çok önemli değişikliklerin arifesinde. Parti dışından atanan Başbakan Fazıl Hak Halikyar 21 Mayıs'ta kabineyi kurdu. Anayasa Komisyonu önemli değişiklikler üzerinde çalışıyor. Ulusal Cephe'nin yerine Barış cephesi kurulacak. Afganistan Demokratik Halk Cephesi programını, tüzüğünü ve hatta ismini bile değiştirmeye hazırlanıyor. Önerilen isimler arasında Barış ve Yeniden İnşa Partisi, Ulusal Parti ve Vatan Partisi en gözde olanlar.

Cumhurbaşkanlığı Basın Bürosu'ndan General Gulam Sahi Atmar ülkedeki askeri durumu özetliyor: Celalabat, Host ve Kandahar önemli çarpışmaların olduğu kentler. Ancak, mücahitler cephe saldırısı yapma gücünü kaybettiler. Bütün kara yolları trafiğe açık. General Atmar sözlerini şöyle bitiriyor: "Bu yaz mücahit saldırısı olup olmayacağını bilmiyoruz. Ama olursa biz karşılamaya hazırız."

Kabil'deki hummalı reform hazırlıkları barış koşullarına uyum çalışmaları olarak da yorumlanıyor. Necibullah ve çevresindekiler barışın bu yıl içinde geleceğinden pek umutlular.

Necibullah'tan Türkiye'ye Mesaj

Önceden haber vermeksizin gittiğim Kabil'de üç gün kalıyorum. Cumhurbaşkanı Necibullah görüşme talebimi hemen kabul ediyor. Ancak, yoğun temposu yüzünden uçağımın kalkmasına 2 saat kala görüşebiliyoruz.

Cumhurbaşkanı Necibullah özellikle Türkiye-Afganistan ilişkileri üzerinde duruyor. Bir anlamda *Demokrat* aracılığıyla Türkiye'ye mesaj gönderiyor:

"Biz ilişkilerimizdeki her türlü olumlu gelişmeyi memnunlukla karşılarız. Sizinle 6 ay önceki görüşmemizden bu yana iki ülke arasında olumlu gelişmeler var. Ancak ilişkilerimizin geçmişteki düzeyine bakınca, şimdiki düzeyi yeterli görmek olanaksız. Geçmişte bilinen nedenlerle diplomatik ilişkiler alt düzeye indirilmişti. Şimdi Sovyetler burada olmadığına ve ilişkilerin alt düzeye indirilmesine gerekçeler ortadan kalktığına göre, temsilciliklerimizi neden büyükelçilik düzeyine çıkarmayalım? Ülkede önemli değişiklikler yapıyoruz. Yabancı sermayeyi hastane, okul gibi alanlarda da serbest bırakıyoruz. Ekonomik alanda ise, yalnızca garanti vermekle kalmayacağız, yabancı sermayeyi özendireceğiz de. Türk işadamlarını bekliyoruz. Ekonomik, ticari, kültürel, bilimsel ilişkilerimizi Atatürk dönemindeki düzeye çıkaralım."

Necibullah, "Ruslar çekildikten üç gün sonra devrilir" diyenleri her gün yerini biraz daha sağlamlaştırarak utandırıyor. Şimdi, kimi Batılı diplomatlar şu yorumu yapıyorlar: ABD önce Necip'i dıştan savaş yoluyla yıkmaya çalıştı. Başaramadı. Sonra içten bir darbeyle yıkmayı denedi. Yine başaramadı. Geriye bir tek yol kalıyor. Bir suikast ile ya da Sovyetler'e baskı yaparak iktidardan uzaklaştırmak.

Cumhurbaşkanına bu yorumları anımsatıp kendisini güvende hissedip hissetmediğini soruyorum. "Biz müslümanız" diyor, "korkmuyorum. Ölüm de yaşam da Allah'tan gelir. Biz barışçıl yolu seçtik. Afganistan sorunu askeri yoldan çözülemez" dedik. Onlar yolları kesip kentleri aç bırakmayı, masum insanlar üzerine roketler göndermeyi, darbe düzenlemeyi seçtiler. Hiçbirinde başarılı olamadılar. Bana fizik-

sel saldırıyı da denediler. Ama şimdi bütün yollar açık. Şehirlerimizde yiyecek sıkıntısı yok. 7'ler ittifakı çözülüyor. Mülteciler onlardan yüz çevirdi. Dağlardaki mücahit komutanlar birer ikişer savaşmayı bırakıyor."

En önemli hedef barış

Kabil'de yıldızı her gün biraz daha parlayan genç bir lider var. 32 yaşındaki Politbüro sekreteri Ferid Ahmed Mazdak. Reform hazırlıkları ve Anayasa değişikliği çalışmaları için toplantıdan toplantıya koşuyor. Bir toplantı çıkışı yakalayıp, parti genel merkezindeki odasında konuşmaya başlıyoruz. Son 6 ayda ülkede yaşananları özetleyerek giriyor söze:

"Geçtiğimiz altı ayın en önemli kazanımı artık herkesin Sovyetler olmaksızın ülkeyi savunabileceğimize inanması oldu. Halkın yönetimimize olan güveni arttı. 15 Ocak'tan itibaren partinin yeniden örgütlenmesi ve demokratikleşme doğrultusunda çalışmalar başladı. Şimdi demokrasi, barış ve modernleşme isteyen bütün gruplar birleşiyor. Artık sonuca yaklaşıyoruz.

Loya Jirgo'yu (En etkili ulusal meclis) toplamaya hazırlanıyoruz. Anayasa'da belli değişiklikler olacak. İlk yapılacak şey demokratikleşme. Özel sektöre önem verilecek ve mülkiyet yaygınlaştırılacak. Servis sektöründe, okul, hastane ve ulaşım alanlarında da özel sektöre izin verilecek.

Bir yandan da Barış Cephesi'ni kurmaya çalışıyoruz. Ana hedefimiz barış olduğu için, bu cephede barıştan yana herkesi biraraya getireceğiz. Ulusal Cephe ve Sol Demokratik İttifak da Barış Cephesi içinde eriyecek.

Partide yeniden yapılanmaya gidiyoruz. Bu barışın gelmesine katkıda bulunacağı gibi partinin barış koşullarında varlığını sürdürmesine de hizmet edecek."

Afganistan Demokratik Halk Partisi yöneticileri için şimdi barış istemek devrimcilikle eşanlamlı. Mazdak, "sadece Necibullah ve partimiz değil" diyor, "barış isteyen herkes devrimcidir. İran'daki 9'lar, Pakistan'daki ılımlılar, Zahir Sah yanlıları ve ülke içinde silah bırakan komutanlar... Bizim partimizin tek özelliği, bu aşamada en gerçekçi politikaları önermesi olabilir."

Darbenin yararları

Mazdak'a, "herkes mücahitlerin saldırmasını beklerken neden sıkıyönetimi kaldırdınız? Kendinize çok mu güveniyorsunuz?" diye soruyorum.

Yanıtından, Savunma Bakanı Tanay'ın darbe girişiminin işlerine yaradığını çıkarıyorum. Mazdak, sıkıyönetimi kaldırışlarının şu tahlile dayandığını anlatıyor.

"Pakistan İstihbarat Teşkilatı ve Gulbiddin yapabilecekleri en büyük saldırıyı Tanay'ın darbesiyle yaptılar. Ve kaybettiler. Bundan böyle önemli bir saldırıyla karşılaşacağımızı sanmıyoruz. Darbe, bizden çok karşı tarafı sarstı. 7'ler ittifakı içinde Gülbiddin ve 6'lar arasındaki çelişki büyüdü. 6'lar şimdi daha çok barıştan söz ediyor. Zahir Şah da barıştan yana tavır almaya başlıyor.

Darbe Gulbiddin grubu içindeki fraksiyonlar arasında da sorun yarattı. Bir kere, darbenin başarısızlığı Gülbiddin'in yenilgisi olarak algılandı, prestiji sarsıldı. Sonra, kendi adamlarından Tanay'la birleşmesini açıklayamıyor. Bilinçsiz Gülbiddin taraftarları "neden birleştin" diye soruyorlar. "Neden onunla birleştin de, Necip'le birleşmedin?" diyorlar. "Biri savaş istiyor, diğeri barış" Gülbiddin'in adamlarının yetiştirebileceği bir tek yanıt var: "Tanay benim adamımdı." demek. Bunu da diyemiyor. Çünkü, az da olsa, burada hala Tanay'a sempati besleyenler var. Bu yanıt, "Tanay'ın tüm sempatizanlarını bir anda karşısına geçirir"

Necibullah "Yabancı sermayeyi hastane, okul gibi gibi alanlarda serbest bırakıyoruz. Türk işadamlarını bekliyoruz. Ekonomik, ticari, kültürel, bilimsel alanlardaki ilişkilerimizi Atatürk dönemindeki düzeyine çıkaralım." diyor. Kabil'deki Batılı diplomatlar, Necibullah'ın çok iyi bir satranç oyuncusu gibi hükümet ettiğini, yaptığı hiçbir şeye yanlış diyemediklerini ve attığı hiçbir adımı tenkit edemediklerini söylüyorlar.

"Alternatifsiz sistem olmaz"

Mazdak, başkente üç noktadan roket gönderildiğini belirtiyor: Pagman, Qui, Safi ve Şekerdara. Pagman'ı susturduklarını, iki ay içersinde diğer iki yeri de susturacaklarını iddia ediyor.

Kabil'deki yöneticiler sürekli komünist olmadıklarını vurguluyorlar. Bazıları Mazdak'ın komünist olduğunu ileri sürüyorlar ama o kabul etmiyor. Son olarak ona, "komünizm öldü. Kapitalizm tarihsel olarak alternatifsiz olduğunu kanıtladı." şeklindeki tezler hakkında ne düşündüğünü soruyorum.

"Sosyalizm bir sistem olarak dünyada varoldu ve hala da var" diyor. "İnanıyorum ki, bundan sonra da varolacak. Tabii yeni biçimler alarak. Kişisel kanım, bugüne kadar sosyalizm olarak gösterilen şeylerin gerçek sosyalizm olmadığı. Ancak hiçbir sistem alternatifsiz olamaz. Özellikle de kapitalizm hiç olamaz. Şimdi zaman alternatiflerini ortaya koymak için uygun değil. Geçenlerde, Kıbrıslı bir komünistin makalesini okudum. 'Yeni bir ev kurarken bu evde kimin tuğlasını kullanacağımızı tartışmaktan çok, evi yapmak önemli' diyor. Katılıyorum. Tarih boyunca alternatifsiz bir sistem olmadı. Alternatif değişme ve dinamizm demektir."

Afganistan madalyonunun iki yüzü var. Biri Pesaver'den, mücahitlerin yanından görünüyor, diğeri de başkent Kabil'den. Madalyonun Kabil yüzündekiler gelecekten oldukça umutlu. Pek çok sorunun yanıtını bu yaz alacağız.■

Ben

Mecit ÜNAL

Ben günleri şaşırdım. Bıraktım artık saymayı. Uzun süre zaman dışı durdum siz Zonguldak'a gittiniz. Mitinge. Biz Yağmuradam'ı izledik. Benim babam öldü. Kabullensem de, kabullenmesem de öldü. Yaşlıydı. Hastaydı. Öldü. Yeniçeltek'te yetmişdörtbin madenci öldü.

Sen sesini arayan adamı izliyordun hani. Baktın ki bulmuş. Pankart sopası elinde gırtlağı yırtılıyordu belgi söylemekten şarkı söylemekten. Gün doğdu hep uyandık... Arayan sesini bulur! Biz protesto telgrafları çektik. Saygı duruşu yaptık. Bir gün yemek almadık. Sonra 8 Mart'ı kutladık. Tartışma yaptık. Herkes katılmadı tartışmaya. Başka işleri çıkmıştı. Daha önemli... Ben seni bekledim posta günleri. Gülüyorlardı. Gizlice. Bıyık altından. Biliyordum ama. Vardın. Oysa yok diyorlardı. Yok öyle biri. Açık denizlerin ötesinde yok öyle bir yer. Ütopya. Herşey herşey ütopya. Sen uyduruyorsun bunları! (Ben uyduruyormuşum bunları!) Nerde öyleyse hadi göster?! Susuyordum. Zorunluydum. Dilim yoktu konuşmaya. Şimdi var. Bir yanıt gibi çıktın. Hiç duymadığım bir sesle hiç duymadığım bir masal havasında kaysı çiçeğini ve faşizmi anlatarak. Yürek diliyle. Bütün bir gece boyunca bir kazağı söküp bütün bir günün geceyi bekleme saatlerinde yeniden dokuyarak. Daha olmadı Kadıköy vapurunun kıç güvertesinde martılara kırpıp kırpıp simit atarak. Evet. Sen. Bir sevginin çok tanımlı biçimi olarak.

Önce hep konuştular aralarında. Kim bu Lali Berte diye sordular. Kuşkuyla merakla birbirlerine baktılar. Küçümseyerek. Dudak bükerek. Tıpkı vapurlardaki otobüslerdeki gibi. Sonra anladılar sen olduğunu. Tıp diye sustular. Ama bana yazdıklarını da okumaktan geri kalmadılar. Hayır. Yüzünü göstermedim ki. Sesini duydular. Yalnızca sesini. Sesin kırmızı bir kadife. Yüzünün dalgın yumuşak çocuksu mavi nehir boyları gözkapaklarımın ardında... İşte diyorlar şimdi de. Bulmuşlar birbirlerini...Bazıları var. Hoşlarına gitmiyor sana yazdıklarım. Burda yaşananlar burda kalmalıymış. Kol kırılacaksa yen içinde kırılmalıymış. Sana öyle yazmakla dünya proletaryası ve halklarına... Ben! Hem de tek başıma! İçlerinden biri kendimi herkesten daha erdemli sandığımı söyledi. Ben aslında birilerinin omuzlarına basarak yükseliyormuşum ama... Ona kimsenin omuzlarına başmadığımı söyledim. Kimsenin bir başkasının sırtına binmeye hakkı yok! En önce kendimizde karşı çıkmalıyız yanlışa. Seviyorsam sevgimi öfkeliysem öfkemi tiksiniyorsam tiksintimi söylüyorum ben. Korkuyorsam korkumu. Bunu yapamayanlar var. İnsanlar her yerde aynı Lali Berte. Başkasına tartarken kefenin altında bir demir parçası kendini tartarken kılı kılına. İnsanlar her yerde aynı... Herkes herşeyin en doğrusunu biliyor. Bütün öteki doğrular ve doğruluklar külliyen yanlış ve sapkın. İki kere iki bile her zaman dört etmiyor riyaziyede.

Peki benim yanlışlarım hiç yok mu? Olmaz mı? Tonla. Öfkeleniyorum belki. Arada çocukça davrandığım oluyor. Kırılıyorum. Dargınlık çıkarıyorum. İlk söyleyeceğim sözü en sona saklamıyorum. Son söyleyeceğim sözü de ilk söylemekten kaçınmıyorum. Kaçınmalıyım. Söylememeliyim. Herkes gibi olmalıyım. Herkes sözcüğünün içini kim nasıl dolduruyorsa... Olamam. Olamıyorum. Neysem oyum diyorum. Her birimiz neysek o olmalıyız. Duygularımı düşüncelerimi gizleyemiyorum işte. Senin gibi. Hani yazmıştın ya. Dilinden yüzünden gözlerinden anlıyorlarmış. Yüzüne vuruyorlarmış. Eldiven çarpar gibi. Dostça değil. Benim de. Anlıyorum bunu. Üzülüyorum o zaman. Oysa onları ne kadar çok seviyorum. Ne yaptıysak birlikte yaptık. Açlığa ölüme yattık. Açlıktan ölümden kalktık. Bu yetmiyormuş demek ki çekincesiz dostluklar için... Her dost dosdoğru dost olmuyor. Yazılı gönderdiğin mikro posterde. Doğru söylemiş Shakespeare. Her dost dosdoğru dost olmuyor. Dosdoğru dost olmak istiyorum olabileceğim herkesle. Olamıyorum. Olamıyoruz. Üzülüyorum. İçime dönüyorum. Küçük bir defterim var ona. Yıllardan İsa'dan sonra bindokuzyüzdoksan. Aylardan Şubat ya da Mart. İyi ayrımsayamıyorum. Günlerden hangisiyse o: Ben dünya protelaryası ve halklarına...

Lali Berte'ye Mektuplar

Birinci Sıradakinin Adını Soruyorum

Kimevetbenbirincisırad akininadınısoruyorumoikin cisıradaki

Bahar geldi. Ağaçlar çiçek açtı. Toprakta bir telaş bir telaş... Bizim tepenin yamacındaki ağaçlar kuş bahçesine döndü. Bazen karıştırıyorum. Çocuklar pikniğe gelmişler diyorum. Yakartop oynuyorlar yukardaki düzlükte. Akşama gidecekler. Gidiyorlar. Askerler silahlı eğitim yapıyorlar tepenin arkasında. Göğe bakıyorum kanat sesleri.

Yaşlı bir adam var burda. Demirci Kava'yla Zalim Dehak'ın anlattı Nevroz'da. Şiir okudu kendi dilinde. Ben anlamayamadım. Anlayanlara sordum. Açıkladılar. Duygulandım. Yeni gün anlamına geliyor Nevroz. Hani daha önce anlatmıştım ya. O gün ateşler yakılıyor her yerde. Biz ateş yakamadık. Mum yaktık dört tane. Koğuşun ortasında bir tepside. Daha çok mum kalmıştı geride. Onları da yaktık. Pencere önlerine dolapların üstüne. Bir de panel düzenlenmişti. Sırayla söz alarak düşüncelerini anlattı arkadaşlar. Ben sustum dinledim... Hani ben bireyselliği savunuyorum ya. Hani ben dünya proletaryası ve halklarına... Baktım yoklardı. Gelmemişlerdi. Daha önemli işleri vardı yapılacak... Gazeteci bir arkadaş var bizim koğuşta. Tam yediyüzkırksekiz yıla hükümlü. Yani ikibinyediyüzyirmisekiz yılında çıkacak. O anlattı. Sartre Cezayir halkını desteklemiş de hiçbir yaptırımda bulunamamış Fransız yasaları. İnsanlığın yazılmamış yasaları da var çünkü. Onlara dayanarak... Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle Sartre Fransa'dan büyüktür demiş. Ben bizim Türkiye'den büyüklerimizi düşündüm. Neden biri çıkıp da...

Akşam da haberleri izledik. Her yerde ateşler yakılmış. Beş kişi ölmüş. Gazeteler bir genç kızın kendisini yaktığını yazdılar. Çarpıtarak. İşlerine geldiği gibi. Bir dergide fotoğrafını gördüm. Çok güzeldi. Senin kadar. Bu bir tercih sorunudur demiş. Ya özgürlük ya ölüm!.. Ya özgürlük ya ölüm! Başka yol yok ki... Belki de biraz sendin o. Evet sendin. Kendi cesedimin başında susmak için çok gencim! Bunu söyleye söyleye. Mutlaka biraz sendin. Yerini başka biri alıncaya dek. Kimsenin kendisini yakmasına gerek kalmayıncaya dek.. Birden telaşa kapıldılar. İntifada provası dediler. Terör zirveleri topladılar. Yeni kararlar aldılar. Yeni kararnameler çıkardılar. Oysa elini sıkmayacaklardı. Öyle söylemişlerdi. Çıkmayacaklardı oraya. Çıktılar. Hemen anlaşıverdiler aralarında. Geniş yetkiler. Sansür. Sürgün... Bir genç kız niçin yakar kendini? Aç değil! Çıplak değil! Bir genç kız niçin yakar kendini?

Benbirincisıradakininad ınısoruyorum.

Ölenler öldükleriyle kalıyor Lali Berte. Unutuldu göçük altındakiler. Muammer Hoca. Çetin Emeç... Bu yangını nasıl söndürürüz diyorlar şimdi. İdamları da otomatiğe bağlayacaklarmış. Mecliste görüşülmeden. Böylece sırası gelen çıkacakmış sehpaya. Biz burda gırgıra vuruyoruz biraz. Öteki dünya üstüne can sıkıcı bir sürü şaka. Sonra... Sonra diyorum hep. Sonra sonra sonra. Oysa sonra diye birşey yok. Sonra diyerek önceleri anlatıyorum boyuna. Sana göre bana göre şimdiye göre. Çoktan olmuş olanlar. Bir daha bir daha bir daha... Hani bir akasya dalı göndermiştin. Çiçekli. Bir akasya masalıyla birlikte. Akasya ağacının kökü bir baharleyin başını topraktan kaldırmış da.. Kökü dışarda! Onsekizbin polis Lali Berte. Alman kurt köpekleri. Panzerler plastik mermiler tahta coplar. Geçen yılki gibi. Savaş alanı. Upuzun saçları vardı geçen yıl. Seninki gibi Omuzlarından kalçalarına dökülen bir şelale. Örümcek ağına yakalanmış bir kelebek. Ölecek sanki dokunsalar kanatlarına. Onu aradım bu yıl da. Belki kesmişti saçlarını. Ya da toplamıştı arkada. Bulamadım. Yoktu fotoğraflarda. Ama Gülay'mış adı sırtından vurulanın. Kurşun omuriliğini zedelemiş. Artık yürüyemeyecekmiş. O kadın gibi. Yıllar önce Şehrimini'de silahını kırıp vermeyen o esmer gençle birlikte.

Hepsini anımsıyamıyorum. Sonralar o kadar çok ki. Bir Mandela kalmış aklımda. Alkışlarla... Güney Afrika'lı ırkçılar sonunda serbest bıraktılar. Şimdi yetmiş yaşında. Savaşı sürdüreceğiz dedi çıkar çıkmaz ayağının tozuyla inerken uçaktan Londra'da, Wembley Stadı'nda bir konser verildi onuruna. Biz televizyonda izledik. Aklım almıyor Lali Berte. Peki nerdeydi bugüne kadar insanlar? Ve şimdi nerdeler benim ülkemde ve başka birçok ülkede onbinlerce insan içerde... İşte biraz ilerde iki sokak ötede yollarının üstündeki bir hapishane hücresinde. Özgürlük istedikleri için ve mutluluk yüksek sesle. İnsanların kahramanlara ihtiyacı var daha çok uzun bir süre. Kim söylemiş tarihi insanların yarattığını? İnsanlar yalnızca kahramanlar yaratabiliyor gerçek ya da sahte. Bize de birer kahraman gözüyle bakıyorlarmış dışarda. Yıllardır içerde boyun eğmeden aslanlar gibi yatıyormuşuz ya! Gülüyorum. Herkes yapabilir oysa. Dileyen herkes. Yediden yetmişe... Lenin demişlerdi. Büyük kurtarıcı. Heykellerini dikmiş-

lerdi her yere. Şimdi eski krallarınkini çıkarıyorlar müzelerden. Yalnız roman kahramanlarına dokunamıyor kimse. Ama onlar da yaşamıyorlar ki! Yaşayan biziz. İçimizde onlar geçirerek kuşaktan kuşağa... Hayalinden böyle biri olmak geçiyor mu demişti bir arkadaş. Mandela konuşuyordu ekranda. Hayır dedim. Ben kendim olmak istiyorum. Yalnızca kendim. Oysa kendi adımı bile ben seçemiyorum. Benden önce saptanıyor. Bizden önce. Çokcası doğmamışken. Doğduktan sonra. Ya bir vaftiz töreninde ya da bir... okuyarak kulağına üç kere. Senin adın Ali. Senin adın Ali. Ya seninki?

- Lali Berte. Önüardı-altıüstü yok. Öylesine. Çırılçıplak...

Ama zamanımızda işler öyle yürümüyor ki (*) Kimlik kartıyla başlıyor herşey. Soyadı. Adı. Kimin oğlu kimin kızı. Medeni hali. Uyruğu... Mesleği. Öğrenim durumu. Sınıfsal konumu... Sanatçı-siyasetçi-serseri-işadamı-orospu-köylü-burjuva-işçi...

Dayatma! Dayatılmış herşeye karşı çıkmalı. Bizim seçmediğimiz herşeye. Eski olan herşeye... Anarşistçe! Dili de değiştirmeli. Yepyeni bir dil bulmalı. İçinde tek bir çirkin sözcük olmayan. Tek bir kötü sözcük. Adı-Adıl-Sıfat-Özne-Nesne-Tümleç-Yüklem-Belirteç... Bir dil evet. Adı YÜREKDİLİ olmalı. Senin dilin benim dilim bizim dilimiz. İnsanın gerçek dili. Neden olmasın?

Bir arkadaş vardı. O yazmış. O şimdi dışarda. Kart atmıştı geçenlerde. Kartın arkasına yazmış ki Lali Berte salt günümüzün olağanüstülüklerini değil ama aynı zamanda olağanlıklarını da gelecekte çocukluk olarak algılayacaktır.. Bak o da benim gibi düşlüyor. Güzel değil mi? Çünkü sen varsın. Biraz dünde vardın. Şimdi biraz da bugünde varsın. Ama asıl gelecekte varsın. Önce ben senin geçmişinde var oluyorum sonra sen benim geçmişimde sonra ben gene senin geçmişinde var oluyorum. Böyle arta arta sürüyor birbirinin geçmişi ve geleceği olma zinciri... Küçük bir defterim var. Bir kurşunkalemle bir silgim. Geceyse yıldızlara gündüzse bulutlara bakarak yazıyorum. Sonra oturup ezberliyorum yazdıklarımı. Çünkü az yapraklı tek bir defterim var benim. Yeniden yazabilmem için ezberlemem gerekli. Ezberliyorum. Siliyorum yazdıklarımı. Baştan başlıyorum yazmaya. Bitiyor gene baştan... Bir gün defterim yazılamayacak hale gelince tek bir sözcük okunabilsin isterim. Herşeyi anlatabilen tek bir sözcük. Herşeyi içine alabilecek ölçüde anlamı geniş. Güzel olan herşeyi. Kırımızımavisiyahbeyazyeşilturuncumor tek bir sözcük. Çünkü ben de bir sandalım o küçük öyküdeki gibi. Brahms'ın keman konçertosu için yazılmış... Sonsuz gibi gelen uçsuz bucaksız bir deniz. Ayışığı gümüşten bir ırmak oluşturmuştu kapkara suyun üzerinde. Irmağın tam ortasında yapayalnız bir sandaldım. Birden binlerce minik kıpırtıyla doldu suyun yüzü. Önceden kıpırtısızdı. Sarsıldım. Sallanmaya başladım. Korktum. Ama hayır. Fırtına değildi gelen. Çok uzaktan geçen büyük bir geminin geride bıraktığı dalgalardı. Ama çok uzaktan. Görünmeden. O çoktan başka bir yere vardığında ulaştı bana dalgalar. Yalnız değildim. Önceden bir hayaldi yalnızca. Şimdi bir gerçek. Şimdi varılabilir bir hedef. Kaç milyonda bir olasılıkla olursa olsun. O görkemli gemi var. Koşmalıyım. Koşuyorum koşuyorum koşuyorum koşu koş...

Ben (Önüardı-altıüstü-sağısolu yok.)
Mayıs 1990

Psikoloji Üzerine

BASKI VE İNSAN

Dr.Ergin Atasü

İnsan doğası gereği hep ileriye ve gelişime dönüktür. İnsanlık tarihi bunun en büyük kanıtıdır. Dört ayakla yürürken iki ayağı üzerine kalkan, giderek yeni görevlere açılan elleriyle becerilerini geliştiren insan İsa'dan önce 5.000 yıllarında tekerleği bulmuş, yazıyı bulmuş, günümüzden 280 yıl önce buharlı makineyi keşfetmiş, bu asrın başında atom enerjisini geliştirmiş ve hizmete sokmuş, şimdi yeni enerji kaynakları peşindedir. Görülüyor ki hep ileriye dönük çaba içinde olan insanın gündemi de değişmektedir. Artık büyük ölçekte programlarda, uzayın bilinir duruma gelmesi ön konu olmuştur. Gereksinimler çeşitlenmiş, yaşama çevresi daha kolay, daha düzenli bir nal almıştır. Uzaklıklar kısalmış, insanların birbirleriyle paylaştıkları şeyler artmıştır. Günlük gazeteler, dergiler, TV, dünyanın en uzak köşesindeki olayları yakınımıza getirmekte, yüzünü görmediğimiz insanların, gitmediğimiz diyarların sorunları günlük yaşamımızı etkileyecek kadar bizi oyalamaktadır. Aile giderek küçülmekte, hemşehrilik kavramı yerini insanlık deyimine bırakmaktadır. Irk deyimi dünya literatüründen kalkmıştır. Pek yakında milliyet deyimi de kalkacaktır. Doğru olanı da budur.

İnsanlık büyüyen yaşam çevresinde hızla bir potada erimeye gitmektedir. İnsanın davranışsal yapısı da buna koşut olarak değişmektedir. Eskiden insanın üst benini rahatsız eden bir sürü konu bugün gündemden kalkmıştır. Ayıp kavramı değişmiş, suç sayılan bazı şeyler giderek doğal hak görünümü kazanmaya başlamıştır. Gençler daha erken cinsel kimliklerini kazanmakta, daha erken yaşlarda güzelliklerini paylaşmakta, inandıklarını içlerinden geldiği gibi savunmaktadırlar.

Doyulmaz Mutluluk!

Güzel sanatlara ilişkin değer yargıları değişmekte, estetik yeni değerler ve ölçüler kazanmaktadır. İnsan duygulanım alanındaki değişiklikleri dış görünümüne ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bütün bunların karşısında toplum yeni yetişenlere belirli kolaylıklar sağlamakta

> Konuşmayan, düşünmeyen okumayan toplumlar tarih sahnesinden silinecektir. İnsanlık üretim bazında katkısı olmayan toplumların çevreyi kirletmesine izin vermeyecektir

özgürlük alanlarını genişleterek onların daha kolay kendilerini dışa vurmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bilimsel ve fiziksel gelişimleri için büyük boyutlu, oldukça ekonomik ağırlıkla programlar hergün uygulamaya konulmaktadır. Tüm geleceğimiz onlardır. Bugüne kadar yaptıklarımızın gerçek sahibi onlardır. Herşey onlar içindir. Toplumsal örgütlenmeler insanın bu doğal gelişimine koşut olarak kendisini gözden geçirmek ve bakış açılarını değiştirerek yeniden yapılanmaya girmekle karşı karşıyadırlar. İnsana baskı artık aklın alamayacağı bir çağdışılığa yönelmedir. Düşünce suç değil, insanın düşünmesi ve düşündüğünü anlatabilmesi bir toplum için doyulmaz mutluluktur. Konuşmayan, düşünmeyen, yazmayan, okumayan toplumlar giderek tarih sahnesinden silineceklerdir. İnsanlık her türlü üretim bazında katkısı olmayan toplumların çevreyi daha fazla kirletmesine izin vermeyecektir. Kalabalıklaşan dünyamızda yaşamanın da bir bedeli giderek oluşacaktır.

Güven Yeşermezse...

Devlet kavramı çağımızda değişmiştir. Geçen asırda insanların devlete karşı ödevleri vardı, bugün devletin insanlara karşı görevleri vardır. Bu mantık içinde tüm yasalar gözden geçirilmekte ve yeniden yazılmaktadır. Tüm geri kalmışların biran önce ayak uydurmaları gerekmektedir. Yoksa hiçbir platformda uluslararası ilişkide yerleri olmayacak, giderek soyutlanacaklardır. Dünya serbest dolaşımında yeri özel hizmet sektörü olan insanların oluşturdukları topluluklara eşit koşullarda devlet gözüyle bakmak artık mümkün görülmemektedir. Çağını yakalayamamış, evrensel kültüre katkıda bulunmamış, bilimsel çalışmalarda gölgesine bile rastlanmayan kitlelerin yaratılan ortak mutluluktan pay sahibi olmaları düşünülemez. Geri kalmış ülke aydınları bu sıkıntıyı en derin boyutuyla yaşamaktadırlar. Siniklik, kişiliklerine egemen olmuştur. İlişkilerinde aklın yerini kurnazlık, zihinsel hareketliliğin yerini laf ebeliği, ortak tavra yönelmenin yerini bireycilik almaktadır. Bu kötü yapılanmadan kendilerini koruyanlar büyük bir suskunluğa itilmekte, çevrelerini daraltmakta, yaratıcılıklarını yitirmektedirler. Coplanmış, hapse girmiş, filistin askısına çekilmiş, yaşamı boyunca izlenmiş, ekonomik abluka altına alınmış bir aydının çevresine güven duyması olanaksızdır. Güven duygularının yeşermediği yerde mutluluktan söz edilemez. İnsana bu yaşamı reva gören üstyapıların dünyamızı bir an önce terketmeleri ortak bir çaba gerektirir. Bu çabayı ortaya koymak, amaca ulaşmak için kümelenme, insanım diyebilmenin ön koşuludur. ■

YEREL YÖNETİMLERDE RAKS

Hakkı Zabcı

Mart 1989 yerel seçimleri öncesi, oy potansiyeli yüksek muhalefet partileri, propogandalarını *"erken genel seçim ve iktidar değişikliği"* teması üzerinde yükselttiler. Seçim sonrası, iktidar partisinin oy kaybı, bu temayı "nakarat" haline getirdi. Seçim galibi SHP, yerel yönetimlerle ilgili alternatif bir program uygulamasına geçemediği gibi, toplumsal muhalefetin demokratik örgütlenmesi açısından çok önemli birer araç olan bu kuruluşları "erken seçim" istemine peşkeş çekti, çekmeye de devam ediyor.

Ve bugün, halk, yerel seçimlerden bu yana bir yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, çoğunluğu SHP'ye geçen belediye yönetimlerinin "hükümet icraatı"ndan bir *farkı* olup olmadığını soruyor.

Fark var mı?

Her ne kadar, yerel yönetimlerle ilgili gerek parti olarak SHP'nin, gerekse de SHP'li belediyelerin görüşleri ve "yapacakları" deklare edilmişse de bu deklarasyonların bir sistematiğe kavuşmadığı, konu ile ilgili *"siyasi tercihleri"* nin netleşmediği bir yılı aşkın uygulamaların kaba çizgilerinden rahatlıkla anlaşılmakta... Dahası bu flu görüntü "stratejik güç ve kuvvetleri" karmakarışık hale getirirken "stratejik eylem" biçimlerini ve uygulanacak "taktikleri" artısı eksisi birbirine karışmış çözümsüz matematik denklemlerine dönüştürmekte...

Siyasi tercihin netleşmesi yeterli değil. Somutlaşması da gerekli. Belediyeler, kentlerdeki toplumsal yaşamın, iktidarların koyduğu kurallar çerçevesinde yapılanmasını mı yoksa halkın en geniş ve en etkin biçimde katılımı ile kalıcı demokratik örgütlenmesini mi tercih ediyor? Verilecek cevap *siyasi* ve *ideolojik* ayırımı belirleyecek. Buna bağlı olarak yapılacak işlerin geçiciliği ya da kalıcılığı ortaya çıkacak. Açıkcası, kentin toplumsal yapılanmasının, belediye yönetimlerinin iş başında kalma ön koşuluna bağlı olmadan, kurumlaşarak, süresiz demokratik devamlılığını mı yoksa belediye yönetiminin iş başında kalma süresiyle sınırlı mı olduğunun netleşmesi ve somutlaşması gerekli. Böyle bir ayıracın strateji ve taktikleri tamamen değişiktir. Unutulmaması gereken husus, demokratik süresiz devamlı işleyişin *"DİNAMİK DEMOKRAT"* bir tarz; iktidar ile sınırlı süreli işleyişin ise *"STATİK BÜROKRAT"* bir tarz içerdiğidir.

Bu haliyle, ideolojik-siyasi ayıracın temel kriteri demokrasidir. Özünü demokrasi anlayışından alır.

Gerçek demokrasi dinamik bir kavramdır. Belli bir tanımı yapılamaz. Zaman ve mekana göre değişik unsurları içinde taşır. Ancak değişmeyen iki temel özelliği vardır. Bu özellikler, aynı zamanda, *"demokratik ahlak"* ın da temel verileridir. Birincisi, demokrasi mücadelesine katılan ve demokrasinin kurumlaşmasına çabalayanların yaşamlarını ilgilendiren konularda *kararlara* en geniş ve en etkin biçimde katılması; ikincisi de bu kararları uygulayanların hesap vermeleri ya da kararları alanların uygulayanlardan hesap sormalarıdır. Her iki özelliğin

belirlediği ortak nokta, halkın yönetime yalnızca biçimsel olarak **değil** *özde* ve *içerikte* de katılmalarıdır.

Platform demokrasisi olmayınca...

Platform sözünü olur olmaz yerde çokça kullanırız. En çok kullandığımız da demokratik platform kavramıdır. Tartışma platformu da sıkça sözünü ettiğimiz platform türlerindendir.

Platformun genişliği, söz ve karar hakkı onun demokratik göstergesi olmaktadır. Söz gelimi, halkın geniş katılımı olmaksızın yaratılan platformlar belli sayıda ve nitelikte kişilerle sınırlı kaldığından kitleselleşmekten ziyade kulüpleşme eğilimleri gösterirler. Aynı şekilde, söz ve karar hakkının belediye meclislerine ulaşamaması da bu kısıntı türlerindendir.

Önemli olan, demokratik platformun piramidin tepesinde değil *en altında* oluşmasıdır. Halk politika üretir

mi, üretmez mi sorusu, bu konunun irdelenmesinde cevabını bulur. Halk politika üretir. Herhangi bir konunun amaç ve ilkelerini saptar, yani karar alır. O kararla ilgili olarak stratejik ve taktik evrelerde kendi içinden çıkmış teknokratlardan (mühendis, ekonomist, eğitimci vs.) yararlanır. Uygulanan kendi aldığı kararlardır.

Mevcut işleyiş içinde, belediye yönetimlerinin, kent sorunlarına karşı ne tür önlemler aldıklarını, nasıl bir davranış içine girdiklerini bilmenin tek başına fazla bir önemi yok.

Önemi yok, çünkü, birincisi Belediyeler Yasası özü itibarıyla bir *vesayet* yasasıdır. Başka bir ifadeyle, belediyeler merkezi hükümetin sıkı bir denetimi altındadırlar. İkincisi belediye yönetimleri yerel bir özellik taşırlar. Yerel yönetim bir çok yönden genel yönetimden etkilenir, onun bir parçasıdır. Genel yönetim, yerel yönetim üzerinde denetim yönünden bazı açmazları ve zaafları baş gösterirse zora başvurur ve kendi aleyhine bozulan dengeyi tekrardan kurma yoluna gider. Yerel yönetimin kazanımlarının korunması, ülke demokrasisinin geldiği seviyeye bağlıdır. Belediye uygulamalarının klasik bir değerlendirmesine gitmek, eleştirileri yanlızca belediyelere değil aynı zamanda merkezi hükümete de yöneltmeyi gerektirir. Mart 1989 yerel seçimlerinin merkezi hükümet aleyhine sonuçlanması bu türden bir gelişimin sonucudur.

Ancak demokrasi mücadelesi, çoğu zaman yerel yönetimlerle merkezi hükümetleri karşı karşıya getirebilir, getirmektedir de...

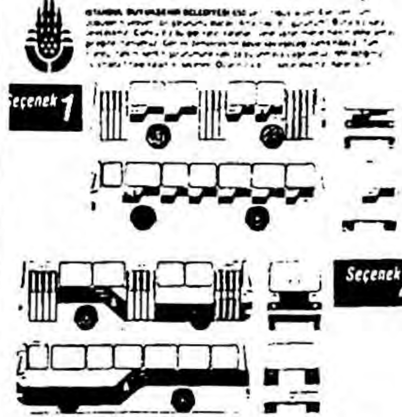
Belediyenin haklı istekleri merkezi hükümetçe karşılanmayabilir. Bu yönde zorluklar çıkartılabilir. Halkın söz ve kararda katıldığı belediye yönetimleri, halkın sahiplenmesinin güçlülüğü oranında merkezi zorluklara ve engellere karşı dururlar, isteklerini elde etmek için yoğun çaba gösterirler, başarılı da olurlar...Demokratik belediyeler halkın yararına alternatif demokratik yaşam biçimini oluştururlar.

Kentte yaşamsal önemi olan düzenleme ve organizasyonlar ekmekten (geçim) konuta,cevre düzenlemeleri-

İstanbul Belediyesinden Demokrasi Dersi 1:

KARAR SİZİN

BELEDİYE OTOBÜSLERİNİN GÖRÜNÜMÜNÜ OYLARINIZLA SİZ SEÇİN

İstanbul Belediyesi İstanbul halkını yönetime kattı. İstanbullu,otobüslere hangi kuşağın atılacağına karar verdi. Temel yaşamsal sorunlar bütün çıplaklıklarıyla orta yerde dururken dıdısının dıdısı ayrıntılarla halkı oyalamanın anlamı "gerçek demokrasi" oldu.

İstanbul Belediyesinden Demokrasi Dersi 2:

KARAR SİZİN

KENT YÖNETİMİNE OY VEREREK KATILIN

"KATILIMCI ROZETİ"Nİ ALIN

9-14 Nisan 1990 tarihlerinde oylarınızı kullanabileceğiniz

Oy sandığı buradadır

Evine bir dilim ekmeği zor götürebilen, kafasını sokacak doğru düzgün bir barınağı olmayan, çocuklarına yeterli eğitimi sağlayamayan, sağlıklı bir ortamda yaşama olanağına sahip olamayan ve de devamlı bir iş güvencesi huzuruna erişemeyen alie reisi belediye otobüslerine çekilecek kuşaklardan birini beğendi, oyunu kullandı ve bütün dertlerinden kurtularak mutlu oldu. Meğer sen neymişsin DEMOKRASİ..

ne,sağlıktan eğitim ve kültüre kadar uzanan bir sorunlar kuyruğu oluştururlar.Bu sorunların ertelenmesi veya es geçilmesi onarılması çok zor durumlar ortaya çıkarır. Kimi zaman bu sorunların çözümü,belediyeye sahiplenen halk tarafından gerçekleştirilir.Güçlükler halk dayanışması ve örgütlenmeleri ile aşılır. Bu çabaların devamlılığı zaman içinde alternatif yaşam biçimini yaratır.

Karneler Ne Alemde?

1990 26 Mart'da birçok SHP'li belediye, yönetimlerinin iş başına gelişinin 1. yılını kutladılar. Paneller düzenlediler. Şenliklerde horon teptiler...

Basın, Belediyelerin neleri başardıkları, neleri başaramadıkları konusunda ayrıntılı araştırmalar yaptı. Her bir belediye başkanı için not karnesi düzenledi. Kimi sınıf geçti, kimi bütünlemeye kaldı. Ama hiç birisinin karnesinde demokrasi dersi yoktu. Demokrasi notu da yoktu.

Bu yazının amacı, belediyelerde şu yapılmış, bu yapılmamış hesabına girme sevdası değil. Beceri, yetenek ve hüner ölçüsünü saptamak da değil.

Sadece, belediyelerde demokratik yapılanmanın düzeyi ve demokratik mücadeledeki yerlerinin belirlenmesi. Yani, önceki dönemden farklılıkları...

Bu farklılıkları, geniş anlamı ile, kentlerde yaşayanlara, dar anlamı ile de okura bırakmak en doğrusu.

Sonuca ulaşabilmek açısından, kolaylık olsun diye şu soruları yinelemekte yarar var

- Belediye yönetimlerine halk en etkin ve en geniş biçimiyle katılıyor mu? Karar alıp hesap soruyor mu?
- Belediyeler merkezi hükümete karşı meşru direnme hakkını kullanıyorlar mı?
- Belediyeler yaşamsal konularda alternatif demokratik yaşam biçimlerini oluşturuyorlar mı?

Fazla değil,bu üç sorunun yanıtını vermek yeterli. Yanıt olumsuz ise, fazla düşünmeye gerek yok: Yerel yönetimlerde raks aynı raks. Değişen sadece rakkaseler. ■

Teknoloji Herşeyi Çözebilir mi?

KIYAMETİ ÜRETMEK

M.Tanju AKAD

Küçük sorunlardan ara sıra da olsa biraz uzaklaşıp insanlığın hikayesine kuşbakışı bir göz atınca, 18.yüzyılın "Aydınlanma Düşüncesi", 19.yüzyılın ise "İlerlemeye İnanç" ile karakterize edilebileceğini görürüz. 20. yüzyılın tüm başat eğilimlerini de bu iki yüzyılda izleyebiliriz: Ulusçuluk, sınıf mücadelesi, büyüklerin hegemonyacılığı, kitlevi yok etme metotları, kitleleri yönlendirme metotları, üretimin yoğunlaşması, nüfus patlaması, kentleşme vs. vs. Bunlardan herbirinin yüzyılımıza, özellikle de yüzyılımızın temel ideolojik motifine ne ölçüde damgasını vurduğunu söylemek için vakit henüz erken. Daha doğrusu önemli unsurları pekala sıralayabiliriz ama bunların önem sırasını belirlemekte erken iddia sahibi olmamak gerekir. Ancak tahminde bulunmakta pek sakınca yoksa, 20.Yüzyıl'ın ileride (başka şeylerin yanısıra) doğa ve toplum kanunlarıyla ilgili bilme eksikliğimiz ve ideolojik deformasyonlarla karakterize edilebilecek bir dönem olarak anılacağını söyleyebiliriz. Kuşkusuz ki bunun bazı komik yanları bulunabilir (insan yanılmalarının her zaman böyle bir yanı vardır) ama ezici çoğunluğuyla yine acılı ve sorunları çok olan bir döneme geçildiği anlaşılıyor.

Cehaletin ve özentinin yeni tanımı: Kanalizasyon karışan plajlarda, egzoz gazları arasında, yabancı tütün içip hormonlu sandviç atıştırmak.

Tarihsel bir hüzün aramaya çıkarsak bunu yüzyılımızın başlarında yaklaşan dünya katastroflarını hisseden şairlerde, emeğin sermaye oligarşisi karşısındaki sınavının zorluğunu ifade eden yazarlarda, "beyaz adam"ın yağmaladığı ülkelerdeki yerli şeflerinin mağrur olmaya çalışan ifadeli fotoğraflarında ve parçalanan dünyayı aksettiren yeni resim akımlarında bulabiliriz. Ne ki tüm bunlar dünyayı sınırsız sayan çağın hakim teknolojik ilerleme ideolojisinin gölgesinde kalmıştı. Bilim dalları ise ayrıldıkları kompartmanların dünyayı açıklamadaki yetersizliğini kavramak için felaket tehdidinin sürekli hale gelmesini bekleyecekti. Bunun kavranması ise herşeye rağmen umudu canlı tutan bir unsur olacaktı.

Açlıktan Radyasyona İnsanlık Sorunları

20. yüzyılda insanlık yeni korkularla karşı karşıya kaldı. Ekonomik bunalım, kapsamlı devlet terörü, nükleer korku, doğanın yok olması ve doğa ile birlikte yok olmak endişesi gibi. Bunun en rafine biçimi belki de uzaydaki yalnızlığımızı somut olarak hissettiğimiz zaman belirginleşti. Küçük mavi gezegendeki ince biyolojik tabakanın hassaslığını anlayınca, teknolojik gelişmelerle birleşince, bu duygu doğal felaketler, açlık, veba gibi klasik korkuların yerini aldı. Kuşkusuz ki burada tek bir "insanlık"tan sözetmek her zaman pek anlamlı değil. Gezegenimizin en zengin bölgeleri başka korkuları, örneğin radyasyon tehdidini yaşarken diğer bir bölgede yokluk ve açlık kol geziyor. İnsanlığın farklı bölümleri farklı sorunları yaşıyor. Aynı ülkelerde dahi farklı kuşakların yaklaşımları aynı değil. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın bütün bölgelerinde uzun süredir ilk kez umut ve ilerleme havasının hakim olduğu kuşaklar yetişti. Ama bunlarla birlikte gelen olumlu hava hayatın esaslı unsuru olamadan savaş, sömürü, ırkçılık ve yeni çevresel felaketlerin baskısı altında hızla dağılmaya yüz tuttu. Yine de kalıcı yanları oldu; şöyle ki, yeni insanla ilgili düşünsel tutuma ciddi etkilerinden sözedilebilir. 1960'ların havası, 1920'lerin iki savaş arasına sıkışmış marazi ve suni iyimserliğine göre çok daha olumlu ve köklü idi. Dünyanın her yanında çağı yakalayan, insanlığı bütün olarak sahiplenebilen, uluslararası kültürel normlara sahip bir kesim ortaya çıktı. Bu insanlar, insanlığın büyük ideallerine bağlılıkları, emeğe saygı ve ırkçılığa karşı sorumluluklarını sürdürdüler. Belki de ilerideki dünya insanının ortak frekansını yakaladılar. Çevreye karşı sorumluluk ise bu ortamda gündemin üst sıralarına çıkmaya başladı.

Fiziki, özellikle de biyolojik çevrenin ne kadar hızlı tahrip edildiği artık çok iyi bilenen bir gerçek. Ancak insanların buna karşı tutumu ve olayı kavrayış biçimleri büyük farklılıklar gösteriyor. Konunun basit sorusu "Madem ozon tabakası insan ve doğa için son derece önemli, o halde niçin hala florokarbonlu sprey kullanılıyor ve üretili-

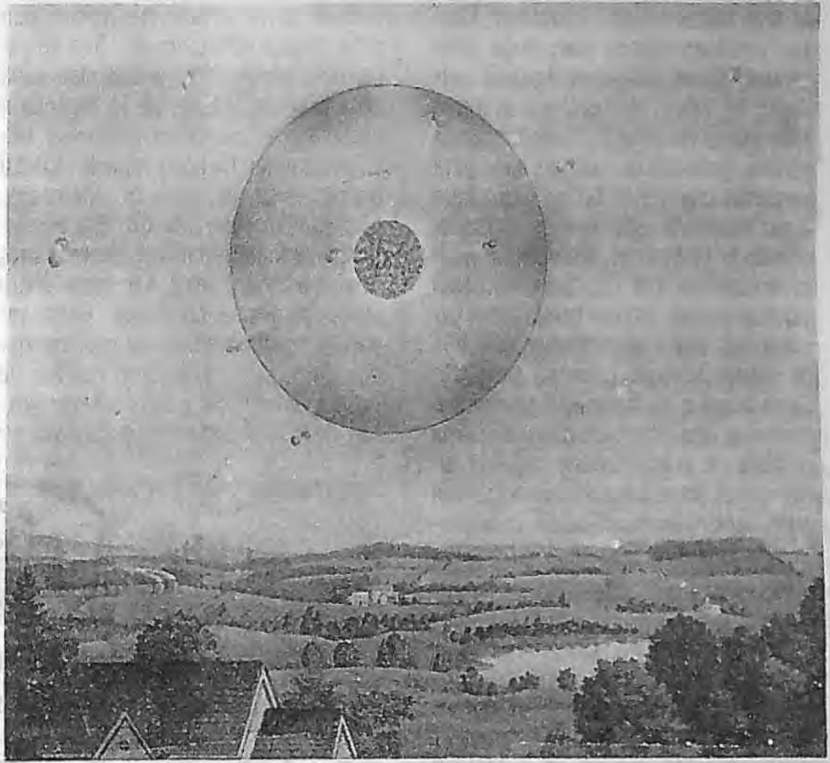
yor, bu ne biçim iştir?" diye sorulabilir. Buna karşı, alternatif teknolojilerin yetersizliğinden, kar hırsından, organizasyonsuzluktan, tehdit algılamasının zayıflığından veya daha basit olarak insanların, özellikle de toplu halde olunca irrasyonel tutumlarının ağırbastığından sözedilebilir ki - hepsi doğrudur. O halde insanı ve doğayı tanıma eksikliğimiz ön plana çıkmakta, insana ve gelişmeye olan inançlarımızı gözden geçirmemiz gerektiği anlaşılmaktadır. Konunun esas ve karmaşık sorusu burada yatmaktadır. Bunlar günümüzün temel ideolojik motifleri çerçevesinde yanıtlanacak ve bu her nesilde kendi için, kendi anlayışıyla ve farklı şekilde yapılacaktır.

Üç Büyük Süreç

İnsanların çevreyle ilişkisi kültürel ve toplumsal ortamla birlikte ele alınabilir. Yaşadığımız çevreyi etkileyen ve değiştiren üç büyük süreç vardır. Bunlardan ilki dünyanın soğurduğu güneş enerjisi, ikincisi tektonik (yerküresel) hareketler, üçüncüsü de toplumsal üretimdir. Bunların dışında kozmik hareketler ve bundan kaynaklanan radyasyon da dünyayı etkilemektedir ama bunlar hem çok uzun vadelidir hem de bizim sorunlarımızın dışında kalacak özelliktedir. Güneş enerjisi ve tektonik hareketler de anlamamız gereken ama en azından şimdilik belirleyiciliğimizin dışında kalan olgular olup, bu yazının konusu dışındadır. Ama insan eliyle, yani üretimin artması nedeniyle meydana gelen değişiklikleri derinlemesine ele almak zorundayız. İşte bu nedenle kültür dediğimiz büyük olgunun en önemli parçası olan üretim yollarını ve bunların yarattığı toplumsal ilişkileri bir bütün olarak görmemiz gerekir.

Doğa ve toplumların kanunları incelenebilir ama asla değiştirilemez. Değiştirilemez ama doğayı ve toplumu değiştirmek için kullanılabilir. Böylece anlamak ve değiştirmek aynı sürecin parçaları haline gelir. Ancak anlama olayı genellikle yaşanılan günlerin acil sorunları üzerinde yoğunlaşır. Bunların çözümünü sağlar veya sağlayamaz. Genelde ise bir dizi sorun çözülürken çok daha büyük bir sorunlar dizisi yaratılır. Burada insanların en sık düştükleri tuzak bir dönemin yaklaşım ve çözümlerini, sonraki dönemlere uygulamak olmuştur. Kural olarak dünyanın değişim hızı, insanların kavrayışının önünde gider. Gerçi her dönemde sorunları sezen birazınlık olsa da, bunların geniş grup-lar tarafından benimsenmesi ve sahiplenilmesi, ve hele çözülebilmesi farklı ve uzun biryol izler.

Çevre konusunda, bencil tutumların dışında insanların sorunu geniş boyutlarıyla kavramakta gecikmeleri bir dizi yanılgıdan kaynaklanır. Bunlardan birincisi 19. yüzyıldan kalan doğanın sınırsızlığı fikridir. Batılılar için dünya, öncü çiftçiler ve tüccarlar tarafından işletmeye açılacak büyük bir alandı. Ormanlar temizlenecek, direnen yerliler kırılacak ve yetiştirilen ticari ürünler dünya pazarına sokulacaktı. Daha yüzelli yıl önce batılılar Afrika'ya hiç girmemiş, Sibirya'ya yeni adım atmış ve Amerikanın Batı kıyısına demiryolu yeni yeni uzanmaya başlamıştı. Aradan geçen iki insan ömrü sürede Afrika adeta parçalanmış, Orta Asya zehirlenmiş, Amerika'nın su kaynaklarının bile yarısı tükenmiştir. Amerika'nın doğu ormanları elli yılda kesilmişken, ortabatıdaki bizon sürülerinin yok edilmesi yalnız on yıl almıştı. Son yirmi yıldır da gezegenimizin en büyük oksijen kaynağı olan Amazon ormanları şaşırtıcı bir hızla kesilmektedir ve bilindiği gibi tropik ormanlar bir daha yetiştirilemezler. Doğa sınırlıdır. Yeraltı kaynakları için de durum pek farklı değildir. Örneğin dünyada adeta sınırsız demir vardır, ama giderek daha düşük nitelikli cevherler işlenmekte, maliyetler artmakta, daha çok enerji kullanılarak yapılan çıkartma ve izabe işlemleriyle çevre tahribi hızlanmaktadır. Topraklar ise ne kadar çok ilaç ve gübre kullanılırsa kullanılsın daha çok ürün vermeyi reddetmektedir. Kısacası atmosfer ve biyosferin kaldıramayacağı kadar ısı yaratılmakta, zehir saçılmaktadır. Üretimi bir süre artıran enerji ve gübre-ilaç kullanımları doğanın dengelerini çok fazla bozmakta ve doğa kendini düzeltemez hale gelerek üretim azalmaya yüz tutmaktadır. Amerikan tahıl üretimi herkese parmak ısırtır. Ama bu ülkede birim arazi başına, azgelişmiş ülkelerin üç katı enerji harcandığı ve insan başına verimliliğin en düşük olduğu pek bilinmez. Kaldı ki doğa bozuldukça birim ürün için her yıl daha fazla girdi kullanılmaktadır.

Tehditle birlikte yaşamayı öğrenmek günümüz insanının kaderi oldu. İnsanlar hayatı kolaylaştıran ve daha zevkli kılan şeylerin yanısıra, kendilerini yok edebilecek güçleri de keşfetmeye başladılar. Bu güçlerin Çernobil'de olduğu gibi heran denetimden çıkabileceği anlaşıldı. Kaldı ki, nükleer savaş olasılığı ufak da olsa varlığını sürdürüyor. Esas korkutan, insanların teknik yeteneklerinin, sosyal olgunluklarının çok ötesine geçmiş olması. Bu, bilinçli veya bilinçaltında insanların iç dünyasını gerginleştiren, toplumu olduğu kadar bireyi de etkileyen bir konu.

İnsanlık yüzyıllar boyu doğaya egemen olmaya çalışmış ve bunu yaparken doğayı aşırı sömürmüştür. Bu

anlamda çevresel felaketler yeni değildir. Ormanların açılması, hayvan türlerinin yok edilmesi, aşırı otlatmayla çayırların çölleştirilmesi insanların bin yıllık marifetleridir. Yeni olan trilyon tonluk üretim hacimleri ve milyar tonluk artıklardır. Bu çok tehditkar bir miktardır. Doğayla uyum halinde olmayan insan eskiden yeryüzünün nihayet küçük bir bölümünü tahrip edebiliyor, doğa da eski dengede veya yeni dengeler kurarak bütünlüksel bir yokolmaya uğramıyordu. Ama artık doğanın kendini tamir sınırı aşılmıştır. Ekosistem(ler) toplu halde bozulmaktadır. İnsan yine bir süre bu sistemin üzerinde yaşayabilir. Ama felaket tehdidi devamlıdır. Kendini yenileyemeyecek olan doğa artık devamlı bakım isteyecek duruma gelmiştir. Bu bakım ise kural olarak ihmal edilir çünkü insanlar bir felaketle burun buruna gelmedikçe bunun için para harcamak istemezler. Bir su kaynağının temiz tutulması için gereken harcama diyelim ki 10 birimse, kirlendikten sonra temizlemek için 100 birim harcama yapmak gerekir. Birinci harcamanın yapılmaması adeta otomatikman ikincinin de olanaksız hale gelmesi demektir. Çevre bozulup da tamiri için gerekli dev masraflar yapılamayınca genel bozulma ve çözülme artır. Böylece doğanın sınırlı olmadığının yanısıra insanoğlunun yakın çağlardaki ikinci büyük yanılgısına gelmiş oluruz: Teknolojiyle herşeyin çözülebileceği

Sosyalistler de kirletiyor

Gerçekten de, eğer gerektiği kadar yatırım yapılırsa hemen hemen her sorunu çözecek makina ve süreçlerin yaratılabileceği fikri hala birçok kişide vardır. Bu çok ilkel bir düşüncedir çünkü doğada herşeyin bir karşılığı olduğu prensibini unutur gözükmektedir. Birçok sorunu aynı anda çözecek enerjiyi isteseniz de bulamaz, bulsanız da kullanamazsınız. Bir çok şey de teorik olarak mümkün olmakla birlikte teknik veya ekonomik olarak olanaksızdır. Bunun aksini iddia etmek cehalet veya kötü niyet veya bencillik veya bunların tümüyle açıklanabilir ki, hepsi insanların tabiatında vardır. Teknolojiye güvenerek istediğimizi elde etmeye çalışmak hayaldir. Örneğin bireysel taşıt kullanmak hedef ise en fazla yapabileceğimiz, kurşunsuz yakıt kullanmak ve özel filtre gibi şeylerdir. Çıkan karbon ve sülfür oksitlerini, atmosfere salınan ısıyı engelleyemeyiz. "Nasılsa bir çaresi bulunacak" diye teknolojiye sözde inanmak, bireysel tüketimden vazgeçmeyen bencilliğin ikiyüzlü beyanından ibarettir. İleride uygar insan bunu aşabilmekle tanımlanacaktır.

İnsanlar üzerindeki sömürü veırkçılık gibi, doğaya hükmetmenin de ideolojik boyutları vardır. Doğanın sınırsızlığı ve teknolojinin herşeye kadir olduğu inançlarının iflası, henüz toplumda karşılıklarını bulmamıştır. Bilim bu konuda geç de olsa gereken uyarıları yapmış, zaten gözle görünen pisliğin dünya çapındaki sonuçlarını belirtmiştir ama bunun insan davranışlarında olumlu değişimler yaratması uzun zaman alacağa benzemektedir. Halbuki çevre sorunu her geçen gün daha önemli hale gelmiştir. Son 40 yılda daha önceki 4000 yıldakinden daha fazla mal üretilmiştir. Ne ki, insanların üretimden isteyerek vazgeçmeleri birçok açıdan hiç de kolay değildir. Çünkü üretim herşeyden önce bir egemenlik, güç ve hükmetme aracıdır. Batı dünyası egemenliğini teknolojisine ve dünya ortalamasından sekiz kat fazla enerji kullanabilmesine borçludur. Bunu yaparken bizim hayatımızı da etkilemektedir. Hava, su, radyasyonlu bulutlar ve ozon tabakası için politik sınırlar yoktur. Bu günümüzde dünya çapında bir ratıyor. Böylelikle sınıfsal ve ulusal mücadelelerin yanısıra çevre savaşları da dünya politikasında yerini almış bulunuyor. Kuşkusuz ki, din savaşları kadar bunların da sınıfsal yanı vardır. Yani bu durum hem sınıf mücadelesine, hem de ulusal mücadelelere yeni boyutlar katmaktadır. Sermaye gruplarının ve devletlerin çevreyi bozan politikaları karşısında kitlelerin diğer birçok sorundan daha duyarlı davrandığı ve ataletten sıyrılabildiği görülüyor.

Şimdilerde çevre sorunlarının ideolojiden bağımsız olduğu görüşü oldukça yaygın. Bunun başlıca nedeni değişik ideolojilere sahip olduğunu iddia eden rejimlerin hiçbirisinin, çevre konusunda belirgin bir iyileştirme sağlamamış olması. Halbuki sosyalizmin, diğer konularda olmasa bile, en azından eğitim ve sağlık gibi temiz çevre konusunda da çok belirgin bir üstünlük sergilemiş olması gerekirdi. Ancak Glasnostla birlikte Romanya'dan Türkistan'a kadar birçok çevre felaketi de ardarda açığa çıkmaya başladı. Pamuk üretimini artırmak için Amerika'nın Vietnam'da kullandığı yaprak dökücülerin kullanılması türünden eylemlerin ,Çernobil'den bile daha vahim sonuçlar yarattığı anlaşılmaktadır. Bunlar teknomücadelenin en önemli nedenlerinden biri haline gelmiştir. Sanayi artıklarının gönderilmesi denetim altına alınsa bile kirleten sanayilerin fakir ülkelere aktarılması, petrol fiyatları vb. yollarla onların enerji kullanım planlarının sürekli altüst edilmesi, ekolojik sistemleri bozan ürünlere yönlendirilmeleri gibi birçok sorun uzun süredir dünyanın gündemine girmiş bulunmaktadır. Keza insan hakları açısından da önemli sorular ortaya çıkmış bulunuyor. Temiz bir çevrede yaşama hakkına yapılan büyük tecavüzler yeni bir mücadele alanı ya-

Çevreyi sigorta ettiremezsiniz. Evet ettiremeyiz ama iş bununla kalmıyor, çevreye zarar verenler çoğu zaman hiçbir tazminat ödemiyor. Halbuki çevre zararı ve tamiri için gerekli maliyeti tüm toplum paylaşıyor. Burada sorununun politik tarafı öne çıkıyor. Çevre tahribinde hemen herkesin payı var ama bundan kârı olanların sayısı az. Öncelikle yeni kirlenmenin önlenmesi gerek, ama kirletenlerden de büyük tazminat alınması toplumun ciddi bir hedefi olmalı.

Parıltılı bir tüketim hedefinin alternatifi, asla bundan yarım yüzyıl öncesinin basit tüketim düzeyi olamaz. İnsanların tüketim arzuları geriye dönüşsüz şekilde değişmiştir ve politikayla uğraşan herkes bunu kabul etmelidir. Ama, yine de,tüketimdeki büyük irrasyonelliklerin önlenmesiyle çevre tahribinin azaltılması gerekir.

lojik yarışta ve üretim artışında giderek geri kalan yöneticilerin umutsuz çırpınışlarına dahi bağlansa durum değişmez. Hatta bir bütün olarak sosyalist yanları olan ülkelerin, üretimlerine oranla çevreyi daha az kirletiyor olmaları da yapılanları mazur göstermez. Biraz daha az kirletmek büyük bir farklılık sayılamaz. İnsanlığın temel sorunlarına sahip çıkmak sosyalizmin kapitalizme karşı bir üstünlüğü ise ve bugüne kadarki sosyalist iddialı uygulamalar bu beklentiyi karşılamamışlarsa, bunun aşılmasının programı yapılmalıdır.

Doğada dengenin bozulması bir takım canlıların yok olmasına, bir takım parazit varlıkların ise aşırı üremesine yol açar. Örneğin, bozuk bir ormanda olağanüstü miktarda dikenli sarmaşık, kirli bir denizde ise kırmızı alge vardır. Orman ve deniz gibi büyük ekosistemleri tek bir organizma olarak düşünebiliriz. Burada, ne kader çok canlı arasında ilişki varsa, sistem o kadar istikrarlı olur. 3 canlı türü arasındaki denge 3000 tür arasındaki dengeye göre çok daha kırılgan (kolay bozulabilir) dir. Denge bozulunca da, tıpkı sistemi bozuk bir vücuttaki kanser hücreleri gibi, parazitler giderek artan hızda ürer. Sonra sistem tümüyle çöker ve türlerle birlikte yok olur. Burada bir benzetmeye gidecek olursak, biyosferin kanser hücresi olarak insanları düşünebiliriz. İnsan türü doğada kansorejen bir hızla üremekte, sistemin tümünü bozmaktadır. Ancak çare yok değildir. Bunlara kısaca bir göz atalım.

Çaresi Var

İlk olarak tüketim, üretim ve yaşam kalıplarının değişmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Zengin ülke insanları ne pahasına olursa olsun israflı tüketim düzeyini korumaya, fakir ülke insanları da yine doğaya aldırmadan o düzeye gelmeyi hedeflemektedir. Yani bencillik açısından arada hiçbir fark yoktur. Hatta birim üretim başına en büyük kirlilik ve çevre tahribi azgelişmiş ülkelerde yapılmaktadır. Tüketimin irrasyonelliği konusunda bir örnek vermek gerekirse, bir bisküvi ambalajının kartonu, selafonu veya aluminyumu ve baskısı için harcanan enerji, bisküvinin kendisi (un, şeker, pişirme vs) için harcanandan fazladır. Halbuki bu ürün çok daha basit bir muhafaza içinde pekala satılabilir... Konutlar daha yalıtımlı olur, ulaşım yeniden düzenlenir vs. vs. Bunların yanısıra bitki örtüsünün yeniden inşası, etkili arıtma sistemleri, yenilenebilir temiz enerji sistemlerinin geliştirilmesi, az enerji kullanan teknolojilere yönelinmesi ve daha birçok tedbirle yararlı sonuçlar elde edilebilir. Ancak asıl sorun insanların çoğunluğunun buna razı edilmesidir. Çünkü doğayla uyum içinde yaşamak için tüketim kalıplarının değiştirilmesi, gözünü pırıltılı şeylere dikmiş kitlelerin tüketim arzularının normalleştirilmesi gereği vardır. Kaldı ki bu tür bir tüketim asla daha kaliteli bir yaşam anlamına gelmez. Kanalizasyonların aktığı pis bir deniz kıyısında, egzoz gazları arasında yabancı tütün içmek ve hormonlu sandviçler atıştırmak ancak cehalet ve özentiden kaynaklanan bir doğa ve hayat israfıdır.

Bundan daha önemlisi, bu değişikliklere bizzat kitlelerin karar verebilmesidir. Geniş kesimlerin toplum hayatını yönetmeye doğrudan katılmaları genellikle felaketli dönemlerin kısa bir aralığına mahsustur. Bundan sonra yönetim yine onları sözde temsil eden zümrelere geçer. Ayrıca kitlelerin politikadan somut bir kazançları olmalıdır ki, yönetme işlerinden soğumasınlar. Günümüzde yerleşmiş toplumsal kurumları fazla etkileyemeyen, politikada figüran durumunda kalan kitlelerin oy sandığına bile gitmeye üşenmeleri, ayrıca yerel seçimlere genel seçimlerden daha fazla katılmaya başlamaları anlamlı gelişmelerdir. Ancak, varlıklarını tehdit eden ortak doğa felaketi onları kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmaya itmektedir. Bu, tıpkı 1914-1918 siper savaşının ardı gelmeyen katliamları gibi, yeni bir kitle inisiyatifinin nedenidir. Üstelik tehdit devamlıdır ve insanlar yörelerinde, özellikle üretim birimlerinde ve yerel yönetimler planında (salt belediye değil) örgütlenerek, çevreyi bu felaketten koruyabilir ve tamir edebilirler. Kitlelerin yönetim deneyi ve bilgisi bunun pratiğiyle birlikte gelişecektir. Onların, karmaşık yönetim işlevlerini, yordamlarını, incelik ve becerilerini kısa sürede kazanmaları için ne yazık ki kestirme yol yoktur. Üretim birimlerinde ve yerel örgütlenmelerde deney kazanmadan da genel yönetime ciddi şekilde aday olmaya olanak bulunmmaktadır. Bu önemli alanda sorumluluklarını hissedemezler ve uygulayamazlarsa, kitleler maddi ve manevi hayatın, gelişmek yerine günden güne giderek kalitesizleştiğini göreceklerdir. Bunun pekala mümkün olduğunu hergün yaşıyoruz. ■

Artık Duvarların İşi Zor

ELEKTROMANYETİK DALGALAR VE ÖZGÜRLÜK

Bülent SOMAY

Bilgi iktidardır. İktidarın iktidar kalması için bilgiyi tekelinde tutması,bilginin dolaşım kanallarını denetlemesi,kimin ne zaman neyi bileceğine karar vermesi gerekir. İktidarın bilgi ile kitleler arasında çektiği duvarlar,esas olarak iki toplumsal alanda yoğunlaşır: Eğitim ve İletişim. Türkiye toplumunun eğitim sorunu bambaşka bir incelemenin ve tartışmanın konusu,ancak Türkiye'nin kitle iletişimi sorunu,özellikle bu günlerdeki özel televizyon,Magic Box ve uydu anteni gibi konularda yaygın bir ilginin odağı oldu; bu nedenle kitle iletişimi ve özgürlük ilişkisi üzerinde durmakta yarar var.

1953 yılında ünlü bilim kurgu yazarı Arthur C. Clarke, Sputnik'in fırlatılmasından beş, aya ilk insanın ayak basmasından ise 15 yıl önce, dünya çevresine yerleştirilecek yapay uyduların kitle iletişiminde kullanılmasını öngörmüştü. Yaklaşık on yıl sonra bu "hayal" gerçekleşti.Yaklaşık 40 yıl sonra ise dünya çevresi uydulardan geçilmiyor,yukarılarda inanılmaz bir teneke trafiği var. Bu uyduların bir kısmı atmosfer olaylarını gözlüyor; bir kısmı ise elektromanyetik dalgaları dünyanın bir ucundan öteki ucuna yolluyor. Dünyanın neredeyse dörtte üçünden fazlasının

Son seçim sonuçları gösterdi ki; Doğu Alman halkı siyasi kültürünü, Berlin Duvarı'nın engelleyemediği Batı Alman TV yayınlarından almış

başlıca iletişim, haberleşme ve eğlence aracı olan televizyon dalgalarını bütün gezegene yayıyor. İletişim uyduları dünyayı trans-Sibirya ve trans-Amerika demir yollarından, transatlantik ve transpasifik gemilerden, jet uçaklarından çok daha kısa bir sürede ve çok daha tartışmasız bir biçimde küçülttü. Artık Romanya'daki ayaklanmayı yerinizden kıpırdamadan naklen izleyebiliyorsunuz. Nikaragua seçimleri, Panama işgali, Kolombiya iç savaşı günlük yaşamımızın bir parçası.

Pek güzel de, herşey bu tabloda görüldüğü kadar pembe mi? Romanya'daki ayaklanmayı naklen izleyen bizler, burnumuzun dibinde, Nusaybin ve Cizre'deki olayları ancak gazetelerden, o da eksik ve kısmen çarpıtılmış olarak öğrenebiliyoruz (40 milyonu aşkın TV seyircisine karşılık 3 milyonu ancak bulan bir gazete okuru kitlesi var). Avrupa müziğinin "bayağılık zirvesi" olan Eurovizyon Müzik Yarışması naklen izlenirken, milyonları bulan insanın (biz beğenelim/beğenmeyelim) son dönemlerde pek sevdiği "arabesk" o ekranda yer alamıyor. Türkiye televizyonu Kıbrıs seçimlerinde "Denktaş'a oy verin, yoksa..." yayını yaparken Denktaş'ın muhaliflerinin neyi savunduğunu bile öğrenemiyoruz. TRT Denetimi diye bir müessese var ki, en tecrübeli Abdülhamit sansürcülerine dördüncü sınıftan belge aldırır.

Bu sansür mekanizmasına karşı demokratlar ve sosyalistler yıllardır mücadele ediyorlar; sanatçılar (TRT maaşlıları ve "Devlet sanatçıları" hariç) tepkilerini çeşitli yollarla dile getiriyorlar. Ancak bu kampanyalarda bir eksik var ki, mücadeleyi zayıf ve etkisiz kılıyor.

Bilgi nesnel birşey değildir. Onu üreten ve iletenlerin sınıfsal ve ideolojik tercihleriyle, öznellikleriyle biçimlenir. Bu bakımdan, TRT müessesesini yönetenlerin de bir öznelliği vardır ve denetimlerini bu öznellik çerçevesinde yapar-

lar. Onların yerinde bir başkası, denetim mekanizmasına şiddetle karşı çıkan biri olsa da, bir tür denetim varolmak zorundadır. İstisnasız her bilgi parçacığı yayınlanmalı mıdır? Eline her saz ya da gitar alanın dımbırtıları, yayın zamanı ve kaynak israfına değer mi? Neyin önemli neyin önemsiz, neyin değerli neyin değersiz olduğunu seçmek için mutlak, "bilim tarafından tartışmasız olarak belirlenmiş kıstaslar" yok. Kıstaslarımız öznel olmak zorundadır. TRT Denetçileri'nin kıstasları da öznel.Söyleyebileceğimiz en çok şu var: Onların öznelliği ile bizim öznelliğimiz çakışmıyor, çoğu kez taban tabana zıt. Ancak buradan hiç bir yere varılamayacağı gibi, sonunda sansürün aklanmasına kadar gidilebilir. Tabii ki, "kitlelerin tercihi" gibi sahte nesnel bir kıstasın ardına saklanmak da mümkün. Ancak toplumun ezici bir çoğunluğunun tercihi bile ancak belirli bir an için geçerlidir; geçicidir, değişebilir, değiştirilebilirdir. Tam da bu nedenle, çoğunluk tercihinin dışındaki öznel eğilimler, azınlık görüşleri büyük bir titizlikle korunmak zorundadır. Değişim, ya da isterseniz devrim diyelim, ancak çok seçeneklilik, çok seslilik anlarında bir gerçekliğe dönüşür. Teksesli, tek seçenekli toplumlarda değişim yoktur, olsa olsa bir mezarlık havası vardır. Mutlak bir nesnel kıstas olmadığına göre, farklı öznelliklerin tek tek ya da farklı kurumlar içinde birarada varolmasından doğacak bir çokseslilik, hem bize bugün önemli gelmeyen ama yarın gelebilecek olan bir bilgi parçasının yok olup gitmesini önler, hem de bugün takdir görmeyen, ancak yarın görebilecek bir sanatçıyı mecra bulamadığı için umutsuzluğa düşmekten kurtarır. Tekseslilik, tekelcilik, yaşanan anı mutlaklaştırır, sonsuza uzatır; değişimi gerçek bir olasılık olarak görenler için ise çokseslilik bir önşarttır.

Tekelin solcusu olmaz

Kuşkusuz bunları bugün, görüşlerimiz azınlıktayken, tekeller başkalarının denetimindeyken söylemek yetmez; merkezde değilken adem-i merkeziyetçi olmak fazilet değildir. Olası başka devlet biçimleri altında da , örneğin bir "işçi devletinde" de aynı şeyi savunabilmek, devrimciliğin kıstasıdır. Eğer işçiler "kendilerini kendi devletlerine karşı savunmak" zorundalarsa, bunu ancak bilgi tekelini kendi devletlerine vermeyerek yapabilirler. Zaten bilgi üzerinde tekel kuran bir devlet de işçi devleti olma özelliğini çoktan kaybetmiş demektir. Tekellerde değişim, devrim yoluyla olamaz; ancak entrika, güç hesabı ve darbe yoluyla olur. O nedenle bugün bilgi tekelini elinde tutanın sabah uyanıp tekeli başka ellerde, kendisini de "halk düşmanı" olarak görmesi, hiç de önemsenmeyecek bir olasılık değildir. Tekel kapısını kapatmanın yolu, o kapıyı dışarıdan kapatmaktır; kendimiz için aralık bıraktığımız kapıdan her zaman başkaları da girebilir.

Onyıllar boyu bilgi tekelini elinde tutan "sosyalist ülkeler"in, özellikle de Doğu Almanya'nın bugünkü haline bakmak, yeterli bir derstir. Son serbest seçimlerde Doğu Almanya'da sağın iktidara gelmesi çok önemli bir gelişme değil, esas önemli olan, Doğu Almanya'da tüm diğer sosyalist ülkelerden farklı olarak, tıpkı Batı Alman kardeşine benzeyen bir siyasi yelpazenin oluşmuş olması. Ne Berlin Duvarı, ne de yapılabilecek herhangi bir başka duvar, elektromanyetik dalgaları hapsedemez. Kendi iktidarı tarafından tam bir siyasi ve kültürel seçeneksizlik içinde bırakılmış, bilgi edinme hakkı acımasızca kısıtlanmış

"Sosyalist ülkeler"de yıllarca bilgi tekelini elinde tutan bürokratik devlet aygıtı sonunda teknolojiye yenik düştü... Doğu Almanya'daki seçim sonuçları bunun çok açık örneği ... Bu ülkede sağın iktidara gelmesinden daha önemlisi, seçimlerden sonra Batı Almanya'daki siyasi yelpazenin aynısının Doğu'da ortaya çıkması. Belli ki Doğu Alman halkı, siyasi kültürünü on yıllardır Batı'nın TV yayınları yoluyla almış.

olan Doğu Alman halkı, onyıllar boyu siyasi kültürünü Batı Alman komşusundan izlediği televizyon yayınları temelinde oluşturmuş belli ki. Bu yüzden o tekelin sultası kalktığı anda siyasi yapısını komşusunun köhnemiş, fosilleşmiş modeline uygun olarak kuruverdi. Doğu Alman bürokrasisinin titizlikle koruduğu seçeneksizlik düzeni o kadar kırılgan ki Batı Almanya'nın o ne kuş, ne balık olan "Prusya demokrasisi" bile, ilk gevşeme anında kendisini bir seçenek, koyunun olmadığı yerde Abdurrahman Çelebi olan bir "sevap keçisi" olarak göstermeyi becerebiliyor.

Türkiye'de "sınırlar ötesinden" gelen televizyon yayınının bu kadar etkili olması beklenemez, en azından dil sorunu yüzünden. Ama Türk Devleti bu konuda o kadar ürkek ki, uydu yayınlarının toplumsal bir yaygınlık kazanmasını iki tür tedbirle engellemeye çalışıyor. Birinci tedbir iktisadi; uydu antenlerin fiyatı yüksek tutularak "her ipini koparanın" bunlardan edinmesi zorlaştırılıyor. İkinci tedbir ise siyasi; bu iktisadi tedbirin etrafından dolaşma yolunu kollektif uydu antenleri kurmakta bulan SHP'li belediyeler, bir yandan TRT ve PTT tarafından "kanuna aykırı" bağırışlarıyla, bir yandan da "çıplak karı gösteren gavur yayını istemezük" diye haykıran müslüman "devlet yedekleriyle" engelleniyor. (Bir not: Devletin Magic Box'a bu kadar müsamahalı olmasının altında yatan bir oyun var:Bilindiği gibi Magic Box yurt dışından yayın yapıp böylece kitabına uyduran bir Türk şirketi. Ancak Almanya'dan yayın yapan Magic Box'ı alan uydu anteniyle, diğer uydu yayınlarını alabilen antenler yapı ve yön açısından tamamen farklı. Bu iki antenin de satın alınmayacağı, çok daha ucuz olan ve Türkçe yayın alan Magic Box antenlerinin büyük çoğunlukla tercih edileceği düşünülürse, Türk Devleti'nin icazetli, ve bir ölçüde denetleyebileceği Magic Box'ı "gavur yayınlarına tercih ettiği görülebilir. O yayınlar başka devletler, başka tekeller tarafından denetlenmiyor mu? Elbette. Ancak Türk Devleti'nin "burjuva demokrasisi" alanında hala bulunduğu yer düşünülürse, o yayınlardan bu denli ürkmesi de anlaşılabilir.)

Bir Kapı Aralamak...

Günümüzde insanlığın en değerli serveti, birikmiş soyut emek, şu anda hâlâ işlemekte olan üretim aletleri bir yana bırakılacak olursa da birikmiş üretim bilgisidir. Yaşayan ve üretim yapan bireylerin, yani canlı emeğin bu bilgi ve onu tekelinde tutanlar tarafından yönetildiği sınıflı toplumdan, bu bilginin her bireyin sınırsız gelişmesi için özgürce kullanılacağı bir "özgürlük dünyasına" geçişin ilk adımı, bilginin üretiminin ve iletilmesinin her türlü tekelden kurtarılmasıdır.

Türkiye'de bilginin özgürleşmesi, eğitim ve üretimin özgürleşmesi için, eğitim ve iletişimde devlet tekelinin kaldırılması ilk temel taleptir. Bu talep ilk adımda "özelleştirme" girişimiyle çakışıyor görünse bile, bu girişimden, *arkasından gelecek devrimci talepler* tarafından ayrılır. Oldukça "devletçi" bir

Devlet'e karşı "özel girişimi" savunmak, bir tür "demokratik reform" talebinin, Menşevikliğin, ya da "kademeli devrim" anlayışının ifadesi midir?

geleneğe sahip olan Türkiye sosyalizmi açısından bu tür bir talep oldukça garip görünebilir. Devlet'e karşı "özel" girişimi savunmak, bir tür "demokratik reform" talebinin,Menşevikliğin, ya da "kademeli devrim" anlayışının ifadesi midir?

Herşeyden önce "özel" terimden ne anladığımızı netleştirmeliyiz. Televizyon yayıncılığı oldukça büyük teknolojik ve mali yatırım gerektiren, ancak büyük tekellerin kalkışabileceği bir girişimdir. Kuşkusuz devletin yerine (ya da devletin yanısıra) birkaç tekelin kısa sürede mutlaka oluşturacakları bir oligopolü savunmak değildir sorun. Böyle bir gelişme, bir "kazanım" sayılmaz. Parantez içinde belirteyim, bu adım bir-iki olumlu gelişme de sağlayabilir; örneğin rekabet zorlamasıyla, devlet müesseselerindeki Osmanlı keyfiliğine, akıldışı otoriteye, adam kayırmacılığa geri adımlar attırabilir, sanatçılara daha genişçe bir seçenek yelpazesi sunabilir, keyfi denetimi sınırlayabilir. Ancak amaçlanan, bu gelişmeleri sağlamak olamaz. Amaçlanan yalnızca *bir kapıyı aralamak ve ayağımızı o aralığa sıkıştırmak* olabilir. Sarsüran çokbaşlılığı, yönetimin çokbaşlılığı, iletişim eyleminin gerçek faillerini, mülk ve otorite sahiplerinden özerkleştirdiği ölçüde anlamlıdır. ABD'de Vietnam Savaşı'na karşı direniş sınırlı bir öğrenci eyleminden kitlesel bir muhalefet hareketine dönüşürken en önemli anlardan biri, ABD'nin üç büyük yayın tekelinden biri olan NBC'nin My-Lai katliamının görüntülerini yayınlaması oldu. NBC demokrat falan değildi, savaşa karşı hiç değildi, yalnızca habercilik yapmaya çalışıyordu, ve bu arada da istemeden Pandora'nın kutusunu açmak zorunda kaldı..

Çünkü gerçek devrimcidir." Tek bir demir yumruk tarafından sürekli denetim altında tutulmadığında, kendisini ifade etmek için mutlaka bir yol, bir kanal bulur. İletişimden devlet tekelinin kalkması ise gerçeğin bu soluk borularını sağlar. Tekeller arası rekabet, denetimde çok standartlık, ve en önemlisi, yapımcıların, yönetmenlerin, spikerlerin, ışıkçıların, set işçilerinin, haberleri yazanların ve kamerayı kullananların, mülk ve otorite sahiplerinden bir ölçüde de olsa bağımsızlaşmalarını sağlar. Farklı eğilimleri, farklı anlayışları ortaya çıkarır, bunların arasındaki çelişkileri berraklaştırır. Ve Brecht'in bir zamanlar söylediği gibi "çelişkiler umudumuzdur".

Burdan ne anlaşılmalı? Önerdiğim kapitalistlerin, yayın tekellerinin işlerini zorlaştıracak, çıkmaza sokacak, yönetmelerini imkansız hâle getirecek bir "anarşi" mi? Hayır, bu bir "anarşi" ise, ben bu "anarşi"yi geçici bir dönem için değil,sınıfsız bir topluma doğru uzanan yol için de öneriyorum. İletişimden devlet tekelinin kalkması önerisi, geçici, bir "işçi devleti"nde hızla geri alınacak bir öneri olamaz. Bir "işçi devleti"nde gerçekleştirilmesi gereken, birbirlerinden ve merkezi otoriteden bağımsız iletişim kuruluşlarının , çalışanları tarafından ortaklaşa denetlenmesi ve yönlendirilmesi, yani "işçi denetimi"dir. Buradan da "işçi mülkiyetine" bir adım kalmıştır artık. ■

DARBENİN ARTİSTİK SONUÇLARI ÜZERİNE DAĞINIK NOTLAR

Orhan Alkaya

"Sigara, içki içmek, yemek vs. artık temas etme ya da bir araya gelme araçları değildir. Arkadaşlık, birlikte olmak, konuşmak -ki bunların da amacı toplumdur- onlara yeter; insanların kardeşliği onlar için laf değildir, hayatın bir olgusudur ve onların çalışmayla sertleşmiş bedenlerinden insanın soyluluğunun ışıkları fışkırır."*

Birileri proletaryaya, birileri reel sosyalizme "elveda" derken, dünyanın dinamikleri inanılmaz bir hızla değişirken, insan soyluluğunun ışıkları da fışkırma biçimini değiştirecekti; kaçınılmaz. Evrensel insan arketipinin ışıkları, evvelemirde aynı çelik bedenlerden fışkırmak zorunda değildi kuşkusuz. Onlar için böyle de...

Peki bize ne oldu?.. Ekonomik strüktür gereği proletaryaya, siyasi strüktür gereği şu ya da bu biçimiyle sosyalizme "elveda" deme şansına sahip olmayan bizim için değişen neydi? Neden sigaranın, içkinin, yemeğin etrafında ve bahanesinde buluşup ışık saçmıyor çelik ya da ipek bedenler?

Sanırım, son on yılın sorularından biridir bu. Cevabı da basit ve karmaşıktır. Ben buna, MacLuhan'dan üreterek "iletişim kirlenmesi" diyorum ve son beş yıldır daha uygun bir tanım bulamadım. Basılı ve görsel medyanın sürekli benzer sözler çoğaltmasından ve izlerçevrenin** bu sözü aidiyetine geçirmedeki eliçabukluğundan doğan tuhaf bir kirlilik hali... Bir çeşit söz borsası...

Sanatın bu ölçüde etkisizleştiği bir başka dönem yaşanmadığı için Cumhuriyette, iki hal arasında izdüşümsel bir ilişki olduğunu düşünmekten de alıkoyamıyorum kendimi.

Fazla dolaştırmadan sözü, gelelim: Meselem son on yıl. Daha sahih olarak, 12 Eylül 1980'de yapılan faşist karakterli askeri darbeyi izleyen on yıl. Kurutulmuş felsefe bahçelerinde*** ya da üretimin ivmesini belirleyen işliklerden ortaya çıkan bu kafa karışıklığının bu söz dolaşımı bozukluğunun artistik izdüşümleri neler olabilir?

Tuvalin borsaya dönüştüğü bir on yıl mesela... Sokak sergilerinde satılan Hoca Ali Rıza'lara birkaç yüz milyon lira ödenmeye başlandığını düşününce, ilk elde burjuva kültürünün rafine bir kimlik kazandığı gibi fantastik düşünceler geliyor akla. Öyle mi? Yok canım! AT'na girememenin acısını, yalnız Misak-ı Milli sınırları içinde geçerli bir borsa yaratarak çıkartıyoruz...

Levi-Strauss'un tesbit ettiği güçlü sahip olma tutkusunu,**** yağlıboya resimde değil ama, halayıkların kullandığı hela ibriklerini görgüsüz salonların başköşelerine taşıma konusundaki tezcanlılıkta

Eskiden ne güzel, Alevi semahlarından ezgi araklayıp Nazım'ın şiirlerini yamayarak protest müzik yapardık.

görmek mümkün. Popüler nostaljinin cıvık bir hal aldığı günümüzde, hakiki nostaljinin nesnel korelasyonunu da ıskalayıp duruyoruz. Bitti işte; bu şehir o eski İstanbul değildir, bu ülke de o eski Türkiye değil.

Eskiden ne güzel, Alevi semahlarından ezgi araklayıp Nazım'ın şiirlerini yamayarak protest müzik yapardık. Bizim marşımız da Eskişehir Marşı'nın müziği üzerinde dalgalanırdı -bunun acısını fena halde yaşadık sonra ya, neyse-. Şimdi öyle mi? Turkısh protest müziğin ezgileri artık Kahire radyosundan araklanıyor. Bu da, iletişim kirlenmesinin bir başka biçimi işte. En hakiki iletişimsizlik ve kahır müziğinin üzerinde başka bir dünya tasarımı yükseltilmeye çalışılıyor.

Olur mu? Olmaz tabii... Ama insanlık tarihinin en gelişkin, en kaliteli müziğini, senfonik müziği, oda müziğini, operayı insanlara sopa zoruyla dinletmeye kalkışırsan bunlar olur işte. Anayasa'nın resmi ideoloji belirlemesinde bir notasyon yok ama, sonuçlarında fazlasıyla var...

Tiyatro ve sinema erbabı da hala "devlet yardımı" çığlıkları atıyor. Bu çığlıkların arkasına hangi işi döşeyebilirler ki, bir sigara, birkaç kadeh içki eşliğinde bir bağlılaşıklık kurulabilsin?

Dağılıyorum. Yazının başlığını "dağınık notlar" koymalıyım. Neyse ki, hayatlarımız da bir hayli dağıldı bu on yılda. Belki, hiçbir zaman olmadığı kadar...

Şiir. İletişim kirlenmesinden nasibini en az alan şiir. Çünkü on yıldır onu kimsenin umursadığı yok! Şair, kendini öne çıkartmak için şiire torpil yapıyor, diyen sesleri duyar gibiyim. Olsun. Şiir ayaktadır. En az Kürtler kadar ayaktadır şiir!

Darbenin artistik sonuçları arasında yalnız şiir beyazdır. En hızlı kirlenen renk olan beyaz... Çok az insan umursadığı için, çok az insan farkındadır; şiir bir devrim yaptı Türkiye'de. Erkek olmaktan kurtuldu... Pek çok farklı üslup boy attı ve hepsi, hem politik hem yazınsal iktidara kafa tutmayı ve ayakta kalmayı becerdi. '90'lar bir ışık verirse, '80'lerin karanlığından gelen bu ayrıksı ton fark edilecektir.

İşte *Demokrat* yeniden çıkıyor. Bu, ansızın yetiştirilmiş bir heyecan yazısı. Bugün yaşıyoruz, nasılsa öleceğiz. Arayı insan gibi dolduralım, demek için yazıldı. Bir sigaranın, bir kadeh rakının ya da konyağın, bir tabak kuru fasulyenin ya da ananaslı ördeğin, insan soyluluğunun ışıklarını fışkırtan toparlayıcılığını da ıskalamayalım.

Ancak hep birlikte değiştirilen bir dünya hepimizin olur.

DİPNOTLAR:

*Marx'ın *1844 Felsefe Yazıları*'ndan ve Marx'tan yapılabilecek belki de en son alıntı. Felsefenin kavrayıcı basitliğine de örnek olsun diye bu paragrafla başladım, sonradan yazının tümünü o belirledi.

**Publikum karşılığı.

***Kurutulmuşu bile kalmayan o bahçeler için Salah Bey'in kitap adını bir alegori olarak aldım.

****Charbonnier'yle Konuşma'dan. *Irk ve Tarih* kitabında bulunabilir. ■

AKIL AKILDAN ÜSTÜNDÜR

Kendimize gelelim beyler. Vatan tehlikedeyse,herkesin üstüne düşen vazifeyi yerine getirmesi icap eder. Bu iktidar için de böyledir, muhalefet için de böyledir, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa için de böyledir. Aksini düşünen bizden değildir. Bu topraklarda tüyü bitmemiş yetimin yetimin bile hakkı vardır. Ne haddine, ona göz dikenin...

Öyleyse? ...Evet, öyleyse cevap tektir. Gelin canlar bir olalım. Anadolu'da bir tabir vardır. Anadolu'da bir tabir vardır. "Tilkinin bakır sıçtığı yer" diye...İşte o sebeple, bu iş evvela iktidardan sorulur. ANAP'ın diğer partilere yol göstermesi, iyi örnek teşkil etmesi boynunun borcudur. Aksi halde, milletin de ANAP'tan hesap sorma hakkı doğar ki, o zaman milli iradenin tecelli etmesinden kimsenin gocunmaması, bilakis etğindeki taşları dökmesi gerekir.Er meydanından kaçılmaz.

Dilimizin altındaki bakla nedir? Artık bunu faş etmenin zamanı geldi. Belki de geçiyor. Ama bu konuda suç,şu naçizane satırların sahibinde olmasa gerekir. Elbette. önce yetkililere, iktidara bir mehil vermek demokrasilerin zaruri ihtiyaçları arasındadır. Sonra bakılır. iktidar o meseleyi halledebilmiş mi diye... Halletmişse ne ala. İlk şapka çıkaran biz oluruz. Yok beceremidiyse işte o zaman biz vatandaş olarak üstümüze düşeni yerine getirmek için daktilonun başına geçeriz. Artık. Allah ne verdiyse, karınca kararınca ikazda bulunur, huşu ve mesuliyet içinde doğru yolu göstermeye çabalarız. Şu da biline... Maksadımız katiyyen üzüm yemeyip de bağcıyı dövmek olmamıştır. Kırk senedir kalem oynattığımız Babıali'de bunu bilmeyen yoktur. Neyse efendim, gelelim sadade. Evet, konumuz Güneydoğu'da cereyan eden müessif hadiseler... Şimdi iktidar bu meselinin üzerine zamanında gidip gereken tedbirleri alabilmiş midir? Bu soruya müsbet cevap verebilmeyi biz de isterdik. Ama maalesef... O halde ne yapılabilir? Bilelim ki, vakit hiçbir şey için geç değildir. Çünkü, güneş balçıkla sıvanmaz. Karar ve azim kafidir.

Hadi soralım, şunları şunları tatbik etmek zor mudur? Bunlar dedğimiz nedir? Onu da izah edeceğiz. Bekara karı boşamak kolay derler. Doğrudur da. Yalnız bilen bilir, biz o takımdan değiliz. ("O takım"dan çok çektiğimiz içindir ya, kırk yılık gazetemizi bırakıp bu dergiye geçmişizdir. Zamanımız olursa o hikayeleri de yazarız elbet.)

Laf uzadı, Kaf dağına yol oldu. toparlayıp meseleye girelim. Kimse öküz altında buzağı aramasın. Açıkça diyor ve iddia ediyoruz ki, ANAP hükümeti aşağıya sıralayacağımız, teklif edeceğimiz tedbirleri alır da tatbik ederse, Güneydoğu'daki yangını söndürür, eşkiyayı bertaraf eder... ANAP ne yapmalıdır?

Önce bölgenin ekonomisine el atması gerekir. Ekonomik yapıyı değiştirdiğinizde, pek çok şey de kendiliğinden yola girecektir. Allah'ın bildiğini kuldan niye saklayalım? Ülkede işsizliğin en kesif olduğu yer Güneydoğu'dur. Hastayık buysa tedavi dünden bellidir. Nedir? Yatarım, yatırım, yine yatırım... Artık trilyonların konuşulduğu bir ülkede, mardin'e bir balina yağı fabrikası kurmak çok zor mudur? Bir anda bu hepinize bir fantazi gibi gelebilir. Ama, hiç de öyle değildir... Müsrifliği severiz, çaktığımız çivi eğrildiğinde, kaçımız onu atıp bir yenisine elini uzatmaz? Mutlaka, böyle çakılmadan atılmış milyonlarca çivi vardır ülkemizde. Şimdi, siirt'e bir çivi düzeltme fabrikası kursak, ki bu emek yoğun bir yatırımdır, hatırı sayılır miktarda işsizi ekonomiye kazandırmış olmaz mıyız? Çiviler de cabası... Bunlar, ha deyince akla gelenler. Prefabrik cami ve şişme karakol fabrikasının maliyeti ne tutabilir? İhtiyacımız olan şey geniş ufukluluktur.

Bu yükü devletin tepesine yıkmakla işin içinden sıyrılamayız. Alınmasınlar, sözüm özel sektöre. İşadamlarımız neden Güneydoğu'ya yatırım yapmıyor? teşvikleri mi az buluyor? Muafiyet mi istiyor? Ne istiyor? Vergi indiri-

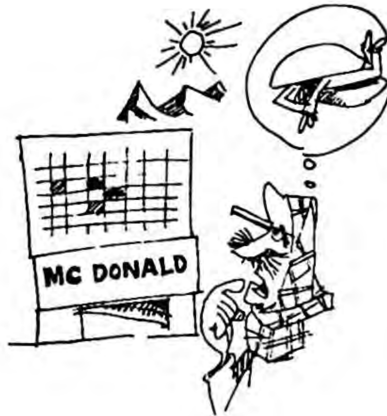
BAŞ KÖŞE

Rauf Ekşicıva

mi mi? Al sana vergi indirimi. Ucuz enerji mi? Al sana ucuz enerji. Ucuz kredi mi? al sana ucuz kredi. ucuz etin yahnisi mi? Al sana iucuz etin yahnisi. Dört karı mı? Al sana dört karı. Mavi kart mı? Al sana mavi kart. İktidar çekinmesin, esnek olsun. Her türlü teşvikte cömert davranırsa, yarın kurtalan ekspresi'ne ilk bileti Sabancı ile Koç alır. Gerisi lafı güzaf.

Gelelim aşiretlere. Biz bu aşiretlerden kurtulup modern bir ülke olmak istiyor muyuz? İşte imkan. Bir taşla kaç kuş vurulabilir, sayalım. Ne kadar aşiret varsa, önce hepsini bir güzel şirketleştirirsin. Bu bir mi? Bir. Peşinden, kurarsın Diyarbakır'a borsayı. Verirsen aşiret şirketlerine ait hisseleri o barsaya; satışa sunarsın. İşte, feodal yapıdan özelleştirme suretiyle kurtulma. Var mı dünyada örneği, ne gezer? Bu da iki mi? İki. Bitmedii... Alır mısın devamlı devlet yanlısı aşiretlere ait hisseleri? Talepolmayınca diğer aşiretlerin değeri düşer mi? Hem de nasıl? Ne etti cici beyim, üç mü? Efendim, duymadım ses gelsin. Eveeeet, üüç. Maçlarda bağırır taraftar güruhu: Bir, iki, üç olsun, çıkarması güç olsun. Bizimki de o hesap.

Açıldık mı, sözümüz meclisten dışarı, Arap atı gibi? Al bir akıl daha... Kısın gözünüzü, şöyle bir tahayyül edin bakalım. Televizyonun ana haber bülteni. Spiker konuşuyor: toprak reformunda dağıtılmak üzere, Urfalı atletlerce Ankara'ya getirilen toprak Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a teslim edildi. ekranda da seyrediyoruz; Sayın Özal elini öptürdükten sonra, atletten toprak torbasını alıyor. Hemen akabinde, naklen yayında çekilen kurayla şanslı ve topraksız köylülerin adları ilan ediliyor. Soruyorum, köylünün toprak sahibi olduğu andan itibaren, o bölgede eşkiya kalır mı? Köylü onu barındırır mı? Düşünmek serbest...

Ekonomiyi geçtik. Ne var sırada? Siyaset var. Siyasi tedbirler var. Yiğidi öldür, hakkını yeme... Bunu söyleyen, savunan biziz. O halde hemen belirtelim. iktidarın, Güneydoğu'da yeni iller tesis etmesi son derece isabetli bir karardır. Ama, malumdur, bizim her işimiz yarımdır. Şırnak'ı, Batman'ı il yapmak kafi midir? Nerede işin psikolojik boyutu? Hani moral takviyesi? Yanıbaşında Şanlıurfa, kahramanmaraş, Gaziantep varken, o adam aşağılık kampleksine kapılmaz mı? Haleti ruhiyesi nice olur? Peki çare? Çare basit. Onda varsa, buna da ver. Yeni şehir olmuş adam bir lakap çok mu? Şen şırnak, Efendibatman, Cilalıcizre, cicinusaybin, Sevgilisason, Vakursilopi, Hacımidyat... Daha sayalım mı?

Boşuna dememişler, mal canın yongasıdır diye. Emniyete azami riayet herkesin yararına. baktın yeni illeri eşkiyanın saldırılarına karşı koruyamıyorsun, onun da kolayı var. Nasıl aksayan eğitimi verebilmek için yatılı bölge okulları düşünülüyor, kurarsın yatılı bölge şehirleri, bsen sağ ben selamet. Yer mi yok şehir kurmak için Güneydoğu'da? Yukarı Postallı Ovası, Dipçikli vadisi boş duruyor.

İş ekonomik, siyasi tedbirlerle halledilebilirse öpüp başımıza koyarız. Baktık olmadı, o zaman polisiye tedbirlere başvurmaktan da kaçınamayız. Tabii ki; Urfa yöresine geldikten sonra bazı talihsiz olaylara şahit olan bir kelaynak kuşunu, tekrardan Mısır'a dönmeden önce bir süre alakoymak, ne gördüğünü, ne bildiğini kibarca sormak bir devletin egemenlik haklarının ve güvenlik ihtiyacının doğal ihtiyacıdır. Sapla samanı karıştırmayalım. Ötesi kolay. Sayın Evren'in de Tv'de yayınlanan Hodre Meydan programında dediği gibi, Güneydoğu'da yaşayanlar dünyada olan biteni televizyonda seyrettikçe, bugüne kadar ne derecede ihmal edildiklerini farkediyorlar. Varsa bir rahatsızlık, nedeni budur. O zaman bu sorumuzu hükümetin başı sayın Akbulut'a tevcih edelim: Hakkari'de de bir McDonalds hamburgecisi niye hala açılmıyor? Dost acı söyler. Gücenmeyelim. Yalan mı? ■

Almanya'da Yeni Yabancılar Yasası

DEFOL DEMEK KOLAY DEĞİL

Ali Şahverdi

Yeni Yabancılar Yasası'nın kesinleşmesine az kala Almanya'daki Türkiyeliler arasında tedirginlik giderek artıyor. 1989 Ekim-Kasım günlerinden bu yana tartışılan düzenlemenin yabancı topluluğuna neler getirdiği henüz anlaşılıyor; bu yüzden de yabancılar ve özellikle de Türkiyeli işçi ve mülteci grubu tepkilerini örgütleyip sesini yükseltmekte pek de başarılı olamadı. Şimdi son umut Federal Alman Cumhurbaşkanı Weizsecker'ın yasayı onaylamayarak Parlamento'ya geri yollaması; ki bu da pek güçlü bir olasılık değil.

Öte yandan Türkiyeliler özel bir yasaya gerek olmadığı, zaten süregiden uygulamaların yeterince ırkçı yaklaşımlar taşıdığı ve hükümetin ırkçılık yaparak neonazilerin güçlenmesi için ortam hazırladığı görüşünde birleşiyorlar.

"Eşitsizlik Kanunlaşıyor"

1960'lardan bu yana Almanya'da Türkler var, hem de artık 2 milyona yaklaşan nüfuslarıyla neredeyse bir koloni. İşte bu koloniden İlyas Emmi 58 yaşında; Hannover'de işçi; 1962'de Hollanda'ya gelmiş, oradan da Belçika ve Almanya. Ailesiyle birlikte, 20 yılını geride bıraktığı Almanya serüveni ve en çok da son yasanın çoğalttığı öfkeyle konuşuyor:

"İlk geldiğimiz günleri düşünüyorum; davulla zurnayla karşılanmamış mıydık? Şimdi benim için özel yasa çıkarıyorlar. Bu ırkçılık değil de ne? İnsanlık düşmanlığı bu, benim Almandan ne farkım var? Ben de vergi veriyorum, ben de ekonomiye katkıda bulunuyorum."

Yabancılar yeni girişimi "Almanya'nın yabancılardan kurtulma yolu" olarak tanımlıyorlar. Amaç, yabancıları zorla geri göndermek

Ne hükümet ne de insanlar onlara, yabancılara "iyi gözle" bakmıyor. Bu salt Emmi'nin fikri değil, neredeyse tüm Türkiyeliler böyle düşünüyor. Demokrasiyse eğer, eşitlik nerede? İlyas Emmi de "biz Almanlarla hiç eşit değiliz" derken soruyor: "Benim için özel yasa çıkartılması ırkçılıktan başka ne olabilir?"

Yabancılar yeni girişimi "Almanya'nın yabancılardan kurtulma yolu" olarak tanımlıyorlar. Amaç belli: yabancıları yeni sınırlamalarla zorla geri göndermek. Oysa amaca ulaşmak pek de kolay gibi görünmüyor. En son Şeker Bayramı'ndan Almanya'daki Türkiyeli aydınların da desteklediği asıl olarak da işçilerin gerçekleştirdiği bir günlük para çekme eylemi baştan atılmak istenen kitlenin gücüne dikkat çekiyor. Yalnızca Türkiyeli işçilerin Alman bankalarından paralarını çekmesinin ekonomiyi ufak çapta bir krize sokacağını söylemek ise hiç de kehanet değil. Hele de, yılda 16 Milyar Mark gelire sahip Türkiyelilerin 5 Milyar Mark gelir vergisi, 5 Milyar Mark emeklilik primi, 2.5 Milyar Mark sigorta primi ödedikleri düşünülürse...

Hıristiyan demokratlar ya da sosyal demokratlar.... Türkiyeliler, sonuç değişmez, diyorlar. Bu umutsuzluğun nedenini muhtemel bir sosyal demokrat iktidardan farklı bir yaklaşım beklemeyen İlyas Emmi açıklıyor:

"Geldiğim günden beri gördüm ki; partilerin birbirinden farkı yok. Mesela SPD yönetimde olduğu eyaletlerde yabancılara yerel seçim hakkını tanımakta bile zorlanıyor."

Türkiyeliler kendilerinin ve öteki yabancıların eşitsizlik ne kelime, tam eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, kendi haklarında söz ve karar sahibi olmak istediklerini belirtiyorlar: "Biz yerleştik, onlar istedi diye dönmeyiz. Konsolosluk ve Türkiye devleti ise bizimle hiç ilgilenmiyor."

Selvi: Irkçı ve Kadın Düşmanı

Selvi Akkaya 17 yıldır Almanya'da Hildesheim'da yaşıyor. Selvi hem yabancı hem de kadın olmanın sıkıştırılmışlığıyla "asıl önemlisi bu kanun kadın düşmanı. Irkçı olduğuna göre, şaşırtıcı da değil" diyor.

Kadın düşmanı çünkü; ülkelerinden aile birleşmesi yoluyla gelenler (ki bunlar genellikle kadınlardır) 5 yıl eşiyle birlikte oturmak zorunda kalacak. 5 yıl sonra oturma izni verilecek bu kişilerin ailesinden kimsenin sosyal yardım almıyor olması da bir koşul. İşçilerin devlete hiçbir biçimde yük olmaması esasına dayalı bu anlayış, aynı zamanda kadınları evliliğe mahküm ediyor. Bir çok kadın geri gönderilme korkusuyla eşinden boşanmak istese de boşanamayacak. Sözgelimi kadın hamileyse, oturduğu konut yasalara göre küçükse, gene de kadının sınırdışı edilmesi olası.

Selvi Akkaya'ya göre, sınırdışı edilme korkusu kadınları koca dayağına, diğer eziyetlere mecburen boyun eğdirecek. Kadınlar katmerli bir olumsuzlukla karşı karşıya gene her zamanki gibi. Kadınların bizzat kendilerinin bu durumdan ne kadar haberi var acaba? Selvi "maalesef pek farkında değiller" dedikten sonra, sözlerini sürdürüyor:

"Bu konuda erkekler kendileri fazla bir şey yapmadıkları gibi kadınları da hiç bulaştırmadılar. İlle de erkeklerin bulaştırmasını beklemek de doğru değil ya neyse. Mitinglere falan kadınların katılımı çok az oldu. 5 Mayıs'ta Bonn'da yapılan miting de

bunun bir göstergesi. Bu çok kötü tabii, böyle giderse bu kanun bir çok kişiyi ezecek."

Sınırdışı Etme Gerekçesi Çok

Yabancılara açık bir defol uyarısı olan bu metnin tam da Doğu Almanya'da ortalığın karıştığı, "Birleşik Büyük Almanya" programlarının yapıldığı dönemde gündeme gelmesi raslantı değil. Tasarı bir yandan hızlı nüfus artış oranlarıyla Alman nüfusu geride bırakma potansiyeline sahip yabancıları sınırdışı etme yollarını daha da mükemmeleştirirken, öte yandan iş bulamadığı için Alman devletinin "sırtından geçinen" işsizleri ve artık işe yaramaz duruma gelmiş emeklileri ülkelerine göndererek ekonomiyi rahatlatmayı amaçlıyor. Yabancılara karşı kendi vatandaşlarını korur gibi görünen bu yasa, aslında Almanları da ihbarcı bir sessiz çoğunluk olmaya itiyor. Sözgelimi, bütün sosyal danışma merkezleri yabancılarla ilgili polise sürekli bilgi vermek zorunda bırakılıyor. Bundan böyle Almanya'da yaşayan 16 yaşından küçük çocuklar da oturma izni almak zorunda kalacaklar. Kişi başına 12 metrekare, çocuk başına 8 metrekare kuralına uygun oturmadıkları anlaşılan yabancılar sınırdışı edilebilecek. Almanya'nın çıkarlarını, kamu sağlığını tehdit edenler, uzun süre evsiz kalanlar, sosyal yardım alanlar, reşit olmadan ailesinden uzakta yaşamaya kalkanlar, politik faaliyetleriyle Almanya'nın dış ilişkilerini zedeleyenler, Federal Almanya yasalarını çiğneyenler vs sınırdışı olabilecek.

Kohl Vaadini Yerine Getiriyor

Yeni Yabancılar Yasası, Almanya'da sürmekte olan ırkçılık tartışmasına alevlendirdi. Alman solunun geniş bir kesimi ırkçılığın devlette cisimleştiğine inanıyor. 12 Mayıs'ta Frankfurt'ta yapılan "Büyük Almanya'ya Hayır" mitinginin önemli bir teması da yabancı düşmanlığıydı. 20 bin gösterici ırkçılığı kınayan sloganlar attı. Yasa bir yönüyle Almanya'da demokrasi mücadelesinin hedeflerini de gösteriyor.

Yasaya muhalefet eden Almanların sayısı giderek artıyorsa da, soruna duyarlılık olması gerektiği ölçüde değil doğrusu. Yani bir çok Alman da yasayı kendine göre nedenlerle destekliyor. Kimi ödediği vergilerle "aylak" yabancılara sosyal yardım verilmesine kızarken, kimileri de (ki bunlar kadınlar daha çok) dinci ve gerici yabancıların kadın haklarını tehdit ettiğini savunuyor. Batıyla birleşme düşü gören Doğu Almanlar ise tüketim toplumundan almak istedikleri paya ortak olacak yabancıların azalmasından ancak sevinç duyacaklarını belirtiyorlar.

Uğur Öncan 10 yıldır Almanya'da siyasi mülteci. Bir grup Türkiyeli ve Almanın birlikte çıkardığı "Sesimiz"de çalışıyor. Sesimiz iki dilde (Türkçe-Almanca) yayınlanan, göçmen sorunlarıyla ilgili aylık yerel bir gazete

Almanya'da yabancı düşmanlığı yıllardır süregiden bir olgu. Neden birden bire yasal düzenleme gereksinimi doğdu? Öncan'ın değerlendirmesi şöyle:

"Helmut Kohl 1983'te hükümete geldiğinde yabancıların sayısını 1990'da yarıya indireceğiz demişti. İşte vaadini yerine getiriyor. Hükümet bu yasayla Neonazilere kaptırdığı sağ oyları geri almayı ve sorunların sorumlularının yabancılar olduğunu topluma benimsetmeyi hedeflemişti. Yasa, insan haklarına, demokrasi prensiplerine tümüyle aykırı. Bu yasa Almanya'daki anti-demokratizmin tipik bir göstergesidir. Bizim hesaplarımıza göre 500 bine yakın Türk ve Kürt bu yasadan doğrudan ve ilk elde zarar görecek."

Yasa girişiminin Almanya kamuoyuna yansımasından bu yana farklı kesimlerin olumlu olumsuz tepkileri sürüyor. Yabancıların yanısıra Almanya'daki siyasi partilerle çeşitli baskı gruplarının da beklenen düzeyde olmasa da tasarıyı eleştirdikleri gözleniyor. Ayrıca kimi partiler yasayı, hazırladıkları karşı tasarılarla kendi yönlerine dönüştürmeye çalışıyorlar. SPD yasaya karşı etkin bir mücadele vermedi. Böyle bir yasa SPD'nin de işine geliyor çünkü. İktidara hazırlanan SPD Kohl hükümetinin böyle bir yasayı çıkarmasının kendisini rahatlatacağını düşünüyor olsa gerek. Yeşillerin ise yasayı engelleyecek gücü yok, onlar yasayı tümüyle reddediyor, kendi tasarıları ise Parlamento'da sıra bekliyor. Hıristiyan Demokrat Parti(CSU) ise iltica işlemlerinde aciliyet ve kesinlik, iltica başvurularının reddi durumunda da temyiz hakkının olmamasını istiyor.

Bunun yanı sıra Alman kamuoyunun iki Almanya'nın birleşmesi ile meşgul edilmesi, yasaya karşı tepkileri zayıflattı. Bazı demokrat çevrelerin tepkileri basın açıklamasından öte geçmedi. Alman Sendikalar Birliği DGB ise bir kaç mitingin dışında konuya yeterli ilgiyi göstermedi.

Protestolar... Komiteler... Forumlar...

Yasaya karşı protestolar sırasında Almanya'da ilk kez ilginç bir gelişme yaşandı. Protestolar iki ayrı platformda örgütlendi. Platformun biri Türkiyeli sol grupların büyük bir bölümü tarafından oluşturuldu. Ötekiyse, "Vatandaş Girişimi" adı verilen bir grup solcu ve Milli Görüşçülerin platformuydu. Her iki platform da çeşitli protesto eylemleri gerçekleştirdi ama, yeterli olduğunu söylemek mümkün değil.

Daha etkili olunamaz mıydı? Uğur Öncan'a göre, "sol grupların ve örgütsüz kesimlerin demokratik talepler etrafında birliği sağlanabilse ve bu birliğe Alman Anti faşistleri de dahil edilebilseydi " belki farklı gelişmeler sağlanabilirdi.

Yeni yasaya karşı protesto iki ayrı platformda örgütlendi. Ancak yapılan eylemlerin yeterince etkili olduğunu söylemek mümkün değil.

Peki bundan sonra ne olacak? Yeni Yabancılar Yasası'na karşı mücadele pratiği hem Türkiye soluna hem de Alman soluna bir takım dersler verdi. Önce şunu görmek lazım: Yabancılar/Göçmenler sorunu Almanya'daki demokrasi mücadelesinin önemli bir dinamiğidir. Bu konu sadece göçmenlerin değil, Almanya'da demokratik bir düzen isteyen ve insan haklarına saygılı olduduğunu söyleyen herkesin sorunudur. Bu bakımdan ırkçılığa karşı yerli-yabancı tüm anti faşistlerin birliği ve mücadelesi yaratılmalıdır. Sonuçta, Almanya'daki Türkiyeliler için yeni bir dönem başlıyor. Devrimci-demokrat Türkiyeliler yabancılar yasası ve ırkçılığa karşı mücadeleye devam etmeli, neo-nazilere ve devlet baskılarına boyun eğmemeli.

Almanya'da yabancılar sorununun tek doğru çözümü Türkiyelilere eşit toplumsal statünün sağlanmasıdır. Bu hedefe ulaşmak için göçmen kitlesinin eylemliliği ve mücadelesi temelinde yerli ve yabancı halkı birleştirecek Eşit Haklar ve Demokrasi Komiteleri/Forumları oluşturmak gerekiyor. Böyle bir komiteleşme yaratılamadığı için Türkiyeli toplumsal dinamik kendi sorunları konusunda herekete geçirilemiyor, atıl bir potansiyel olarak duruyor. Bu durumu değiştirmek için mücadele bir görevdir! Sorunu Türk-Alman çatışması, ya da Müslüman-Hıristıyan çatışması şeklinde kavrayan politikalarla bir yere varılamayacağı da çok belli. ■

m a y ı s 1 9 7 0

Özcan GÜLENER

31 YAPRAK

Türkiye 1970 Mayıs'ına Demirel hakkında TBMM'ne verilen önerge tartışmalarıyla girdi, dünya da ABD'nin Kamboçya'ya saldırısıyla.... Başbakan Demirel'in nüfuz suistimaliyle kardeşlerine çıkar sağladığı iddiaları soruşturması AP grubunun oylarıyla bu konuda açılan davanın sonuna erteledi... Tartışmalar ise bitmedi... Erteleme kararı Anayasaya aykırı diyen CHP ve GP (Güven Partisi, hani şu her fırsatta Atatürkçü bir prototip olarak lanse edilen rahmetli Feyzioğlu'nun partisi...) Anayasa Mahkemesine gittiler.

Mayıs'ın ilk günü Ankara'da bir konuk var: Yahya Han... Pakistan Devlet Başkanı... "Dostum ve biraderim Sunay'dan politikada öğreneceğim çok şey var" diyor.. Gel de "Birader Ziya'yı" hatırlama!

Ve Vietnam savaşı! ABD askerleri Kamboçya'da! Nixon'un başını hayli ağrıtan Kamboçya müdahalesinin gerçekleştiği gün Kennedy'lerin en küçüğü Senatör Edward Kennedy'nin de başı derde girdi. "En küçük Kennedy" Genç sekreter Mary Jo Kopecne'nin esrarengiz ölümüyle ilgili davada mahkeme tarfından "kusurlu" bulundu...

Bu arada Gençlik Bayramı'nın yaklaşması nedeniyle birkaç günlük gezi ilanları gazete sayfalarında yarışıyor. İşte Ayvalık'ta bahar gezisi. 16-19 Mayıs arası otobüs, otel, kahvaltı, yemekler dahil, Truva, Bursa, Ayvalık motor gezileriyle birlikte yalnız 525 lira; Bakırköy Aksaray minibüsünden bile ucuza...

Mayıs'ın ikinci günü Ankara'da Bölükbaşı'nın Millet Partisinin kongresi yapılıyor... Ama ne Kongre! Millet Partisi'nin delegeleri kavga ededursun, müzik dünyası Barış Manço'nun yükselişine alkış tutuyor... Manço'nun Mayıs'ın ilk günü müzikseverlere tanıttığı bir İngiliz, bir Tunuslu ve bir Türk asıllı Fransız'dan kurulu yeni topluluğu Doğan Şener tanıtıyor;

"Üç kişiden kurulu topluluk, enstrüman hakimiyeti ve anlaşma yönünden çok kuvvetli gözüktü, ancak topluluğun yaptığı yüksek volümlü ve değişik müzik halk tarafından yadırgandı."

Mayıs ayının ilk haftasında Güneydoğu'dan bir küçük kent de başrollerde; Siirtl Siirt Gençlik Spor ve Adana Milli Mensucat maçından sonra çıkan olaylarda 2 kişi öldü 33 kişi yaralandı. Güvenlik Kuvvetleriyle halkın karşı karşıya geldiği bu olaylarda bir komando ve bir polis otosu halk tarafından yakıldı... Kadirli ve Söke' de meydana gelen olaylar da gösteriyor ki insanlar o dönemde polisle, askerle karşı karşıya gelmekten çekinmiyor.

3 Mayıs günü Kayhan Çiçekçi adlı oto tamircisinin karakolda işkence görmekten komaya girmesi üzerine Kadirli halkı karakolu basıp camı çerçeveyi indirdi. Kayhan Çiçekçi'nin tedavi edilmekte olduğu Adana'da ölmesi üzerine yeniden alevlenen olaylarda Jandarma Komutanlığı taşa tutuluyor, Osmaniye'den gönderilen takviye Piyade Birliği'nin açtığı ateşle bu kez 14 yaşındaki Mustafa Akarca ölüyor, Mustafa Aydoğan yaralanıyor.. Vali Hancıoğlu da bütün sinema, kahvehane ve benzeri yerleri kapatıp toplantıları yasaklıyor. Herkes üzerine düşeni yapacak artık... Haklarında dava açılan işkenceci 7 polis de asker elbiseleriyle ilçeden kaçırıldı.

Söke'de ise bir gece bekçisinin Belediye Başkanını öldürmesi üzerine, halk Savcılığı ve Emniyet Amirliğini basıyor. Aynı gün Konya'nın Ilgın ilçesinde Başarılı Biftliği'ni işgal eden köylüler jandarmayla çatışıyor. Sonuç; Biri jandarma 6 yaralı.

İşte böyle... 1990 Mayısı mı; Şimdilik Cola ve Gencelli ile yetinmek mi düşüyor yoksa herkese!

5 Mayıs'ta 7. Efes Festivali'nde İzmir Fuar Müdürü Ahmet Dönmez "Festivalin en çapkın erkeği" seçildiği sırada Ankara üniversitesinde çıkan silahlı çatışmada 1 öğrenci yaralandı. Demirel yine o çok bildik üslubuyla gençlik olaylarına açıklık getiriyor; "Endişeye mahal yok, kimse olay olmaz diyemez."

Bugün de çok merak edilen "sanatçıların vergi listeleri" 20 yıl önce de ilgiyle takip edilir ve açıklanırmış... 20 yıl öncesinin lideri Zeki Müren... Tamı tamına 383.697 TL vergi ödemiş Zeki Müren.. Onu 293.547 TL ile Türkan Şoray izliyor.. Mayıs ayı Sadri Alışık için de önemli bir ay oldu. Sadri Alışık Radyoda ilk programına **7 Mayıs akşamı** başladı: "Cant Osman". Aynı gün İzmir-İstanbul otobüs ücretleri 4 TL'den 5 TL'ye çıkarılıyordu. Mayıs ayı ABD'de Nixon yönetiminin burnundan geliyor. Kısa süre önce sinemalarda "Doğum Günü 4 Temmuz" filminde izlediğimiz görüntüler yaşandı Amerika'da... Üçyüz üniversitede ve kolejde bir milyon öğrenci Kamboçya müdahalesini protesto ediyor, Ohio' da Kent şehrinde 4 öğrenci "Ulusal Muhafız" kuvvetleri tarafından öldürülüyor... Ne var ki, toplum orada da tepkili üniversite hocaları başta olmak üzere herkes veryansın ediyor Nikson ve politikasına...

Kaynayan dünyaya Orta Doğu'nun katkısını da unutmamak gerekiyor. El-Fetih, Ürdün ordusuyla ve İsrail'le çatışıyor; Mısır ve İsrail arasında Süveyş Kanalı çevresinde süren çarpışmalar yoğunlaşıyor... Aynı günlerde tüm Filistinli gerilla gurupları birleşme kararı alı-

Mini-maksi savaşından Kamboçya'nın işgaline, Kadirli olaylarından Kent Üniversitesi ayaklanmasına...Mustafa Kuseyri ve Barış Manço... Nixon ve John Lennon... Tabii ki Demirel... Hepsi Mayıs 1970'de...

yorlar... Kararın hemen ardından İsrail Lübnan'a saldırıyor, Suriye ve Irak'ta İsrail birliklerine hücum ediyor...

8 Mayıs günü "meşhur" Morrison şirketinde hasara yol açan bir patlama oluyor, ertesi gün Ankara'da "9 Işık Yürüyüşü" yapılıyor... Yürüyüşün yapıldığı saatlerde 201993 numaralı piyango biletinin sahibi en büyük ikramiye olan 1.000.000 TL'nin de sahibi oluyordu... Tabii herkes 201993 numaralı biletin sahibi kadar mutlu değil.. Sözgelimi Demirel... **12 Mayıs** günü DSİ'nin 46 işyerinde devam eden GES-İŞ grevini ertelemek zorunda kaldı bedbaht Demirel "Cemiyetlerin siyasetle uğraşıyor olmasından" şikayetle, "Cemiyetler Kanununda tadilat yapılacağını" açıklıyor.

Başbakan ertesi gün Ankara Üniversitesi Senatosundan Rektör Prof. Tahsin Özgüç imzalı zehir zemberek bir mektup aldı. Mektupta "İktidarın tutumu aşırı uçların çatışmasından doğacak dengeye umut bağladığı kanısı doğurmaktadır. Huzuru sosyal adaletçi ve laik bir hükümet sağlayabilir" deniyor...

Rektöre cevap 4 gün gecikmeyle geliyor; SBF Yurdu baskını ve 86 öğrenci gözaltında. Yurtda 3 silah yakalayan Vali Ömer Naci Bozkurt soruyor: "Sayın Rektör bunu nasıl izahedebilir?"...

Bu kelalaka soruyla ilgili biri izahatı olmadı Rektörün.. Ama Vali bey de, aramadan 1 gün sonra SBF yurdunun faşistlerce basılıp kurşunlanmasını izah edemedi..

Adieu Jolie Candy... Sound of Silence.. Mayıs ayının "zirvedeki melodiler"i bunlardı... Aynı günlerde İngiltere de bir Paul McCartney-John Lennon bestesi yılın şarkısı seçiliyordu: "Ob-la-di, ob-la-da".

Amerika'da ve Türkiye'de iki kadının başı aynı günlerde ülkelerinin polisiyle-mahkemesiyle derde girdi. Savaş aleyhtarı bildiri dağıtan Jane Fonda ,Texas'ta gözaltına alınırken, Şule Yüksel Şenler'e Cumhurbaşkanına hakaret nedeniyle Toplu Basın Mahkemesi tarafından verilen 1 yıl, 1 ay, 10 günlük cezayı Yargıtay onadı.

10 mayıs günü Erzurum'da önemli bir kongre başladı. Türk-İş 8. Genel Kurulu çok çeşitli siyasi çevrelerin boy gösterdiği bir kürsü oldu. Ama en manidar konuşmayı yapan eski Çalışma Bakanı Turgut Toker 15-16 Haziran'ın "müjdesini'" veriyor: "274 ve 275 sayılı yasalarda yapılacak değişiklikten sonra Türk-İş'ten başka sendika kalmayacak, DİSK tasfiye olacak".

22 Mayıs günü Ankara'da Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Kuseyri öldürüldü... Ertesi gün yapılan cenaze töreninde polisle öğrenciler arasında çıkan kavgada, 2 yıl sonra Kızıldere'de öldürülen Sinan Kazım Özüdoğru, 1. Şube Müdürü Altan Ünal'a sıkı bir dayak atıp hastanelik etti. Üniversite bu olayı öğrencisinden rektörüne, dekanına tek bir yumruk olarak önemsiyor. Öylesine önemsiyor ki, Anayasa'ya Saygı ve Özerk Üniversite Mitingi kararı da Kuseyri'nin öldürülmesine tepki olarak alınıyor. Dahası, üniversite senatosu Hükümet'i istifaya çağırıyor.

Personel Yasası tasarısı bardağı taşıran son damla oluyor. Subaylardan astsubaylara, mühendislere, savcılara, hatta toplum polisine kadar her kesimin tepkisine yol açan tasarı Haziran'a girerken Hükümetin başına iyice bela oldu... Tabiri caizse belanın büyüğü astsubay eşleriydi... Mayıs'ın son haftası boyunca Türkiye'nin her yerinde yürüyüşler yaptılar hatta İzmir'de polisle çatıştılar... İzmir'deki çatışma basına son derece trajik bir biçimde yansıdı... Çocuklar ve hamile kadınlar tekmeleniyor, bir kısım polis olayı ağlayarak izliyordu... İzmir'de kadınları tekmeleyen polislerin İstanbul'daki meslektaşları aynı saatlerde direnişe geçmişlerdi... Hem de İzmir'de bir kısım meslektaşları tarafından tekmelenen astsubay eşleri ile aynı nedenle... Yani yeni Personel Kanunu tasarısı.... Bu işe en çok sinirlenen de Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur oldu; askerlik zorla hak elde etme mesleği değildir. Tam da bu açıklama sırasında orduda biri emekli 2 albayın tutuklanması, ihtilal söylentilerini tutuşturuveriyor. Derhal, subayların birlikler arası ziyaretleri yasaklanıyor. Demirel'e göreyse, bu ihtilal söylentileri gülünç olmaktan öte bir anlam taşımıyor. Oysa, 12 Mart'a şunun şurasında ne kaldı ki...

İşte Türkiye bir zamanlar böyle "tuhaf" bir ülkeydi.. Mesela o zamanlar bu ülkede şöyle bir "tuhaflık" daha yaşanmıştı: TRT, Devlet Bakanı Turhan Bilgin'in 27 Mayıs İnkılap ve Anayasa Bayramı (Evren'in iptal ettiği bayram) münasebetiyle verdiği demecini yayınlamamıştı. Nedeni Bilgin'in demecinin TRT tarafından 27 Mayıs ilkelerine aykırı bulunmasıydı. Çok şaşırtıcı değil mi? Bütün bu olay'ların yaşandığı günlerde Ankara'da Dostlar Tiyatrosu yeni oyunlarına başladı. "Rosenbergler Ölmemeli". Genco Erkal ve Ayla Algan Ankara'da Rosenbergleri oynarken bir kısım yurttaşımız da Zile'de dernekleşme faaliyetlerini "bir üst düzeye sıçratıp yeni bir ortak platform oluşturdu. Zile'nin "yardımseverleri", "sporseverleri", "resimseverleri" ve "edebiyatseverleri" biraraya gelerek "SEVENLER BİRLİĞİ"ni kuruyorlardı. Birliğin kurucuları "sevmekten yana nasibi olan herkesi" örgüte üye olmaya çağırdılar.

Vietnam, Kamboçya derken, ABD'de bir kendini bilmez ruh hekimi Cyrill Whitley'in açıklaması kiliseyi çileden çıkarıyor; İsa Peygamber esrar çekerek vecde gelir, halka tanrının emirlerini öyle bildirirdi. Gel de çileden çıkma, ya da yoldan çıkıp esrar çekme! Serde peygamber olmak varsa hani İstanbul'un su sıkıntısı, akıl hastalıkları, veremde ve fuhuşta artış, bir türlü yetmeyen yatak sayıları, ABD'nin Türkiye'deki afyon ekimine baskısı, üreticinin yetersiz bulup başkaldırdığı tahıl taban fiyatları, demire yapılan zamlar o günlerden bu günlere aynen sürüyor. Hani 20 yıl öncesinin gazetelerini günün gazetesi gibi okumak işten bile değil. Tek farkla, o nasıl bir toplum ki, tepki verilmesi gereken her konuda kendini ortaya koyuyor. Darısı....! ■

Moda Deyimiyle "Marjinaller"

BİR DERGİ TÜRÜ

İskender Savaşır

Bir yanda *Ütopya, Albatros, Çete* ve belki de en ilginçleri, *Andırın Postası*'nın edebiyat eki olarak yayınlanan *İkindi Yazıları* var. İslami gelenekten kaynaklanan ve alabildiğine yeni, zaman zaman "uçuk" bir söylem kullanan bu dergileri belki de ayrıca ele almak gerekiyor. Gerçi *İlim ve Sanat, Yönelişler, Mavera ve Dergah* gibi İslami dergilerde de, geçmişten alışık olmadığımız, yeni bir tavır, "bize özgü" sandığımız sorunlara yeni bir ilgi, "bizim" kaynaklarımızı değerlendirme konusunda yeni bir cüret var. Ama iki grup dergi arasında şöyle bir fark var gibi görünüyor: Genellikle çok daha dar bir çevrenin ürünü olan birinci guruptaki dergiler kendilerini "merkez"e yerleştirmiyorlar; hatta kimi zaman merkeze karşı tepkiseller (bu tepkiselliğin en sevimli, en "gırgır" ifadelerinden biri İkindi Yazıları'nda yeralan ve içinde 1960'larda doğan şairlerin ağırlıklı bir yer tuttuğu "100 Türk Büyüğü" yazı dizisi); geçenlerde moda olan deyimiyle, "marjinal"ler.

Onları, benim asıl değinmek istediğim, solda yeralan dergilere yaklaştıran da, bu özellikleri. Bir de hepsinde ortak olan teknik bazı özellikler. Sınırlı

Profesyonel yayıncılık ürünü olmayan bu dergiler bir özgürleşme imkanını kullanmanın ve gerçekleştirmenin ifadesiler

mali olanaklarla çıkarıldıkları anlaşılıyor; genellikle birkaç yaprak olarak 3. hamur kağıda basılıyorlar; profesyonel yayıncılar tarafından çıkarılmadıkları her hallerinden belli oluyor.

Gerçi "marjinal" terimi çıkaranları rahatsız edebilir ama herhalde *Edebiyat Dostları* ile başlamak gerekiyor. Hem ilk olduğu ve belki de daha sonrakiler üzerinde belli bir etkisi olduğu hem de bazı farkların altını çizmeye imkan verdiği için. Tabii 33 sayı çıkmış ve üstelik önemli de bir bölünme geçirmiş bir dergi hakkında genelleme yapmak güç ama sanırım şunu söylemek mümkün: Bugün yayınlanmakta olan dergilerle kıyaslandığında, Edebiyat Dostları araştırıcı olduğu kadar, hatta araştırıcı olmaktan da önce "tebliğci" bir dergi, kendi tercih ettikleri deyişle "kavgası olan bir dergi"ydi; bir bütün olarak karşısına aldığı kültür/edebiyat ortamına müdahale etmeyi hedefliyordu. Hırçınlığıyla olduğu kadar bu yönleriyle de, kendisini şiirle sınırlandıran *Fanatik*'in de (o da artık yayınlanmıyor) Edebiyat Dostlarına yaklaştığı söylenebilir.

Bugün yayınlanmakta olan dergiler, andığım bu iki dergiye kıyasla bir yandan daha araştırıcı, diğer yandan daha tutuk. Örneğin *Ayrım* dergisini Edebiyat Dostları'ndan ayırdeden asıl önemli farkın toplumcu gerçekçilik mirasına sahip olmaktan çok bu tutukluğu olduğunu düşünüyorum. (Burada tutukluk kelimesinden olumsuz bir değer yargısı anlaşılmamalı; nesnelliğin yükünü hissettirdiği ölçüde, Ayrım'ın tutukluğu benim şahsen Edebiyat Dostları'nın kavgacılığına tercih ettiğim bir tavır.)

Diğer yandan, kültürel ortamda bir ahlaki yozlaşma tesbiti, ütopya, yalnızlığın meşrulaştırılması gibi Edebiyat Dostları için merkezi bir yer tutmuş olan temalar, yalnızca bugün yayınlanmakta olan sol kültür dergileri için değil, yazının başında andığım "marjinal" islami dergiler için de kritik sorunlar. Hatta bu bağlamda bir tür ilerlemeden, bir birikimden söz edilebilirmiş gibi geliyor bana. Örneğin Osman Çakmakçı'nın *Yeryüzü Düşleri*'nin son sayısında (Mart 1990) yayınlanan Önce Söz Vardı... yazısı, ütopyanın giderek daha öznel, daha anarşizan terimlerle tanımlandığı bu söylemin bütün sorun ve tasalarını paylaşmakla birlikte, aynı zamanda bence çok yerinde bir müdahale de oluşturuyor. ("İnsan sınırsız, sonsuz değildir; sınırsızlık, sonsuzluk yanılsamasına sahip olması, onun sınırsız olduğu vehmini vermemelidir bize. (...) Başat sorun insanla toplum arasında değildir. Bu sorun daha büyük sorunların bir ayrıntısıdır (...) Sorun insanın varoluş niteliğiyle (...) yer arasındadır. Bildiğimiz yerin yüzü arasındadır.")

Amacım içerik çözümlemesini uzatmak değil, daha çok haber vermek... Ama, son bir noktaya daha değinmek istiyorum. Türkiye'de sol öte-

EDEBİYAT DOSTLARI
AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ
SOSYALİZM BAZEN BİR YALNIZLIK BİÇİMİDİR

İKİNDİYAZILARI

KIRK MERDİVEN

Yeryüzü düşleri

Önce söz vardı...

AYRIM

HİÇ YOKTAN İYİDİR

den beri iyi kötü enternasyonalist olagelmiş, taşralılık alışkanlıklarına karşı çıkmıştır. Ama bu dergiler çok daha parçalı, parçalanmış ve hatta düşünce geleneklerinin kendi iç sürekliliğine saygısız olabilen bir ufuk sunuyorlar bize. Bana söylendiğine göre geçmişte Ülkü Ocakları bağlantısı olan bir grup tarafından çıkarılmış bir dergi olan Ütopya'da Adorno ve Raymond Williams'dan çeviriler yeralıyordu. Yeryüzü Düşleri'nde Ümit Sinan "Dereden Tepeden" köşesinde Sylvia Plath'la Ted Hughes'un evliliği hakkındaki tartışmaları aktarıyor. Ben bugüne kadar Susan Vega hakkındaki en anlamlı yazıyı popüler basında değil, İngiltere'de Türkçe olarak yayınlanan ve ancak bir sayısını görebildiğim anarşist dergi *Yüksek Zamanlar*'da okudum. Bu yönleriyle andığım dergiler, eskiden tanıdığımız, bugün Antalya'da yayınlanmaya ve yerelliği neredeyse resmi bir turizm söyleminin terimleriyle sunan *Kırk Merdiven*'le örneklenebilecek dergilerden çok önemli bir şekilde ayrışıyorlar.

Ama şöyle ya da böyle, bütün bu dergiler bir özgürleşme imkanını kullanmanın ve gerçekleştirmenin ifadesiler. Aynı zamanda bir çelişkiyi, kapitalist üretim tarzının çelişkilerinin bugün almış olduğu biçimlerden birini örnekliyorlar. Bugün yalnız yayıncılıkta değil, başka bir çok alanda da üretim o kadar büyük sermaye birikimleri gerektirmiyor; dolayısıyla bir çok alanda tekellerin varlığını mümkün kılan, meşrulaştıran üretim sürecinin gerekleri değil, dağtım -piyasa- üzerinde sahip oldukları kontrol.

Andığım dergilerin profesyonel yayıncılık ürünü olmadıklarını söylemiştim. Ancak ulaşabilecekleri okurlara ulaşmalarının önündeki engel, bundan ötürü sahip oldukları teknik kusurlar değil; tamamen dışsal bir faktör: Türkiye'de yayın dağıtımı üzerindeki büyük sermaye tekeli.

Bu açıdan, yazıda sözü geçen dergilerin yazışma adreslerini vermek, hiç değilse *Demokrat* okurları içersinde ilgilenenlerin ulaşmasına katkıda bulunduğu ölçüde, bir jestten ibaret olmayabilir.

Ayrım — S. Ş. Öge P. K. 171 Konak / İzmir

İkindiyazıları — Yokuş sok. Andırın K. Maraş Tel : 11 31

Kırk Merdiven — Serik Postası Gazetesi 30 Ağustos Cad. No: 17 Serik / Antalya

Yeryüzü düşleri — Servet Özcan P. K. 96 34436 Sirkeci / İstanbul

Yüksek Zamanlar — Bu derginin gördüğüm yegane sayısı kaybolduğu için, maalesef adresini veremiyorum.■

"Otomobil Uçar Gider"

KABUSLAŞAN RÜYA

Bülent Tanık

Binbir suratlı "Wols vos Herbie'ye" mi, yoksa harika "Kadillağa"mı yazıldığını şimdi hatırlayamadığım bir şarkı vardı: "Otomobil uçar gider..."

Beyazperdeden dilimize sıçramış, özellikle tamirci çocukların ağzına ciklet gibi yapışmıştı. Hayal ufkunda, sonsuz hareket sembolü olan bu otolar, sadece üretici firmaların bir reklam unsuru muydu, yoksa bir toplum modelinin ustaca hazırlanmış propaganda araçları mı? Ya da her ikisi birden mi? Bunlar bir yana, otomotiv sanayii, ürünleri ile insana daha ileri hareketlilik olanakları sağlayıp erişmeyi kolaylaştırarak büyümeye ve gelişmeye kaynaklık etmektedir. Erişme kolaylığı ve ilişki olanaklarının genişlemesi, toplumsal yaratıcılık ve buluş sürecini olumlu etkiler. Otomotivin sağladığı hız ve hareket serbestisi, uzmanlaşmayı geliştirir; çünkü o seçme olanaklarını ve bilme erkini hızlandırmaktadır.

Otomotiv sanayiinin ürünleri tek tip karakterli değildir. Otobüs ya da otomobil, aynı sektörün benzer makina parçalarından üretildiği iki ayrı araç türüdür. Bu iki araç, yarattıkları toplumsal ilişkiler, örgütlenmeler ve sağladıkları yararlar açısından ayrışırlar. Farklı toplumsal ve kentsel mekan oluşumuna yol açarlar.

Otomobil ve otobüs kullanan toplumu ve insanları kendine göre biçimleme gücüne sahiptir.

Bir Şehir Planlamacı: Otomobil

Otomotiv sanayiinin bu iki çıktısı, kullanan toplumu ve insanları kendine göre biçimleme gücüne de sahiptir. Otomobil, yaygın kent içi ulaşım aracı olduğu andan itibaren, kentleri ve toplumu kendine göre biçimleyen en güçlü teknoloji ürünü oluvermiştir.

Teknoloji ürünleri bir başlarına olumlu ya da olumsuz özelliklerle nitelenemezler. Hangi bütünsellik içinde, ne amaçla, nasıl ve kim tarafından kullanıldıklarına bağlı olarak yararlı ya da yararsız sonuçlara yol açarlar.

Otomotiv ürünlerini de böylesi bir çerçeve içinde değerlendirmek gerekir. Otomobil veya otobüs, kullanıldığı toplum ile karşılıklı etkileşim ve belirleyicilik ilişkileri içinde değerlendirilmelidir.

Otomobil, anavatanı Amerika'nın kentsel yaşamını ve toplumunu İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda "iki otomobillik aile garajları olan banliyö kavramının gelişmesi ile" (1) etkilemiş, refah simgesi olmuştur.Önceleri şehir merkezlerinde çalışanların, şehir dışı bölgelerde yerleşebilmesi, daha çok demiryolu şebekeleri ile sınırlanmaktaydı. Demiryolu yanlızca istasyonlar arası hizmet sunabildiği için, istasyonlara yakın yerler dışında şehirsel gelişme olmamıştır. 1920'lerden sonra otomobilin geniş ölçüde yayılması ile, Amerikan şehirleri de o ölçüde genişlemiş ve ana özellikleri temelden değişmeye başlamıştır. Uzak, daha uzak yerler yerleşime açılırken, otomobil ve banliyö birbirini geliştirmiş, birbirini vazgeçilmez kılmıştır. Otomotiv sanayinin gözde ürünü otomobil, başlangıçta sağladığı sınırlı hız ve hareket olanaklarıyla bile hayatın bütün yönlerini böyle etkilemiş ve kendine göre şekillendirmiştir. "Bir toplumda gerek üretim, gerekse tüketim bakımından kışkırtıcı etkenlerle, araba sahipliği arttıkça, bu araba sahipliğinden yararlanmaya olanak verecek bir yerleşme yapısı ortaya çıkar. Konut sahaları şehirler etrafında düşük yoğunluklarla yayılır, kırsal alanda bu tip araba sahipliğinin oluşturduğu dinlenme ve eğlence tesisleri yer alır."Şehir dışında alış-veriş merkezleri, büyük sanayi parkları, araştırma parkları kurulur. Ülke mekanı özel araba sahipliğinin yarattığı olanaklara göre organize olur".Ülkenin yerleşme yapısı böyle bir dönüşüme uğradığında artık araba fonksiyoneldir. Onsuz yaşamak çok zor olur."(2) Ancak ortaya çıkan sonuçlar sadece bunlar değildir. "Özel araba sahipliğinin artışı topluma yeni bir yaşantı biçimi getirecektir. Araba sahipliğinin artırdığı hareketlilik kişilerin şehirde birbirine yakın olarak yaşama zorunluluğunu kaldıracaktır. Bunun sonucunda hem insan hem araba olarak daha çok yer kullanan, şehirsel yaşantıdan uzaklaşan, daha bireyci, toplumun çeşitli katları arasındaki farklılıkların daha çok abartıldığı bir toplum düzeni ortaya çıkacaktır."(3)

Türkiye'deki gelişmeler de, Amerika'da ya da Avrupa'daki kadar olmamakla birlikte, önce kırdan kente göç olgusunda ve sonra da kentlerin şekillenişinde otomotiv sanayiinin önemli etkilerini yansıtır.Ülke çapında kır-kent-pazar bütünleşmesinin yanısıra, kent-içi ulaşım sistemlerinin, kentsel fonksiyonlarının birbirlerine göre konumlanmalarının yer seçimi ilişkilerinin, kent makroformlarının otomotiv sanayinden büyük ölçüde etkilendiğini; kent mobilyalarının, insan ilişkilerinin ve kültürünün aynı etkiyle yeniden şekillendiğini görmek mümkündür.

Bizdeki Önlenemeyen Yükseliş

Kent dokuları yeni teknolojiye göre giderek yeniden şekillenmekte, otomobil pazarının yolunu açıcı yıkıp-yapmalar sürmektedir. Bu süreç her geçen gün kendini daha zorunlu biçimde yenileme gücü kazanmaktadır.

Türkiye'de özel araba sahipliği İkinci Dünya Savaşı sonrasında artmaya başlamıştır. 1945 yılında Türkiye'de toplam otomobil sayısı 3400 düzeyindedir. Savaş sonrasında ithalat yolu ile artmaya başlayan otomobil sayısı 1954'lerde dış ödeme güçlükleri nedeniyle durmuş; bu yıldan sonra, motorlu araç montajı önem kazanmıştır. 1964 yılında yayınlanan montaj sanayii talimatı ile, yerli imalat yüzdelerini artırmaya zorlanan otomotiv sanayii, binek otomobil dışındaki ürünlere ağırlık vermeye zorlanmıştır. 1966 yılında Kalkınma Planı dönemi sonunda Anadol üretimi ile açılan yolda Murat ve Renault firmalarının binek otosu üretimine hız verdikleri görülmüş ve otomobil sahipliğinde çok hızlı bir yükseliş dönemi başlamıştır.

1970 yıllarının ortalarında, Türkiye'de yıllık araç üretimi, altı haneli rakamlarla ifade edilmeye başlanmıştır.

Otomobil kullanımı, 1984 yılında açılan ithalat serbestisi ile daha da teşvik edilmiştir. Türkiye'deki motorlu taşıt sayılarının gelişimi şöyledir:

Yıl	Otomobil	Minibüs	Otobüs	Kamyon
1950	13.305	-	3.755	15.404
1960	45.767	-	10.961	57.460
1970	137.771	20.916	15.980	70.730
1980	710.915	65.607	31.100	170.273
1987	1.193.021	106.314	53.554	225.872

Kaynak: DİE

Otomobil ve kamyon; otomotiv sanayinin , kentleşme ve kente göç olgusunda, tarımın mekanizasyonu kadar, belki de daha büyük paya sahip ürünleridir.

Türkiye'de otomobil sahipliği oranı he-

nüz Amerika ve Avrupa ülkelerinin çok gerisindedir. Amerika'da iki kişiye, Avrupa'da 16 kişiye bir araba düşerken, Türkiye 50 kişi barajının altına henüz inebilmiştir. Bununla birlikte otomobil sahipliğindeki artış hızı, şu anda bile, otomobillerin şehir içindeki seyir hızlarından daha yüksek düzeydedir.

Yeniden Şekillenme

Başta metropol İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Türkiye kentleri de, otomobilin etkisi ile yeniden şekillenme sürecine girmiş bulunmaktadır. Artık;

- Kentlerimizin büyüme biçimi, ana ulaşım arterlerine bağımlı olmaktan çıkarak, daha serbest biçimlere, daha yuvarlak formlara, daha yağ lekesi gibi yayılma esasına göredir.

- Daha uzaklarda oturup, daha çok yol katederek işe geliş gidiş, seçenekler arasına girdi. Bu durum konut ve iş alanlarının yer seçimlerini ve büyüklüklerini etkiledi.

- Otomobil kentte merkez hegemonyasını, merkezlerde yığılmayı kışkırttı. Çevredeki daha geniş alanların merkeze bağımlılığını ve merkeze gel-gitleri artırdı.

- Yönetim, ticaret, sanayi, eğitim, sağlık ve konut gibi kentsel fonksiyonların yeniden üretim çalışmaları, yapı stoklarının tümüyle elden geçirilmesini kapsayacak biçimde yaygınlaştı.

- "Uydu kent", "Yatakhane kent" olguları gelişmeye başladı.

- Yapı stoklarının yenilenmesi, kanalizasyon, su, elektrik gibi kentsel alt yapıda da yıkılıp yeniden yapılanmaları zorunlu hale getirdi. Ayrıca otomobiller için daha uzun yollar, daha geniş yollar açılması zorlandı, altüst geçitler, köprüler, kavşaklar, göbekler, yonca yaprakları, katlı-katsız otoparklar kentlere taşındı.

- Kentlerin büyük kısmında, yol ağları sanayi öncesi koşullara göre oluştuğundan, oto sahipliğinin artması, kısa sürede trafikte tıkanmalara yol açtı. Bu tıkanmaları açmak için pahalı altyapı yatırımları gerekti. Yanısıra; tarihi ve kültürel varlıklar ve sivil mimari miras sürekli yıkım tehdidi altına alınarak, bu yol seçeneksiz "çare"ymiş gibi öne sürüldü.

- Yaya bölgeleri, tahsisli yollar, trafik planlaması, sinyalizasyon, paralı geçiş, ulaşım planlaması ve toplu taşımacılık gibi deyimler dile yerleşirken, her geçen gün, özel oto taşımacılığı nedeniyle daha çok benzin tüketilmesi, daha çok egzos ve gürültü üretilmesi, daha çok kaldırım işgali olağan kabul edilir oldu. Sonuç olarak varılan trafik yoğunluğu, mevcut ulaşım ağının kaldıramayacağı boyutlara ulaştı. Böylece otomobil, sahiplerine ve diğer kentliye daha hızlı ulaşım sağlayamaz hale geldi. Bunun yanısıra kentlinin ulaşım talebini karşılayacak diğer araçlarda köreldi. Metro ötelendi, toplu taşımacılık, deniz ulaştırmacılığı ve hatta dolmuş, minibüs gibi yarı toplu taşım araçlarının hızları düşmüştür.

Rüyadan Kabusa...

Bu yüzden otonun hızı ile elde edilmesi beklenen hareketlilik sonucu elde edilecek zaman fazlası, yerini, tıkanmış yollarda tüketilen toplu zamana bırakmıştır. Sonuçta daha çok zaman israfı, daha zor ulaşım, daha çok enerji kaybı, daha çok çevre kirliliği ve daha çok trafik kazası, stres, toplum ve birey sağlığında daha çok yıpranma ortaya çıkmıştır.

At arabası ve trenin yadsıması olarak ortaya çıkan otomobil, kısa sürede kendi yadsımasını ortaya çıkarmıştır. "Kalabalık bir yerde az şey görebilen bir adamın bir sandalye üstüne çıkarak kendi görüşünü artırmak istemesi, ancak ardından herkesin sandalyeler üstüne çıkarak eskisi gibi görmeye çalışması, dolayısıyla herkesin sağlam yere basmak varken, sallanan sandalyeler üstünde bir yandan dengede durmak, bir yandan da görmekte zorlanması gibi, otomobillerin çoğalması da bir çok yerde, ilk araba sahipliğinin üstünlüğünü silip götürmüştür. Olaylar kaçınılmaz kaderin katılığını göstermektedir. Araba, duman ve gürültü dolu şehir, yaşanmaz duruma gelirken, şehirden dışarıya taşınan kişilerin sayısı çoğalmakta, bu taşınmalarla birlikte, halkın işe gidip gelmekte bir numaralı desteği olan arabaların da sayısı artmaktadır. Yollardaki kalabalık boğulma derecesine varmakta, arabaları park etmek, çözümü imkansız bir sorun olmakta, otomobil aslında istenenin tam tersine dönmektedir. Hızlı ulaşım aracı olmaktan çıkıp trafiği engelleyen bir araç durumuna geçmektedir." (4)

Böylece hızlı ve rahat ulaşım nedeniyle banliyölere çekilenler işe gidiş gelişte öncekinden daha çok vakit harcamakta, daha yorulmakta, daha sinirli olmaktadır. "Park retlerinin, köprü, tünel ve yollardan geçmek için ödenen masrafların eklenmesiyle,... torlu ulaşım için yapılan masrafların toplamı, gelirlerin gittikçe daha büyüyen bir kısmını götürmektedir. Otomobil artık eskisi gibi zevk kaynağı da değildir. Başka bir deyişle, dünyanın en iyi otomobillerinin gideceği yer kalmamıştır. Dünyanın en iyi karayolları ise hiçbir yere götürmemektedir." (5)

Bu yüzden, mülkiyeti tüm kentliye yayılmadığı için henüz prestij kaynağı olma özelliğini yitirmeyen otomobilin, artık özlenen hareketliliği yaratamadığı rahatlıkla söylenebilir. Rüya bitmiş, karabasan başlamıştır! Bu o kadar açıktır ki, dizi filmler artık "otomobilüstü" araçlara yönelmek zorunda kalmıştır Gün artık sahibi yerine düşünen, yerine göre uçan, kendi kendine park eden "karaşimşeklerin" günüdür. Kral öldü, yaşasın kral!

(1) Paul Sweezy, Paul Baran, "Tekelci Kapitalizm" Doğan Yay., Mayıs 1970, Ankara

(2) İlhan Tekeli, Yiğit Gülöksüz, Tarık Okyay, "Gecekondulu, dolmuşlu, işportalı şehir" Ankara 1970. Cem yay.

(3) İ.Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, age.

(4) P.Sweezy, P.Baran age.

(5) Jean Gottman, "Megalopolis:The Urbanized Northeastern Seaboard Of United States" New York 1961 ■

CUMHURİYET TÜRKİYESİNDE "BÜROKRAT KİMLİĞİ" OLARAK LAİKLİK

Prof.Dr.M.Cengiz GÜLEÇ

İmparatorluğun gerileme ve çözülme dönemlerinde Osmanlı Devleti yöneticilerinin (aydın bürokratların) sürekli olarak gündeminde olan geleneksel "devleti kurtarma" misyonu, Modern Türkiye'nin kurucu kadrolarının da "tarihsel misyonu" olmuştur. Cumhuriyet aydınları bu soruya geleneksel Osmanlıcı-dinci düzeyden farklı bir boyutta, hatta bir anlamda tam karşıt bir tarzda, bir cevap bulmuşlardır.

Osmanlı bürokratları, egemen oldukları ve yönettikleri devlet aygıtını Batılı anlamda modernize etmeye çalışırken, toplumsal-kültürel kimliklerini hep "Osmanlılıkla" ve "İslamlılıkla" özdeşleştirerek kurmaya çalışıyorlardı. Yani, mesleki kimlikleri (Tanzimattan-Cumhuriyete kadar tüm reformist politik seçkinler içinde olmak üzere) modern ve çağdaş Batılı devlet adamları biçimindeyken, bireysel-toplumsal kimlikleri alabildiğine gelenekseltutucu nitelikler gösteriyordu. Kısaca Osmanlı reformasyon dönemi bürokratlarının devlete dönük yüzü Batılı (laik) iken, topluma dönük yüzü Doğulu (dinsel-geleneksel) olmuştur. Devlet aygıtını modernleştirme (Saltanatın meşruiyetini sağlamakla yükümlü dini temel) yönünde dönüşümlere uğratan bürokrat aydınlar, zamanla 200 yıllık mücadeleler içinde kendi kimliklerindeki "ikililiği" de Cumhuriyetin Laik-Batıcı aydın kadroları aracılığı ile ortadan kaldırmayı başarmışlardır. Modern devletin en temel özelliklerinden birisi olan laikliği, kendi sınıfsal varoluşlarının bir simgesi ve kimliklerinin göstergesi olarak algılayan Cumhuriyet bürokratları, bu "çağdaş" kimliği topluma mal edebilmek, geniş kitlelerin de laik kültürle yoğrularak yepyeni bir "kimlik" (Cumhuriyetin ulusal devletine bağlı, özgür, bağımsız yurttaş) kazanmalarını istemişlerdir. "Tepeden inme", "yasacı" kimi zaman da "eğitimci" anlayış ve uygulamalarla, kimi zaman da zora başvurarak bu kimliği yaymaya çalışmışlardır.

Endüstri devrimine koşut gelişen laiklik anlayışını yarı-feodal ümmetçi Osmanlı toplumuna kabul ettirmek kuşkusuz zor ve sancılı olacaktı.

Atatürk "devrimciliği" çağdaşlığı öngörürken aradan geçen yıllar içinde bu devrimciliğin özünü teşkil eden laiklik ilkesi toplumsal yapıdan soyutlanmış bir biçimde Batılılık ile birlikte seçkin-aydın olmanın bir özelliği ve ayrıcalığı durumuna getirilmiştir.

Bu çerçeve içinde zamanla soyut gericilik-ilericilik tartışması ve suçlaması ortaya çıkmış, dinsel tutum ölçü alınarak dinsellikle herhangi bir şekilde bağlantılı olmak "gericilik-irtica" biçiminde yargılanabilmiştir.

1950'li yıllardan bu yana giderek artan bir şekilde dinsel eğitimin (başta İlahiyat Fakültesi, İmam Hatip Okulları ve Kur'an Kursları) yaygınlaşması, ibadet etmenin devlet kurumlarında bile artması, "tesettür"ün yaygınlaşarak neredeyse "milli" kıyafet olmaya aday olması kolayca, bürokrat-yöneticiler tarafından "irtica hortlaması" olarak kabul edilmiştir.

Dinin toplumsal yaşam içinde etkisini giderek arttırmakta olduğunu telkin eden bu tür davranışların biraz da, kadrocu-bürokrat tepeden inmeci Batılılaşma ve ayni türdeki devrimcilik geleneğinin 200 yıl içinde yarattığı toplumsal/kültürel yabancılaşmaya (kimlik kargaşasına diye de yorumlayabiliriz) bir tepki olabileceği pek düşünülmemektedir.

"Batılı" kimlikle ortaya çıkan bürokratların "tekelindeki" laiklik anlayışına tepki olarak artan dinsel muhalefeti bastırabilmek için, yönetici zümre (devletin politik seçkinleri) dinsel örgütlenmeleri ceza normları ile ve yeni birkültür yaratarak ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Laik bir düzende ulaşılacak "çağdaş uygarlık" düzeninin yeni "kültür ve insan" yaratma yoluyla gerçekleştirebileceğine inanılmıştır. Bu amaçla Cumhuriyetin ilk yıllarında "eğitime" hak ettiği rolden çok daha fazla özen ve ağırlık veren "hümanizmacı" görüşler devlet politikası

olarak ortaya çıkmışlardır. Bu dönem, okuma-yazma seferberliği ile ya/ya da uygar, çağdaş bir anayasa ile ülkede "irtica"nın geriletilebileceği düşüncesinin egemen olduğu yıllardır.

Endüstri devriminin iyice güçlendirdiği burjuvazinin öncülüğünde gerçekleştirilen Batı ülkelerindeki demokratik nitelikli toplumsal/kültürel dönüşümlerin ayrılmaz niteliği durumundaki Laiklik ilkesini, yarı feodal-gelenekçi, ümmet anlayışı içinde bir cemaât olarak örgütlenmiş Osmanlı toplumuna kabul ettirebilmenin çok zor ve sancılı olacağı açık bir gerçektir.

İslami bir sistem içinde ve İslamiyetin uygun düştüğü bir sosyo-ekonomik yapıda, bu temel yapıyı (alt-yapı) değiştiremeden (ki birer İttihat Terakki askerleri olan Cumhuriyet bürokratlarının bu dönüşümü yapmaya ne nesnel sınıfsal konumları ne de öznel sınıfsal ideolojileri uygundur) İslam dünya görüşüne ters düşen "laikliği" topluma kabul ettirmek pek kolay ve tepkisiz olmayacaktı kuşkusuz. Laik bir siyasal toplumsal düzen içinde, ellerinde bulundurdukları siyasi ve ekonomik güçleri yitireceklerini bilen Osmanlı artığı tutucu toplumsal tabakaların (taşralı eşraf, tüccar, toprak ağası ve şeyhlerden oluşan eski Osmanlı düzeninin a'yânları) bu yeni düzene tepki göstermeleri, halkı da bu muhalefete ortak ederek bürokratların dayattığı "laik kimliğe" direnmeleri anlaşılır bir sonuçtur.

Yapısal dönüşüm gerçekleştirilemediği için, Osmanlı'dan devir alınan ümmet kültürü, etkinliğini ve varlığını sürdürmüştür. Bu durumda yaratılmaya çalışılan çağdaş-laik kültür de yalnızca devlet yönetme sanatı konusunda neredeyse 600 yıllık deneyimli aydın-bürokrat seçkinlerin kültürü olarak kalmış, yığınlara, halka bir türlü mal olamamıştır. Bu da Osmanlı'nın klasik çağından beri yüzyıllardır sürüp gelmekte olan merkez-çevre kültürlerinin birbirinden kopukluğunun yarattığı "kültür ikiliğini" ortadan kaldırmak yerine iyice pekiştirmiştir. Merkezi otoriteyi ellerinde tutan bürokratlarla, çevrede yerleşmiş halk arasındaki tarihi çatışma, başka bir bağlamda tekrarlanmıştır Cumhuriyeti kuranların, uluslaşmanın yeşereceği atmosfer olarak düşündükleri laik düzende, dinsel olmayan çağdaş bir eğitimle ve modern bilimle temellendirilmeye çalışılan "milli kültür", giderek "ümmet kültürü"nün gücünü geçmişten alan inatçı direnişine karşı gerilemek zorunda kalmıştır.

Kadrocu, merkeziyetçi, buyurgan yasacılığın, belirli bir süre, özellikle 1950'lere değin, "İslamcı muhalefeti" sindirdiği doğrudur. Ancak uygun bir ortam bulur bulmaz, bu tepkinin ortaya çıktığını yakın geçmişimizdeki ve günümüzdeki siyasal çalkantılar göstermektedir.

Özetle söylemek gerekirse, yığınlara tepeden bakan, demokratik toplumların değerler plüralizmini görmezlikten gelerek "tek sesliliği" egemen kılmaya çalışan bürokrat-seçkinci kadroculuk anlayışı, Osmanlı'dan günümüze gerçek anlamda "çağdaş-laik bir kimlik" edinmeyi engelleyici bir etken oluşturmuştur denilebilir.

Çağdaşlaşmak-Batılılaşmak ve Laiklik sorunlarını tarihsel gelişim içinde dinamik bir yaklaşımla incelemek, elbette ki laik, uygar bir toplumsal düzene karşı çıkmak demek değildir.

Siyasal ve yasal açıdan laik bir düzeni benimseyip devlet ile din işlerinin mekanik bir şekilde birbirinden ayrılmış olmasını "çağdaş laik" bir toplum için gerekli ama yeterli göremeyiz. Çünkü din, yalnızca "Allah'la kul arasında bir ilişki" değildir. Din, bilimsel olarak düşünülürse, temelde, toplumla birey arasında bir ilişkidir. İşte bu ilişki devleti doğrudan doğruya ilgilendirir. Bu ilişkinin içeriğini ve yönünü belirlemede devletin tutumu devletin yapısına, devleti işleten rejimin karakterine bağlıdır. Bu açıdan bakılınca laik devlet doğrudan doğruya özgür birey ve demokratik toplum kavramlarına dayanır. Tarihi olarak da, evrensel düzeyde, laiklik anlayışının ve uygulamasının belirip kök salması, topluma mal edilmiş bir yaşam ilkesi haline gelmesi bireyin özgürleşme, toplumun demokratikleşme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Laik devlet, dini öyle kuru kuruya değil, özgür birey ve demokratik toplum kavramlarına somut işlerlik ve toplumsal gerçeklik sağlayacak bir içerikte devlet işlerinden ayırır. Bundan sonraki aşama ise, bireylerin din, mezhep ya da tarikat bağlarına, ibadet biçimlerine, "yabancı din" propagandası yapıp yapmadıklarına ya da kuran kursu açıp açmadıklarına vb. karışmaz. Laik devlet din işlerini devletin işlerinden ayırdıktan sonra, dini, bireyler üzerinde toplumsal ve dolaylı politik baskıcı işlevini sürdürmekte serbest de bırakmaz. Din sorununu soyut tartışmalar düzeyinde değil, somut gerçeklikte bireyin özgür seçimine bırakacak toplumsal/siyasal koşulları yaratmakla çözeceğini bilir, çağdaş devlet...

Siyasal ve yasal açıdan laik düzenin benimsenip, devlet aygıtını laik bir niteliğe kavuşturmanın, kendiliğinden laik bir kültürü ve laik bir toplumu (bu anlamda çağdaş demokratik toplumu) yaratmaya yeterli olamayacağını vurgulamak gerekir.

Laiklik, Batı'da belirli bir iradenin, bir yasal düzenlemenin ürünü olmayıp, belirli bir toplumsal değişmenin (devrimin demek daha uygun olur) kendiliğinden gerçekleşen bir verisidir, sonucudur. Aynı tarihsel gelişim tablosunu göstermeyen toplumumuzda, yüzlerce yıldır devleti ve toplumu modernleştirme görevini üstlenen ve bu görev aracılığıyla "toplumsal kimliklerini" bulan merkezci, bürokrat seçkinlerin "çağdaşlaşma"yı tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri gerçeğini bir kez da-

Osmanlı İmparatorluğu'nda taşradaki yönetsel önlemler, merkezi otoriteyi zedeleyecek ögelerin yeşermesini engelliyordu. Dolayısıyla Batı'dakine benzer biçimde feodalitenin parçalanmasıyla milli monarşilerin kurulması süreci Osmanlı'da yaşanmadı.

ha sergilemektir amacımız.

Bu amaca ulaşabilmek için Laiklik kavramının ve anlayışının Batı'daki evrimi, Türkiye'deki tarihsel gelişimi, "Türk Devrimi" ile "Laiklik" arasındaki ilişkilerin incelenmesi uygun olacaktır.

Laikliğin Batı'daki Evrimi

Laik terimi, dilimize Fransızca laique sözcüğünden gelmedir. Sözcüğün aslı Yunanca laikos sıfatıdır ve "halka, kalabalığa ait olan" anlamına gelmektedir. Hıristiyanlıkla birlikte Roma'da kilise ve din mensuplarına clerici'den türetilen clericus denilirken, inandığı din ne olursa olsun din adamları dışındaki halka da laicus adı verilmiştir. Ortaçağda ise, özel bir terim olmaktan çıkarak siyasal iktidarın kaynağını açıklar bir nitelik kazanmış ve dinsel temellere dayanmayan tüm siyasal görüşleri kapsar olmuştur. Bugün de geniş ölçüde siyasal iktidarın oluşumuna ilişkin temel bir ilkeyi yansıtan terim niteliğindedir. Böyle olmakla birlikte, siyasal anlamının yanında felsefi bir anlayış biçiminde algılanması, hayata bakış açısı olarak düşünülmesi, toplumsal ve kişiler arası ilişkileri yönlendirici din dışı normlara ad olduğunun belirtilmesi gerekir. Bütün bunlar toplumun oluşturduğu hukuksal çatı devletin biçimine göre anlam kazanacağından, genel anlamıyla laikliği, devletin siyasal bir kuruluş olarak dinsel kurallara göre oluşturulmaması ve bireylere dinsel inanç özgürlüğü tanınması biçiminde tanımlamak mümkündür.

Laisizmin tarihsel gelişim içinde anlam kazanması, bir anlamda bireyin özgür düşüncesiyle, maddi ve manevi doyuma ulaşmak için atılımlarıyla ön plana çıkması demektir. Bu uzun süreç incelendiğinde belli başlı şu önemli evreleri saptamak mümkündür.

Feodalitenin Yıkılışı ve Milli Monarşiler

XV. yüzyıl Avrupası, milli monarşileri ortaya çıkaracak bir dizi mücadelelerle doludur. Bu mücadelelerin ardından oluşan siyasal ortamda modern Avrupanın temelleri atılırken krallar otorite sahibi olarak güç kazanmışlardır. Artık Avrupa'da yerel feodal güçlerin yerinde, kendi sınırları içinde başka bir güç tanımayan, ülkesinin bayındırlığını düşünen ve kuvvetini profesyonel askerlerinden alan monarklar vardır. Doğal olarak bunlar, hıristiyan dünyasında kilisenin evrensel otoritesiyle çatışmışlar ve Avrupa'da papalara bağımlı olmak istemeyen krallar ile kilise arasında uzun bir çekişme dönemi yaşanmıştır. Tacını giydirmek için imparatoru Alplerin tepesine yalınayak başı kabak yürüten papaların yerine, seçimlerde güçlü bir krala dayanmak isteyen, hatta gücüyle papalığını ilan eden adaylar görülmüştür. Bu konuda diğer bir olgu da, papaların ellerinden çıkmakta olan dünyevi otoritelerini yeniden pekiştirebilmek için, o tarihlerde birbüyük güç olarak yükselmekte bulunan Osmanlılara karşı haçlı seferleri düzenlemekten medet ummalarıdır. Bütün bunlara rağmen, milli monarşilerin kurulmasından sonra güçlenen krallar olmuştur.

Kilise-Kral Çatışması

Milli monarşiler döneminde ekonomik faaliyetler yerel düzeyden ulusal düzeye yükselmiş, gelişen ticaret ülkelerin refahının artması sonucunu doğurmuş ve bunun ardından da toplumda statü belirleyen değerlerde değişme olmuştur. Toprak zenginliğine dayanan aristokrasinin yanında burjuvazi önem kazanmaya başlayacaktır. Böylece, bu gelişmeler içinde özgürleşen birey, kendi değerlerini daha iyi tanıma isteği duydukça, Avrupa'yı temellerinden sarsan büyük hareketler kendisini gösterir. Özellikle XIX. yüzyılda J. Burckhardt'ın çalışmalarının yayınlanmasından sonra gelişen bir akıma göre, Modern Avrupa, Rönesans ve Reform'dan doğmuştur. Bu hareketler, bireyin geleneklere başkaldırması, düşünce ve yaratma çabalarında otoritelerin bağından kurtulmuş olarak gelişme iradesini temsil etmektedir. Klasik kültürü hareket noktası olarak alan bireyin üstünlüğünü kazanması eylemleri, Modern Avrupa kültürünün kaynağı ve temelidir. Bunun sonucu, bilimsel, rasyonel düşünce, Batı uygarlığının ana ilkesi olarak belirlenmiştir. Bu aşamada siyasal iktidarın krallara geçmesi nesnel koşulların değişmesini hazırlamış, bu koşullar insan aklının değerini algılamaya yaramıştır.

XV.yüzyıl Avrupası tacını giydirmek için imparatoru Alpler'in tepesine yalınayak, başı kabak yürüten papalar ve kilisenin evrensel otoritesiyle, gücünü profesyonel askerlerden alan monarkların mücadelesiyle doludur

Reformasyon Sonrası "Uzlaşma"

İkinci aşamada, XVI. yüzyıldaki Reform hareketlerisonucu ortaya çıkan yeni mezhepler Avrupa'da kanlı çatışmaları da beraberinde getirdiği için, Avrupalıya yan yana yaşama zorunluluğunun ortak bir noktada uzlaşmayı gerektirdiğini öğretecektir. Laisizmin ikinci kaynağı ve önemi buradadır.

Laikleşmenin Toplumsal Sonuçları

Klasik dilleri öğrenen ve bu dillerle kaleme alınmış metinleri okuyarak eleştirili yorumlarını yapabilenler çoğaldıkça, bu kez dini metinler üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Dogmatik düşüncenin sarsılması, kilisenin sunduğu doğruların üzerinde kuşkular uyanması, katolik mezhebinden kopmalara neden olacak büyük bir hareketi başlatmıştır. Katolik kilisesinin yeni mezheplerin mensuplarına uyguladığı şiddetin boyutları, toplu öldürmelere kadar yükselmiş, XVII. yüzyılın ortalarına kadar mezhep kavgaları, devletler arasındaki çekişmelerde etken olan diğer etmenleri bile gölgelemiştir. Ancak bu süreç içinde, önce hükümdarların kazandığı mezhep özgürlüğü bireyin de bu hakkı kazanmasıyla genişlemiştir. XVII. yüzyılın ortalarındaki Otuz Yıl Savaşları bir din mücadelesi görüntüsünde başlamış olmasına rağmen, bu tür mücadelelerin de sonunu getirmiştir. Artık bundan böyle protestan hükümdarlar olabileceği, teb'anın hükümdarın mezhebine mensup olmaya zorlanamayacağı gerçeği kabullenilmiştir. Gelişmelerin bu aşamasında devlet kavramındaki gelişmeler daha olgunluğa yönelecektir. Max Weber'e göre, rasyonel düşünce; devleti, toplumu refah ve mutluluğa ulaştırma amacıyla teşkilatlandırmıştır. Modern devlet, kilisenin ekonomik hayat ve hukuk alanındaki müdahalelerini önlemiş, laik, bir hukuka dayanan merkezi bir yönetim yaratarak, teb'anın refahını esas almıştır. Bu anlayış sonucudur ki, toplum hayat standardı yüksek, işbölümü ve bu nedenle haberleşme ve ulaşım olanakları son derece gelişmiş, bilimsel teknoloji bütün üretim kollarına girmiş bir nitelik kazanmıştır.

Gelişmenin bu noktasında, XVIII. yüzyıldan itibaren o ana kadar aristokratlar arasında karşılıklı bir uzlaşma (konsensus) ile yürütülen siyasal iktidara, sanayileşmenin yarattığı bir zümre olan burjuvazinin ortak olmak istemesi, siyasal otoritenin niteliğine yeni boyutlar kazandırmıştır. "Devlet benim", "Ben teb'amın en sadık hizmetkarıyım" diyen mutlakiyetin özelliklerini formüle eden monark, bireysel hak ve özgürlüklerini geliştirmeye çabalayan kitlelerin siyasal katılım istekleriyle karşılaşacaktır. Böylece bu uzun süreç içinde, başlangıçta tanrısal kaynağa dayalı siyasal otorite, ulusal iradeyle noktalanan bir değişim gösterecektir. Buna paralel olarak düşüncede, hayata bakış açısından da aynı değişim söz

konusudur. Laik hukuk düzenin birleştiriciliği, eğitimin yaygınlaştırılması, bir yandan dil, kültür ve gelenek farklılıklarını ortadan kaldırarak ve bireyleri kanunlar karşısında eşit kılarak ulusal bağları pekiştirirken, diğer yandan da hak ve özgürlüklerini genişleten bireyin atılımları,büyük bir gelişmeyi beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Düzeni

Osmanlı İmparatorluğu'na gelince, yönetim anlayışı temelde islamiyet kuramına dayanıyordu. Buna göre, "Vedayi'-i halik-i kibriya", yani yüce yaratıcının emanetleri sayılan Osmanlı teb'asına padişah adalet götürmekle yükümlüydü. Sultanın gücü, kuvveti ve ululuğu bu koşula bağlıydı.Nasihat-nâme ve Siyaset-nâme türü eserlerde dâire-i adalet diye adlandırılan bir açıklama biçimine göre, "Sultan adil olursa reâyâya dirlik düzen gelir; dirlik içindeki reâyâ bol üretim yapar, refaha ulaşır; bol ürün alan reâyâ çok vergi verir; vergiler devlet hazinesini doldurur, hazinesi zenginleşen sultan, büyük ordular besler; kuvvetli orduya sahip olan sultanın gücü artar"dı. Adaletli olması öğütlenen sultanın, bu koşulu yerine getirebilmesi için geliştirilen yönetim anlayışı ve buna dayalı toplumsal düzenin özünde de, teb'anın "Ulu'l-emre itaat"i yatıyordu. İslam dininin emirlerinden biriydi bu. Padişaha mutlak bağımlılık gerekiyordu.Din ve devlet uğruna çalışmak, gerektiğinde seve seve canı feda etmekten kaçınılmazdı. Padişah teb'asının muti olmasını sağlamak ve ülkesinde adaleti geçerli kılabilmek için toplum, mekanda yerleşme durumuna, mesleklere din ve mezheplere göre ayrı ayrı cemaatler olarak düzenlenmiş ve hem mekanda hem de cemaatler ve gruplar arasında geçişler ve yer değiştirmeler olabildiğince sınırlanmıştır. Diğer bir deyişle toplumsal alanda yatay ve dikey hareketlilik pek hoş karşılanmıyordu. Taşrada padişahın kurallarından oluşan görevliler zinciri içinde kopmaların olmaması, merkezi otoriteyi zedeleyecek öğelerin yeşermemesi için de yönetsel önlemler alınmıştı. Böyle bir yönetim örgütlenmesi ve toplumsal düzeni gerçekleştiren Osmanlı İmparatorluğunda Batı'dakine benzer bir gelişme olamazdı. Nitekim olmadı. Batıda siyasal otorite, feodalitenin parçalanmışlığından milli monarşilerin kurulması ile birlikte merkeziliğe bürünürken, feodal yapının üzerindeki şemsiye olan kilise otoritesiyle çatışmıştı. Oysa Osmanlıda siyasal otorite merkezi olarak gelişmişti ve bu otoritenin çatışacağı dini kurum yoktu, çünkü dinle özdeşti ve meşruların işlevlerindeki ilk aksamalar, Osmanlının kendi dünyasının dışındaki değişmelerin etkileriyle belirmeye başladı. Örneğin, Batı'nın daimi ordularının ateşli silahları karşısında, Osmanlı tımarlı sipahisinin ilk başarısızlıkları XVI. yüzyıl sonlarında görülür oldu.

Bürokratların Üstlendiği Rol

Tımar sisteminin bozulmasıyla birlikte merkezi otoritenin zaafa uğraması sonucu devlet, XVII. yüzyılda başlayan ve XVIII. yüzyılda hızını arttıran sorunlarla karşı karşıya kaldı. Bunlar iki yönlüydü, bir yandan Osmanlılar Avrupalı devletlerle ilişkilerinde giderek belirginleşen başarısızlıklara uğrarken, içte merkezi otoriteyi uygulayan görevliler zincirinde kopukluklar ortaya çıkmış, bazı yeni öğeler etkin olmaya başlamıştı. Bu yeni öğeler, devletin klasik kurumlarında daha önceleri işlev yüklenmemiş, taşralı nüfuz sahipleriydi.

Ancak bu yeni öğeler, yeni istemlerle padişahın siyasal otoritesini sınırlayıcı bir davranış içinde olmayıp, tersine kopan zincirin yeni halkaları olma eğilimindeydiler. Bu yeni öğeler Osmanlı belgelerinde a'yan ve eşraf olarak anılır. Toplumun değişik katmanlarına mensup olmalarına, farklı nitelikler göstermelerine rağmen, toplumun ileri gelenleri diye tanımlanabilecek bu unsurlar, güçlerini bir ölçüde zenginliklerinden almış olduklarından dolayı, Batının burjuvazi zümresine benzetilebilir. Fakat Batıdaki evrimin koşullarının benzerleri Osmanlı tarihinde yaşanmadığı için a'yan ve eşraf katılım yollarını açan bir işlev yüklenmemiştir. Bundan dolayı, İmparatorluk XIX. yüzyıla modernleşmesini gerçekleştiremeden girdi. Kendi iç evriminin zorlamaları yeni kurumlar yaratamadığından, yenileşme çabaları Batıdaki uygulamaları Osmanlıya uydurma biçiminde kendini gösterecekti ve bu alanda öncülüğü bazı padişahlar, ardından da Tanzimatla birlikte Batıyı tanıyarak yetişen ve devlet hizmeti alan bürokratlar yüklenecekti. Fakat modernleşme, yalnızca teknikle ve usullerde bazı alıntılarla gerçekleştirilebilecek bir olgu değildir. Nitekim, İmparatorluk dağılma sürecine girdiği, derinden etkileyici bir ilkeye dayanmayan Osmanlıcılık gibi bir düşüncenin önlem olmadığı görülmüştür. İslamcılık görüşüne ağırlık verilmesinin ardından Türkçülük bilincine ulaşıldığında ise, İmparatorluk yok olma noktasına gelmiştir.

Milli Mücadele, Osmanlı toprakları içinde, anayurt Anadolu'da, "Türk Ulusçuları" öncülüğünde, "Osmanlılığın" dışlanarak ve "İslamcılıkla" karşıt bir konuma yerleştirerek gerçekleştirilmişti.

Osmanlı'da yenileşme çabaları iç dinamiklerin yarattığı kurumlardan yoksun biçimde gelişti Sonuçta Batılılaşma düşüncesi paşaların ve bürokratların gündelik hayatlarıyla karakterize oldu.

Cumhuriyetçi Laikliğin Başarıları Ve Sonuçları

Savaşın ilk yıllarında, "Ulusçu" nitelikler belirgin olmakla birlikte, hilafet ve sultanlık gibi kavramların karşıtı olan modern ulus devletinin vazgeçilmez temel ilkesi olabilecek"Laiklik" kavramı önceleri gözlenmiştir. Bilindiği gibi savaş sonrasında, Milli mücadeleyi yürütenler, kutsal amaç olan yurdu düşmandan arındırma düşüncesinde birleştikleri halde, daha sonra devletin alacağı biçim ve kurulacak kurumların niteliği üzerinde aynı düşüncede olmamışlardır. Atatürk, ulusal ve çağdaş bir devlet kurma özlemi içindeyken, en yakın arkadaşlarından önemli bir grup, "Halifenin nimetine karşı nankörlük edemiyeceklerini, bir başka yönetim biçimini hiç düşünmediklerini" açık açık söylemişlerdir.

Kurtuluş savaşını, "makâm-ı muâlla"nın kurtarılmasına yönelik bir "İslam davası" olarak halka benimsetmeye çalışan Atatürk ve arkadaşları son derece gerçekçi taktiklerle, dinci-gelenekçi ideolojiye bağlı Anadolu eşrafı ve onun kontrolündeki köylüleri Milli Mücadeleye katmayı başarabilmişlerdir. Bununla birlikte 1921 Anayasasında "Hakimiyet bilâ kaydu şart milletindir" denilerek, bir yandan da ulusalcı bürokrat kanadın ideolojisi dile getirilmektedir. Dolayısıyla bürokrat-eşraf dayanışması içinde taraflar pratik kaygılar ile antiemperyalist bir kavgaya girişmişlerdir denilebilir.

"İslamcı" Anadolu eşrafı (tüccar, zanaatkar, toprak zengini köylü vb.) Milli Mücadeleyi Hıristiyanlığın, İslama saldırısına karşı koyma olarak algılarken, "ulusçu" bürokratlar, Batıyı "emperyalist, kapitalistler" olarak görmekte, ancak çıkış noktaları farklı da olsa, saldırgan Hıristiyan kültürü ve ideolojisini taşıyan Batılı emperyalistlere karşı bir "Türk-Halk Cephesi" kurulmaktadır.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı sırasında bile

bu iki toplumsal tabaka arasındaki ittifakın geçici bir uzlaşma olduğu anlaşılmaya başlar. Dinsel bir kategori olarak toplumsal kimlik sağlayıcısı "ümmet"ten, "ulusal egemenlik" kuralını temel siyasi ilke olarak benimseyen, modernleşme yanlısı bürokratların çağdaş kimlikleri bir "ulus" yaratmak üzere, mutlakiyetçi-dinci Osmanlı Monarşisini, Cumhuriyet rejimine dönüştürmek istemeleri elbette birbiriyle bağdaştırılması mümkün olmayan eğilimlerdi.

Ulusal Kurtuluş Savaşının öncüsü ve yöneticisi İmparatorluğun eski sivil-asker bürokratları, Tanzimattan bu yana hiç bir zaman tam olarak sahip olamadıkları siyasal iktidarı meşrulaştırma fırsatını kaçıracak değillerdi kuşkusuz. Saltanatın ilgası ve hilafetin reddi ile devlet otoritesini tümüyle kontrollerine almış olacaklardı. Savaş sonrasında da bu iktidarı sürdürüp, perçinlemeye yönelik olarak kısaca adına "Türk Devrimi" denilen bir dizi devrimci girişimlerle, toplumdaki "otorite" anlayışının geleneksel dinsel niteliği silinmeye çalışılmış, siyasal iktidar bir bakıma toplumun tüm kesimlerine açık olacak şekilde "demokratikleştirilmeye" çalışılmıştır.

Uygar ve çağdaş bir toplum yaratmayı amaçlayan "Türk Devrimi", bu amaca erişebilmenin ön koşulu olarak, Batı örneğinde olduğu gibi, uluslaşmayı ve laikleşmeyi öngörmektedir.

Tanzimatçıların Batıcılığında da "çağdaşlaşma" istekleri vardır ama onlar hep Osmanlı sistemi içinde devlet aygıtını reforme etmek istedikleri için ulusalcı, dolayısıyla antiemperyalist değildirler. Taklitçilik özellikleri ağır basmaktadır.

Atatürkcülere bu açıdan bakıldığında "emperyalist Batı" tarafından yutulmamak için Batı'nın eriştiği uygarlık düzeyine yetişmek, hatta onu aşmak gerektiğine inanmaktadırlar. Yani "Batı'ya rağmen batılılaşmak" gibi gerçekleştirilmesi oldukça güç ama, başka türlüsü de pek düşünülemeyecek bir yol seçilmektedir. Laiklik konusuna bu açıdan bakılınca, Kemalist bürokratlarda, laikliğin soyut bir siyasal ilke ve bir yaşama tarzı ya da dünya görüşü olmaktan çok, alabildiğine somut bir kimlik (varlık) seçeneği olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Cumhuriyet seçkinlerinde ulusalcılık-laiklik birbirinden ayrılmaz, pratik ve dinamik bir ilke olarak devletin güvencesinde olması gereklidir ki, böylece toplumsal statülerindeki ayrıcalık ve üstünlük korunabilmiş olsun. Bu nedenle İslamcı taleplerin neredeyse tümü, irtica olarak nitelendirilerek, bu muhalefetin tüm olanaklarını ortadankaldırabilmek için önce devleti sonra toplumu laikleştirmek gereği düşünülür. Devlet ellerinin altında olduğu için bir dizi "inkilap"la dinsel otoriteyi siyasal iktidardan uzaklaştırmak mümkün olur.Topluma yönelik olarak da "Tevhid-i Tedrisat", "Medeni Kanunlar", "Tekke ve zaviyelerin" kapatılması, "Kıyafet Devrimi" gibi sivil reformlar yürürlüğe konur. "Kemalist" ideolojiyi yayıp geliştirecek kurumlar (Türk Tarih Kurumu, DTCF, Türk Dil Kurumu, Halk Evleri, Türk Ocakları vb.) açılır. Eğitim seferberliğine girilir. 1937'de, devlet dini kavramı anayasadan çıkarılarak laiklik yolunda radikal bir adım daha atılır.

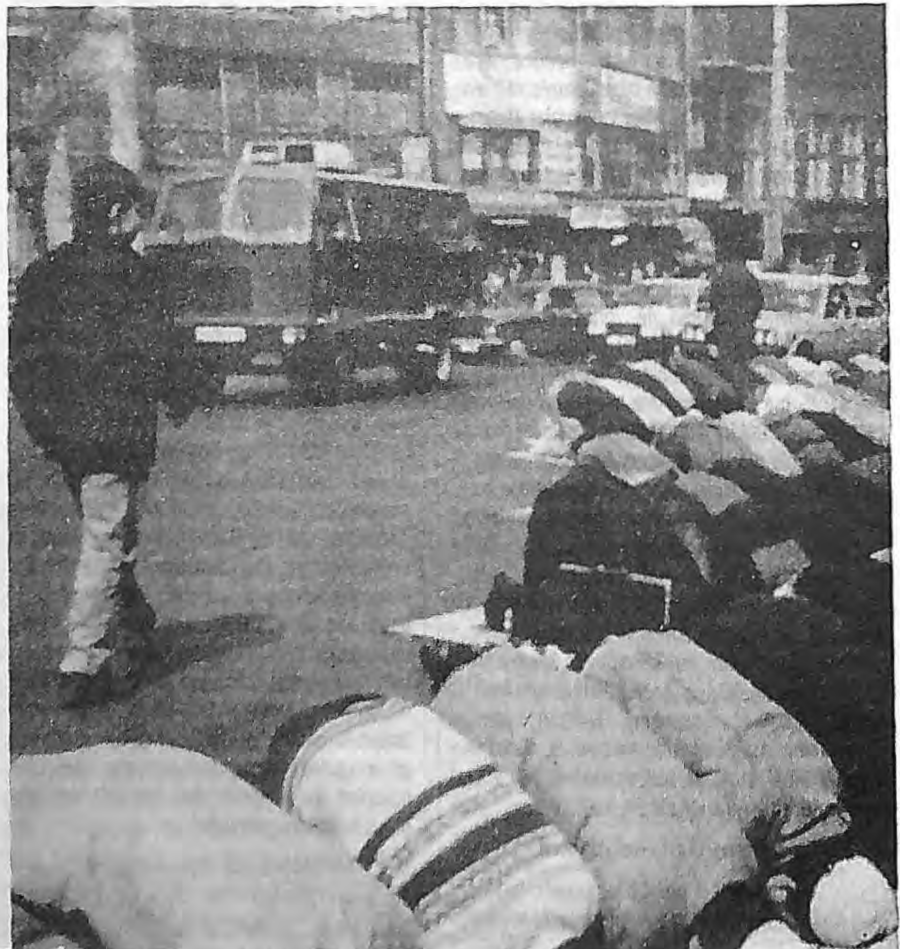
Laik yapı oluşturulduğunda, İslam dünya görüşü ve islamcı ideoloji emredici niteliğini yitirecek, toplumsal değişim ve ilerlemelere tarihsel muhalefetini de toplum içinde bir daha temellendiremeyecektir. Atatürk "Mevcut tarikatların gayesi kendilerine tabi olan kimseleri dünyevi ve manevi olan hayatüta mazharı saadet kılmaktan başka ne olabilir?.. Bugün ilmin, fennin bütün şumulü ile medeniyetin muvacehei şulepasında filan ve falan şeyhin irşadıyla saadeti maddiye ve maneviye arayacak kadar iptidai insanların Türkiye medeni camiasında mevcudiyeti asla kabul edilmeyecektir. En doğru ve en hakiki tarikat, tarikat-ı medeniyettir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kafidir." demektedir.

Pozitivist bir anlayışla özel bir "din" haline sokulan laikliğin, "Ulusculuk", "Cumhuriyetçilik", "Halkçılık" gibi çağdaş kavram ve siyasal ilkelerin hayat bulabilmesi için bir temel olmaktan çıkarılarak, yöneticiler zümresinin (bürokratların) toplumsal kimliği durumuna dönüştürülmesi bu şekilde mümkün olmaktadır.

1937 Anayasasında Laiklik, "Türk Devleti'nin şekli ve beraber doğuş tarzının ve kuruluşunda hakim olan ve şimdiye kadar inkişaf eden temel umde" olarak nitelendirilmektedir. Böylece Din "vicdanlara ve mabetlere" itilirken Cumhuriyet yurttaşının manevi ilkesi ve kimlik seçeneği olarak LAİKLİK "irade" ile yürürlüğe sokulmaktadır. Cumhuriyetin bürokratları bu çağdaş ilkenin devlet dışında topluma bu kadar kolay benimsetilemeyeceğinin farkında olmalılar ki, laikliği yasaların güvencesine alma ihtiyacını duymaktadırlar. Nitekim devrin ileri gelenlerinden Recep Peker:

"Laikliğin nakızı olan klerikallik lehine bir faaliyet yapılamayacaktır" derken, yukarıda belirtilen yorumumuzu doğrulamaktadır.

İnönü devrinde de "Hıyanet-i Vataniye Yasası" ile başlayan bir dizi yasayla, taşralı eşrafın (palazlanmaya başlayan milli burjuvazinin) islamcı geleneksel muhalefetinin örgütlenmesi ve görüş bildirmesi suç sayılır. Bütün bu "çağdaşlaşma" çabalarına rağmen, laiklik ve diğerleri gibi çağdaş siyasal ilkelerin; yasaların güvencesinde, merkezi otoriteye sahip olan tabaka ya sınıfları dayatmasıyla, zorla topluma mal edilebileceği yanılgısı, kapıkulu niteliğindeki Osmanlı Islahatçı ve Tanzimatçı bürokratlarından, özgür yurttaş, niteliğindeki Cumhuriyet yöneticilerine kadar sürüp gitti.

Cumhuriyetle birlikte devletin laikleştirilmesi başarıldıysa da bireylerin günlük yaşamlarında "Laik kültür"bütünüyle yerleştirilememiştir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Siyasi ve idari açıdan laikliği toplumsal bir "Kimlik" olarak benimseyen, devlet aygıtını laik bir niteliğe kavuşturan bürokratların toplu-ma yaygın ve egemen bir "kimlik" ve bir dünya görüşü sağlayan "laik kültür"ü tek başlarına yaşatamadıkları oldukça açık bir tarihsel gerçektir.

İncelememizde bu olgunun tarihsel - toplumsal nedenleri araştırılmaya çalışılmış-tır. Bu nedenleri özetleyerek söylemek gerekirse:

1- Batı toplumlarının tarihsel evriminden farklı olarak Osmanlı'da monolitik iktidarı ellerinde tutan bürokratlar, çok gelişmiş ve etkin bir toplumsal tabaka olarak, devlet aygıtı düzeyinde gereken her türlü modernleşmeye el atmışlardır.

Batı'da feodal toplumda aristokratların; kapitalist toplumda da sermaye sınıfının kontrolündeki devlet aygıtını yürüten memur statüsündeki bürokratların toplumsal değişmelerdeki etkinlikleri her zaman sınırlı olmuştur. Osmanlı'dan beri sahip oldukları ayrıcalıklı statüleri gereği bürokratlar devlete sahip çıkma görev ve işlevlerini, değişik sınıfsal ittifaklar içinde, bazen de tek başlarına her zaman sürdürmeyi başarabilmişlerdir. Toplumun tüm kesimleri adına, devleti çekip-çeviren bu zümre, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin her döneminde yenileşme ve ilerlemenin temsilcisi ve yürütücüsü olmuştur.

Aşırı gelişmiş siyasal iktidarları nedeniyle bürokratlar halk tabakalarından her zaman uzak kalmışlar, hatta giderek adına hareket ettikleri kitlelere yabancılaşmışlardır denilebilir.

2- "Laik kimlik"in ve "kültür"ün, egemen bir ilke haline gelebilmesi için, bu ilkeye sahip çıkabilecek orta sınıflar ve "ara kurumlar" Osmanlı toplumunda güçlü bir şekilde hiç bir zaman varolmamıştır. Endüstri kentleri ve burjuvaları gelişmemiş Osmanlı taşra eşrafının siyasal iktidara karşı kendini ve geniş kitleleri koruması, hiç bir zaman Osmanlı sisteminde ne ekonomik planda ve ne de idari örgütlenme planında mümkün olamamıştır.

3- Cumhuriyet Türkiye'sinde laik kültürün tam anlamıyla yeşermesine engel olan üçüncü bir faktör de İslam dininin doğrudan doğruya kendi içsel özellikleridir.

İslam'ın "Anayasası" olan Kur'an yalnız kişinin Tanrı'ya karşı ödevlerini bildirmekle kalmamış, siyaset, medeni hukuk ve aile hukukunun esaslarını da ortaya koymuştur. İnanan bir Müslüman'ın bunu reddedip, sadece ibadetle meşgul olması çok güçtür. Kısaca laikliğin temelini oluşturan dinsizlik özgürlüğüne ya da dinsizce yaşama hakkına karşı demokratça bir tutumu İslami toplumlar hiçbir zaman benimsememişlerdir.

İslam'ın modernize edilmesine, yapısı gereği olanak yoktur. Bütün reforma kapılarını kapatan İslam, bu yönüyle Hıristiyanlıktan önemli farklılıklar gösterir.

Despotik-merkeziyetçi İslam topluluklarını demokratik-çoğulcu laik toplumlara doğru dönüştürmek fevkalade güçbir iştir. Başarı toplumun tüm kesimlerinin bu amaca yönelik mücadelelere etkin olarak katılmalarına olanak verecek demokratik bir düzenin yaratılması şansına bağlıdır. Bu yönden bakıldığında, Cumhuriyet bürokratları kuşkusuz büyük başarılar elde etmişlerdir. En önemli başarı olarak da devletin dinsellikten arıtılması sağlanmıştır. Devletin üç temel fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargılamanın dinsel esaslara dayandırılmaktan çıkarılmış olması, laik-toplum için yeterli olmasa da zorunlu bir ön koşuldur.

Yasaları eğer din adamları ve örgütleri değil de, temsilcileri aracılığıyla ulus yapıyor-sa- temsilciler de gerçekten demokratik seçim ve özgür siyasal katılım yoluyla ulus tarafından seçiliyorsa, yasaları korken günün koşulları dikkate alınıyorsa, o devlet laiktir denilebilir. Bu tür bir devlet kuşkusuz inanç ve ibadet özgürlüklerini kısıtlamama yönünden hoşgörülü ve demokratik niteliklere sahiptir.

Şeriat düzeni toplumsal yaşamın her alanını kuşattığından ve sorgulanamadığından bu tehlike karşısında demokrasinin kendini savunma hakkı doğar.

Osmanlı'da olmayan şey işte budur. Cumhuriyetin kuruluşu yıllarında laikleşmeyi sağlayabilmek için, dinsel örgütlere ve din adamlarına, dolayısıyla toplumsal bir kurum olan dine karşı baskılı ve sert bir tutum takınılmıştır. Yani din adamlarının yetişebildiği Osmanlı'dan kalan resmi din okulları kapandığı gibi resmi dini temsil etmeyen, tersine taşrada dinsel bilgileri yayan, geliştiren, koruyan, bir bakıma "gerici" bir nitelik taşımakla birlikte, halkın sığındığı ve "kimlik" modelini bulduğu bir kültür ortamı olan heterodoksluk, ve gayri resmi dinsel örgütler de (tarikatlar) "irticanın odağı" anlayışıyla kapatıldı. Ancak haksız bir eleştiri de yapmamak gerekiyor. Günün koşulları düşünülürse Anadolu'da cumhuriyet öncesinde, değişik ulusların, kavimlerin oluşturduğu heterojen yapı, cumhuriyet sırasında kalmamıştır.

Birleştirici, bütünleştirici dolayısıyla toplumsal düzeni sağlayıcı öge, coğrafi mekana bağlı ulus anlayışı idi. Yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları içinde yaşayan T.C. vatandaşı olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğiyle kendi geleceğini bir ve özdeş gören herkesin yasa önünde eşit olması ancak laik bir anayasa ile mümkündür. Dolayısıyla "Türk olmak eşittir Müslüman olmak" tan çıkmıştı. Ermeni ya da Yahudi, Müslüman değil ama Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak Müslüman Türk'lerle eşit haklara kavuştu. Laiklik işte bu anlamda dinsizlik ya da din düşmanlığı değil, tersine çağdaş bir dinsel hoşgörüdür. Ve demokratik bir toplumun ön koşuludur.

Ancak bu demokratça hoşgörünün bir sınırı olmalıdır. Herhangi bir T.C. yurttaşı müslümanca yaşamaya ve müslümanlığın gereği olan toplumsal taleplerini ifade edebilme olanaklarına ve haklarına sahip olabilmelidir. Ancak şeriat düzeni din, hukuk ve ahlak değerleri ile ilgili öznel bir inanç düzeyinde kalmayıp, ekonomik ve siyasal yapıdan toplumsal yaşamın en mahrem alanlarına, aile hukukuna kadar tüm etkinlikleri kapsayacak şekilde kuşatmak demektir. Ayrıca bu düzenlemeler Tanrı adına yürütüldüğü için tartışılmaz, sorgulanamaz ve değiştirilemezdirler. Bu tehlike karşısında kuşkusuz demokrasinin kendini savunma ve güvenceye alma hakkı doğacaktır.

Bu özet çalışmamızda da görülebileceği gibi 18. yüzyıldan başlayan Batılılaşma Ulusallaşma ve Çağdaşlaşma yönündeki, çoğu zaman çelişkili, gel-gitlerle dolu, mücadeleli ve ıstıraplı gelişmeler, sonunda Cumhuriyet'in zaferi ile sonuçlanıp devleti, laikleştirilmesi sağlanmıştır.

Ancak bireylerin günlük yaşamlarındaki dinsel etkilenme alanının iyice daraltılması anlamında "laik" "kültür" ve "kimlik", yani "laik toplum" henüz yaratılamamıştır.

Bunun sonucu olarak günümüz Türkiye'sinde otoritenin kaynağı ile ilgili aşılması güç bir ikilem, güncel önemini korumaktadır.

Yüzyıllarca tek bir otorite olan Padişah'a (Abdulhamit'ten sonra halife padişah olarak değişikliğe uğramıştır) boyun eğme alışkanlığında olan bir halk ile öbür yanda mutlak iktidarı kullanmaya alışmış ancak otoritelerine din dışı bir temel bulmaya kararlı politik seçkinler. Cumhuriyet döneminde bu bürokrat seçkinler iktidar olurlar ve yukarıda açıklanan Anayasal başarıları da gerçekleştirirler. Ama iktidarlarını yine dinsel otoriteye atfedilen yanılmazlık, tartışılmazlık ve sorgulanamazlık gibi ilahi düzende geçerli olabilecek niteliklerle donatmak ihtiyacını duyarlar. So-

nuç olarak yorumumuza eklemek gerekirse; demokratik güçlerin direnmesi ve yaygın kültür-bilim seferberliğinin eşlik ettiği gerçek bir sanayileşme Türkiye'de laik kültürün yaratılmasını sağlayacaktır diyebiliriz. ■

NOTLAR:

1 **Güleç, Cengiz**; Gençlik ve Kimlik, Türk Dili Gençlik Yılı Özel sayısı, 401 (1985), s. 457

2 **İnalcık, Halil**; The Ottoman Empire, Its Classı cal Age: 1300-1600. London1973. s. 104

3 **İnalcık, Halil**; Capital Formation in the Ottoman Empire, The Journal of Economic History XIX/1 (1969), s. 97

4 **A.g.m.**, s. 98.

5 **Ergenç, Özer**; Osmanlı Klasik Dönemindeki 'Eşrâf ve A'yân' Üzerine Bazı Bilgiler, Osmanlı Araştırmaları III (1982), s. 105.

6 **Ergenç, Özer**; Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının N iteliği Üzerinde Bazı Düşünceler, VIII. Türk Tarih Kongresi II (1981), s. 1266-67

7 **Çağatay, Neş'et**; Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara 1974.

8 **Baer, Gabriel**; The Administrative, Economic and Social Functions of Turkish Guilds, International Journal of Middle East Studies I/1 (1970), s. 28-50.

9 **Ergin, Osman Nuri**; Mecelle-i Umur-ı Belediyye, İstanbul 1922.

10 **Taeschner, Franz**; İslamda Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu Meselesi ve Tarihı Ana Çizgileri, çev.: Semahat Yüksel, Belleten XXXVI/ 142 (1972), s. 203-235

11 **Barkan, Ömer Lütfi**; Kanun-name-i İhtisab-ı İstanbul, Tarih Vesikaları I/5 (1941-1942), s.326.

12 **Çağatay, Neş'et**; Esnaf ve Sanatkâr Zümresinin Kökeni, Cumhuriyetin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkar, Ankara 1973, s. 13.

13 **Pirenne, Henri**; Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi, çev.: Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul 1983, s. 52 vd.

14 **Die Grundlegung der modernen Welt**, Fischer Weltgeschichte Bd. 12, Frankfurt a. Main 1967.

15 **European Expansion and the Counter-Example of Asia**, Ed.J.R. Levenson, 1967.

16 **Ergenç, Özer**; Atatürk'ün Büyük Devlet Adamı Niteliği, Enerji ve Tabii KaynaklarBakanlığı 100. Yıl Konferansları, Ankara 1981.

17 **Ekşi, Aysel**; Gençlerimiz ve Sorunları, İstanbul 1982.

18 **Güleç, Cengiz**; a.g.m. s. 455.

19 **A.g.m.**, 456

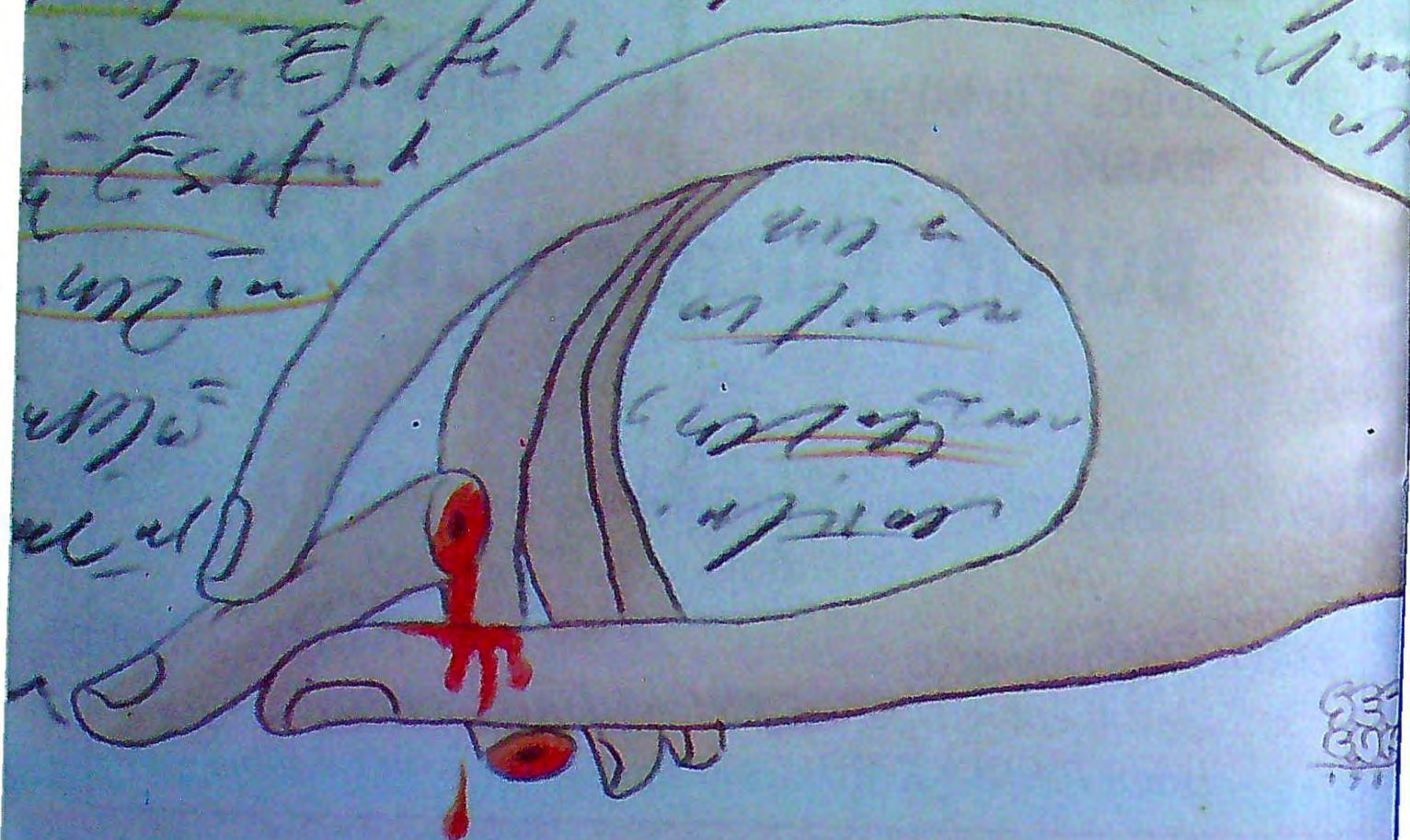
20 **Ekşi, Aysel**; a.g.e.

21 **Güleç, Cengiz**; Çevre ve Ruh Sağlığı, İnsan ve Çevre, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı yayını, 1982

22 **A.g.m.**

23 **A.g.m.**

24 **Ekşi, Aysel**; a.g.e ■

Droits de l'Homme
Egalité
Liberté
République